

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΣ ΚΑ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Έσωτερικού: Έτησία	Δραχ.	200.—
Νομικῶν Προσώπων, Όργανισμῶν, Τραπεζῶν	Δραχ.	300.—
Έξωτερικού Έτησία	Δολλ.	10.—
ἢ Λίραι Ἀγγλίας		4.—
Έξάμηνος κ.λ. (ἀναλόγως)		
Τιμή τεύχους	Δραχ.	50.—

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΥΤΣΗΣ (Ἀθῆναι)
 ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθῆναι)
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθῆναι)
 ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ (Θεσ/νίκη)

Ἐμβάσματα: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Donald M. Nicol	: Τὸ Ἰσλαμικὸν τῆς Ἠπειροῦ (ἱστορ. πραγματεία)	Σελ. 273
Στέλιου Κ. Σιωμοπούλου	: Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἠπειροῦ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους (ἱστορ. μελέτη)	» 284
Κούλας Ξηραδάκη	: Δάσκαλοι ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ (ἱστ. στοιχεῖα)	» 287
Πάνου Γρίσπου	: Δασικὴ Λαογραφία (λαογρ. μελέτη)	» 292
Δημοτικά	: Τραγείδια περιοχῆς Δελφῶν	» 300
Ἀγαθῆς Νετίδου - Δρίτσου	: Ὁ Νάτσι Ζέρας (διήγημα)	» 310
Λάμπρου Μπυραντᾶ	: Μετατροπὴ τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου εἰς Ἀλιευτικὸν Κέντρον (μελέτη - προτάσεις)	» 315
Θεοδ. Ι. Μαλδογιάννη	: Στοιχεῖα Φυσικῆς Γεωγραφίας λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων (ἐπιστημ. μελέτη)	» 319
Δημ. Παντελοδήμου	: Τὸ τροπάριον τῆς Κασίας εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποιησιν (φιλόλογ. μελέτη)	» 336
Μίγκελ Ντὲ Οὐναμοῦνο (εἰσαγωγή - ἀπόδοσις Μαρίας Ρούσου - Ράπτη)	: Ὁ Χριστὸς τοῦ Βελάσκειθ (ποίησις)	» 362
Βασίλη Λαζανᾶ	: Ἀρχαῖα ἐπιγράμματα ἀπ' τὴν Παλατινὴ Ἀνθολογία	» 366
Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχιμία	: Ὁ ἀδελφὸς (διήγημα)	» 370
Ἐντγκαρ Πόε (εἰσαγωγή καὶ ἀπόδοσις: Ἀρσ. Γεροντιζοῦ)	: Οὐλαλοῦμ (ποίημα)	» 374
Δημοσθ. Κόκκινου	: Ἀπλὸ γράμμα (ποίημα)	» 378
Βασίλη Μάργαρη	: Τὸ ἄγνωστο (δοκίμιον)	» 379
Νικολ. Β. Λώλη	: Δέησις ὑπὲρ τῶν ναυτιλομένων (ποίημα)	» 380
Κώστα Νικολαΐδη	: Σεβόσμιες τοῦ τόπου μου μορφῆς (ποίημα)	» 381

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ι ὶ ὁ μ α τ α : Τὰ 20άχρονα τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἐστίας» (Συντάξεως) — Πνευματικὴ ἐπαφὴ μετὰ τὴν Ἰταλία (Κ. Νικολαΐδη) — Κ ρ ι τ ι ζ ῆ τ ο ῦ Β ι β λ ι ο ν : Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς: «Ἀρχαῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας» — Ἀντ. Μπενέζου: «Ζαχαρίας Παπαντωνίου» (Ἀρσ. Γεροντιζοῦ) — Κυριάτου Σιμοπούλου: «Ξενοὶ ταξιδιωτὲς στὴν Ἑλλάδα» (333—1700 μ.Χ.) — Γιώργου Δέλιου: «Ὁ μυθιστοριογράφος καὶ ἡ αἰσθητικὸς τοῦ κόσμου - Τὸ διήγημα» — Πέτρου Χάρη: «Γαλάζιοι Ἀγγελοὶ» - «Παιδικὸι διάλογοι» (Ι. Γ. Θεοχάρη) — William Plommer: «THE DIAMOND OF JANNINA (ALI PASHA, 1741—1822) (Πάνου Καραγιώργου) — Σωζοράτη Καραντινοῦ: «Σαράντα χρόνια θέατρο» — Κούλη Ἀλέτη: «Ποιήματα» (1931—1968) — Ἄλκη Μυραΐνη - Μάνθου: «Κορφολόγημα» — Γιώργου Δωριζοῦ: «Περιμένοντας τὸ τίποτα» — Ἔτης Παπαζήση: «Διαστήματα» — Ἰλιά Σιμοπούλου: «Τὸ τετράδιο τῆς γῆς» (Δ. Κόκκινου) — Θανάση Κωσταβάρα: «Συμπληρώματα» (Α. Μάλαμα) — Κώστα Ι. Βαρτζόζα: «Ἀλέξης Νούτσος» (Κ. Π. Λαζαρίδη).

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ ΚΑ'

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1972

ΤΕΥΧΟΣ 241 - 242

DONALD M. NICOL

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου
τοῦ Λονδίνου

Μετάφραση: ΠΕΡΙΚΛΗ ΛΕΥΚΑ

Καθηγητοῦ Ἀγγλικῆς

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 9

ΜΙΧΑΗΛ Β' ΑΓΓΕΛΟΣ - ΔΕΣΠΟΤΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β' ΛΑΣΚΑΡΗΣ - ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ

1254 - 58

Ὁ Αὐτοκράτορας Ἰωάννης Γ' Βατάτζης πέθανε στὸ Νυμφαῖο στὴς 30 Ὀκτωβρίου 1254. Στὰ τριάντα τρία χρόνια τῆς καριέρας του ἀποδείχτηκε ἰκανὸς στρατηγὸς καὶ ἔξυπνος πολιτικός. Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο τὸ κέντρο τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου βρισκόνταν στὴν Ἑλλάδα πρὸς πολὺ παρὰ στὴ Μ. Ἀσία. Ὅταν πέθανε εἶχε μετατοπιστῆ ἀποφασιστικὰ πρὸς τὴ Νίκαια. Ἡ θέση τῆς Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ ἐπισηφελῆς πρὸς ἣταν εἶχε γίνει ἀπελπιστική. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν εἰρηνέψει. Ἡ Βουλγαρία εἶχε χάσει μεγάλο μέρος τῆς Αὐτοκρατορίας της. Ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα δὲν ξεχάστηκε ποτὲ πὼς ὁ Ἰωάννης Βατάτζης εἶχεν ἀνεβῆ στὴν ἐξουσία πάνω στὰ ἐρείπια τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ ἡττα τοῦ Θεοδώρου Ἀγγέλου τὸ 1230 ἦταν πρὸς τὸ εἶχεν ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ νὰ ἐπαληθεύσῃ τὴν ἀξίωσή του πὼς εἶναι ὁ μόνος πραγματικὸς Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Καὶ δέκα ἔξη χρόνια ἀργότερα τοῦ εἶχε δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ χνάρια τοῦ λιγώτερο τυκεροῦ διεκδικητῆ τοῦ ἴδιου τίτλου μὲ τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Θεσσαλονίκης στὸ βασίλειο τῆς Νικαίας. Ἀλλὰ ὁ Θεόδωρος Ἀγγελοσ εἶχε βαοίσει τίς κατακτήσεις του στὴν Ἡπειρο καὶ οἱ Ἡπειρῶτες εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τους τόσο πολὺ πρὸς τὸ δὲν θὰ δεχόνταν ποτὲ νὰ τοὺς κυβερνᾷ ἕνας Αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας. Αὐτοκράτοράς τους ἦταν ὁ Μιχαὴλ Β' Ἀγγελοσ καὶ αὐτὸς θὰ περαοπίζονταν τὰ δικαιώματά τους ἐναντίον τοῦ διεκδικητῆ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐ' ὅλη τὴ βασιλεία του ὁ Βατάτζης ἀντιμετώπιζε τὸ πρόβλημα ἑνὸς ἀντιπάλου στὴν ἐξουσία του, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα ἦταν πρὸς τὸ δὲν τὸν ἄφησε ἀπραγματοποίησις τίς περισσότερες ἀπὸ τίς ἄλλες εὐκαιρίες πρὸς τὸ δοθῆ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 142.

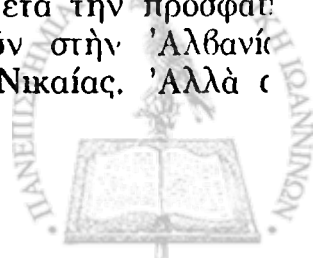

κάν και να έκμεταλλευτῆ τὴν ἀδυναμία τῆς Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὸ κληροδότησε ἄλυτο καὶ στοὺς δύο διαδόχους του. Εἶναι λυπηρὸ νὰ σκέφτεται κανεὶς πῶς γιὰ εἴκοσι περίπου χρόνια ὁ ἀνίσχυρος Λατῖνος Αὐτοκράτορας Βαλδουῖνος Β΄ ἀφήνονταν ἀνενόχλητος νὰ κατέχη τὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε ὄπλα οὔτε ἄλλα μέσα, ἐνῶ οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνες τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Νικαίας, πού οἱ ἐνωμένες δυνάμεις τους μπορούσαν τόσο εὐκόλα νὰ πάρουν τὴν πόλη, ἔχαναν τὸν καιρὸ τους καὶ τὴν ἐνεργητικότητά τους πολεμώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο¹.

Τὸ Βασίλειο τῆς Νικαίας πέρασε στὸ γυιὸ τοῦ Ἰωάννου Βατάτζη, τὸν Θεόδωρο Β΄ Λάσκαρη, πού στέφθηκε τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1254 ἀπὸ κάποιον Πατριάρχη πού εἶχε κάμει ὁ ἴδιος². Ἡ πρώτη προσπάθεια ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θανάτου τοῦ Βατάτζη ἔγινε ἀπὸ τὸ Μιχαὴλ Ἀσάν τῆς Βουλγαρίας. Καθὼς συγγένευε μὲ τὶς ἡγετικὲς οἰκογένειες τῆς Ἠπείρου, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Νικαίας, ὁ Μιχαὴλ Ἀσάν μπορούσε νὰ ἀλλάξη τοὺς συμμάχους του γιὰ νὰ προσαρμόζονται στὸ συμφέρον του. Ἦταν ἐγγονὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀγγέλου, κουνιάδος τοῦ νέου Αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας καὶ τελευταῖα εἶχε παντρευτῆ τὴν κόρη ἐνὸς Ρώσου ἀρχηγοῦ, τοῦ Ροστισλάβου Μιχαηλόβιτς, πού εἶχε ἐκδιωχτῆ ἀπὸ τὸ Κίεβο ἀπὸ τοὺς Μογγόλους εἰσβολεῖς καὶ ἐγκαταστήθηκε ὡς «Βαν» μέρους τῆς βορείου Σερβίας. Πολὺ καιρὸ περίμενε τὴν εὐκαιρία νὰ ξαναπάρη ἕνα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης πού τοῦ εἶχε ἀρπάξει ὁ Βατάτζης καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1255 πέρασε μὲ στρατὸ τὸν Ἔβρο, πού εἶχε καθοριστῆ σὰν σύνορό του καὶ γρήγορα κατέλαβε τὴ χώρα μέχρι τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ μέχρι τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας³.

Σὲ ἀπάντηση τῆς πρόκλησης αὐτῆς ὁ Λάσκαρης ἄφησε τὸ Βασίλειο τῆς Νικαίας στὰ χέρια τοῦ Μέγα Δομέστιχου Γεωργίου Μουζάλωνα καὶ βάρδισε γιὰ τὴ Θράκη. Γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη πολέμησε καὶ κατέλαβε τὰ ἐρημωμένα βουνὰ καὶ χωριὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἡ ἐκστρατεία κράτησε ἕνα χρόνο. Ὁ προηγούμενος Βούλγαρος κυβερνήτης τῶν Σερρῶν Δραγωτᾶς παραβίασε τὴν ὑποταγή του στὴ Νίκαια, μάζεψε δικό του στρατὸ καὶ πολιορκήσε τὸ Μελένικο. Ἀλλὰ ὁ Λάσκαρης κατήγαγε περιφανῆ νίκη ἐναντίον του στὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ καὶ ἀπώθησε τὸ στρατὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀσάν ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ στρατόπεδό του στὰ Βοδενὰ ἀνακατέλαβε τὴν περιοχὴ τοῦ Πρίλαπου, τοῦ Βελεσοῦ καὶ τῆς Δίβρης καὶ φρόντισε νὰ ἀνανεώσῃ τὰ πρόνομα πού εἶχε παραχωρήσει ὁ πατέρας του στὴν πόλη τῆς Κρόιας στὴν Ἀλβανία. Στὸ τέλος τοῦ 1255, ἀφοῦ κατέστειλε οὐσιαστικὰ τὴ Βουλγαρικὴ ἐπανάσταση, γύρισε στὸ Νυμφαῖο. Τὴν ἐπομένη ἀνοιξὴ πέρασε ξανὰ στὴ Θράκη καὶ ὀλοκλήρωσε τὴ νίκη του. Ὁ Μιχαὴλ Ἀσάν ὑποχρεώθηκε νὰ ἔλθῃ σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ πεθεροῦ του Ροστισλάβου καὶ τὸ Μάϊο τοῦ 1256, στὸν ποταμὸ Ἐργίνη τῆς ἀνατολικῆς Θράκης, ὑπέγραψε συνθήκη μὲ τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστρέφοντας ὅλα τὰ ἐδάφη πού εἶχε ἀποκτήσει τελευταῖα⁴.

Ὁ Μιχαὴλ τῆς Ἠπείρου στὸ μεταξὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν ἀνατροπὴ τῶν ἔργων τοῦ Βατάτζη στὰ βόρεια σύνορα τοῦ Δεσποτάτου. Ἡ Βουλγαρικὴ ἐπανάσταση ἐναντίον τῆς Νικαίας καὶ οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες της φούντωσαν ξαφνικὰ ἕναν ἀναβρασμὸ κάπου ἄλλοῦ. Ὁ Στέφανος Οὔρεσης τῆς Σερβίας παραβίασε τὴν συμμαχία του μὲ τὴ Νίκαια καὶ ἔκλεισε συμφωνία μὲ τὸ Μιχαὴλ Ἀγγελό. Οἱ Ἀλβανοὶ μὲ λίγη ἐνθάρρυνση θὰ ἦταν ἀρκετὰ πρόθυμοι νὰ κάμουν τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μιχαὴλ ἀποκτοῦσε ἀρκετὸ θάρρος μετὰ τὴν πρόσφατη ὀπισθοχώρησή του. Ἀρχισε ἕναν πόλεμο μηχανορραφιῶν στὴν Ἀλβανία καὶ σχεδίαζε μιὰ κατακτητικὴ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Νικαίας. Ἀλλὰ

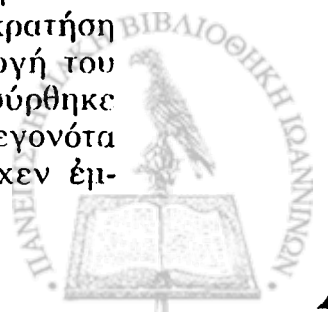
Βούλγαροι νικήθηκαν τελικά και στις αρχές του καλοκαιριού του 1256 ο νικητής Αυτοκράτορας της Νικαίας ήταν στη Θράκη και γρήγορα θα μπορούσε να βρεθῆ στη Μακεδονία. Ο Λάσκαρης ήταν πραγματικά πανίσχυρος να συνεχίσει τις κατακτήσεις που είχε αρχίσει ο πατέρας του και να επεκτείνῃ τὴν ἡγεμονία του μέχρι τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Ἀδριατικὴ ἀκτὴ. Τὸ Δυρράχιο θὰ ἦταν πολύτιμη λεία γιὰ τὸ Βασίλειο τῆς Νικαίας. Ἡ ἀπώλειά του θὰ ἀποτελοῦσε ἕνα μεγαλύτερο πλήγμα γιὰ τὸ Δεσποῦτο⁵.

Θὰ ἦταν προφανῶς ἀνόητο νὰ δώσῃ στὸν Ἀυτοκράτορα ὁποιαδήποτε ἀφορμὴ πολέμου αὐτῇ τῇ στιγμῇ. Θὰ ἦταν φρονιμώτερο νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ μὲ ἀσφάλεια ἀπὸ τὶς κτήσεις του προσφέροντάς του κάποιο σημάδι φιλίας. Ὁ καιρὸς φαίνονταν κατάλληλος νὰ ὀλοκληρωθῆ ἢ διὰ γάμου συμμαχία μὲ τὴ Νίκαια πὺ εἶχε κανονιστῆ πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια. Ὅπωςδήποτε ἢ συνετὴ Θεοδώρα ἦταν πὺ συμβούλεψε τὸν ἄντρα της γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ γιὰ νὰ τὸν γλυτώσῃ ἀπὸ τὶς συνέπειες τῶν φιλοδοξῶν σχεδίων του. Ἀσφαλῶς ἢ Θεοδώρα ἦταν πὺ ἔθεσε τὴν ἰδέα σὲ ἐφαρμογή. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1256 ξεκίνησε μὲ τὸ γυιὸ της Νικηφόρο καὶ διέσχισε ἄφοβα πολλὰ μίλια ἐχθρικοῦ ἐδάφους βαδίζοντας γιὰ τὸ στρατόπεδο τοῦ Ἀυτοκράτορα στὰ Βουλγαρικὰ σύνορα. Ὁ Λάσκαρης, μαθαίνοντας πὺ βρίσκεται στὸ δρόμο, ἔσπευσε νὰ τὴν ὑποδεχτῆ, καὶ στὶς 14 Σεπτεμβρίου συναντήθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ Λεντζᾶ στὸ στόμιο τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου. Ἐκεῖ γιόρτασαν τὴν Ὑψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, καὶ μετὰ ἀπὸ τρεῖς μέρες ἀνάπαυση ταξίδεψαν μαζὶ γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη⁶.

Κατὰ τὸ ταξίδι τους ὁ Λάσκαρης ἐκμεταλλεύτηκε ἀδιάντροπα τὴν ἀνυπεράσπιστη θέσῃ τῆς Θεοδώρας ἐπιβάλλοντας ὀρισμένους τελείως ἄσχετους ἀλλὰ πολὺ σημαντικοὺς ὅρους γιὰ τὸ γάμο τοῦ γυιοῦ της. Σὰν ἀνταμοιβὴ γιὰ τὴν τόσο τιμητικὴ συμμαχία τὸ Δυρράχιο καὶ τὰ Σέρβια ἔπρεπε νὰ παραδοθῶν μὲ ὄρκο στὸ Βασίλειο τῆς Νικαίας. Ἡ Θεοδώρα βρέθηκε σὲ δύσκολη θέσῃ. Ὁ Λάσκαρης δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ προβάλλῃ τέτοιες ἀξιώσεις ἂν ἦταν παρὼν ὁ Μιχαὴλ, ἀλλὰ ἢ Θεοδώρα βρίσκονταν στὸ ἔλεός του. Δὲν εἶχε δικαίωμα ἐκλογῆς παρὰ νὰ δώσῃ τὴ συγκατάθεσή της ξέροντας πολὺ καλὰ πὺς ἢ ἀγανάκτηση τοῦ Μιχαὴλ πολὺ γρήγορα θὰ παραβίαζε τὴν εἰρήνη πὺ ἐκείνη εἶχε ὑποφέρει τόσα βάσανα γιὰ νὰ τὴν πετύχῃ.

Ὁ Λάσκαρης δὲν εἶχε πιστέψῃ πὺς θὰ μπορούσε τόσο εὐκόλα νὰ φέρῃ στὴν κατοχὴ του τὸ τελευταῖο προπύργιο τοῦ Μιχαὴλ στὴν Ἀλβανία. Ἀποστερημένο ἀπὸ τὸ Δυρράχιο στὰ δυτικὰ καὶ ἀπὸ τὰ Σέρβια ἀνατολικά τὸ Δεσποῦτο, δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ ξανασηκώσῃ κεφάλι. Ἡ χερσαία ὁδὸς ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη πρὸς τὴν Ἀδριατικὴ θὰ ἦταν ἀνοιχτὴ γιὰ τὸν Ἀυτοκρατορικὸ στρατό, καὶ μιὰ φρουρὰ τῆς Νικαίας στὴ Θεσσαλία θὰ ἀποτελοῦσε μεγάλο ἐμπόδιο στὶς φιλοδοξίες τοῦ Ἰωάννου Δούκα. Τὰ ἀπαραίτητα ἔγγραφα ἔγιναν καὶ ἀπεστάλησαν στὸ Μιχαὴλ γιὰ τὴν ὑπογραφή του. Τὸ Δυρράχιο καὶ τὰ Σέρβια παραδόθηκαν στὸν Ἀυτοκράτορα καὶ ρίχτηκε ὁ σπόρος μιᾶς ἀνανεωμένης καὶ ἄσπονδης ἐχθρότητας ἀνάμεσα στὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Νίκαια. Ὁ γάμος τοῦ Νικηφόρου καὶ τῆς Μαρίας ἔγινε τελικά ἐνώπιον τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ Ἀυτοκράτορα ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἀρσένιο τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1256, καὶ ὁ τίτλος τοῦ Δεσποῦ ἀπενεμήθη ξανὰ στὸ Νικηφόρο⁷.

Ὁ Μιχαὴλ εἶχε ἀναγκαστῆ νὰ δώσῃ τὴ συγκατάθεσή του γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Δυρραχίου καὶ τῶν Σερβίων ἀπὸ φόβο μήπως ὁ Λάσκαρης κρατήσῃ τὴ γυναίκα του καὶ τὸ παιδί του αἰχμαλώτους. Καὶ συγκράτησε τὴν ὀργή του ὥσπου γύρισε ἢ Θεοδώρα ἀσφαλῆς κοντά του καὶ ὁ Λάσκαρης ἀποσύρθηκε στὴ Μ. Ἀσία. Τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἀυτοκράτορα τὴν ἐπίσπευσαν γεγονότα στὴν Ἀνατολή. Διαδίδονταν πὺς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, πὺ τοῦ εἶχε ἔμ-

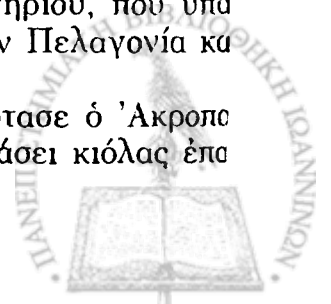

πιστευθῆ τῇ διοίκηση στὴ Βιθυνία, εἶχε προσχωρήσει μὲ τοὺς Τούρκους. Γιὰ νὰ κρατήσῃ σὸν ἔλεγχό του τὶς Μακεδονικὲς ἐπαρχίες ὁ Λάσκαρης, διόρισε ἕναν ἀριθμὸ Αὐτοκρατορικῶν Κυβερνητῶν. Στὴ Θεσσαλονίκη ἔκαμε τὸ θεῖο του Μιχαὴλ Λάσκαρη ἀρχιστράτηγο μὲ μιὰ μικρὴ φρουρὰ Παφλαγονίων καὶ τριακοσίους Κουμάνους μισθοφόρους. Τὸ Ἐλβασάν, ποὺ προστατεύει τὶς διαβάσεις γιὰ τὸ Δυρράχιο, τὸ ἀνέθεσε στὴ διοίκηση κάποιου Κωνσταντίνου Χαβάρωνα, τὸν Πρίλαπο καὶ τὴν περιοχὴ του ἀνέθεσε σὸν Ξυλέα, καὶ τὴν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὸ Βελεσὸ στὸ Θεόδωρο Καλαμπάκη. Σὰν Προαίτωρα, μὲ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξουσία σ' ὅλες τὶς δυτικὲς ἐπαρχίες, διόρισε τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτη, τὸν ἱστορικό. Στὶς 23 Ὀκτωβρίου 1256 ὁ Λάσκαρης ἔφυγε γιὰ τὴ Βιθυνία⁸.

Τὸ Δεκέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ Ἀκροπολίτης ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ μιὰ περιοδεία στὴν ἐπικράτεια ποὺ εἶχεν ἀνατεθῆ στὴ φροντίδα του. Στὴν ἱστορία του κάνει μιὰ περιγραφή τῆς πορείας του πού, ἂν καὶ ὑστερεῖ σὲ ἄλλες λεπτομέρειες, παρουσιάζει ἰδιαίτερο τοπογραφικὸ ἐνδιαφέρον. Πῆγε πρῶτα στὴ Βέρροια, ὅπου συνάντησε τὰ μέλη μιᾶς ἀποστολῆς τῆς Ρώμης μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἐπίσκοπο τοῦ Ορνιέτο ποὺ πῆγαιναν γιὰ τὴ Νίκαια κατὰ παράκληση τοῦ Λάσκαρη γιὰ νὰ συζητήσουν καὶ πάλι τὴν ἔνωση τῆς Χριστιανοσύνης⁹. Ἀφοῦ ἔμεινε γιὰ λίγο ἐκεῖ συνέχισε τὸ ταξίδι του πρὸς νότον νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐξουσία τῆς Νικαίας στὴν πόλη τῶν Σερβίων, καὶ ἀπὸ κεῖ πάλι πρὸς βορρᾶν διὰ μέσου Καστοριᾶς καὶ Ἀχρίδας γιὰ τὸ Ἐλβασάν, ὅπου τὸν ὑποδέχτηκε ὁ νέος κυβερνήτης Κωνσταντῖνος Χαβάρων. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας, Κωνσταντῖνος Καβάσιλας, ἦταν ὑποπτος προδοσίας καὶ ὁ Ἀκροπολίτης εἶχε διαταγὴ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ τὸν συλλάβῃ. Ἡ κατηγορία μπορεῖ νὰ εἶχε κάποιες σίγουρες βάσεις, γιὰτὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Καβάσιλα, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Δεσποτάτου μὲ μεγάλη ἐπιρροή. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, Ἰωάννης καὶ Θεόδωρος, ἦταν καὶ οἱ δυὸ διακεκριμένα μέλη τοῦ Αὐλικοῦ κύκλου τοῦ Μιχαὴλ, ὁ πρῶτος σὰν Ὑπουργὸς κρατικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων. Καὶ τὸ γεγονός πὺς ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὑπῆρξε στενὸς φίλος τοῦ τελευταίου Δημητρίου Χωματηνοῦ ἦταν ἴσως ἀρκετὸ νὰ τὸν κἀνῃ ὑποπτο στὴ Νίκαια¹⁰.

Ἀπὸ τὸ Ἐλβασάν ὁ Ἀκροπολίτης πῆγε κατευθεῖαν στὸ Δυρράχιο νὰ δεχτῆ τὴν τυπικὴ παράδοση τῆς πόλεως ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορα. Ἔστειλε μιὰν ἀναφορὰ στὴ Νίκαια συνιστώντας τὸ διορισμὸ Μητροπολίτη καὶ ζητώντας φρουρὰ γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Δυρραχίου καὶ μετὰ ἀπὸ ὀχτῶ μέρες ξεκίνησε νὰ γυρίσῃ στὴ Θεσσαλονίκη διασχίζοντας πρῶτα τὴν περιοχὴ τῆς Χουναβίας, ὅπου βρίσκονταν ἡ Κρόϊα, ἡ πρωτεύουσα τοῦ Γουλάμου. Ὁ ἔλεγχος τοῦ Δυρραχίου ἀπὸ τὴ Νίκαια, ἐξαρτῶνταν σὲ πολὺ μεγάλη ἔκταση ἀπὸ τὴν ἀφοσίωση τῶν Ἀλβανῶν, καὶ οἱ μπελάδες στοὺς ὁποίους μπῆκε ὁ Ἀκροπολίτης γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πίστη τους, περνώντας καὶ ξαναπερνώντας τὰ ἄγρια βουνὰ τῆς χώρας τους μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα, δείχνουν τὴ σπουδαιότητα ποὺ ἀπέδιδε στὴν ὑποστήριξή τους. Ἀπὸ τὴν Κρόϊα ταξίδεψε βορειο-ἀνατολικά περνώντας τὴν ὄρεινὴ διάβαση ποὺ λέγεται Κακὴ Πέτρα γιὰ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μάτ, καὶ ἀπὸ κεῖ ἀνατολικά πρὸς τὴ Δίβρη καὶ τὸ Κίσεβο. Στὰ τέλη Φεβρουαρίου 1257, μετὰ ἀπὸ ταξίδι τριῶν μηνῶν περίπου, ἔφτασε σὸν Πρίλαπο, τὸ ἰσχυρὸν ὄχυρὸ στὰ βόρεια τῶν στενῶν τοῦ Μοναστηρίου, ποὺ ὑπάγονταν στὴ διοίκηση τοῦ Ξυλέα, καὶ ἀπὸ κεῖ ξεκίνησε γιὰ τὴν Πελαγονία καὶ τὴ Θεσσαλονίκη¹¹.

Ἡ Ἀλβανικὴ ἀφοσίωση ἄλλαζε μὲ τὸν ἄνεμο. Ὄταν ἔφτασε ὁ Ἀκροπολίτης στὴν Πελαγονία τὸν περίμεναν εἰδήσεις πὺς εἶχε ξεσπάσει κίόλας ἐπα

νάσταση στο Έλβασάν με την υποκίνηση του Δεσπότη Μιχαήλ. Το ταξίδι του Ακροπολίτη στην Άλβανία είχε δώσει στο Μιχαήλ πολύτιμες πληροφορίες για το μέγεθος και τη δύναμη του Αυτοκρατορικού στρατού στη Μακεδονία. Οι μηχανορραφίες του είχαν κιόλας προλειάνει το έδαφος για μια επανάσταση εναντίον της Νικαίας. Και η υποχθόνια μέθοδος με την οποία ο Λάσκαρης είχε αρπάξει το Δυρράχιο θα πρέπει να ενόχλησε τους Άλβανούς έτσι ακριβώς όπως εξόργισε το Μιχαήλ. Ο Γουλάμος και ο λαός του είχαν πιά την ευκαιρία να εκτιμήσουν την ικανότητα του Πραίτωρα που τους είχε διοριστεί, και ήταν πολύ πρόθυμοι να επιστρέψουν στην παλιά τους συμμαχία με το Δεσποτάιο.

Η αντίρρηση των Άλβανών ήταν το πρώτο σύμπτωμα μιας γενικότερης κλιμακωμένης έκστρατειας εναντίον της Νικαίας που σχεδίαζε ο Μιχαήλ από το θάνατο του Ιωάννου Βατάτζη. Η καταστολή της επανάστασης που επιχείρησε ο Μιχαήλ Άσάν τον είχε κάνει προς στιγμήν διστακτικόν. Άλλα όταν ο Λάσκαρης οικειοποιήθηκε το Δυρράχιο και τα Σέρβια ο πόλεμος άναμεσα στην Ήπειρο και τη Νίκαια ήταν σχεδόν αναπόφευκτος. Οι προθέσεις του Μιχαήλ έγιναν γνωστές για πρώτη φορά όταν μαθεύτηκε πως ο κυβερνήτης του Έλβασάν Κωνσταντίνος Χαβάρων είχε συλληφθῆ αιχμάλωτος. Ο Χαβάρων ήταν καλός στρατιώτης αλλά ματαιόδοξος. Ξεγελάστηκε από τα κάλλη και παγιδεύτηκε από τα έρωτικά γράμματα της Μαρίας Πετραλείφα, αδελφής της Θεοδώρας. Η σύλληψή του και η φυλάκισή του, που σχεδιάστηκε από τη Μαρία, αποτέλεσε το σύνθημα μιας γενικής εξέγερσης των Άλβανών που την ενθάρρυνε ο Μιχαήλ. Οι σύμμαχοί του οί Σέρβοι τον υποστήριξαν¹².

Ο Ακροπολίτης στην αρχή δύσκολα αντιλήφθηκε τη μεγάλη σοβαρότητα της κατάστασης. Η απώλεια του Έλβασάν του φαινόταν πως ήταν το κύριο αποτέλεσμα της επανάστασης, και το πιο άμεσο ενδιαφέρον του ήταν να αποκαταστήσει την εξουσία του εκεί διορίζοντας έναν άλλο κυβερνήτη με μεγαλύτερη φρουρά. Μόλις πήρε τα νέα επικοινωνήσε άμεσα με το Μιχαήλ Λάσκαρη στη Θεσσαλονίκη και τον Ξυλέα στον Πρίλαπο διατάζοντάς τους να τον συναντήσουν στην Πελαγονία για να συζητήσουν ένα σχέδιον ενεργείας. Αποφασίστηκε ο Λάσκαρης και ο Ξυλέας να ενώσουν τις δυνάμεις τους στην Πελαγονία όπου θα όχυρώνονταν σε στρατηγικές θέσεις και θα άποτελοῦσαν σφῆνα ανάμεσα στην Ήπειρο και τη Σερβία και έτσι θα έμπόδιζαν την εξάπλωση της επανάστασης. Ο ίδιος ο Ακροπολίτης όδήγησε τον λίγο στρατό του στην Αχρίδα και έστειλε έναν αξιωματικό του, τον Ισαάκ Νεστογγό, πιο μπροστά στο Έλβασάν, έφοδιασμένον με τα διαπιστευτήρια του στρατιωτικού διοικητή, να επαναφέρει την τάξη και να αποκαταστήσει την Αυτοκρατορικήν εξουσία στην Άλβανία. Άλλα ο Ακροπολίτης γρήγορα κατάλαβε πως η επανάσταση είχε εξαπλωθῆ περισσότερο από όσον είχε φανταστή. "Όταν έφτασε με το στρατό του στα σύνορα του Έλβασάν το μόνο που μπορούσε να κάνει ήταν να γλυτώσει το Νεστογγό και να υποχωρήσει βιαστικά στη Δίβρη. "Όχι μόνο το Έλβασάν αλλά όλες οι Άλβανικές πόλεις βρίσκονταν σε ανοιχτή επανάσταση εναντίον της Νικαίας και παρείχαν έγκάρδια υποστήριξη στον παλιό τους σύμμαχο Μιχαήλ της Ήπειρου. Ο Ακροπολίτης ήταν αναγκασμένος να πολεμήσει στο γυρισμό του για την Αχρίδα και, αφήνοντας διοικητή εκεί το Νεστογγό, να σπεύσει δια της Πρέσπας και της Πελαγονίας στον Πρίλαπο που είχε σχετικήν ασφάλεια¹³.

Ο Μιχαήλ και οι σύμμαχοί του, αφού παρέσυραν τον Ακροπολίτη στα δίχτυα τους, ανέλαβαν πιά την επίθεση από την περιοχή του Έλβασάν. Ο Μιχαήλ όδηγοῦσε το στρατό του νικηφόρα προς την κατεύθυνση της Θεσσα-

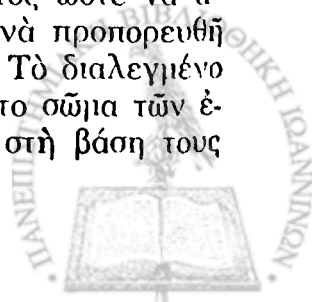

λονίκης. Ἡ Καστοριά καὶ ἡ Βέρροια ἄλλαξαν χέρια, καὶ ὁ Μιχαὴλ Λάσκαρης καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τῆς Νικαίας μόλις κρατοῦσαν τὰ ἐδάφη τους. Ὁ ἴδιος ὁ Μιχαὴλ τράβηξε πρὸς βορρᾶν κυνηγώντας τὸν Ἀκροπολίτη καί, ἀφοῦ κατέλαβε τὰ ἐγκατελιημένα χωριά στὸ δρόμο του, πολιορκήσε τὸν Πρίλαπο. Πίστευε πῶς οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν πρακτόρων του μέσα στὴν πόλη θὰ ἀποδεικνύονταν ἰσχυρότερες ἀπὸ τὴν ἄμυνά της. Ἀλλὰ τὰ τεῖχη τοῦ Πρίλαπου ἦταν πραγματικὰ ἀπόρθητα, καὶ ἡ πέμπτη φάλαγγα τοῦ Μιχαὴλ ἀπέτυχε στὸ ἔργον της. Ὁ Ἀκροπολίτης ταμπουρώθηκε καλά καὶ ὁ Ξυλέας, πού εἶχε καλύψει τὴν ὑποχώρησή του, ἐπιτηροῦσε τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως.

Ἀπὸ τὴν πολιορκημένην του θέσιν ὁ Ἀκροπολίτης ἔκαμε ἐπείγουσα ἐκκλήσιν στὴ Νίκαια γιὰ ἐνισχύσεις, καὶ μετὰ ἀπὸ κάποια περίσκεψη ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, πού εἶχεν ἀποδειχθῆ γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἀθῶος τῆς κατηγορίας προδοσίας, ἀπεστάλη στὶς δυτικὰς ἐπαρχίας τὸ καλοκαίρι τοῦ 1257 ἀφοῦ ἔδωσε ὄρκο πίστεως. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ταλαντεύονταν ἀνάμεσα στὶς ὑποψίες καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην του γιὰ τὸν Παλαιολόγο ὡς στρατηγὸν καὶ ἡ δύναμις πού ἔφτασε τελικὰ γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἀκροπολίτη ἦταν πολὺ μικρὴ γιὰ νὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος δὲν ἦταν σὲ θέσιν νὰ ζητήσῃ περισσότερο στρατὸ καὶ τράβηξε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Μιχαὴλ Λάσκαρη στὴν ἄλλη ἄκρην τῆς κοιλάδας τοῦ Ἄξιου. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐνωμένες δυνάμεις τους ὅμως δὲν ἦταν ἀρκετὲς οὔτε νὰ ἀνοίξουν δρόμο γιὰ τὸν Πρίλαπο οὔτε νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν πολιορκία τῆς Βερροίας, καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀρκεστοῦν στὴν ἐρήμωση καὶ λεηλασία τῆς περιοχῆς στὰ δυτικὰ τῆς Θεσσαλονίκης¹⁴.

Στὸ μετὰ οἱ βόρειοι σύμμαχοι τοῦ Μιχαὴλ εἶχαν ἀπαντήσει στὴν πρόσκλησή του καὶ Σερβικὸς στρατὸς ἀπὸ χίλιους ἄνδρες κατέβηκε χωρὶς προειδοποίηση στὸν Πρίλαπο ἀπὸ τὸ Κίσεβο. Ὁ Στέφανος Οὐρέσης, βλέποντας πῶς ἡ ἡγεμονία τῆς Νικαίας προκαλοῦνταν τόσο ἀποτελεσματικὰ, εἶχεν ἐξαπολύσει μιὰ ἐκοιτρατεία νὰ ξαναπάρῃ μερικὰ ἀπὸ τὰ παλιὰ χαμένα μέρη στὰ νότια τῶν Σκοπίων. Ὁ Ἀκροπολίτης περικυκλώθηκε ἀπὸ ἐχθροὺς ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Ὅταν ἐμφανίστηκαν οἱ Σέρβοι καὶ ἄρχισαν νὰ ἐρημώνουν τὸν τόπον γύρω στὸν Πρίλαπο, ὁ Ξυλέας, πού ἦταν στρατοπεδευμένος κοντὰ στὴν πόλη, ἔδειξε τὴν ἀπειρία του σὰν στρατηγὸς ἀφήνοντας τοὺς ἄνδρες του νὰ χαλάσουν τὶς γραμμὲς καὶ νὰ ὀρμήσουν στὸν ἐχθρὸν μὲ ἀταξία. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν σύγχυσις καὶ πανολεθρία. Ὁ Ξυλέας ἔκανε μιὰν ἀπεγνωσμένη προσπάθεια νὰ ἀνασυντάξῃ τὸ διαλυμένο στρατὸν του καὶ ἔπαθε καταστροφὴν ἀπὸ τὴν ὁποία μόνον αὐτὸς ξέφυγε μὲ ἀτιμωτικὴ φυγὴ. Ἡ θέσις τοῦ Ἀκροπολίτη ἦταν τώρα ἀκόμη πιὸ δύσκολη, καὶ ἡ μόνη του ἐλπίδα βρισκόνταν στὴ φυσικὴ ἄμυνα καὶ τὰ ἰσχυρὰ ὄχυρά τοῦ Πρίλαπου.

Ὁ Μιχαὴλ ἤξερε πᾶς πολὺ καλά πῶς οἱ ἐνισχύσεις πού ἔστειλε ἡ Νίκαια ἦταν πολὺ ἀνεπαρκεῖς. Ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Λάσκαρης εἶχαν προχωρήσει ἀπὸ τὴ Βέρροια καὶ εἶχαν στρατοπεδεύσει στὴν περιοχὴ τῶν Βοδενῶν. Ὁ Μιχαὴλ ἀποφάσισε νὰ τοὺς ἐπιτεθῆ. Μάζεψε μιὰ ἴλη ἀπὸ πεντακοσίους προσεκτικὰ διαλεγμένους ἵππεις καὶ ἀνέθεσε τὴ διοίκησίν τους στὸ γυιὸ του Θεόδωρο μὲ διαταγὴ νὰ προχωρήσουν ἀπὸ τὴν Πελαγονία πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν Βοδενῶν. Στὸ δρόμον συναντήθηκαν μὲ ἓνα ἐξαχρειωμένο σῶμα ἵππικου μὲ διοικητὴν κάποιον Μανουὴλ Λαμπαρδᾶ, πού ἦταν τόσο ἀπερίσκεπτος ὥστε νὰ ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ στρατοῦ τῆς Νικαίας καὶ νὰ προπορευθῆ μέσα σὲ ἄγνωστα μέρη μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς εὐκόλης διαρπαγῆς. Τὸ διαλεγμένο ἵππικὸν τοῦ Θεοδώρου γρήγορα διασκόρπισε αὐτὸ τὸ ἀπειθάρχητον σῶμα τῶν ἐπιδρομιῶν καὶ ὅσοι κατάφεραν νὰ ξεφύγουν ἔσπευσαν πίσω στὴ βάση τους

νά ποῦν σὶὸν Παλαιολόγο νά καρτερῆ ἐπίθεση ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ.

Μὲ τὴν τόλμη τοῦ μεγάλου σιρατηγοῦ ὁ Παλαιολόγος ἀνέλαβε ἀμέσως τὴ διοίκηση τῆς ἴλης τῶν πεντακοσίων Παφλαγόνων, ποὺ ἦταν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μιχαὴλ Λάσκαρη καὶ μὲ τὸ σπαθὶ σὶὸ χέρι βγῆκε νά ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρὸ ποὺ προχωροῦσε. Ἡ μάχη ἔγινε σιὸς δυτικούς λόφους τῶν Βοδενῶν καὶ ἡ πειθαρξία καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν Παφλαγόνων, ποὺ τὴν ἐνθάρρυνε ἡ προσωπικὴ γενναιοῖτητα τοῦ σιρατηγοῦ τους, νίκησε. Ὁ ἀτυχὴς Θεόδωρος, ἀφοῦ τὸν ἔρριξε ἀπὸ τὸ ἄλογο ὁ Παλαιολόγος στὴν πρώτη συμπλοκὴ, τρυπήθηκε ἀπὸ τὸ ξίφος κάποιου Τούρκου σιρατιώτη πρὶν ἀναγνωριστῆ ὁ βαθμὸς του. Καρμιά εἰκοσαριά ἀπὸ τοὺς ἄνδρες του πιάστηκαν αἰχμάλωτοι, πολλοὶ σκοτώθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι τράπηκαν σὲ φυγὴ. Ὁ Παλαιολόγος δὲ μποροῦσε νά διαθέσῃ ἄνδρες γιὰ νά τοὺς κυνηγήσῃ καὶ νά ὀλοκληρώσῃ τὴ νίκη του, ἀλλὰ ὁ δρόμος ἦταν τουλάχιστον ἀνοιχτὸς γιὰ νά φτάσῃ σὶὸν Ἀκροπολίτη, Πολεμῶντιας ἀνοιξε δρόμο γιὰ τὸν Πρίλαπο καὶ ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ λίγες μέρες. Ἀλλὰ μὲ τόσο λίγο σιραιτὸ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίδα ν' ἀρχίσῃ μίαν ἀντεπίθεση ἢ ν' ἀφήσῃ ἕνα ἀπόσπασμα σὲ ἀντικατάσταση τοῦ σιρατοῦ ποὺ χάθηκε ἀπὸ τὸν Ξυλέα. Καὶ γνωρίζοντας πολὺ καλὰ τὴν προδοσίαν τῶν κατοίκων ἀναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψῃ τὸν Πρίλαπο στὴν τύχη του καὶ ν' ἀποσυρθῆ στὰ Βοδενά. Ὁ Ἀκροπολίτης, πιστὸς στὶς ἐντολὰς τοῦ Αὐτοκράτορά του, παρέμεινε στὴ θέσῃ του¹⁵.

Ἡ ἤττα τοῦ γιοῦ του στὰ Βοδενά ἦταν ἀπλῶς μιὰ προσωρινὴ ὑποχώρηση γιὰ τὸ Μιχαὴλ. Τὰ γεγονότα εἶχαν δεῖξει πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία πῶς ὁ σιρατὸς τῆς Νικαίας ὑστεροῦσε καὶ σὲ ἀριθμὸ καὶ σὲ συντονισμό. Ἡ ἐπίμονη ἄμυνα τοῦ Πρίλαπου ἦταν τὸ κύριο ἐμπόδιο σὶὸ δρόμο τῆς ἐπιτυχίας του, καὶ τὸν ἐμπόδιζε νά ἀντιτάξῃ ἕνα συνδυασμένο μέτωπο κατὰ τῶν ἐχθρῶν του σὶὸ Βοδενά. Ἔτσι δὲν πρόλαβε καλὰ - καλὰ ν' ἀποσυρθῆ ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Μιχαὴλ ξανάρχισε τὶς ἐπιθέσεις του σὶὸν Πρίλαπο. Ὁ Ἀκροπολίτης ποὺ ἦταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος τῆς ἄμυνας περιγράφει τὶς ἐπιχειρήσεις μὲ κάποια λεπτομέρεια. Ὁ Μιχαὴλ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὰς καὶ ὕψωσε πολιορκητικὰς μηχανάς. Ἡ πρώτη του προσπάθεια νά παραβιάσῃ τὰ ὄχυρά καὶ νά ρίξῃ οὐκάλους στὰ τεῖχη μὲ ὅλη τὴ δύναμιν τῶν σφενδονιτῶν καὶ τοξοτῶν του ἀποκρούστηκε ἀπὸ βροχὴ λίθων καὶ βελῶν. Δυὸ ἄλλες ἐπιθέσεις ἀπέτυχαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, καὶ ἔγινε φανερὸ πῶς τὸ ἔργο τῆς πέριπτης φάλαγγας μέσα στὴν πόλιν, ποὺ ὁ Μιχαὴλ βασίζονταν στὴν ὑποστήριξίν της σὲ μεγάλου βαθμοῦ, παραβλάπτονταν παρὰ βοηθοῦντιαν ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις του. Μετὰ τὴν τρίτη ἀποτυχία του ἀποσύρθηκε καὶ ἔφησε τὴν προδοσίαν νά ἐργαστῆ ἐκεῖ ποὺ ἡ βία δὲν εἶχε κατορθώσει τίποτε. Μέσα σὲ λίγες μέρες ἡ πόλιν ἦταν δική του. Ἐνα μέρος τῆς φρουρᾶς, ξεγελασμένο ἀπὸ τοὺς συνωμότες, βγῆκε ἔξω τὴ νύχτα νά συγκεντρώσῃ τρόφιμα καὶ ἐνῶ εἶχαν ἀπομακρυνθῆ οἱ πύλες ἀνοιξαν γιὰ τὸ σιραιτὸ τοῦ Μιχαὴλ. Ὁ Ἀκροπολίτης κρύφτηκε στὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ φόβου μήπως τὸν σκοτώσουν οἱ συνωμότες. Κατάφερε νά μείνῃ κρυμμένος γιὰ μερικὰς ὥρας, ἀλλὰ μόλις ξημέρωσε παραδόθηκε σὶὸν ἴδιον τὸ Μιχαὴλ μὲ τὸν ὄρο πῶς θὰ τὸν ἔφηνε ἐλεύθερο νά ἐπιστρέψῃ στὴ Θεσσαλονίκην. Ὁ Μιχαὴλ γρήγορα παραβίασε τὸν ὄρο ποὺ εἶχε δώσει. Ὁ Ἀκροπολίτης καὶ ἡ συνοδεία του κρατήθηκαν αἰχμάλωτοι καὶ ὀδηγήθηκαν βία στὴν Ἄρτα¹⁶.

Ἡ κατάληψιν τοῦ Πρίλαπου ἦταν μεγάλη νίκη γιὰ τὸ Μιχαὴλ καὶ ἔκαμε νά χαθῆ καὶ ἡ λίγη ἐμπιστοσύνη ποὺ εἶχεν ἀκόμη ὁ σιρατὸς τῆς Νικαίας στὰ πενιχρά του μέσα. Μερικοὶ ἀξιοματικοί, ποὺ δὲ χώνευαν καθόλου τὸν Ἀκροπολίτη, εἶχαν παραδώσει κίβλας τὰ ὄχυρά τους καὶ εἶχαν μπη στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μιχαὴλ. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἀναφέρονται, ὁ Ξυλέας, προηγούμενος διοι-

κητής του Πρίλαπου, ο Μανουήλ Ραματάς και ο Πουλάκας. Μετά τη νίκη του Μιχαήλ στον Πρίλαπο, ο Ίσαακ Νεστογγός και αρκετοί άλλοι παραδόθηκαν με τη θέλησή τους στην Αχρίδα και ο Θεόδωρος Πετραλείφας γύρισε στην ύπηρεσία του Δεσποτάτου. Ο Μιχαήλ ήταν για μία φορά ακόμη κύριος του μεγαλύτερου μέρους της Δυτικής Μακεδονίας. Η άμυνα των διόδων προς τη Θεσσαλονίκη βρίσκονταν ακόμη στα δυνατά χέρια του Μιχαήλ Παλαιολόγου. Άλλα ο Αυτοκράτορας της Νικαίας διάλεξε αυτή τη στιγμή να κατηγορήσει για προδοσία το μόνο δυναμικό στρατηγό που παρέμεινε πιστός στην υπόθεσή του. Ο Παλαιολόγος ανακλήθηκε στη Νίκαια και ρίχτηκε ξανά στη φυλακή¹¹.

Στο μεταξύ όμως τα κέρδη του Δεσποτάτου στη Μακεδονία είχαν μειωθεί από απώλειες σε άλλη μία περιοχή. Ενώ ο Μιχαήλ συγκέντρωνε τις δυνάμεις του για την πολιορκία της Θεσσαλονίκης, μία νέα προσωπικότητα είχε εμφανιστεί στη σκηνή για να εκμεταλλευτεί τη σχετικά ανυπεράσπιστη θέση των δυτικών ακτών του Δεσποτάτου. Οι Δεσπότες της Ηπείρου είχαν καταβάλει μεγάλες προσπάθειες, όχι χωρίς επιτυχία, να καλλιεργήσουν τη φιλία του Γερμανού Αυτοκράτορα Φρειδερίκου Β', και ο Μιχαήλ μπορεί ίσως να συγχωρηθεί που δεν προέβλεψε μίαν αλλαγή πολιτικής των διαδόχων του. Όταν πέθανε ο Φρειδερίκος το 1250 κληροδόγησε το Βασίλειό του στο γιό του Κορράδο Δ'. Στο νόθο γιό του Μανφρέδο παραχωρήθηκε το Πριγκηπάτο του Τάραντα, και αναγνωρίστηκε ως Baillie του Βασιλείου της Σικελίας από τον Κορράδο. Με το θάνατο του Κορράδου το 1254 η διαδοχή πέρασε στον ανήλικο γιό του Κορραδίνο και ο Μανφρέδος άσκούσε την αντιβασιλεία μέχρι την ώρα που θα μπορούσε να οικειοποιηθεί το στέμμα. Ο Μανφρέδος της Σικελίας ήταν κληρονόμος των φιλοδοξιών των προγόνων του και των Νορμανδών προκατόχων του προς την κατεύθυνση της Ελλάδας και του Βυζαντίου. Διέκρινε στην ανίσχυρη κατάσταση της Λατινικής Αυτοκρατορίας υπό τον Βαλδουίνο Β' και στο αδιάλλακτο μίσος ανάμεσα στους Έλληνες της Ηπείρου και της Νικαίας, μίαν ευκαιρία να πραγματοποιήσει αυτές τις φιλοδοξίες. Ενώ οι Έλληνες φιλονεικούσαν για τα δικαιώματα της ηγεμονίας αυτός μπορούσε να αρχίσει, όπως είχαν αρχίσει οι προηγούμενοι ηγεμόνες της Σικελίας, βάζοντας ένα θεμέλιο στην Ηπειρωτική ακτή.

Στα τέλη του 1257, ενώ ο Μιχαήλ ήταν απασχολημένος με την εκστρατεία του έναντι του στρατού της Νικαίας στη Μακεδονία, στόλος της Σικελίας άρπαξε την ευκαιρία να επιτεθεί και να οικειοποιηθεί ένα μεγάλο μέρος της Αλβανικής και Βορειο-Ηπειρωτικής ακτής και των νησιών. Οι συνθήκες της επιχειρήσεως αυτής είναι άγνωστες, αλλά κατά το Φεβρουάριο του 1258 ο Μανφρέδος αναγνωρίστηκε σαν ηγεμόνας των πόλεων της Αύλωνας και του Δυρραχίου, που μόλις πριν από ένα χρόνο το είχε διεκδικήσει η Νίκαια, της περιοχής Σφηναρίτσας στις εκβολές του Αώου ποταμού στα βόρεια της Αύλωνας, και του σημαντικού όχυρου του Βερατίου¹². Σημαντική προσωπικότητα σε αυτή την αποικιακή επιχείρηση ήταν κάποιος Φίλιππος Χινάρδος, φίλος και σύμβουλος του τελευταίου Αυτοκράτορα Κορράδου, ένας Φράγκος από την Κύπρο, που είχε συνδεθεί με την υπόθεση του Μανφρέδου. Τον Ιούνιο του 1258 ο Χινάρδος οδήγησε για δεύτερη φορά μεγάλο στόλο στην Αδριατική και πριν περάσει πολύς καιρός ο έλεγχος του Μανφρέδου στην Ηπειρωτική ακτή έκτεινονταν προς νότον μέχρι το νησί της Κερκύρας και τα γειτονικά νησιά των Συβότων, με το Βουθρωτό, τη Χειμάρα και τα Κάνινα στην ακτή¹³.

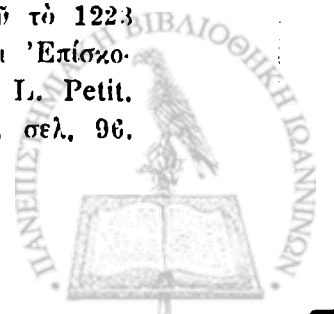
Οι απροσδόκητες παρεμβάσεις του Μανφρέδου στα δυτικά όρια του Δεσποτάτου ήταν σοβαρές δυσχέρειες για το Μιχαήλ "Αγγελο σε μία στιγμή που

ἡ ἐπικράτησή του πάνω στή Νίκαια φαίνονταν πολὺ κοντὰ στήν ὑλοποίησή της. Ἡ ἀπώλεια τῆς Κερκύρας, πού γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν πίστη της εἶχεν ὑποβληθῆ σὲ τόσους πόνους πρὶν ἀπὸ δώδεκα περίπου χρόνια καὶ τοῦ Δυρραχίου θὰ πρέπει νὰ τὸν πίκρανε ἰδιαίτερα καὶ νὰ ἦταν ἓνα ἀπειλητικὸ σημάδι. Ἄνοιχτὰ δὲ μποροῦσε νὰ πολεμήσῃ ταυτόχρονα καὶ τὴ Σικελία καὶ τὴ Νίκαια. Ἄλλὰ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς Νικαίας φαίνονταν νὰ ἔχῃ μεγαλύτερη σημασία. Ἡ διπλωματικὴ λύση τοῦ διλήμματός του θὰ ἦταν νὰ ἔλθῃ σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Μανφρέδο, νὰ τὸν παρακινήσῃ, νὰ τοῦ προσφέρῃ τὴν ὑποστήριξή του ἐναντίον τῆς Νικαίας ἀναγνωρίζοντάς του τὶς ἐδαφικὰς διεκδικήσεις του στὴν Ἡπειρο, καὶ ἔτσι νὰ μεταβάλλῃ τὴν κατάστασι πρὸς ὄφελος τοῦ Δεσποτάτου.

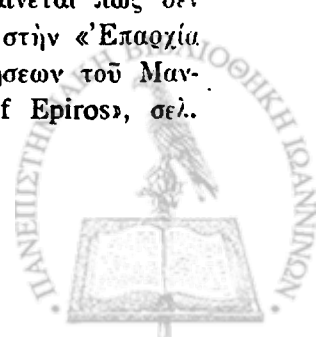
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- 1) Ἀκροπολίτης 104—5. Dölger, «Regesten», σελ. 25. Γιὰ μιὰ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Βατάτζη ἰδὲ A. Gardner, «Lascarids of Nicaea», σελ. 193—6.
- 2) Nikephoros Blemmydes, «Curriculum Vitae», ἔκδ. Heisenberg, I, 43. Ἀκροπολίτης 105—7. Ὁ Βλεμμύδης ἀρνήθηκε νὰ δεχτῆ τὴν Πατριαρχία καὶ ὁ Λάσκαρης ἀνέβασε μέσα σὲ τρεῖς μέρες στὴν κορυφὴ τῆς ἱεραρχικῆς κλίμακας ἓναν ἀσήμαντο μοναχὸ πού ὀνομάζονταν Ἀρσένιος.
- 3) Jireček, «Bulgaren», σελ. 266 καὶ σημείωσις. Gesler, «Geschichte von Ungarn», τόμ. I, σελ. 391. Γιὰ τὸ Ροστισλάβο (Ρῶσος Οὐρός), ἰδὲ Jireček εἰς «Archiv für slavisch Philologie», 21 (1896), σελ. 622—44. Ὁ Θεόδωρος Β' Λάσκαρης εἶχε παντρευτῆ τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ Ἀσάν Ἐλένη. Ἰδὲ D. Nicol, «The Despotate of Epirus», Γενεαλογικὸς πίνακας ἀριθ. II.
- 4) Ἀκροπολίτης 107—22. Ἐφραίμ 8960—9104. Γιὰ τὴ χρονολογία τῆς συνθήκης αὐτῆς ἰδὲ Dölger, «Regesten», ἀριθ. 1833. Γιὰ τὴν ἀνανέωση τοῦ καταστατικοῦ χάριτος τῆς Κροΐας ἰδὲ Thalloczy, Jireček, Sufflay, I, σελ. 238, Dölger, «Regesten», ἀριθ. 1850.
- 5) Ἡ συμμαχία τοῦ Μιχαὴλ μὲ τὴ Σερβία ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἀκροπολίτη 142. Ἰδὲ Jireček, «Serben», I, σελ. 317.
- 6) Τὸ στρατόπεδο τοῦ Αὐτοκράτορα ἦταν στὸν ποταμὸ Ρηγίνη (σήμερα Ἐργίνη), παραπόταμο τοῦ Ἐβρου. Ἡ κοιλάδα τοῦ Ἐβρου ἦταν σινοπτικὰ γνωστὴ ὡς Βολερόν. Ὁ Λεντζιάς (πού ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τὸ Θεόδωρο Σκουταριώτη «Ἀνωνύμου Σίνουσις Χρονική», ἔκδ. Σάββα σελ. 526) ἦταν στὸ νότιον ἄκρον τῆς κοιλάδος αὐτῆς, στὴν περιοχὴ τῶν Φερρών.
- 7) Ἀκροπολίτης 132—4. Γρηγοράς, I, 57. Ἐφραίμ 9105—15. Ὁ Muralt, «Essai de Chronographie byzantine», I, σελ. 385, δίνει ἡμερομηνία τοῦ γάμου τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1257, πού φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ νωρὶς μετὰ τὴν πρώτη συνάντησι τῆς Θεοδώρας μὲ τὸν Αὐτοκράτορα.
- 8) Ἀκροπολίτης 134—9.
- 9) Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου Δ' προφανῶς ταξίδευσαν διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὸ Δυρράχιο. Ὁ Μιχαὴλ θὰ πρέπει νὰ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ περάσουν ἐλεύθερα ἴσως ὑπὸ τὸ φῶς τῶν διαπραγματεύσεών του μὲ τὸ Λάσκαρη. Ὁ Ἀκροπολίτης ἐνεργώντας σύμφωνα μὲ ὁδηγίαι ἀπὸ τὴ Νίκαια τοὺς γύρισε πίσω. Ἰδὲ Norden, «Papsitum und Byzanz», σελ. 380.
- 10) Ἡ σύλληψις τοῦ Καβάσιλα θεωρεῖται πὼς ἔγινε αὐτὸν τὸν καιρὸ ἂν καὶ ὁ Ἀκροπολίτης δὲν τὴν ἀναφέρει παρὰ δύο χρόνια ἀργότερα. Ἰδὲ Ἀκροπολίτης 166 καὶ D. Nicol, «The Despotate of Epirus», σελ. 177. Εἶναι σχεδὸν βέβαιον πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ ἴδιος Καβάσιλας πού ἔγινε Μητροπολίτης Δυρραχίου μὲ τὸ θάνατον τοῦ Δοκειανοῦ τὸ 1223—4, καὶ πού ἦταν ἀλληλογράφος τοῦ Χωματηνοῦ. Προηγουμένως εἶχε γίνῃ Ἐπίσκοπος Τιθεριουπόλεως (Στρούμιτσας). Ἰδὲ Χωματηνός, ἔκδ. Pitra, 617—86. I. Petit, «Bulletin de l' Institut archéologique russe à Constantinople», VI (1900), σελ. 96.

Μετὰ τὸ Χωματηνὸ ἔγιναν δύο Βούλγαροι Ἐπίσκοποι Ἀχρίδας, ὁ Ἰωαννίτιος καὶ ὁ Σέργιος, καὶ ὁ Καβάσιλας φαίνεται πὺς μετατέθηκε ἀπὸ τὸ Δυρράχιο εἰς τὴν Ἀχρίδα γύρω στὰ 1246. Ἴδὲ H. Gelzer, «Der Patriarchat von Achrida», σελ. 12, Thalloczy, Jireček, Sufflay, I, σελ. 51. Ἐνας Δημήτριος Καβάσιλας ἀναφέρεται στὸ Δυρράχιο τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1246 σ' ἓνα ἔγγραφο ποῦ δημοσίευσε ὁ Π. Κεραμεύς, Β. Ζ., XIV, σελ. 569—70.

- 11) Ὁ Πατριάρχης διόρισε κάποιον Χαλκούτζη ὡς Μητροπολίτη Δυρραχίου, ἀλλὰ δὲν εἶναι σίγουρο ἂν ἔφτασε ποτὲ ἐκεῖ. Ἴδὲ Παχυμέρης, I, 26 (ποῦ συγγέει τὴν ἀναφορὰ ποῦ ἐστάλη ἀπὸ τὸ Δυρράχιο μὲ κείνη ποῦ ἐστάλη ἀργότερα ἀπὸ τὸν Πρίλαπο). Ie Quien, «Oriens Christianus», τόμ. II, σελ. 245. Ἀκροπολίτης 139—40. Γιὰ τὴν τοπογραφία ἰδὲ Tafel, «De Via Egnatia», Prolegomena, σελ. XV. Μηλιαράκης σελ. 459, σημ. 2 καὶ D. Nicol, «The Despotate of Epiros», Appendix ἀριθ. III, σελ. 222.
- 12) Ἡ Μαρία Πετραλείφα ἦταν ἡ χήρα τοῦ Σφραντζῆ (Francesco Orsini τῆς Κεφαλονιάς;). Ἀκροπολίτης 140. Ἴδὲ Hopf, «Geschichte Griechenlands», σελ. 281. P. J. Alexander, Χρυσόβουλο τοῦ Αὐτοκράτορα Ἀνδρονίκου Β' γιὰ τὴν Ἐπισκοπὴ Κανίνων τῆς Ἀλβανίας, «Byzantion», 15 (1940—1), σελ. 198—200.
- 13) Ἀκροπολίτης 140—3. Ὁ Ἀκροπολίτης δὲν ἀναφέρει τὴν τύχη τοῦ Δυρραχίου, ποῦ λιγώτερο ἀπὸ ἓνα χρόνον ἀργότερα προσαρτήθηκε στὸ Βασίλειον τῆς Σικελίας (ἰδὲ παρακάτω ἀριθ. 18). Μόνον μὲ κάποιον δισταγμὸν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ πὺς ὁ Μιχαὴλ τὸ ἀνακατέλαβε ἀπὸ τὴ Νίκαια κατ' αὐτὸ τὸ στάδιο.
- 14) Ἀκροπολίτης 145. Παχυμέρης, I, 26.
- 15) Ἀκροπολίτης 145—9. Παχυμέρης, I, 26 (ποῦ ἀναφέρει Θεόδωρος Μανουήλ).
- 16) Ἀκροπολίτης 149—50.
- 17) Ἀκροπολίτης 151. Παχυμέρης, I, 27.
- 18) Ἴδὲ πωλητήριον στὸ Δυρράχιο μὲ χρονολογία 23 Φεβρουαρίου 1258, «κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μανφρέδου... τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἡγεμονίας του στὸ Δυρράχιο, τὰ Βελαγράδα (Βεράτιον), τὴν Αὐλώνα, τὰ ὄρη τῆς Σφηνναίτιδας καὶ τὶς γειτονικὰς ἐπαρχίας». Miklosich καὶ Müller, III, σελ. 239—42. Thalloczy, Jireček, Sufflay, I, ἀριθ. 245. Ἡ Miss Gardner, «Lascarids of Nicaea», σελ. 243, σημ. 1, θεώρησε τὸ κείμενον αὐτοῦ τοῦ ἔγγραφου διφορούμενον ὑπονοώντας πὺς ὁ Κορράδος Β' (Κορραδίνος) εἶχε γίνει Βασιλιάς γιὰ «ὀκτὼ χρόνια», ποῦ θὰ ἔφτανε στὸ 1262. Στὴν πραγματικότητά στὸ ἔγγραφο διαβάζομε: «Κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μανφρέδου, κατὰ τὸ ὄγδον ἔτος τοῦ Βασιλείου τῆς Σικελίας ἀπὸ (τὸ θάνατον) τοῦ πατέρα του Φρειδερίκου Β' (1250), κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ Βασιλείου Κορράδου Β'...» — δηλ. 1258, ἀφοῦ εἶχεν ἀνέλθει στὸ θρόνον ὁ Κορραδίνος τὸ 1254.
- 19) Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Χινάρδου ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ugnelli, «Italia Sacra», τόμ. IV σελ. 774 (17 Ἰουνίου 1258) καὶ τὸν B. Capasso, «Historia Diplomatica Regni Siciliae», σελ. 145—6. Ἡ ἀθθεντικότητα τουλάχιστον τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ ἔγγραφου αὐτοῦ (ποῦ θεωρεῖ ὡς σκοπὸ τῆς ἐκστρατείας τὴν κομιδὴ τῶν ὀστών τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα εἰς τὴν Ἰταλίαν) ἔχει ἀπορριφθῆ ἀπὸ τὸν F. Schneider, «Eine Quelle für Manfreds Orientpolitik», «Quellen und Forschungen», XXIV (Rome 1932—33), σελ. 112—23. Ἴδὲ καὶ D. J. Geanakoplos, «Greco - Latin relations on the eve of the Byzantine Restoration»: «The Battle of Pelagonia — 1259», «Dumbarton Oaks Papers», 7 (1953), (σελ. 99—141), σελ. 107—8, καὶ σημ. 29, 30, 33. Τὰ γεγονότα τῆς διηγήσεως μπορεῖ νὰ συγγέωνται ἀπὸ κάποιον ἱερὸν θρόνον, καὶ ἀσφαλῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων (ἑκατὸ τριήρεις) φαίνεται ἀπίθανος. Ἀλλὰ φαίνεται πὺς δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀμφιβάλωμε πὺς ὁ Χινάρδος ἔδειξε δραστηριότητα εἰς τὴν «Ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας» τὸν Ἰούνιον τοῦ 1258. Γιὰ τὴν ἔκτασιν τῶν κατακτήσεων τοῦ Μανφρέδου εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ Ἀλβανίαν ἰδὲ D. Nicol, «The Despotate of Epiros», σελ. 183, σημ. 5.

ΣΤΕΛΙΟΥ Κ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Δικηγόρου

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ*

(167 π. Χ.)

ΙΑ'

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΥΠΟΚΥΠΤΕΙ ΣΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΙΛΛΥΡΙΑΣ - Η ΕΠΟΠΟΙΪΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΜΟΛΟΣΣΩΝ

Ὁ Λεύκιος Ἀνίκιος Γκάλλος, (L. Anicius Gallus), ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς στρατιᾶς τῆς Ἰλλυρίας, ἀφοῦ διέλυσε σὲ μιὰ μόνη μάχη τὸ κράτος τοῦ βασιληᾶ Γένθιου, κί' ἔστειλε καὶ τὸν ἴδιο δεμένο στὴ Ρώμη, «έτακτοποίησε» τὰ πράγματα στὴν περιοχὴ του, χωρὶς νὰ καταστρέψει πόλεις καὶ χωριά, καὶ κατέβηκε μὲ τὸν κύριο ὄγκο τοῦ στρατοῦ του στὴν Ἠπειρο. Ὁ σκοπὸς ἦταν φανερός: Ἡ στρατιωτικὴ κατάληψη τῆς χώρας καὶ ἡ ἐγκατάσταση ἀνδρεικέλων στὴν ἐξουσία τῶν πόλεων. Θὰ παρακολουθήσουμε τὴ σχεδὸν ἀναίμακτη εἰσβολὴ τοῦ Ἀνίκιου, ὅπως μᾶς τὴ διέσωσε ὁ Τίτος Λίβιος, ὁ ὁποῖος στὸ σημεῖο τοῦτο εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ μας⁹⁶.

Ἀντίσταση στὴ ρωμαϊκὴ εἰσβολὴ ἦταν ὄχι μόνον μάταιη, ἀλλὰ καὶ ἀδιανοήτη. Οἱ Ἠπειρώτες δὲν εἶχαν κατορθώσει οὔτε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, στὶς μέρες τῆς ἔνοπλης ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν δύο γιγάντων τῆς ἐποχῆς, νὰ συγκροτήσουν ἐνιαῖο στρατὸ (τουλάχιστον ἐμεῖς πούθενά δὲν τὸν συναντήσαμε), χάρη στὴ χαλαρότητα τοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τους διὰ μέσου τοῦ «Κοινοῦ», ἀλλὰ καὶ χάρη στὶς ραδιουργίες τῶν φιλορωμαϊστῶν τῆς, πού ἔγιναν παρομιμῶδεις γιὰ τὴ σκληρότητά τους, καὶ γιὰ τὴν ἀθλιότητα τῶν μεθόδων τους. Τώρα ἦταν πολὺ ἀργὰ καὶ ἡ κατάληψή της ἦταν φυσικὸ νὰ ἀποτελέσει γιὰ τοὺς ρωμαίους στρατιωτικὸ περίπατο. Ἡ Ἠπειρος θὰ ἔχανε ἔτσι τὴν ἐλευθερίαν της, ἀθύρματα, ὅπως ἄλλωστε θὰ τῆς ἄξιζε, χωρὶς ἡρωϊκὲς ἀνατάσεις. Τὸ ἡρωϊκὸ ἔπος πού γράφτηκε στὴν Ἀμβρακία μετὰ τὸ τέλος τοῦ περασμένου Μακεδονικοῦ πολέμου δὲν ἐπανελήφθηκε. Δὲν ἔλλειψαν ὅμως καὶ τὰ μικρὰ ὀλοκαυτώματα.

Γράφτηκαν τότε στὴν Ἠπειρο ἐλάχιστες σελίδες, ὄχι ἀπλῶς ἡρωϊσμοῦ, ἀλλὰ τραγικῆς ἀπελπισίας. οἱ ὁποῖες θὰ συγκινοῦν τὸν ἀναγνώστη τους στοὺς αἰῶνες. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτό, διαβάζοντας αὐτὲς τὶς σελίδες θὰ ἰδοῦμε ἀνάγλυφη τὴν ταραχὴ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν συνειδήσεων πού ἐδημιούργησε ἡ ἀναπάντεχη καὶ σὰν ἀχυρένιου πύργου πώση τοῦ ἰσχυροῦ Κράτους τοῦ Περσέα.

Πρῶτη πόλη πού παραδόθηκε στὸν Ἀνίκιο ἦταν ἡ Φανωτὴ, γνωστὴ μας

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 151.

96) Tit. Liv. XLV, XXVI, 3—15.

ἀπ' τὴν ἠρωϊκὴ τῆς ἀντίσταση στὴν πολιορκία τοῦ Ἄππιου Κλαύδιου πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια. Οἱ κάτοικοί τῆς (εὐεξήγητη μεταβολή) τὸν ὑποδέχθηκαν «σὺν γυναιξὺ καὶ τέκνοις», πανηγυρικά, μὲ κορδέλλες στὰ χέρια, κατὰ τὸ ἔθιμο τῆς ἐποχῆς, ἢ ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα «μετὰ βαΐων καὶ κλάδων». Τουλάχιστον αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Τίτος Λίβιος⁹⁷.

Ὁ Ἀνίκιος ἄφησε στὴ Φανωτὴ λίγους στρατιῶτες γιὰ φρουρὰ καὶ εἰσέβαλλε στὴ Μολοσσίδα⁹⁸.

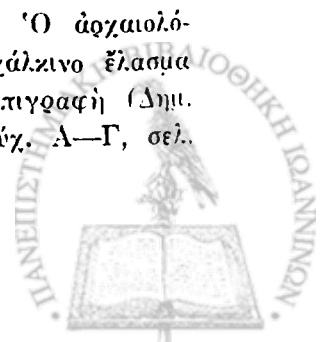
Ἐκεῖ, ὠλοκλήρωσε τὴν κατάληψη τῶν πόλεων καὶ χωριῶν, χωρὶς ἀντίσταση, μὲ τέσσερες μόνον ἐξαιρέσεις, οἱ ὁποῖες ὅμως εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ καταδείξουν ὅτι ἡ Ἡπειρος ἔπεσε, παίρνοντας μαζύ τῆς τὴν παλιὰ τῆς δόξα. Τοῦ ἀντιστάθηκαν ἔνοπλα ἢ Πασσαρώνα (πρωτεύουσα τῆς Μολοσσίδας καὶ ἔδρα τότε τοῦ «Κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν»), ἡ Τέκμων, ἡ Φυλάκη καὶ τὸ Ὀρραιον (Horreum)⁹⁹. Αὐτὲς οἱ πόλεις προβάλλανε ἀντίσταση λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν, πού θὰ τὶς δοῦμε παρακάτω, καὶ εἶναι οἱ μόνες πού ἀναφέρονται ἀπ' τὸν Τίτο Λίβιο. Ἐμεῖς τὶς παραθέτομε μὲ τὴ σειρά τῆς ἀναγραφῆς τους, καὶ ἐπειδὴ ὁ σῆκιστικὸς χάρτης τῆς Ἀρχαίας Ἡπέιρου δὲν ἔγινε ἀκόμα, κι' ἀμφισβάλουμε ἂν πρόκειται νὰ γίνεῖ ποτέ, δὲν ξέρουμε ἂν ἡ παραπάνω σειρά εἶναι τυχαία ἢ ἂν ἀνταποκρίνεται στὸ δρομολόγιο τοῦ εἰσβολέα, ὅπως πιστεύουν πολλοί, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν στοιχεῖα.

Στὴν Πασσαρώνα ἡγέτες τῆς πόλης (ἄγνωστο μὲ ποιά μορφή) ἦταν, κατὰ τὸν Τίτο Λίβιο πάντοτε, ὁ Ἀντίνοος καὶ ὁ Θεόδοτος, γνωστοὶ γιὰ τοὺς δεσμούς τους μὲ τὸν Περσέα καὶ θεωρούμενοι ὅτι ἦταν μεταξὺ τῶν ὑπευθύνων, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, γιὰ τὴν ἀπόσπαση τῶν Ἡπειρωτῶν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Αὐτοὶ πού δὲν μπορούσαν νὰ περιμένουν τὸ ἔλεος τῶν νικητῶν, ἔκλεισαν τὶς πύλες τῆς πόλης, καὶ κάλεσαν τὸ λαὸ νὰ ἀντισταθεῖ καὶ νὰ προτιμήσει τὸ θάνατο ἀπ' τὴ δουλεία, μὲ ἀπόφαση νὰ πεθάνουν κάτω ἀπ' τὰ ἐρεῖπια τῆς πατρίδας τους. Κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ τοὺς ἐναντιωθεῖ, λόγῳ τῆς «ἰσχυρῆς τρομοκρατίας, πού ἀσκοῦσαν» κατὰ τὸ ρωμαῖο ἱστορικό. ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι, ὅπως ἐξελίχθηκαν τὰ πράγματα, ἔχει δίκην. Ἦταν ἐγκληματικὴ ἢ παρώτρυνση σὲ ἄμυνα τῆς Πασσαρώνας, μόνης καὶ ἀσύνδετης, στὶς ρωμαϊκὲς λεγεῶνες, καὶ εἶναι φανερό ὅτι ἰσοδυναμοῦσε μὲ παρώτρυνση σὲ αὐτοκτονία, ἐνὸς πλήθους μαχίμων καὶ ἀμάχων. Ἐνῶ ἡ κατάσταση μέσα στὴν τελευταία πρωτεύουσα τοῦ «Κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν» εἶχε περιέλθει ἔτσι σὲ ἀδιέξοδο, κάποιος νεαρός, ἀπὸ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια, Θεόδοτος κι' αὐτός, ὑπερνίκησε τοὺς φόβους του καὶ τόλμησε, ἴσως λόγῳ τῆς ἡλικίας του, νὰ μιλήσει στὴ συνέλευση τῶν συμπατριωτῶν του μὲ τὴ φωνὴ τῆς λογικῆς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων πού τοὺς εἶπε, ἀνέφερε καὶ τοῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματικῆς ὀριμότητος καὶ ψυχικῆς ἰσοροπίας τοῦ νεαροῦ Ἡπειρώτη εὐπατρίδη: «Συχνὰ ἄκουσα ἱστορίες ἀνθρώπων πού πέθαναν γιὰ τὴν πατρίδα, ἀλλὰ τοῦτοι οἱ δυὸ εἶναι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι στὸν κόσμον πού πι-

97) Tit. Liv. XLV, XXVI, 3 «omni multitudine cum infulis obviam effusa».

98) Tit. Liv. XLV, XXVI, 4 «in Molossidem transgressus».

99) Τὸ Ὀρραιον γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ τὸ συναντήσαμε ἐδῶ. Ὁ ἀρχαιολόγος Δ. Εὐαγγελίδης στὶς ἀνασκαφὲς τῆς Δωδώνης τὸ 1935 βρῆκε χάλκινο ἔλασμα μὲ τὴν ἐνδειξη «Στρατῶν Ὀρραιάτων», μάρτυρας σὲ ἀπελευθερωτικὴ ἐπιγραφή (Δημ. Εὐαγγελίδου «Ἡπειρωτικαὶ Ἔρευναι», Ἱπ. Χρονικά 1935 τόμ. I, τεύχ. Α—Γ, σελ. 240).

στεύουν ότι ή πατρίδα έχει υποχρέωση να πεθάνει γι' αυτούς»¹⁰⁰.

Τὰ σοφὰ τοῦτα λόγια τοῦ νέου στάθηκαν ἱκανὰ νὰ ἀποτρέψουν, γιὰ τὴν ὥρα τουλάχιστον, τὴ σφαγὴ τῶν ἀθῶων καὶ τὴν καταστροφὴ τῆς πόλης, τῆς ὁποίας ἄλλωστε τὸ μέλλον ἦταν ἄδηλο.

Ἡ συνέλευση διαλύθηκε. Στους δύο στρατηγοὺς ἀφέθηκε ἡ ἐλευθερία νὰ λύσουν τὸ προσωπικὸ τους θέμα.

Εἶναι πρὸς τιμὴν τῶν Ἑπειρωτῶν ὅτι δὲν παρέδωσαν δεμένους στοὺς Ρωμαίους τοὺς ἡγέτες τους, πράγμα ποὺ ἔκαναν οἱ Ρόδιοι κι' οἱ Αἰτωλοὶ καὶ ἄλλοι. Ἄλλωστε, ὡς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι, κατὰ τὸν Πολύβιο, στὴν Ἑπειρὸ τὰ ἴθνη εἶναι ἠπιώτερα.

Οἱ δύο πολιτικοὶ ἡγέτες, τῶν ὁποίων ἡ τύχη κρίθηκε «ἐρήμην» τους στὴν Πύδνα, δὲν εἶχαν ἄλλη ἐκλογὴ ἀπ' τὴν παράδοση ἢ τὴν αὐτοκτονία. Προτίμησαν τὸ δεύτερο, ἀλλὰ κατὰ ἓνα πρωτότυπο τρόπο, ποὺ ἀνταύγαζε ἄγριο μεγαλεῖο: Ἄνοιξαν τὴν πύλη τοῦ φρουρίου κι' ὤρμησαν ἀκάλυπτοι στὶς ρωμαϊκὰς προφυλακὰς ποὺ ἦταν στημένες ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ σὲ λίγο βρῆκαν ἓναν ἔντιμο θάνατο: «ἐπὶ τῷ μὴ προέσθαι, μηδὲ περιειδεῖν σφᾶς αὐτούς»...

Ἐχομε μπροστὰ μας μία αὐτοθυσία ἀπὸ τὶς σπάνιες στὸ βωμὸ τῆς πατρίδας, ποὺ ἔγινε κατὰ τρόπο ὀμηρικὰ τελετουργικὸ, μπροστὰ στὰ ἐκπληκτὰ μάγια ἐχθρῶν καὶ φίλων, κι' εἶναι λυπηρὸ τὸ ὅτι οἱ νέοι μας δὲν μποροῦν νὰ ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὴ διδάγματα, γιατί δὲν τοὺς τὴ διδάξαμε. Ἡ πόλη παραδόθηκε στὸν ἀγαθὸ Ἀνίκιο, ὁ ὁποῖος δὲν τὴν πείραξε¹⁰¹.

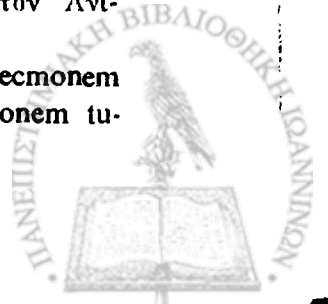
Τὸ ἴδιο ἐπανελήφθηκε καὶ στὴν Τέκμωννα, ποὺ κυριαρχοῦσε τὸ κόμμα τοῦ γνωστοῦ μας Κέφαλου. Ὅταν αὐτὸς σκοτώθηκε κατὰ τρόπο ἄγνωστο σὲ μᾶς, ἡ πόλη παραδόθηκε στὸν Ἀνίκιο¹⁰². Ἡ Φυλάκη καὶ τὸ Ὅρρεον (Horreum) ὑπέκυψαν στὴν πρώτη ἐπίθεση.

Ἀφοῦ ἔτσι «εἰρήνευσε» ἡ Ἑπειρὸς (Pacata Epiro), ὁ Ἀνίκιος μοίρασε

100) Tit. Liv. XLV, XXVI, 6 «...qui patriam pro se perire aequum censerent, hi inventi sunt».

101) Τὴν Πασσαρόνα ἔφεραν σὲ φῶς οἱ Ἑπειρωτὲς ἀρχαιολόγοι Δ. ΕΤΑΓΓΕΛΙΔΗΣ καὶ Σ. ΔΑΚΑΡΗΣ. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ τελευταίου, ποὺ ἐπιξεί, γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης ὅτι ἡ Πασσαρόνα βρισκόνταν στὸ Γαρδίκι τῶν Γιαννίνων, εἶναι ἀπόλυτα πειστικά. (Σ. ΔΑΚΑΡΗΣ: «Ἀρχαιολ. ἔρευνες στὸ Λεκανοπέδιο τῶν Ἰωαννίνων - ἀνάπτυξον ἀπὸ τὸν τόμον «ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἑπειρὸν εἰς μνήμην Χρήστου Σούλη», Ἀθῆναι 1954, σελ. 64 κ. ἐπ.). Δὲν ἔχομε ὑπ' ὄψη μας τὸ σύνολο τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἔργου στὴν Ἑπειρὸ τῶν δύο τούτων σοβαρῶν ἐπιστημόνων, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐκφράζουμε γνώμη γιὰ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τους ποὺ τυχὸν ἀφοροῦν τὸν δεύτερο π.Χ. αἰῶνα. Εἶναι ὅμως ἀστήρικτη στὶς πηγὲς ἢ ἄποψη τοῦ Σ. ΔΑΚΑΡΗΣ, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Πασσαρόνας ἄνοιξαν τὶς πύλες καὶ «ἐφόρμησαν» κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ μόνοι ποὺ ἐφόρμησαν ἦταν οἱ δύο ἡγέτες, ἀπλῶς γιὰ νὰ βροῦν τὸ θάνατο, κι' οἱ κάτοικοι ἄνοιξαν βέβαια τὶς πύλες, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τοὺς Ρωμαίους, ὑπακούοντες στὴν προτροπὴ τοῦ νεαροῦ Ἀντίνοου: «Quin aperimus portas et imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit?», Δηλαδή: «Γιὰτί λοιπὸν δὲν ἀνοίγουμε τὶς πύλες, νὰ δεχθοῦμε τὴν ἐξουσία ποὺ ὀλόκληρος ὁ κόσμος ἀποδέχθηκε;». Ἐπίσης ἀστήρικτη εἶναι, ὅπως πιστεύουμε, καὶ ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Τέκμωννα κατεστράφηκε ἀπ' τὸν Ἀνίκιο (ἐνθ' ἀμέσως ἀνωτέρω σελ. 65 καὶ 74 ἀντίστοιχα).

102) Tit. Liv.: XLV, XXVI, 10 «Simili pertinacia Cephali principis clausum Tecmonem ipso interfecto per deditionem tecepit. Nec Phylace nec Horreum oppugnationem tulerunt».

τις μονάδες του σὲ χειμερινὰ καταλύματα τῶν πόλεων τῆς Ἠπείρου καὶ γύρισε γιὰ λίγο στὴν Ἰλλυρίδα.

Πρὶν τὸν ξανασουναντήσουμε στὴν Ἠπειρο, ἀξίζει νὰ ποῦμε μὲ πολὺ λίγα λόγια τί ἔκανε στὴν Ἰλλυρίδα. Συγκάλεσε στὴ Σκόδρα τοὺς προύχοντες τῆς Ἰλλυρίας καὶ τοὺς ἀνεκοίνωσε ὅτι ἡ Σύγκλητος καὶ ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς χορηγεῖ σ' αὐτοὺς τὴν ἐλευθερία τους, κι' ὅτι αὐτὸς σὲ ἐκτέλεση αὐτῆς τῆς ἀπόφασης ἀπέσυρε τὸ στρατό του ἀπ' ὅλες τις πόλεις, τις ἀκροπόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς Ἰλλυρίας, τῆς Ἰλλυρίας ποὺ κατεκτήθηκε μὲ τὰ ὅπλα... Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἀπάλλαξε ὁλοτελῶς ἀπὸ τοὺς φόρους τις περιοχὲς ποὺ κράτησαν φιλορωμαϊκὴ στάση στὸν πόλεμο καὶ ὥρισε ὅτι οἱ ὑπόλοιπες θὰ πλήρωναν τὸ μισὸ φόρο ἀπὸ ὅσον πλήρωναν πρὶν στὸ βασιλεῦς Γένθιο, καὶ ἐφαρμόζοντας τὸ πρότυπο τῆς διάλυσης τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους στὶς γενικὲς του γραμμὲς κώρισε τὴ χώρα σὲ τρεῖς περιοχὲς. Ἔχομε λοιπὸν μπροστὰ μας καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ στὴ Μακεδονία, μιὰ σαφῆ καὶ συνεπῆ πολιτικὴ γραμμὴ, ἀνεπιρρέαστη ἀπὸ συναισθηματισμούς.

Ἐδῶ, συμπληρώνοντας τὰ ὅσα ἀναγκαῖα γράψαμε στὸν πρόλογο γιὰ τὴν ἀκατανόητα εὐνοϊκὴ μεταχείριση τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους μετὰ τὸν πόλεμο, πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τοῦτο: Ὁ Λ. Αἴμ. Παῦλος παρέδωσε στοὺς Μακεδόνες νόμους φτιαγμένους μὲ τέτοια φροντίδα ποὺ δὲν φαίνεται νὰ ἀφοροῦσαν νικημένους ἐχθροὺς ἀλλὰ, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Τίτου Λίβιου, πεφιλημένους συμμάχους («sociis benemeritis») ¹⁰³. Καὶ συμπληρῶνει ὁ Ρωμαῖος ἱστορικὸς ὅτι ἡ πείρα τῆς μακροχρόνιας ἐφαρμογῆς τῶν νόμων αὐτῶν, ποὺ δὲν ξέρομε τὸ περιεχόμενό τους, τοὺς ἀπέδειξε ἐφαρμόσιμους. Πληροφοροῦμε τὸν ἀναγνώστη ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Λ. Αἴμ. Παύλου στὴ Μακεδονία, ἦταν σὲ ἐφαρμογὴ μέχρι καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰουστίνου, τὸ 2ο μ.Χ. αἰῶνα ¹⁰⁴. Φαίνεται λοιπὸν πῶς ὁ Τίτος Λίβιος ἐδῶ ἔχει δίκην, πράγμα ποὺ τονίζει πρὸ ἔντονα τὸν πολιτικὸ χαρακτήρα τῆς ἄγριας μεταχείρισης τῶν Ἠπειρωτῶν.

Ἀφοῦ τελείωσε κι' αὐτὴ τὴ τελευταία ἀποστολὴ ἐκεῖ, ὁ Ἀνίκιος γύρισε στὴν Ἠπειρο στὸ χειμερινό του στρατόπεδο στὴν Πασσαρώνα ¹⁰⁵.

Ἐκεῖ, ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἐκτυλίχθηκαν ἀργότερα, φαίνεται πᾶς ἔλαβε ἐντολὴ νὰ περιμένει τὴν ἀφίξη τοῦ Λεύκιου Αἰμίλιου Παύλου.

Ὅλα ἔδειχναν ὅτι μὲ τὴν εἰσβολὴ τοῦ Λεύκιου Ἀνίκιου θὰ ἔκλεινε ἀναίμακτα ὁ κύκλος τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας τῆς Ἠπείρου, ὅπως καὶ τῆς ὑπόλοιπης Στερεᾶς Ἑλλάδας. Καὶ ὅμως. Ἡ Ἱστορία δὲν εἶχε ἀκόμα πρὶ τὴν τελευταία τῆς λέξη. Ἐλεπε ὁ ἐπίλογος. Κι' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ τὸν υπογράψει ὁ ἀρχηγός...

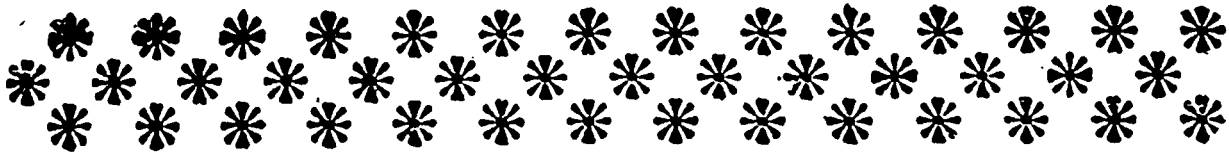
103) Tit. Liv. XLV, XXXII, 7.

104) Ἰουστίνος XXXIII, 2, 7.

105) Tit. Liv. XLV, XXVI, 15 «...haec formulae dicta Illyrico ipse inde Epiri Passaronem in hiberna rediit».

Συνεχίζεται

ΚΟΥΛΑΣ ΞΗΡΑΔΑΚΗ

Ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου

ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

(Βορειοηπειῶτες)

Τὸ θέμα μου δὲν ἦταν αὐτό. Ἐρευνοῦσα τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, γιὰ νὰ συγκεντρώσω στοιχεῖα γιὰ τὰ Παρθεναγωγεῖα καὶ τὶς δασκάλους τοῦ υποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ. (Ἡ μελέτη μου αὐτὴ ἀφιερωμένη στὰ 50 χρόνια ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν θὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους). Στὴν πορτεῖα τῆς ἐρέυνης μου, βρῆκα καὶ κάμποσα ὀνόματα διδασκάλων ποὺ δίδαξαν στὴν Βόρειο καὶ Νότιο Ἡπειρο, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Δὲν μοῦ ἦταν δυνατὸν νὰ τὰ προσπεράσω καὶ τὰ σημείωσα.

Τώρα τὰ δίνω πρὸς δημοσίευσιν γιὰ νὰ μείνουν ἔστω καὶ ἀταξινόμητα. Ἄς εἶναι αὐτὸ ἕνας ἐλάχιστος φόρος τιμῆς στὴν μνήμη τους.

Ἰωάννης Κ. Κωνσταντινίδης ἢ Μίχας (1843—1933), δίδαξε 36 χρόνια στὸ Λάμποβο, Αὐλῶνα, Λυοράχι, Λέκκη καὶ Δέλβινο. Πέθανε στίς 22.8.1933. (Πρῶξις Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὑπ' ἀριθ. 6991/25).

Παναγιώτης Βολίδης (1846—1930), δίδαξε 50 χρόνια στὴν Β. Ἡπειρο. Πέθανε στίς 28.1.1930. (Πρ. Α. 27161/52).

Μιχαὴλ Χρήστου Τάτσης, δίδαξε 35 χρόνια. Τὸ 1930 ἦταν 76 ἐτῶν. (Πρ. 1512/1930).

Μιχαὴλ Κωνσταντίνου Πέρης (1855—;), δίδαξε 39 χρόνια. (Πρ. 2739/34).

Σταῦρος Χρ. Παρτάλης (1855—;), δίδαξε 38 χρόνια. (Πρ. 2877/34).

Ἀλέξιος Ζαμαρίας (1855—1932), δίδαξε ὡς Γυμνασιάρχης στὸ «Ζωγράφειο» Διδασκαλεῖον Κεσπορατίου ἀπὸ τὸ 1879—1888, στὰ «Ζαρίφεια» Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τὸ 1889—1895, στὴν Ζωσιμαία Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸ 1896—1901, στὸ «Ζωγράφειο» Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸ 1901—1912, στὸ «Ἐθνικὸν Λύκειον» Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸ 1913—1918, ὡς Ἐπιθεωρητὴς Σχολῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ τὸ 1924—1926 στὸ Γαλάζι τῆς Ρουμανίας. Πέθανε στίς 18.11.1932. (Πρ. 5216/1926).

Κωνσταντῖνος Βασιλείου Ζέρης (1856—;) δίδαξε ἐπὶ 43 χρόνια στὴν Β. Ἡπειρο ἤτοι ἀπὸ τὸ 1879—1891 καὶ ἀπὸ τὸ 1897—1928 (Πρ. 2967/1930).

Χρήστος Παπαγεωργίου (1857—;), δίδαξε ἀπὸ τὸ 1886—1990 καὶ ἀπὸ τὸ 1901—1931 (Πρ. 4138/31).

Βασίλειος Θεοδοσίου Σπούρης (1858—); 26 χρόνια δάσκαλος στην Β. Ήπειρο. (Πρ. 4075/31).

Κέντρος Τόττης (1858—); από τις Φιλιάτες, δίδαξε στο Λάμποβο από το 1900—1922. (Πρ. 4944/37).

Νεοκλής Β. Λιανίδης (1860—1930), 36 χρόνια δάσκαλος. Πέθανε στις 1.1.1930. (Πρ. 2774/31).

Κωνσταντῖνος Παπᾶς (1860—1924), δίδαξε 45 χρόνια, ἤτοι από το 1879—1924. Πέθανε ἐν ὑπηρεσίᾳ στις 24.8.1924. (Πρ. 753/31).

Μιχαήλ Νικολάου Παπαδόπουλος (1860—); 41 χρόνια δάσκαλος. (Πρ. 4903/1930).

Νικόλαος Βασιλείου Πανίδης (1860—1940), δίδαξε 30 χρόνια ἤτοι από το 1879—1903, 1905—1911 καὶ 1912—1914. Πέθανε στις 12.11.1940. (Πρ. Α. 26281/52).

Βασίλειος Βουτσιάδης, τελειόφοιτος «Ζωγραφείου» Κεστορατίου. Δίδαξε 33 χρόνια, ὡς το 1914.

Ἀντώνιος Χρήστου Παπαχρηστίδης, δίδαξε 49 χρόνια στην Β. Ήπειρο, ἤτοι από το 1880—1922. (Πρ. 2037/34).

Χαράλαμπος Κωνσταντίνου Τζιᾶς, δίδαξε 37 χρόνια ἤτοι από το 1895—1932. (Πρ. 2641/34).

Νικόλαος Γ. Μυστακίδης, από την Δρόβιανη. Δίδαξε από το 1873—1909. (Πρ. 4264/30).

Μιχαήλ Οἰκονομίδης (1861—1932), δίδαξε από το 1884—1914. Πέθανε στις 23.11.1932. (Πρ. Α. 23612/52).

Σταῦρος Δημητρίου Ζήσης (1863—); από την Δρόβιανη. Δίδαξε 43 χρόνια στην περιοχή Δελβίνου, ἤτοι από το 1890—1933.

Ματθαῖος Ἰωαννίδης (1864—), 32 χρόνια δάσκαλος στο Ἀργυροκάστρο, ἤτοι από το 1888—1920. (Πρ. 4096/31).

Σόφης Ἰωάννου Παπαθωμᾶς (1865—), 30 χρόνια δάσκαλος, από το 1882—1912. (Πρ. 2054/30).

Παναγιώτης Βασιλειάδης, ἀπόφοιτος σχολῆς Πολύταινης. Δίδαξε 36 χρόνια στους Δρυμάδες καὶ ἄλλοῦ. (Πρ. 4771/30).

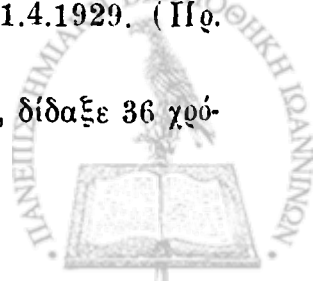
Ἰωάννης Στριγγόπουλος, δίδαξε 33 χρόνια ὡς δάσκαλος καὶ σχολάρχης στὸν Αὐλώνα, ἤτοι από το 1884—1917. (Πρ. 4948/30).

Κωνσταντῖνος Βασιλείου Σκαπέτας (1867—), από το Ἀργυροκάστρο. Δίδαξε 36 χρόνια, ἤτοι από το 1890—1926.

Ἀθανάσιος Εὐθυμίου Μήλος (1868—1922), 25 χρόνια δάσκαλος στην περιοχή Ἀργυροκάστρου, από το 1889—1916.

Σπυρίδων Νικολάου Δανέλλης (1867—1929), δίδαξε 10 χρόνια στην Δρόβιανη, Λέχοβο καὶ Δερβιτσάνη. Πέθανε στις 1.4.1929. (Πρ. 3053/29).

Ἰωάννης Νικολάου Λεβάνης (1869—); δίδαξε 36 χρόνια στην περιοχή τοῦ Ἀργυροκάστρου. (Πρ. 667/31).

Κωνσταντῖνος Σπυρ. Ἀράπης (1869—1947), δίδαξε 20 χρόνια ὡς τὸ 1915. Πέθανε στίς 24.12.1947. (Πρ. Α. 2459/51).

Κωνσταντῖνος Εὐαγγελίδης (1865—;), δίδαξε ἀπὸ τὸ 1886—1915. (Πρ. Α. 15532/52).

Νικόλαος Γεωργίου Νιζοζλής (1818—1879), ἀπὸ τὴν Κοζάνη. Δίδαξε στὴν Κορυτσᾶ 5 χρόνια ἀπὸ τὸ 1847—1852, μετὰ σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ στὴν Γερμανία. Πέθανε στίς 10.5.1879.

Δημήτριος Ἰωάννου Λειβαδέως (1845—1919), δίδαξε στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὸ 1858—1870, ἀπὸ τὸ 1877—1895 καὶ ἀπὸ τὸ 1914—1919. Πέθανε στίς 2.4.1919.

Ἀθανάσιος Χατζηγιάνης (1858—1933), καθηγητὴς γαλιζῶν στὴν Ζωσιμαία Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸ 1881—1923. Πέθανε στίς 17.8.1933.

Δημήτριος Πανταζῆ Γουδῖνος. Γεννήθηκε τὸ 1853 στὴν Ζίτσα. Δίδαξε 39 χρόνια, ἀπὸ τὸ 1872—1925 στὸ Κουζούλι, Ζέλοβο, Ζίτσα, Πάπιγγο, Πρωτόπαλα, Μέτσοβο, Καρίτσα.

Μιχαὴλ Δημητρίου Τζιῶθας (1859—;), ἐκ Μελιγγῶν. Δίδαξε στὴν ἐπαρχία Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸ 1883—1914.

Χριστόδουλος Μέζιος (1866—1959), καθηγητὴς στὴν Ζωσιμαία ἀπὸ τὸ 1894—1900. Πέθανε τὸν Δεκέμβριο το 1959.

Ἰωάννης Μιχαὴλ Στούπης (1860—1939), καθηγητὴς στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὸ 1878—1914. Πέθανε στίς 30.10.1939.

Ἀναστάσιος Θ. Ἀναστασιάδης (1879—1918), δίδαξε στὰ Ζαγόρια ἀπὸ τὸ 1899—1914 στὸ Καλίσοβο, Λάϊστα, Κάτω Σουδενά, Δοβρὰ καὶ Μονοδένδρι. Πέθανε στίς 24.10.1918.

Ἰσοραὴλ Σ. Βασιλειάδης (1880—1937), ἐκ Νατζαράντων τοῦ Πόντου. Δίδαξε ὡς δάσκαλος στὴν ἐπαρχία Χαλδίας τοῦ Πόντου ἀπὸ τὸ 1899—1903, ὡς καθηγητὴς - Διευθυντὴς στὸ Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος ἀπὸ τὸ 1908—1917 καὶ στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὸ 1918—1911. Πέθανε στίς 28.3.1937.

Ἀναστάσιος Ἰωάννου Σιάσκας (1864—1917), δίδαξε στὰ Κούρηντα ἀπὸ τὸ 1887—1914 καὶ ἀπὸ τὸ 1915—1917 στὴν Παραμυθιά. Πέθανε στίς 17.11.1917.

Ἀθανάσιος Δημητρίου Δένδιας. Δίδαξε στὴν Χειμάρρα ἀπὸ τὸ 1900—1903 καὶ ἀπὸ τὸ 1907—1930.

Θωμᾶς Ἀθανασίου Νίκας (1869—;), δίδαξε 35 χρόνια στὴν περιοχὴ Ἀργυροκάστρου ἀπὸ τὸ 1895—1930.

Δημοσθένης Γ. Δεληγιώργης (1864—1935) ἀπὸ τὸ Γεριάκι(;) Πτυχιούχος διδασκαλείου Σερρών. Δίδαξε στὴν περιοχὴ Ἀργυροκάστρου ἀπὸ τὸ 1899—1916. Πέθανε στίς 2.6.1935.

Σπυρίδων Κόντας, καθηγητὴς. Δίδαξε ἀπὸ τὸ 1895—1897 στὴν Καισάρεια, ἀπὸ τὸ 1898—1922 στὸ Πάγκειον Γυμνάσιον Κορυτσᾶς καὶ ἀπὸ τὸ 1938—40 στὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Κορυτσᾶς.

Θεόδωρος Κωνσταντῖνου Βάρδας (1862—;), ἀπὸ τὴν Πρεμετῆ. Δίδαξε ἀπὸ τὸ 1885—1888 στὴν Κορυτσᾶ, 1888—1889 στὸ Κοντο-

σκάλι, 1889—1893 στη Νοβοσέλα(;), 1893—1895 στην Προμετή, 1895—1896 στο Βεράτι, 1896—1897 στη Λυσίτσα, 1897—1901 στην Μπέντια, 1901—1902 στην Ραιδεστό, 1902—1903 στην Άμισό, 1903—1906 στην Κουπλιά, 1906—1907 στην Μάδυτο, 1907—1909 στο Κουρουντζάκι, 1909—1911 στην Χαλκηδόνα, 1911—1913 στην Ξάνθη και 1913—14 στη Λυσίτσα.

Βασίλειος Φωτίου Λάππας, από τις Μπουλιαράτες. Τò 1890 τελείωσε την τετάρτη τάξη του «Κοινοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Δρόβιανης». Δίδαξε 42 χρόνια στην Β. Ἡπειρο, ἤτοι ἀπὸ τὸ 1890—1942 στὶς Μπουλιαράτες, Βόδριστα, Μέγγουλη, Κακαβιά, Σωτήρα, Δούβιανη, Τεριαχάτι. Τò 1931 οἱ ἄλβανικὲς ἀρχὲς τὸν ἔδιωξαν ὡς ἀνεπιθύμητον.

Γεώργιος Δ. Ἀναγνωστόπουλος (1858—1935), ἀπὸ τὸ Διδυμότειχο. Δίδαξε ὡς καθηγητὴς καὶ Γυμνασιάρχης: ἀπὸ τὸ 1884—1887 στὰ Ζαρίφεια Φιλιππουπόλεως, 1887—1893 στὸ Πάγκειον Κορυτσᾶς, 1893—1896 στὸ Μοναστήρι, 1896—1906 στὸ Πάγκειον Κορυτσᾶς, 1907—1909 στὸ Τσοτύλι Μακεδονίας, 1909—1913 στὸ Μοναστήρι καὶ 1913—1929 στὸ Πάγκειον Κορυτσᾶς. Πέθανε στὶς 9.1.1935.

Μιχαήλ Παπαθανασίου. Δίδαξε ἀπὸ τὸ 1873—1914 στὸ Βετσικό, Πάπιγγο, Δελβινάκι, Βούρμπιανη, Ζίτσα, Κούρεντα, Σουδενά, Γιάννενα καὶ Λάμποβο. Πέθανε στὰ Γιάννενα στὶς 28.4.1928.

Θεόδωρος Παπαηλιοῦ, δίδαξε στὸ Σιδηρόκαστρο Ἀλβάνος ἀπὸ τὸ 1908—1929.

Φιλόθεος Παπακωνσταντίνου (1876—1934), δίδαξε ὡς Ἑλληνοδιδάσκαλος ἀπὸ τὸ 1899—1902 καὶ ὡς καθηγητὴς ἀπὸ τὸ 1903—1913 στὴν ἐπαρχία Κορυτσᾶς — Προμετῆς. Πέθανε στὶς 5.12.1934.

Χρῆστος Δημητρίου Παπαδημητρίου, δίδαξε στὴν Χειμάρρα ἀπὸ τὸ 1900—1917 καὶ ἀπὸ τὸ 1919—1921.

Θωμᾶς Γεωργίου Μίστος (1883—1960), δίδαξε στὸ Λάμποβο ἀπὸ τὸ 1907—1917.

Χρῆστος Ἀναστασίου Βαλαούρης (1882—1947), δίδαξε στὴν Κορυτσᾶ ἀπὸ τὸ 1901—1924. Πέθανε στὶς 5.5.1947.

Πέτρος Λαζαρίδης (1885—1935), μουσικοδιδάσκαλος. Δίδαξε στὴν Κορυτσᾶ ἀπὸ τὸ 1913—1921. Πέθανε στὶς 26.2.1935.

Συνεχίζεται

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ *

Χ.

Χάβος και **Χαῦος** (ό) τὸ βίραθρον, τὸ βαθὺ φαράγγι μὲ τὸ σκοτεινὸν βάθος. Καί μετφ. ἡ κατάπληξις καὶ ἡ συνεπεία ταύτης ἀπώλεια τῆς φωνῆς. Ρῆμα, χαβώνω - ομαι, χάνω τὴν φωνὴν μου ἀπὸ ἰσχυρὰν ἔκπληξιν, αἰφνιδιάζομαι καὶ φεύγω ἀπὸ φόβου.

Πρωτοχρονιάτικη εὐχὴ μεταξὺ ποιμένων: «Χαβουμένους οὐ λύκους».

Τπν. Χάβος εἰς τὴν περιοχὴν Ντουσκάρας, πέραν τῆς Σκάλας Παραμυθιάς.

Χαλία (ό) καὶ **χαλίκι** (τό), ὁ λιθὸν, χείμαρρος ἀπὸ χαλίγια κινούμενος βραδέως ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους τῶν χαλίγων, ἀλλὰ καὶ συνεπεία ἑξωτερικῆς δυνάμεως, βροχῆς, χιόνος, ἀνέμου.

Τπν. Χαλίκι, κοινότης ἐν Ἀσπροποτάμῳ, παρὰ τὰ ὄρια τῆς περιοχῆς Μετσόβου.

Αἴνιγμα: «Μιὰ πρατίνα ροίντα, τὸ χαλιά χαλιά πααίνει καὶ χαλίκι δὲ σαλεύει». Ἡ ἀντάρα βαίνουσα διὰ μισγαγγείας.

(Βλ. Σάρα καὶ Οὐρσίδα).

Χαλάζι (τό) Ἡ γεωργικὴ καὶ δενδροκομικὴ παραγωγὴ συχνὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς χαλαζοπληξίας λόγῳ τῆς μορφολογίας τοῦ ἐδάφους, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὄρεινὴν ὑπαιθρον. Ὡς ἐκ τούτου ἐπιχωριάζουσιν καθ' ὅλην τὴν χώραν διάφοροι πράξεις ἀποτροπῆς ἢ προλήψεως τοῦ κακοῦ.

—«Ὅταν πέφτει χαλάζι, γιὰ νὰ σκορπίση τὸ σύννεφο: βγάζουμε ἔξω στὴν ἰύλῃ τὴ μπυροστία τ' ἀνάποδα ἢ τὸ κρομαστάρι τοῦ γάστρου. Ἡ κρούουν τὴ γκαμιάνα ἢ ρίχνουν ντουφέκι ἢ βγάζουν τ' ἀνὰ τοῦ κόνισμα».

Προληπτικῶς: ἐπὶ ἑπτὰ συνεχεῖς Πέμπτες, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς Μεγάλης Πέμπτης (μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς) δὲν μπαίνουν σὲ χωράφι, οὔτε σὲ ἀμπέλι, οὔτε σὲ κῆπο, γιὰ καμμιά γεωργικὴ δουλειὰ οὔτε πλένουν ἢ ἀπλώνουν ἄσπρα ἀνικά.

Προστάτης κατὰ τῆς χαλάζης ὁ Ἅγ. Χριστόφορος, τοῦ ὁποίου ἑξωκλήσια εὐ-ἰσκονται εἰς ἰδιαιτέρως χαλαζοπλήκτους περιοχάς. Τοιοῦτον ἑξωκλήσιον εὐρίσκει εἰς τὸ Δυτ. Ζαγόρι ἐπὶ ἀνθένος μεταξὺ τῶν κοινοτήτων Νεγάδων καὶ Φραγκάων, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κήπων εἰς Φραγκάδες. Παλαιότερα ἢ περιοχὴ αὕτη ἦτο γεωργικὴ.

Χαματίνα (ἡ) βαλανίδι τῆς σειρᾶς, ἀποτελοῦν τὸν μεγάλον ὄγκον ὅ βαλανιδιοῦ ἐμπορίου. Συλλέγεται ἀπὸ 15 Αὐγούστου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου, ὁ τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν. Τὸ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Αὐγούστου τυχὸν συλλεγόμενον βαλανίδι, λόγῳ μικρῶν διαστάσεων, λέγεται ψηφάκι (βλ.

λ.). Τὸ βραδύτερον, ἦτοι κατὰ Νοέμβριον συλλεγόμενον βαλανίδι, τὸ ὁποῖον συνήθως προσβάλλεται ὑπὸ τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν, ὀνομάζεται *χάχλα*, καὶ εἶναι τρίτης ποιότητος λόγω μικροτέρου ποσοστοῦ εἰς ταννίνην, ὀφειλομένου εἰς τὴν ὑπερωρίμανσιν καὶ λόγω σκοτεινερόθρου χρώματος τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει συνεπεία τῶν βροχῶν. Ὁ χρωματισμὸς αὐτὸς μεταδίδεται εἰς τὰ βυρσοδειμικά ὑγρά καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὰ δέρματα, ὑποθιβαζομένης οὕτω τῆς ποιότητός των. Ἡ *χάχλα* λέγεται καὶ *χαμάδα* ὀνομασία ἐποδηλοῦσα συλλογὴν τοῦ βαλανιδίου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (βλ. *χάχλα*).

(Βλ. βαλανίδι, Ἡπειρ. Ἑστία τεῦχ. 191—193 σ. 127 Ἔτ. ΙΖ (1968)).

Χαμοζούκι (τὸ) ὁ σποδίτης ἄρτος. Εἶδος πίττας ἢ ζουλόρου κατασκευαζομένης ἐξ ἀλεύρου, σίτου, κριθῆς ἢ ἀραβοσίτου. Ζυμώνεται χωρὶς προζύμι (χωρὶς νὰ τάνεθι») καὶ ψήνεται εἰς ἀνθρακιὰν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πρόχειρος ἄρτοποιία εἰς χοῆσιν ἐπὶ μετακινουμένων ομάδων ἀνθρώπων, στρατιωτῶν, βοσκῶν, φυγάδων κ.ἄ.

Χαμαιλιοὺς καὶ *χαμωλιοὺς* (ὁ) τὸ ποῶδες φυτὸν (χόρτον) *Carlina gummiifera* L. ἐδώδιμον, λίαν εὐγεστον, ἀλλὰ καὶ μὴ στεροῦμενον ἀποτροπαίων ιδιοτήτων, προστατεύον τὰς ἀγροικίας, καλύβας, ποιμενικάς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, προστατεύον αὐτὰς ἐναντίον τῶν κακοποιῶν δυνάμεων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κρυστάλλης ἐρωτᾷ:

—«Αλείψαταν μὲ χαμαιλιοὺς τὸν τσάρο καὶ τὰ γραίκια;»

Χαμοζερασία (ἡ) ποῶδες φυτὸν *Fragaria vesca* L. συνηθέστατον εἰς τὸν γλωροτάπητα τῶν ἐκ πεύκης, δρυὸς καὶ ὄξυας δασῶν τῆς Πίνδου. Οἱ καρποὶ χαμοζέρασα (τά). Λέγεται καὶ φρά(γ)ουλα, ἰδία ἐν Β. Ἡπειρῶ (Κεστορατίον - Χώτζης). Τὰ χαμοζέρασα ἢ φράουλες τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν εἶναι μὲν μικροῦ μεγέθους, ἀλλὰ λίαν ἀρωματικά καὶ νοστιμώτατα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κηπευμένην χαμοζερασιὰν ἢ φράγουλαν.

Χασάπις (ὁ) χασάπικον ζῶον. Ὁ ἔμπορος σφαγίων, ὁ ὁποῖος περιοχόμενος τὰ χωριά καὶ τὶς στάνες ἀγοράζει μικρὰ ζῶα (αἰγοπόρβια) ἢ καὶ μεγάλα (μοσχάρια) προοριζόμενα διὰ τὴν κατανάλωσιν. Τὰ ζῶα αὐτὰ σχηματίζουν προσωρινῶς μικρὰ ποιμνία τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ καὶ τὰ ἑκατὸ. Ὀνομάζονται χασάπικα. Ὁ ζωέμπορος μέχρις ὅτου συμπληρώσει τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαγίων του, ἔχει ἐξ ἐθίμου τὸ δικαίωμα νὰ βόσκη τὰ ζῶα εἰς τὰ κοινοτικά λιβάδια, ὧν βέβαια, ὑπεύθυνος διὰ τυχόν ἀγροζημίας.

Χάσιμο (τὸ) ἡ ἀπώλεια καὶ τὸ ἀπολεσθὲν ἀντικείμενον ἀντιθ. βροτίκι Χάση, ἢ πράξις τῆς ἀπωλείας, ὡς ἡ χάση τοῦ φεγγαριοῦ ἢ χασοφεγγαριὰ κλπ. Φράσις: «στὴ χάση καὶ στὴ φέξι».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως, χασούρα, ὡς: «ἀπὸ αὐτῆ τῆ δουλειᾶ θιά 'χομη χασούρα» ἢ «χασούρα μπορεῖ νὰ 'χομη. ὄφελος κανένα».

Ἐπίθ. καὶ ἐπώνυμον Χάσης. Χάνος δέ, ὁ χανόμενος, ὡς εἶδος μικροῦ ἰχθίου (πετρόψαρου) ἐνκόλως διολισθαίνοντος διὰ μέσου τῆς ἀλιευτικῆς παγίδος. Ρῆμ χάνω - ομαι.

Λέγεται καὶ μεταφορικῶς: ἔχασα τὸ νοῦ μου.

Χάχλα (ἡ) βαλανίδι τρίτης ποιότητος, ἄλλως χαμάδα, συλλεγόμενον κατὰ τὴν περίοδον τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν (Νοέμβριον), ὅποτε τὸ μὲν λόγω ὑπερ-

ριμάνσεως, ἔχει ἐλαττωθῆ τὸ ποσοστὸν τῆς περιεχομένης ταννίνης, τὸ δὲ λόγω τῆς διαβροχῆς, ἔχει τοῦτο ἀποκτήσει σκοτεινὸν χρῶμα, μεταδιδόμενον εἰς τὸ βυρσοδεψικὸν ἐκχύλισμα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰ δέρματα, τῶν ὁποίων ὑποβιάζει τὴν ἀξίαν.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὴν μεγαλύτεραν παραγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν βαλανιδίου ἐξ Ἠλείου εἶχε τὸ γεωργοδασικὸν τσιφλίκι τοῦ Μούρου εἰς τὸν νομὸν Θεσπρωτίας, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουν οἱ περιηγηταὶ Σπὸν καὶ Οὐῆλερ (ΙΖ' αἰών).

Χελιδρονιά (ἢ) ἅπαντα τὰ εἶδη τοῦ φυτοῦ *Clematis* ἦτοι τὰ *Flamula*, *cirrhusa* καὶ *vitalba*. Τὸ φυτόνομα σημειοῦται ἐπιχωριᾶζον καὶ ἐν Β. Ἠλείῳ (Κεστοράτιον - Χώτζης) βλ. Χώτζης.

Χερόξυλο (τὸ) τεμάχιον κανσοξύλου βάρους δυναμένου νὰ βασταχθῆ ὑπὸ τῆς μιᾶς χειρός. (Θεσπρωτία. Παρὰ Ν. Τσάκα Ἠπ. Ἔστια, τ. 223—224 σ. 725).

Χίλιασμα (τὸ) Κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον ὁ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν ζώων (αἰγοπροβάτων) κτηνετρόφου τινὸς δὲν ἔπρεπε νὰ κλείσουν τὸ χίλια, τὰ ζῶα δὲν ἔπρεπε νὰ χιλιάσουν, διότι τοῦτο συνεπέφερε τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τοῦ ποιμνίου. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ χιλιάσματος ὁ τσοπάνης ἔβαζε μαχαίρι καὶ διατηροῦσε τὸν ἀριθμὸν τους κάτω τοῦ 1000. Κι' ἄς λέγει τὸ δημοτικὸ τραγούδι

«πῶχει τὰ χίλια πρόβατα τὰ πεντακόσια γίδια».

Ἐάν ὁ τσοπάνος δὲν ἤθελε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μέσον τῆς σφαγῆς, ἔβαζε διαλαλητὴ ὁ ὁποῖος σὺ μεσοχώρι διαλαλοῦσε γιὰ τὸν ἴδιον τὸν τσοπάνον: —«Ἀκούσι χώρα! Ὁ τάδες τὰ χίλιασε...». Ἔτσι κατεσίγαζε ἡ βουὴ τοῦ κόσμου.

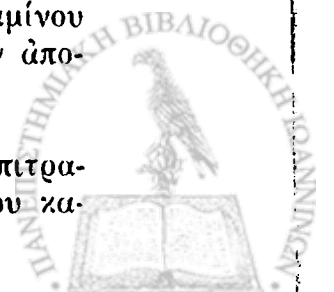
Χιλιόκοπο (τὸ) *Equisetum maximum* L. τὸ ἄλλως πολυκόμπι καὶ ἀεγροσούρα. Ἡ ὀνομασία ἐκ τῆς σπονδυλώδους κατασκευῆς τοῦ στελέχους τοῦ φυτοῦ καὶ τῆς ἐκφύσεως ἐξ ἐκάστου σπονδύλου μεγάλου πλήθους βελονῶν εὐμήκων καὶ ιαλακῶν.

Χλιμπονιά (ἢ) τὸ κηπευόμενον εἶδος *Cucumis sativus* L. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ποικιλία **χειμωνίτσα** λόγω τῆς λίαν ὀπίμου ὀριμάνσεως ὧν καρπῶν. Ὀνομαστὰ ἐν Ἠλείῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν χώραν τὰ πεπόνια τῆς ἰονίτης, ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν ἀγορὰν ἀργὰ τὸ φθινόπωρον πρὸς τὸν χειμῶνα.

Χόβολη (ἢ) ἡ ἀνθρακιά, ἄλλως σπούρη καὶ θράκα ἢ θράκια (τά). Στὴ βόλη ψήνονται χωμένα κάστανα, δρυοβάλανοι κλπ. ἢ θερμαίνονται διάφορα ροήματα ὡς τσάϊ, κρασί, γάλα κλπ. Εἶναι δὲ τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόσφορον μέσον διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ σποδίου (χαμοκούκι).

Χούσουλο (τὸ) ὁ ξηροτάπης, ὁ σχηματιζόμενος ὑπὸ τὰ δένδρα κυρίως ἐν πλατυφύλλων δασῶν (βλ. φλέσουρο). Χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη εἰς σφοδρότησιν καμίνων ἀγγειοπλαστείων, ἰδία εἰς τὸ λεγόμενον κάτω καμίνι (βλ. χαμοκάμινο, Ἠπ. Ἔστ. τ. 213—214 σ. 68). Τὸ χούσουλο καιόμενον παράγει κινὸν καπνὸν ἐντὸς τοῦ ὁποίου ψύχονται βαθμιαίως τὰ ἐντὸς τῆς κάτω καμίνου κεικόμενα ἀγγεῖα τῶν ὁποίων ἀποφεύγεται ἔτσι τὸ σκιάσιμον εἰς περίπτωσιν ἀποκαυφύσεως.

Χουλιάρ(α), χουλιάρι, ἢ κουτάλα, τὸ κουτάλι. Σύνηθεζ ἐπιτρακτιὸν σκεῦος χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἢ τσοπαναρέων ἐπιτοπίου κα-

λ.). Τὸ βραδύτερον, ἤτοι κατὰ Νοέμβριον συλλεγόμενον βαλανίδι, τὸ ὁποῖον συνήθως προσβάλλεται ὑπὸ τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν, ὀνομάζεται *χάχλα*, καὶ εἶναι τρίτης ποιότητος λόγῳ μικροτέρου ποσοστοῦ εἰς ταννίνην, ὀφειλουμένου εἰς τὴν ὑπερωρίμανσιν καὶ λόγῳ σκοτεινευθέντος χρώματος τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει συνεπεία τῶν βροχῶν. Ὁ χρωματισμὸς αὐτὸς μεταδίδεται εἰς τὰ βυρσοδεψικά ὑγρά καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὰ δέρματα, ὑποβιβαζομένης οὕτω τῆς ποιότητός των. Ἡ *χάχλα* λέγεται καὶ *χαμάδα* ὀνομασία ὑποδηλοῦσα συλλογὴν τοῦ βαλανιδίου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (βλ. *χάχλα*).

(Βλ. βαλανίδι, Ἑπειρ. Ἑστία τεῖχ. 191—193 σ. 127 Ἔτ. ΙΖ (1968)).

Χαμοκούκι (τὸ) ὁ σποδίτης ἄρτος. Εἶδος πίττας ἢ κουλούρας κατασκευαζομένης ἐξ ἀλεύρου, σίτου, κριθῆς ἢ ἀραβοσίτου. Ζυμώνεται χωρὶς προζύμι (χωρὶς νὰ «ἀνέβη») καὶ ψήνεται εἰς ἀνθρακιὰν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πρόχειρος ἄρτοποιία εἰς χοῆσιν ἐπὶ μετακινουμένων ὁμάδων ἀνθρώπων, στρατιωτῶν, βοσκῶν, φυγάδων κ.ά.

Χαμαιλὶος καὶ *χαμωλιὸς* (ὁ) τὸ ποῦδες φυτὸν (χόρτον) *Carlina gummifera* L. ἐδώδιμον, λίαν εὐγεστον, ἀλλὰ καὶ μὴ στερούμενον ἀποτροπαίων ἰδιοτήτων, προστατεύον τὰς ἀγροικίας, καλύβας, ποιμενικάς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, προστατεύον αὐτὰς ἐναντίον τῶν κακοποιῶν δυνάμεων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κρυστάλλης ἐρωτᾷ:

—«Ἀλείφαταν μὲ χαμαιλὶὸ τὸν τσάροχο καὶ τὰ γραίκια;»

Χαμοκερασιά (ἡ) ποῦδες φυτὸν *Fragaria vesca* L. συνηθέστατον εἰς τὸν γλωροτάπητα τῶν ἐκ πεύκης, δρυὸς καὶ ὄξυᾶς δασῶν τῆς Πίνδου. Οἱ καρποὶ χαμοκέρασα (τά). Λέγεται καὶ φρά(γ)ουλα, ἰδία ἐν Β. Ἑπείρω (Κεστοράτιον - Χώτζης). Τὰ χαμοκέρασα ἢ φράουλες τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν εἶναι μὲν μικροῦ μεγέθους, ἀλλὰ λίαν ἀρωματικά καὶ νοστιμώτατα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κηπευομένην χαμοκερασιὰν ἢ φράγουλαν.

Χασάπις (ὁ) χασάπικον ζῶον. Ὁ ἔμπορος σφαγίων, ὁ ὁποῖος περιορχόμενος τὰ χωριά καὶ τίς στάνες ἀγοράζει μικρὰ ζῶα (αἰγοπόροβατα) ἢ καὶ μεγάλα (μοσχάρια) προοριζόμενα διὰ τὴν κατανάλωσιν. Τὰ ζῶα αὐτὰ σχηματίζουν προσωρινῶς μικρὰ ποίμνια τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ καὶ τὰ ἑκατὸ. Ὀνομάζονται χασάπικα. Ὁ ζέμπορος μέχρις ὅτου συμπληρώσει τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαγίων του, ἔχει ἐξ ἐθίμου τὸ δικαίωμα νὰ βόσκη τὰ ζῶα εἰς τὰ κοινοτικά λιβάδια, ὧν βέβαια, ὑπεύθυνος διὰ τυχὸν ἀγροζημίας.

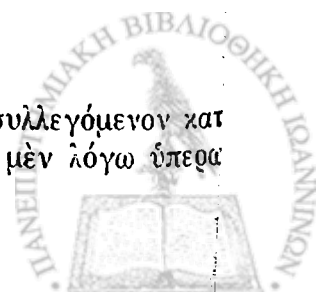
Χάσιμο (τὸ) ἡ ἀπώλεια καὶ τὸ ἀπολεσθὲν ἀντικείμενον· ἀντιθ. βρετική Χάσι, ἢ προᾶξις τῆς ἀπωλείας, ὡς ἡ χάσις τοῦ φεγγαριοῦ ἢ χασοφεγγαριὰ κλπ. Φράσις: «στὴ χάσις καὶ στὴ φέξις».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως, χασούρα, ὡς: «ἀπὸ αὐτῆ τῆ δουλειὰ θὰ ἔχουμ χασούρα» ἢ «χασούρα μορεῖ νὰ ἔχουμ, ὠφελος κανένα».

Ἐπίθ. καὶ ἐπώνυμον Χάσις. Χάνος δέ, ὁ χανόμενος, ὡς εἶδος μικροῦ ἰχθύος (πετρόψαρου) εὐκόλως διολισθαίνοντος διὰ μέσου τῆς ἀλιευτικῆς παγίδος. Ρῆμ χάνω - ομαι.

Λέγεται καὶ μεταφορικῶς: ἔχασα τὸ νοῦ μου.

Χάχλα (ἡ) βαλανίδι τρίτης ποιότητος, ἄλλως χαμάδα, συλλεγόμενον κατὰ τὴν περίοδον τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν (Νοέμβριον), ὅποτε τὸ μὲν λόγῳ ὑπερα

οριμάνσεως, ἔχει ἐλαττωθῆ τὸ ποσοστὸν τῆς περιεχομένης ταννίνης, τὸ δὲ λόγω τῆς διαβροχῆς, ἔχει τοῦτο ἀποκτήσει σκοτεινὸν χρῶμα, μεταδιδόμενον εἰς τὸ βυρσοδεψικὸν ἐχγύλισμα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰ δέρματα, τῶν ὁποίων ὑποθιβάζει τὴν ἀξίαν.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν βαλανιδίου ἐξ Ἡπείρου εἶχε τὸ γεωργοδασικὸν τσιφλίκι τοῦ Μούρτου εἰς τὸν νομὸν Θεσπρωτίας, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουν οἱ περιηγηταὶ Σπὸν καὶ Οὐῆλερ (ΙΖ' αἰών).

Χελιδρονιά (ἢ) ἅπαντα τὰ εἶδη τοῦ φυτοῦ *Clematis* ἦτοι τὰ *Flamula*, *cirrhusa* καὶ *vitalba*. Τὸ φυτόνομα σημειοῦται ἐπιχωριᾶζον καὶ ἐν Β. Ἡπείρῳ (Κεστοράτιον - Χώτζης) βλ. Χώτζης.

Χερόξυλο (τὸ) τεμάχιον καυσοξύλου βάρους δυναμένου νὰ βασταχθῆ ὑπὸ τῆς μιᾶς χειρός. (Θεσπρωτία. Παρὰ Ν. Τσάκα Ἡπ. Ἔστια, τ. 223—224 σ. 725).

Χίλιασμα (τὸ) Κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον ὁ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν ζώων (αἰγοπροβάτων) κτηνετρόφου τινὸς δὲν ἔπρεπε νὰ κλείσουν τὸ χίλια, τὰ ζῶα δὲν ἔπρεπε νὰ χιλιάσουν, διότι τοῦτο συνεπέφερε τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τοῦ ποιμνίου. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ χιλιάσματος ὁ τσοπάνης ἔβαζε μαχαίρι καὶ διατηροῦσε τὸν ἀριθμὸν τους κάτω τοῦ 1000. Κι' ἄς λέγει τὸ δημοτικὸ τραγούδι

«πῶχει τὰ χίλια πρόβατα τὰ πεντακόσια γίδια».

Ἐάν ὁ τσοπάνος δὲν ἤθελε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μέσον τῆς σφαγῆς, ἔβαζε διαλαλητὴ ὁ ὁποῖος στὸ μεσοχώρι διαλαλοῦσε γιὰ τὸν ἴδιον τὸν τσοπάνον: —«Ἄκου-πι χώρα! Ὁ τάδες τὰ χιλιάσε...». Ἔτσι κατεσίγαζε ἡ βουὴ τοῦ κόσμου.

Χιλιόκοπο (τὸ) *Equisetum maximum* L. τὸ ἄλλως πολυκόμπι καὶ ἀγροουρά. Ἡ ὀνομασία ἐκ τῆς σποινδυλώδους κατασκευῆς τοῦ στελέχους τοῦ φυτοῦ αἰ τῆς ἐκφύσεως ἐξ ἐκάστου σπονδύλου μεγάλου πλήθους βελονῶν εὐμήκων καὶ αλακῶν.

Χλιμπονιά (ἢ) τὸ κηπευόμενον εἶδος *Cucumis sativus* L. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ποικιλία **χειμωνίτσα** λόγω τῆς λίαν ὀψίμου ὀριμάνσεως ὧν καρπῶν. Ὀνομαστὰ ἐν Ἡπείρῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν χώραν τὰ πεπόνια τῆς ἰονίτισης, ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν ἀγορὰν ἀργὰ τὸ φθινόπωρον πρὸς τὸν χειμῶνα.

Χόβολη (ἢ) ἡ ἀνθρακιά, ἄλλως σπούρνη καὶ θράκα ἢ θράκια (τά). Στὴ βόλη ψήνονται χωμένα κάστανα, δρυοβάλανοι κλπ. ἢ θερμαίνονται διάφορα ῥήματα ὡς τσάϊ, κρασί, γάλα κλπ. Εἶναι δὲ τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόσφορον μέσον διὰ ν παρασκευῆν τοῦ σποδίτου (χαμοκούκκι).

Χούσουλο (τὸ) ὁ ξηροτάπης, ὁ σχηματιζόμενος ὑπὸ τὰ δένδρα κυρίως ν πλατυφύλλων δασῶν (βλ. φλέσουρο). Χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη εἰς οφοδοτήσιν καμίνων ἀγγειοπλαστείων, ἰδία εἰς τὸ λεγόμενον κάτω καινί (βλ. χαμοκάμινο, Ἡπ. Ἔστ. τ. 213—214 σ. 68). Τὸ χούσουλο καιόμενον παράγει κνὸν καινὸν ἐντὸς τοῦ ὁποίου ψύχονται βαθμιαίως τὰ ἐντὸς τῆς κάτω καμίνου εἰσζόμενα ἀγγεῖα τῶν ὁποίων ἀποφεύγεται ἔτσι τὸ σκάσιμον εἰς περίπτωσιν ἀπο-
του ψύξεως.

Χ(ου)λιάρα (α), χουλιάρι, ἢ κουτάλα, τὸ κουτάλι. Σύνηθες ἐπιτρα-
σιον σκεῦος χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἢ τσοπαναρέων ἐπιτοπίου και-

τασκευῆς, ἀπὸ ξύλον σκλήθρου, φλαμουριάς, σφενδάμνου, ξηροπλατάνου, ἀκόμη καὶ πρίνου ἢ ἄλλων σκληρῶν ξύλων. Πρὸς. «μπίτ'σ' ὁ γάμος μᾶς τὰ χλιάρια», ἐτελείωσε ὁ γάμος μάζεψε τὰ κουτάλια. "Όταν μία ὑπόθεσις λάβῃ τέλος, τὰ σχόλια εἶναι περιττά.

Χ ρ υ σ ὀ ξ υ λ ο ν (τὸ) Τὸ δασοβοτανικὸν εἶδος εὐδοκιμοῦν ἀνά τὴν χαμηλὴν Ἡπειρὸν, ἐν Θεσπρωτίᾳ, Β. Ἡπειρῶ, καὶ τοὺς νομοὺς Προβέζης καὶ Ἀρτης, κατὰ τὴν ζώνην τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων. Εἰς μεμονωμένους μικροὺς φυτοκοινωνικοὺς σχηματισμοὺς ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἡπειροῦ, ὡς εἰς Κάτω Ἀργιθέαν, τὸν τ. δ. Τετραφυλλίας, εἰς τὴν ποταμοκοιλιάδα τοῦ Ἀράχθου ἀπὸ Μπαλντούμας μέχρι Βοτονοσί καὶ κατὰ μῆκος τῶν ὄχθων τοῦ Βάρδα καὶ τοὺς παραχειμάρρους του, Ζαγορίσιον κλπ.

Τὸ ἐγκάρδιον ξύλον του εἶναι κτρινέρυθρον καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐγκύριον βαφικὴν παρέχον χρυσοκόκκινον χρῶμα, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία του. Εἶναι λίαν συγγενὲς πρὸς τὸ Ρούδι (βλ. λ.) ἀλλὰ τὸ ξύλον του περιέχει μικροτέραν ποσότητα ταννίνης ἢ τὸ τελευταῖον. Ἔτσι ἐνῶ τὸ ρούδι χρησιμοποιεῖται βυρσοδεικῶς, τὸ χρυσόξύλον χρησιμοποιεῖται βαφικῶς. Ἀμφότερα φέρονται καὶ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ὀνομασίαν **σ ο υ μ ἄ κ ι**.

Χ ὠ ρ α (ἡ) ὁ τόπος, ἀλλὰ καὶ ὁ πληθυσμὸς, οἱ κάτοικοι. Συνήθης, παλαιότερα, ἐπὶ τουρκοκρατίας, προσφώνησις τοῦ πρωτόγερου, ἐκτελοῦντος χρῆμα τελάλτ—«Ἀκοῦστι χώρα...».

Καὶ εἰς λόγιον κείμενον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος: «Ἄπασα δὲ ἡ χώρα φοβουμένη κατρέμουσα ἐν τοῖς μονυδρίοις τοῖς ὄρεινοῖς κατέφυγε...».

Ἐνίοτε ἀντὶ χώρα, ἐλέγετο «τὰ χωριά» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ πληθυσμοῦ.

Χ ω ρ ἄ φ ι α (ἡ) ἄνοιγμα (ἐκχέροσμα) ἢ ἀπλῶς περιφραγμένη ἔκτασι ἐνίοτε καὶ καλλιεργούμενον χωράφι, κείμενον ἐντὸς λιθαδίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χειμερινοῦ. Οἱ χωραφίες εἶναι ἰδιοκτησίαι μὴ ἀνήκουσαι εἰς τὸ λιθάδι, ἀφιέμεν δὲ ἀκαλλιεργητὲς χάριν χορτοφυίας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ βοσκή ἐντὸς αὐτῶν ἀπαρρέεται αἰσθητῶς, μέχρις ὅτου ἐξαντληθῇ ἀπὸ ἀπόψεως νομῆς τὸ λιθάδι καὶ πρὸς «ἀνέχεια» εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ὁποίαν ἀναμένουν οἱ ἰδιοκτῆται τῶν χωραφίων. Τότε ἐκμισθώνουν τὶς χωραφίαι εἰς τοὺς στενοχωρημένους ἀπὸ βοσκῆς κτηνοτρόφους, οἱ ὅποιοι εἰς ἀντάλλαγμα ὑποχρεοῦνται νὰ κοπρίσουν τὴν χωραφὴν ὀδηγοῦντες τὰ ζῶα τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ὅποια «πλαγιάζουν» (διανυκτερεύουν) ἐν συμπεφωνημένον ἀριθμὸν νυκτῶν. Παραχωρεῖται δηλ. ἡ βοσκή ἔναντι κοπριάς, ὁποία ἀποτελεῖ πολύτιμον λίπασμα διὰ τὴν μετέπειτα καλλιεργεσίαν τῆς χωραφῆς. Καλλιεργοῦνται δὲ οἱ χωραφίαι εἴτε διὰ σίτου, ἢ ἀραβοσίτου ἢ καπνοῦ, ἀναλόγως.

Ψ

Ψ α λ ἰ δ α (ἡ) α) ἐργαλεῖον κουρέματος τῶν ποιμενικῶν ζώων. Διακρίνεται **τ ρ α (γ) ο ψ ἄ λ ι δ ο** χρησιμοποιούμενον εἰς κουρὰν τῶν αἰγῶν. **Ι π ρ α τ ο ψ ἄ λ ι δ ο** διὰ τὴν κουρὰν τῶν προβάτων. β) Τεμάχιον δοσᾶς (τσιοῦ) χρησιμοποιούμενον εἰς στερέωσιν τοῦ ποιμενικοῦ κώδωνος εἰς τὴν στεφάνου ἀναρτήσεως (κουλούρα, κόθρα, ρέθι κ.ἄ.).

Ψ α ρ ο φ α κ ἡ (ἡ) γαλ. lentille d' eau. Τὸ φίλνδρον εἶδος Lemna gil φερόμενον εἰς τὰ ὑγρά, λιμναῖα ἢ βαλτώδη ἐδάφη καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρὸν. (Νεροφακῆ, Ἡπ. Ἔστια τ. 223—124 σ. 719—720).

Ψ η τ ό β λ ι α κ ο ς (ό) ἄδηφᾶγος, πολυφαγός. —«Ὁ κοῦκκος εἶναι π'λί ψ'τόβλιακος». Ἰδιαιτέρως ἀγαπᾷ τις κάμπες καὶ μάλιστα τις κνηθοκάμπες τόσον τῆς πεύκης (*Cnethocampa pityocampa*) ὅσον καὶ τῆς δρυὸς (*Cnethocampa processionea*) τῶν ὁποίων ἡ γούνα εἶναι ἐρεθιστικῆ (κνιστικῆ) καὶ φαρμακερὰ καὶ διεγείρει τὸ στομάχι τοῦ πτηνοῦ.

Ψ η φ ά κ ι (τὸ) Τὸ ξεπουπούλιαστο καὶ ἄωρον εἰσέτι βαλάνι τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει εἰσέτι ξεκουπίσει, ἀλλὰ εὐρίσκεται στενωῶς ἐγκεκλεισμένον μέσα εἰς τὴν κούπαν, τὸ βαλανίδι. Ὡστε ψηφάκι εἶναι ὄχι τὸ βαλάνι μόνον του, οὔτε τὸ βαλανίδι, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ. Ἔχουν ὑποπρασίνην ἀπόχρωσιν, εἶναι πλούσια εἰς ταννίνην, ἀλλὰ δὲν ἔχουν βάρος καὶ ἔτσι ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως εἶναι προῖον ἀσύμφωρον. Διατίθεται ἀναμίξ μετὰ τὴν χαματίναν (βλ. λ.) καὶ χρησιμοποιεῖται βυρσοδεψικῶς.

Ψ ί χ α (ἡ) Εἰς τοὺς καρποὺς ψίχα εἶναι τὸ ἐσώτερον, συνήθως ἀμυλῶδες στρώμα, ὡς εἰς τὸν σίτον, κριθήν, βρώμην, σίκαλιν, ἀμύγδαλον, κάρουρον, κάστανον κλπ. Εἰς τὰ στελέχη καὶ τοὺς κλάδους τῶν μὴ ξυλωδῶν φυτῶν, ὡς πικροδάφνης, φροξυλιάς, νάρθηκος, βάτου κλπ. ἢ ἐντεριώνη. Εἰς τὰ ξυλωδῆ δένδρα, τὸ ἐσώτερον στρώμα τοῦ κορμοῦ λέγεται καρδιά.

Ἐπίσης εἰς διάφορα παρασκευάσματα (ἄρτος, πίττες, γλυκίσματα κ.ἄ.) τὸ μὲν ἐξωτερικὸν περίβλημα, τὸ ὁποῖον εἶναι περισσότερον ψημένον, φέρει διάφορα ὀνόματα, ὡς κόρα, κροῦστα κλπ. τὸ δὲ ἐσωτερικὸν μαλακώτερον καλεῖται πάντοτε ψίχα.

Ἡ λ. ψίχα λαμβάνεται καὶ ἐπιρρηματικῶς σημαίνουσα ὀλίγον, ὡς:

—«Δῶσε μου τὴ φημερίδα νὰ διαβάσω ψίχα».

—«Βῆξα νὰ πάρω ψίχα τὸν ἀέρα μου».

Ὁ Ν. Τσάκας σημειώνει διὰ τὴν διάλεκτον τῆς Πάργας τὴν φράσιν:

—«Στακᾶτε νὰ συγυριστῶ μιὰ ψίχα ἐρέες». (Βλ. Λάλα, Ἡπ. Ἐστία τ. 183—

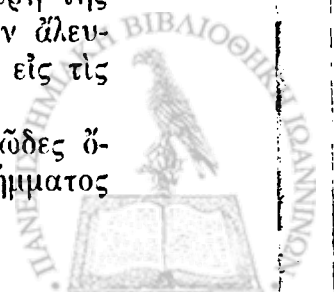
185 σ. 206).

Ψ ο φ ῶ ἦτοι ἀποθνήσκω, ἐπὶ ζώων. Λέγεται καὶ ἐπὶ φυτῶν: «τὸ χορτάρι πῆρε νὰ ψοφάει», ἦτοι ἤρχισε νὰ ξηραίνεται.

Ψ ύ λ λ η θ ρ ο (τὸ) Τὸ δημῶδες τοῦτο ὄνομα τοῦ θαμνίου *Inula viscosa* L. τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀπαντᾷ καὶ κατὰ τὴν χαμηλὴν Ἡπειρον (Θεσπρωτία, Ν. Πρεβέζης, Ν. Ἄρτης) ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀλβανίαν (Ἄργυροκάστρον - Χώτζης). Εἰς παλαιότερους χρόνους ἐχρησιμοποιεῖτο ἐναντίον τῶν ψύλλων. Κλαδίσκοι τοῦ φυτοῦ ἔτοποθετοῦντο παρὰ τὰς κλίνας. Οἱ ψύλλοι προσελκύοντο ὑπὸ τῆς ἐλαφροῦς εὐαρέστου ὁσμῆς των καὶ προσεκολλῶντο ἐπ' αὐτῶν δι' ἐκκρινομένης κολλώδους οὐσίας.

Ψ ω μ ἰ τ ο ὦ κ ο ὄ κ ο υ (τὸ) *Muscari racemosum* Mill. Εἶναι ὁ γνωστός ἐδώδιμος βολβός, ὁ ἀλμειτικός, κοινότατος καθ' ὅλην τὴν παράλιον καὶ νησιωτικὴν Ἑλλάδα. Λέγεται καὶ **κ α λ ο γ ρ ι ᾶ** ὡς καταναλισκόμενος κατὰ τὴν πεσσαρακοστήν τῆς νηστείας. Ψωμί τοῦ κούκου, λέγονται οἱ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰδίως, κατασκευαζόμενοι μικροσκοπικοὶ ἀρτίσκοι ἀπὸ τὸ πρῶτον ἄλευρον τῆς νέας ἐσοδείας (**κ λ ἰ κ ι**) τοὺς ὁποίους αἱ γυναῖκες τοποθετοῦν εἰς τὶς θύσας καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς ὑπαίθρου διὰ νὰ τοὺς φάγη ὁ κοῦκκος.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦ κλίκι δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὰ τὸ δημῶδες ὄνομα «ψωμί τοῦ κούκου». Ἡ ἐκφρασις αὕτη, ὅπως καὶ ἡ τοῦ ἐπομένου λήμματος

«φομή τοῦ λαγοῦ» δείχνει τὴν σημασίαν τοῦ προσδιοριζομένου φυτικοῦ εἴδους ὡς τροφῆς.

Ψ ω μ ἰ τ ο ὦ λ α γ ο ὦ (τὸ) τὰ ποώδη εἶδη (χόρτα) *Picridium intermedium* L. καὶ *Picridium picroides* L. Καὶ εἰς τὴν ἄλβανικὴν «μπούκου λιέπουρι» (Μαζοῖνον, Καστανών, Λεπτοζαρινά καὶ ἄλλα χωρία τοῦ Λυτ. Ζαγορίου).

Ψ ὠ ρ α (ή) Ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπαντῶσι φυτικά εἶδη φέροντα τὸ δημῶδες τοῦτο ὄνομα ἢ ἔχοντα αὐτὸ ὡς πρῶτον συνθετικόν. Ἔτσι ἔχομεν Ψ ὠ ρ α εἶδη δυσκολεϊχῶν, ὡς *Psora opaca* Mass. καὶ *Psora lurida* Krb, φερόμενα εἰς ἀσβεστολιθικά πετρώδη ὄρεινά ἐδάφη. Τὸ εἶδος Ψ ὠ ρ ω μ α (*Psoroma*) εἶναι δυσκολεϊχὴν τοῦ ὁποίου τὰ εἶδη φύονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς ὄρεινους τόπους. Τὸ Ψ ὠ ρ ὀ χ ο ρ τ ο (*Psoralea bituminosa* L.) εἶναι δικότυλον ψυχανθές εἶδος, πολυετές, μὲ βλαστὸν μήκους 50 ἐκ. ἕως ἐνὸς μέτρου.

Πιθανῶς εἰς τὴν κατὰ τόπους παρουσίαν τῶν εἰδῶν τούτων ὀφείλονται πολλὰ τοπωνύμια φυτωνομιχῆς προελεύσεως. Ἔτσι ἔχομεν Ψ ὠ ρ ἰ ἄ ρ α ρ ἄ χ ις εἰς τὰ Ἴζουμέρκα, περιοχὴ Βουλγαρελίον. Κ α σ ἰ δ ἰ ἄ ρ η ς, ρ ἄ χ ις δυτικῶς τοῦ Παρκαλάμου ἐν τῷ Νομῷ Ἰωαννίνων κ.ἄ.

Η ΣΤΛΛΟΓΗ Ν. ΧΩΤΖΗ

Δημῶδη ὀνόματα φυτῶν ἐκ Βορείου Ἠπείρου, συλλεγέμενα ὑπὸ Νικολάου Χώτζη κατοίκου Καστερατίου Ἀργυροκάστρου, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἀποσταλέμενα μετὰ δειγμάτων τῶν φυτῶν, εἰς τὸν Θεόδωρον Χελδράϊχ, καθηγητὴν τῆς Βοτανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἰδρυτοῦ τοῦ Βοτανικοῦ Μουσείου, προσδιορισθέντα ἐπιστημονικῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Σπύρου Μηλιαράκη, διαδόχου τοῦ Χελδράϊχ ἐν τῇ αὐτῇ ἔδρᾳ, ἐν ἔτει 1910 κατὰ πρῶτον. Ἡ συλλογὴ Χώτζη εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία καὶ ἡ μόνη τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐκ Β. Ἠπείρου, ὃ δὲ Χώτζης ἀναφέρεται ἐν τῇ διεθνῇ σχετικῇ βιβλιογραφίᾳ.

A

Ἄ γ ι ὀ κ λ η μ α	<i>Lonicera etrusca</i> L.
Ἄ γ ι ο σ μ ο ς	<i>Mentha piperita</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ἄ δ α	<i>Digitaria sanguinalis</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο α γ ρ ἰ ἄ δ α	<i>Eragrostis megastachya</i> Koel.
Ἄ γ ρ ἰ ο α ἴ ρ α	<i>Lolium perenne</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο β λ ῆ τ ρ α	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ὀ β ρ ω μ η	<i>Avena barbara</i> Brot.
Ἄ γ ρ ἰ ὀ κ ε δ ρ ο	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο κ ο ὄ κ τ ι	<i>Vicia narbonensis</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο κ ρ α ν ἰ ἄ	<i>Cornus sanguinea</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο κ ρ ἰ θ α ρ ο	<i>Haynaldia villosa</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο λ ἄ μ π ο τ ο	<i>Beta perennis</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο λ ἄ π α θ ο	<i>Rumex crispus</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο ρ ἰ γ α ν η	<i>Mentha longifolia</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο σ κ ο λ ὺ μ π ρ ι	<i>Carduus pycnocephalus</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο σ σ ο υ μ ἄ κ τ ι	<i>Gallium tricornis</i> Witter
Ἄ γ ρ ἰ ο τ ρ ἰ α ν τ α φ υ λ λ ἰ ἄ	<i>Rosa canina</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ὀ τ σ ἰ ο π α	<i>Inula viscosa</i> L.
Ἄ γ ρ ἰ ο φ ο ἰ ν ἰ κ τ ι	<i>Gladiolus segetum</i> Gawl.

Άγριοψιθιά	<i>Artemissia absinthium</i> L.
Άνδραΐδα	<i>Eryngium campestre</i> L.
Άνεθο	<i>Anethum segetum</i> L.
Άπιστιά	<i>Artemissia absinthium</i> L.
Άσπράγκαθο	<i>Centaurea solstitialis</i> L.
Άσπρολούλουδο	<i>Orlaya grandiflora</i> L.
Άσφάκα	<i>Salvia purpurea</i> Talbot.
(ά)φτιά (του) λαγοῦ	<i>Iris tuberosus</i> L.

B

Βάλαμο	<i>Hypericum perforatum</i> L.
Βούλιαρο	<i>Sorghum halepense</i> L. καὶ <i>vulgare</i> Pers.
Βούρο	<i>Cyperus badius</i> Desf καὶ <i>Holoschoenus volga-</i> (ris Link.

Γ

Γαλατσίδα	<i>Euphorbia gerardiana</i> Jacq. καὶ <i>E. biglandu-</i> (losa Desf.
Γάτα	<i>Haynaldia villosa</i> L.
Γκεγκούνη	<i>Chondrilla juncea</i> L.
Γλογγίδι	<i>Crataegus monogyna</i> Willd.
Γομαράγκαθο	<i>Carduus nutans</i> L. καὶ <i>Tyrimus leucogra-</i> (phus L.
Γοργογιάνι	<i>Salvia tenorii</i> Spreng.
Γοροβολιά	<i>Celtis australis</i> L.
Γράβος	<i>Carpinus duinencis</i> Scop.

Δ

Δοντοχόρτι	<i>Teucrium flavum</i> L.
------------	---------------------------

Z

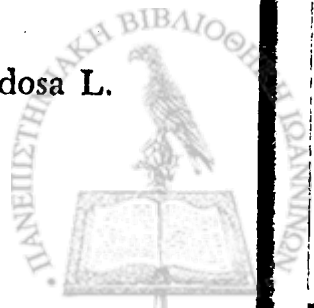
Zούκ	<i>Juncus maritimus</i> Lam.
------	------------------------------

Θ

Θερμοχόρτι	<i>Eruthraea centaurium</i> L.
------------	--------------------------------

K

Καβαλλαριά	<i>Gallium aparine</i> L.
Κάρδαμο	<i>Helosciadium nodiflorum</i> L.
Καρνά	<i>Juglans regia</i> L.
Κατσιδόχορτο	<i>Micromeria juliana</i> L.
Κεχρί	<i>Panicum miliaceum</i> L.
Κοκκινάγκαθο	<i>Centaurea affinis</i> L.
Κολλητσίδα	<i>Potentilla pedata</i> Willd. καὶ <i>Torilis nodosa</i> L.
Κοστρέφα	<i>Setaria verticillata</i> L.
Κουμπουλιά	<i>Prunus insititia</i> L.

Κουτσολάθρι (τοῦ φειδιοῦ)	Lathurus aphaca L.
Κρασιά	Cornus mas L.
Κυκλάμινο	Cyclamen neapolitanum Ten.

Λ

Λαγώδς	Scandix pecten Veneris L.
Λάπατο	Atriplex hostensis L.
Λαπάτσα	Polygonum lapathifolium L.
Λαφύρι	Echinochloa crus galli L.
Λιασκοβέτσι	Corylus avellana L.
Λύγος	Vitex agnus castus L.

Μ

Μαγκούτα	Torilis arvensis Huds. καὶ Ferula communis L.
Μανδανίζι	Petroselinum sativum L.
Μάραθο	Feniculum capillaceum Giliz.
Μελικοκκιά	Celtis australis L.
Μεράδι	Quercus conferta Kit.
Μοσφακίδι	Salvia officinalis L.
Μοσχολάχανο	Tardilium apulus L. καὶ T. maximum L.
Μόσχος	Jurinea mollis L.
Μουρτζιά	Pyrus amugdaliformis Wild.
Μυρμηγκοβότανο	Torilis nodosa L.
Μυρωδιά	Anthriscus cerefolium L.

Ο

Όμπρέλλα	Convolvulus Sylvaticus W. et K.
Ούβρια	Pollenis spinosa L.

Π

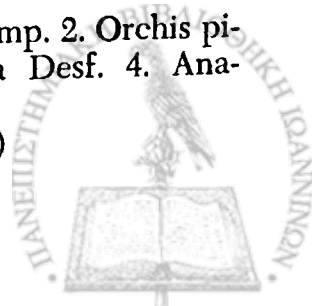
Παλαμίδι	Ononis antiquorum L.
Πεντάνευρο	Plantago major L.
Περδουκλάρι	Convolvulus sylvaticus W. et K.
Περιπλοκάδι	Convolvulus arvensis L. καὶ Linaria Sieberi
Πικραλίδι	Crepis neglecta L.
Πλατομαντήλα	Lappa minor Rernh.
Πολυκόμπι	Equisetum maximum Lam.
Πρασσομάνα	Allium margaritaceum S. et S.

Ρ

Ρόβι	Vicia ervilia L.
------	------------------

Σ

Σαλέπι	1. Campanula spruneriana Hamp. 2. Orchis picta Lois. 3. Ophrus mamosa Desf. 4. Anacamptis plramidalis L.
Σέλτσα	Salix (alba, triandra, fragilis)

Σιόχνα (πρ. χιόχνα)	Sterbergia lutea L.
Σκανθοχόρτι	Eryngium campestre L.
Σκούπα	Shorgum halepence L.
Σκουρπίδι	Teucrium polium L.
Σκυλόχορτο	Marrubium vulgare L. καὶ M. peregrinum L.
Σπυροχόρτι	Verbena officinalis L.

Τ

Τρεντελίνα	Medicago falcata L.
Τσιόπα	Inula viscosa L.
Τσιροκοφάϊ	Plumbago europaea L.
Τσοκμπάλι	Bromus sterilis L.
Τσομπάλι	Rosa sp.

Φ

Φανάρια	Convolvulus sylvaticus W. et K.
Φασκί	Phlomis fruticosa L.
Φειδόχορτο	Avum italicum Mill.
Φράγουλα	Fragaria vesca L.
Φροξυλάνθι	Sambucus nigra L.

Χ

Χαμωσφάκα	Salvia officinalis L.
Χαρχαλίδια	Briza maxima L.
Χοντροτριφύλλο	Trifolium purpureum Lois

Ψ

Ψιλλήθρα	Inula viscosa L.
----------	------------------

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΗΜΩΔΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Τὰ ὑπὸ τοῦ Χώτζη συλλεγέμενα δημώδη ὀνόματα ἀνήκουν εἰς φυτὰ τῆς χαμηλῆς ζώνης, τοῦ lauratum, quercetum καὶ castanetum.

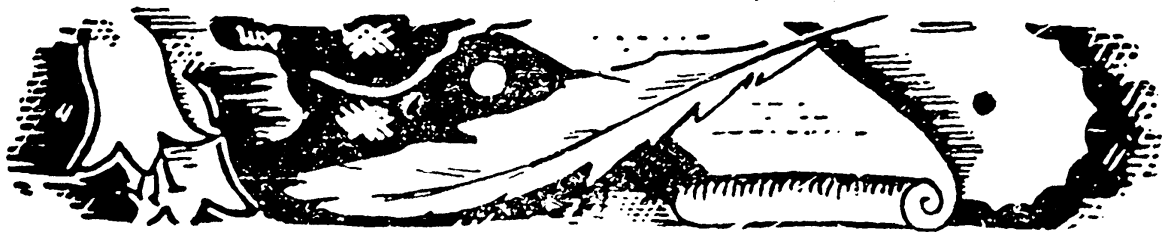
Ἐποχρεωμένος ὢν ὁ Χώτζης νὰ συναποστέλλῃ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ δεῖγμα τοῦ φυτοῦ, χάριν προσδιορισμοῦ, δὲν περιέλαβε εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ φυτωνόματος τῶν ὑψηλοτέρων ζωνῶν, διότι δὲν εἶχε τὴν εὐγέρειαν νὰ ἔχῃ καὶ δείγματα τῶν φυτῶν τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐκ πληροφοριῶν.

Τὰ οὕτω ἐξ ἀμέσου ἐπαφῆς καταγραφέντα ὀνόματα ἀνέρχονται εἰς 104, ἐκ τούτων δὲ τὰ 21 μόνον εἶναι μὴ ἑλληνικά, ἤτοι τὰ ἐπόμενα: Λάμποτο, σουμάκι, τσιόπα, γεγκούνι, γλογγίδι, γοροβολιά, ζόνκ, κοστρέφα, λαπάτσα, λιασκοβέτσι, μαγκούτα, μουρτζιά, ὀμπρέλλα, σαλέπι, σέλτσα, σιόχνα, τρεντελίνα, τσιροκοφάϊ, τσοκμπάλι. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ 1)5 ἢ τὰ 0,20 τοῦ συνόλου τῶν ὀνομάτων.

Τὰ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ὀνόματα ἀπαντῶσιν καθ' ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, πολλὰ δὲ καὶ κατὰ τὴν νησιωτικὴν, μέχρι Κρήτης. Περιορίζονται ἐπιχωριάζοντα ἐν Β. Ἠπείρῳ ὀνόματά τινα ἔχοντα προφανῶς λογίαν τὴν προέλευσιν. Ταῦτα εἶναι, κυκλάμινο, λαγῶδς καὶ λύγος. Ἡ γνησιότης των μᾶς φαίνεται ἀμφίβολος τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ ἄλθαν. ὀνόματα τοῦ μὲν πρώτου εἶναι σμπούρκ, τοῦ δὲ τρίτου καναπίτσα ἢ κο(υ)νοπίτσα. Ἀπαντῶσι δὲ ταῦτα καὶ εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα μέχρι Πελοποννήσου.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΔΗΜΩΔΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΛΕΛΟΒΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Τὸ τραγούδι τῆς Λάκκας

Δὲν φταίει ἡ μαύρη Λάκκα
μηδὲ τὰ Λέλοβα

Κατζὰς καὶ Ποδογόρα
μηδὲ καὶ ἡ Κρανιά

Δὲν φταίει τὸ Μπουλμέτι
μηδὲ καὶ τὸ Ζερβὸ

Ντάρρα καὶ Νικολίτσι
μηδὲ τὸ Νάσιاري.

Δὲν φταῖν' οἱ Παπαδάτες
μηδὲ τὰ Μελιανά.

Μον' φταίει ὁ Γούσι Μπατσούλης
ἀπὸ τὸ Χάλασμα

Μὲ τὸν Παπανικόλα
ἀπὸ τὰ Λέλοβα

Ποῦ στείλανε τὸ γράμμα
μὲς στὸν Ἀλήπασα

καὶ πρόδωσαν τὴ Λάκκα
μὲ τὰ Ἰαιόδεντρα.

Νὰ ἤμουν πουλί στὰ Γρεβενά

Νὰ ἤμουν πουλί στὰ Γρεβενά
κι' ἀηδόνι τοῦ Μετσόβου.

Ν' ἀγνάντευα νὰ ρώταγα
πὼς τὰ περνάει ἡ ἀγάπη.

— Σὲ μπαλκονάκι κάθεται
χρυσὸ μαντήλι κεντάει.

Ἄποβραδις τὸ ζήτησα
καὶ τὸ πρῶτ' ἔστέλνει.

Στὰ γόνατά μου τῶβαλα
καὶ τὸ συχνορωτάω.

— Γιὰ πές μας μαντηλάκι μου
ἄν μ' ἀγαπάει ἡ κυρά σου.

★ ★ ★

Νάημουν πουλὶ στὰ Γρεβενὰ — νάημουν πουλὶ στὰ Γρεβενὰ
κι' ἀηδόνη τοῦ Μετσόβου γυαλένια μου
κι' ἀηδόνη τοῦ Μετσόβου τριανταφυλλένια μου.

Ν' ἀγνάντευα νὰ ρώταγα — ν' ἀγνάτευα νὰ ρώταγα
πῶς τὰ περνάει ἡ ἀγάπη γυαλένια μου
πῶς τὰ περνάει ἡ ἀγάπη τριανταφυλλένια μου.

— Σὲ μπαλακονάκι κάθεται — σὲ μπαλκονάκι κάθεται
χρυσὸ μαντήλι κεντάει γυαλένια μου
χρυσὸ μαντήλι κεντάει τριανταφυλλένια μου.

'Αποβραδὶς τὸ ζήτησα — ἀποβραδὶς τὸ ζήτησα
καὶ τὸ πρωῖ τὸ στέλνει γυαλένια μου
καὶ τὸ πρωῖ τὸ στέλνει τριανταφυλλένια μου.

Στὰ γόνατά μου τῶβαλα — στὰ γόνατά μου τῶβαλα
καὶ τὸ συχνορωτάω γυαλένια μου
καὶ τὸ συχνορωτάω τριανταφυλλένια μου.

— Γιὰ πές μας μαντηλάκι μου — γιὰ πές μας μαντηλάκι μου
ἄν μ' ἀγαπάει ἡ κυρά σου γυαλένια μου
ἄν μ' ἀγαπάει ἡ κυρά σου τριανταφυλλένια μου.

Σήμερα εἶναι Ἀνάσταση

Σήμερα εἶναι Ἀνάσταση
καὶ στοὺς οὐρανοὺς Λαμπρή.

Σήμερα τὰ παλληκάρια
κάθονται σὰν τὰ λιοντάρια.

Σήμερα κι' αὐτὲς οἱ νιὲς
στέκονται σὰν λειμόνιες.

Σήμερα καὶ τὰ κορίτσια
δὲν λυγᾶν σὰν κυπαρίσσια.

Σήμερα κι' οἱ παντρεμένες
περπατοῦν καμαρωμένες.

Σήμερα κι' αὐτὲς οἱ χῆρες
στέκονται σὰν κακομοῖρες.

— Δὲν χορεύετε γερόντοι

πού νὰ μὴ σᾶς μείνει δόντι
(σὰν παλιάλογα στ' ἄλώνι).

Δὲν χορεύετε γριῆς
πού 'στε σὰν παλιοπροβιές.

Δὲν χορεύετε παιδιὰ
πού 'στε σὰν παλιοτραγιά.

★ ★ ★

Σήμερα μωρ' σήμερα — σήμερα εἶν' Ἀνάσταση
σήμερα εἶν' ἀνάσταση καὶ στοὺς οὐρανοὺς Λαμπρή.

Σήμερα μωρ' σήμερα — σήμερα τὰ παλληκάρια
σήμερα τὰ παλληκάρια κάθονται σὰν τὰ λιοντάρια.

Σήμερα μωρ' σήμερα — σήμερα κι' αὐτὲς οἱ νιὲς
σήμερα κι' αὐτὲς οἱ νιὲς στέκονται σὰν λειμονιές.

Σήμερα μωρ' σήμερα — σήμερα καὶ τὰ κορίτσια
σήμερα καὶ τὰ κορίτσια δὲν λυγᾶν σὰν κυπαρίσσια.

Σήμερα μωρ' σήμερα — σήμερα καὶ οἱ παντρεμένες
σήμερα κι' αὐτὲς οἱ κῆρες στέκονται σὰν κακομοῖρες.

— Δὲν χορε μωρ' δὲν χορε — δὲν χορεύετε γερόντοι
δὲν χορεύετε γερόντοι σὰν παλιάλογα στ' ἄλώνι.

— Δὲν χορε μωρ' δὲν χορε — δὲν χορεύετε γριῆς
δὲν χορεύετε γριῆς πού εἶστε σὰν παλιοπροβιές.

— Δὲν χορε μωρ' δὲν χορε — δὲν χορεύετε παιδιὰ
δὲν χορεύετε παιδιὰ πού εἶστε σὰν παλιοτραγιά.

Ξένος ἤμουνα

Ξένος ἤμουνα
στὰ ξένα δούλευα

Σὲ μιὰ νοικοκυρούλα
μικρὴ κι' ἄρχοντοπούλα.

Δώδεκα χρόνους ἔκανα
τὰ μάτια δὲν τῆς τᾶειδα.

— Νὰ μοῦ δώσεις τὸ μισθό μου
καὶ νὰ πάω στὸ καλό μου.

— Κάτσε ξένε μου
νὰ ζῆς λεβέντη μου.

Δυὸ φλουράκια θὰ σοῦ δώσω
καὶ τὸ νοῦ σου θὰ ἡμερώσω.

Σούχω κι' ἄλογο
καλὸ νὰ ζῆς νὰ σὲ χαρῶ.

Μὲ μαλαματένια σέλα
κλαῖν' τὰ μάτια μου γιὰ σένα.

— Γιὰ νὰ κάτσω μ' ἀναγκάζεις
κι' ἡ καρδιά μου ἀναστενάζει.

★ ★ ★

Ξένος ἦμουνα στὰ ξένα δούλευα
σὲ μιὰ νοικοκυρούλα μικρὴ κ' ἀρχοντοπούλα.

Δώδε — μῦρε δωδε — δέκα χρόνους ἔκανα
τὰ μάτια δὲν τῆς τᾶειδα μικρὴ νοικοκυρούλα.

Μωρὴ κυρούλα μου κι' ἀρχοντοπούλα μου
νὰ μοῦ δώσεις τὸ μισθό μου καὶ νὰ πάω στὸ καλό μου.

Κάτσε ξένε μου νὰ ζῆς λεβέντη μου
δὺὸ φλουράκια θὰ σοῦ δώσω καὶ τὸ νοῦ σου θὰ ἡμερώσω.

Σούχω κι' ἄλογο καλὸ νὰ ζῆς νὰ σὲ χαρῶ
μὲ μαλαματένια σέλα κλαῖν' τὰ μάτια μου γιὰ σένα.

Μωρὴ κυρούλα μου κι' ἀρχοντοπούλα μου
γιὰ νὰ κάτσω μ' ἀναγκάζεις κι' ἡ καρδιά μου ἀναστενάζει.

Ἡ Βουλγάρα

Ἕνας πασᾶς ἐδιάβαινε
στὴ μέση ἀπὸ τὴ χώρα

Βάνει ζευγάρια τριανταδυὸ
ζευγίτες τριανταπέντε

Βάζει κι' ἓνα κρασοπουλιὸ
στὴν μέση ἀπὸ τὸν κάμπο

★ ★ ★

Ἕνας πασᾶς ἐδιάβαινε βουλγάρα — βουλγάρα
στὴν μέση ἀπὸ τὴ χώρα μικρὴ βουλγαροπούλα

Βάνει ζευγάρια τριανταδυὸ βουλγάρα — βουλγάρα
ζευγίτες τριανταπέντε μικρὴ βουλγαροπούλα

Βάζει κι' ἓνα κρασοπουλιὸ βουλγάρα — βουλγάρα
στὴν μέση ἀπὸ τὸν κάμπο μικρὴ βουλγαροπούλα.

Στὰ ψηλά τὰ παραθύρια

Στὰ ψηλά τὰ παραθύρια
κάθονται δυὸ μαῦρα φρύδια.

Κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια
πούρχονται ἀπ' τὸ μεσίρι (;) (Μισίρι: Κ. Παπαμιχαήλ)
φορτωμένα στὸ φτιασίδι.

Κρίντ' ἢ μιὰ κρίντ' ἢ ἄλλη
κρίντε τοῦ караβοκύρη
πόσα γρόσια τὸ φτιασίδι.

— Πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι
τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι.

Στὰ ψηλά αἱ μπιρμπιλομάτα στὰ ψηλά τὰ παραθύρια
στὰ ψηλά τὰ παραθύρια κάθονται δυὸ μαῦρα φρύδια.

Κι' ἀγναντεύουν αἱ μπιρμπιλομάτα κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια
κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια πούρχονται ἀπ' τὸ μεσίρι,
πούρχονται ἀπ' τὸ μεσίρι φορτωμένα στὸ φτιασίδι.

Κρίντ' ἢ μιὰ αἱ μπιρμπιλομάτα κρίντ' ἢ μιὰ κρίντ' ἢ ἄλλη
κρίντ' ἢ μιὰ κρίντ' ἢ ἄλλη κρίντε τοῦ караβοκύρη
κρίντε τοῦ караβοκύρη πόσα γρόσια τὸ φτιασίδι.

Πέντε γρὸ αἱ μπιρμπιλομάτα πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι
πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι.

Τοῦ Γρίβα

Πολλοὺς πολέμους ἔκανα
μὲ Τούρκους μὲ Ρωμαίους.

Ποτέ μου δὲν ντροπιάστηκα
ποτέ μου σιὴ ζωὴ μου.

Καὶ σήμερα ντροπιάστηκα
ἐγὼ καὶ τ' ἄρματά μου.

Σηκώνομαι πολὺ ταχεῖα
δυὸ ὥρες νὰ ξημερώσει.

Παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι
μαντήλι καὶ σφουγγιέμαι.

Βλέπω τοὺς Τούρκους κι' ἔρχονται
τ' Ἀλῆ πασᾶ τ' ἀσκέρι.

Καὶ πίσω ὁ μαῦρος γύρισα

πίσω ό μαῦρος γυρίζω.

Τό ποῦσαι Δημητράκη μου
καί σὺ παιδί δικό μου.

Τόν γρίβα μ' έκαθάλεψα
καί τόν άντιποδίζω.

Σφάζω τούς Τούρκους σάν σκυλιά
στόν κάμπο τούς ξαπλώνω.

★ ★ ★

Πολλούς πολέμους έκανα μωρ' γρίβα μωρ' γρίβα
μέ Τούρκους μέ Ρωμαίους γρίβα καϋμένε γρίβα.

Ποτέ μωρέ ποτέ νε μου δέν ντροπιάστηκα
γρίβα καϋμένε γρίβα ποτέ μου στή ζωή μου.

Καί σή — μωρε καί σή — νήμερα ντροπιάστηκα
γρίβα καϋμένε γρίβα έγώ καί τ' άρματά μου.

Σηκώ — μωρε σηκώ — νώνομαι πολύ ταχειά
γρίβα καϋμένε γρίβα δυò ώρες νά ξημερώσει.

Παίρνω μωρε παίρνω νω νερό καί νίβομαι
γρίβα καϋμένε γρίβα μαντήλι καί σφουγγιέμαι.

Βλέπω μωρε βλέπω νω τούς Τούρκους κι' έρχονται
γρίβα καϋμένε γρίβα τ' Άλήπασα τ' άσκέρι.

Καί πίσ μωρε καί πì νισω ό μαῦρος γύρισα
γρίβα καϋμένε γρίβα πίσω ό μαῦρος γυρίζω.

Τό ποῦ μωρε τό ποῦ νοῦσαι Δημητράκη μου
γρίβα καϋμένε γρίβα καί σὺ παιδί δικό μου.

'Απ' τὰ Γιάννενα διαβαίνω

'Απ' τὰ Γιάννενα διαβαίνω
καί σέ περιβόλι μπαίνω.

Βρίσκω τὰ κλαριά περίσσια
λείμονιές καί κυπαρίσσια.

Βλέπω μιὰ μηλιά στή μέση
πού βεργολυγάει νά πέσει.

Πάει ό νιός νά κόψει μήλα
κι' ή μηλιά τότε μαλώνει.

— Φεύγα νιέ μη κόβεις μήλα
καί μαραίνονται τὰ φύλλα.

Στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια

Στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια
κάθονται δυὸ μαῦρα φρύδια.

Κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια
ποῦρχονται ἀπ' τὸ μεσίρι (;) (Μισίρι: Κ. Παπαμιχαήλ)
φορτωμένα στὸ φτιασίδι.

Κρίντ' ἢ μιὰ κρίντ' ἢ ἄλλη
κρίντε τοῦ караβοκύρη
πόσα γρόσια τὸ φτιασίδι.

— Πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι
τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι.

★ ★ ★

Στὰ ψηλὰ αἱ μπιρμπιλομάτα στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια
στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια κάθονται δυὸ μαῦρα φρύδια.

Κι' ἀγναντεύουν αἱ μπιρμπιλομάτα κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια
κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια ποῦρχονται ἀπ' τὸ μεσίρι,
ποῦρχονται ἀπ' τὸ μεσίρι φορτωμένα στὸ φτιασίδι.

Κρίντ' ἢ μιὰ αἱ μπιρμπιλομάτα κρίντ' ἢ μιὰ κρίντ' ἢ ἄλλη
κρίντ' ἢ μιὰ κρίντ' ἢ ἄλλη κρίντε τοῦ караβοκύρη
κρίντε τοῦ караβοκύρη πόσα γρόσια τὸ φτιασίδι.

Πέντε γρὸ αἱ μπιρμπιλομάτα πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι
πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι.

Τοῦ Γρίθα

Πολλοὺς πολέμους ἔκανα
μὲ Τούρκους μὲ Ρωμαίους.

Ποτέ μου δὲν ντροπιάστηκα
ποτέ μου σιὴ ζωὴ μου.

Καὶ σήμερα ντροπιάστηκα
ἐγὼ καὶ τ' ἄρματά μου.

Σηκώνομαι πολὺ ταχεῖα
δυὸ ὥρες νὰ ξημερώσει.

Παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι
μαντήλι καὶ σφουγγιέμαι.

Βλέπω τοὺς Τούρκους κι' ἔρχονται
τ' Ἀλῆ πασᾶ τ' ἄσκέρι.

Καὶ πίσω ὁ μαῦρος γύρισα

πίσω ό μαῦρος γυρίζω.

Τὸ ποῦσαι Δημητράκη μου
καὶ σὺ παιδὶ δικό μου.

Τὸν γρίβα μ' ἔκαβάλεψα
καὶ τὸν ἀντιποδίζω.

Σφάζω τοὺς Τούρκους σὰν σκυλιὰ
στὸν κάμπο τοὺς ξαπλώνω.

★ ★ ★

Πολλοὺς πολέμους ἔκανα μωρ' γρίβα μωρ' γρίβα
μὲ Τούρκους μὲ Ρωμαίους γρίβα καῦμένε γρίβα.

Ποτὲ μωρὲ ποτέ νε μου δὲν ντροπιάστηκα
γρίβα καῦμένε γρίβα ποτέ μου στὴ ζωὴ μου.

Καὶ σή — μωρε καὶ σή — νήμερα ντροπιάστηκα
γρίβα καῦμένε γρίβα ἐγὼ καὶ τ' ἄρματά μου.

Σηκῶ — μωρε σηκῶ — νώνομαι πολὺ ταχειὰ
γρίβα καῦμένε γρίβα δυὸ ὥρες νὰ ξημερώσει.

Παίρνω μωρε παίρνω νω νερὸ καὶ νίβομαι
γρίβα καῦμένε γρίβα μαντήλι καὶ σφουγγιέμαι.

Βλέπω μωρε βλέπω νω τοὺς Τούρκους κι' ἔρχονται
γρίβα καῦμένε γρίβα τ' Ἀλήπασα τ' ἄσκέρι.

Καὶ πίσ μωρε καὶ πὶ νισω ό μαῦρος γύρισα
γρίβα καῦμένε γρίβα πίσω ό μαῦρος γυρίζω.

Τὸ ποῦ μωρε τὸ ποῦ νοῦσαι Δημητράκη μου
γρίβα καῦμένε γρίβα καὶ σὺ παιδὶ δικό μου.

Ἄπ' τὰ Γιάννενα διαβαίνω

Ἄπ' τὰ Γιάννενα διαβαίνω
καὶ σὲ περιβόλι μπαίνω.

Βρίσκω τὰ κλαριὰ περίσσια
λεϊμονιές καὶ κυπαρίσσια.

Βλέπω μιὰ μηλιὰ στὴ μέση
ποὺ βεργολυγάει νὰ πέσει.

Πάει ό νιὸς νὰ κόψει μῆλα
κι' ἡ μηλιὰ τόνε μαλώνει.

— Φεύγα νιὲ μὴ κόβεις μῆλα
καὶ μαραίνονται τὰ φύλλα.

Τάχει ὁ ἀφέντης μετρημένα
κι' ἡ κυρὰ λογαριασμένα.

Ἄπ' τὰ Γιὰ — ἄϊ μπιρμπιλομάτα ἀπ' τὰ Γιάννενα διαβαίνω
ἀπ' τὰ Γιάννενα διαβαίνω καὶ σὲ περιβόλι μπαίνω.

Βρίσκω τὰ — ἄϊ μπιρμπιλομάτα βρίσκω τὰ κλαριὰ περίσσια
βρίσκω τὰ κλαριὰ περίσσια λειϊμονιὲς καὶ κυπαρίσσια.

Βλέπω μιὰ — ἄϊ μπιρμπιλομάτα βλέπω μιὰ μηλιὰ στὴ μέση
βλέπω μιὰ μηλιὰ στὴ μέση πὺ βεργολυγáει νὰ πέσει.

Πάει ὁ νιὸς — ἄϊ μπιρμπιλομάτα πάει ὁ νιὸς νὰ κόψει μῆλα
πάει ὁ νιὸς νὰ κόψει μῆλα κι' ἡ μηλιὰ τότε μαλώνει.

— Φεῦγα νιὲ — ἄϊ μπιρμπιλομάτα φεῦγα νιὲ μὴ κόβεις μῆλα
φεῦγα νιὲ μὴ κόβεις μῆλα καὶ μαραίνονται τὰ φύλλα.

Τάχει ἀφέ — ἄϊ μπιρμπιλομάτα τάχει ἀφέντης μετρημένα
τάχει ἀφέντης μετρημένα κι' ἡ κυρὰ λογαριασμένα.

Τρεῖς ἀδερφοῦλες εἶμασταν

Τρεῖς ἀδελφοῦλες εἶμασταν
κι' οἱ τρεῖς θὰ παντρευτοῦμε.

Ἡ μιὰ παίρνει τὸν βασιλιὰ
κι' ἡ ἄλλη τὸν βεζύρη.

Κι' ἡ τρίτην ἡ μικρότερη
παίρνει ἓνα βερεμιάρη.

Τοῦ δίν' ψωμὶ καὶ δὲν τὸ τρώει
νερὸ καὶ δὲν τὸ πίνει.

Στὸ σπῖτι σὰν τὸν ἄφηνε
σκιαζόταν ἀπ' τὶς κότες.

Στὰ πρόβατ' ἄν τὸν ἔστελνε
σκιαζόταν ἀπ' τὰ λάϊα.

Στὰ γίδια σὰν τὸν ἔστελνε
σκιαζόταν ἀπ' τοὺς λύκους.

Σήκω βερέμη στῶσε μας
βερέμη βερεμιάρη καὶ πολυοκανταλιάρη.

Τρεῖς ἀδερφοῦλες εἶμασταν γαϊτάνι γαϊτάνι
κι' οἱ τρεῖς θὰ παντρευτοῦμε γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Ἡ μιὰ παίρνει τὸν βασιλιὰ γαϊτάνι γαϊτάνι
κι' ἡ ἄλλη τὸν βεζύρη γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Κι' ἡ τρίτη ἡ μικρότερη γαϊτάνι γαϊτανάκι
παίρνει ἕνα βερεμιάρη γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Τοῦ δίν' ψωμί καὶ δὲν τὸ τρώει γαϊτάνι γαϊτάνι
νερό καὶ δὲν τὸ πίνει γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Στὸ σπίτι σὰν τὸν ἄφηνε γαϊτάνι γαϊτάνι
σκιαζόταν ἀπ' τὴν κότες γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Στὰ πρόβατ' ἄν τὸν ἔστελνε γαϊτάνι γαϊτάνι
σκιαζόταν ἀπ' τὰ λάϊα γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Στὰ γίδια σὰν τὸν ἔστελνε γαϊτάνι γαϊτάνι
σκιαζόταν ἀπ' τοὺς λύκους γαϊτάνι γαϊτανάκι.

Σήκω βερέμη στρῶσε μας γαϊτάνι γαϊτάνι
βερέμη βερεμιάρη καὶ πολυσκανταλιάρη.

Ποῦ ἦσουν παραπονιάρημου

— Ποῦ ἦσουν παραπονιάρη μου
ζαρίφη καὶ χαδιάρη μου.

— Ἦμουνα κάτω στὰ Χανιά
καὶ κέντρωνα μιὰ λειμονιά.

Κι' ἀκόμα δὲν τὴν κέντρωσα
ἀπόλυσε κλωνι - κλωνιά.

Καὶ σκέπασε μιὰ γειτονιά
τὴν Πόλη καὶ τὴν Βενετιά.

Καὶ σκέπασε καὶ μένανε
ποῦ μέχει ἡ μάνα μ' ἔνανε.

Καὶ σκέπασε καὶ μᾶς τὰ δυὸ
τὴν πούλια τὸν αὐγερινό.

★ ★ ★

— Πούησουν παρὰ — πούησουν παρα — πούησουν παραπονιάρη μου
πούησουν παραπονιάρη μου ζαρίφη καὶ χαδιάρη μου.

— Ἦμουνα κά — ἦμουνα κά — ἦμουνα κάτω στὰ Χανιά
ἦμουνα κάτω στὰ Χανιά καὶ κέντρωνα μιὰ λειμονιά.

Κι' ἀκόμα δὲ — κι' ἀκόμα δὲ — κι' ἀκόμα δὲ τὴν κέντρωσα
κι' ἀκόμα δὲ τὴν κέντρωσα ἀπόλυσε κλωνι - κλωνιά.

Καὶ σκέπασε — καὶ σκέπασε — καὶ σκέπασε μιὰ γειτονιά

καὶ σκέπασε μιὰ γειτονιά τὴν Πόλη καὶ τὴν Βενετιά.

Καὶ σκέπασε — καὶ σκέπασε — καὶ σκέπασε καὶ ἔμεινε
καὶ σκέπασε καὶ μένει πού μᾶς ἢ μάνα μ' ἔμεινε.

Καὶ σκέπασε — καὶ σκέπασε — καὶ σκέπασε καὶ μᾶς τὰ δυὸ
καὶ σκέπασε καὶ μᾶς τὰ δυὸ τὴν πούλια τὸν αὐγερινό.

Καλόγρια κι' ὄμορφος ὑγιός

Καλόγρια κι' ὄμορφος ὑγιός
κι' ὄμορφο παλληκάρι.

Τόνε ἔζηλεύει ἡ γειτονιά
τόνε ἔζηλεύει ἡ χώρα.

τόνε ἔζηλεύει ἡ μάνα του
ἄντρα γιὰ νὰ τὸν πάρει.

— Σῶπα μάνα μου μὴν τὸ λές
καὶ μὴ τὸ κουβεντιάσεις.

Μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ γειτονιά
μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ χώρα.

Μὴ μᾶς ἀκούσει ὁ Θεὸς
τρεῖς χρόνους δὲν σταλάζει.

Μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ μαύρη γῆ
τρεῖς χρόνους δὲν καρπίζει.

★ ★ ★

Καλόγρια κι' ὄ — καλόγρια κι' ὄμορφος ὑγιός
βάϊ βάϊ πουλί μου κι' ὄμορφο παλληκάρι.

Τόνε ἔζηλεύει — τόνε ἔζηλεύει ἡ γειτονιά
βάϊ βάϊ πουλί μου τόνε ἔζηλεύει ἡ χώρα.

Τόνε ἔζηλεύει — τόνε ἔζηλεύει ἡ μάνα του
βάϊ βάϊ πουλί μου ἄντρα γιὰ νὰ τὸν πάρει.

— Σῶπα μάνα — σῶπα μάνα μου μὴ τὸ λές
βάϊ βάϊ πουλί μου καὶ μὴ τὸ κουβεντιάσεις.

Μὴ μᾶς ἀκού — μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ γειτονιά
βάϊ βάϊ πουλί μου μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ χώρα.

Μὴ μᾶς ἀκού — μὴ μᾶς ἀκούσει ὁ Θεὸς
βάϊ βάϊ πουλί μου τρεῖς χρόνους δὲν σταλάζει.

Μὴ μᾶς ἀκού — μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ μαύρη γῆ
βάϊ βάϊ πουλί μου τρεῖς χρόνους δὲν καρπίζει.

Ἡ Παπαδημοπούλα

Ἄγνάντεψα κατακαμπίς
κατακαμπίς στὸν κάμπο

Βλέπω κομμάτι σύννεφο
κι' ἕνα κομμάτι ἀντάρα

Αὐτὸ δὲν εἶναι σύννεφο
οὐδὲ κομμάτ' ἀντάρα.

Μον' εἶν' ἡ Μάρω τοῦ παπᾶ
πῶρχεται ἀπὸ τ' ἀμπέλι.

Φέρνει τὰ μῆλα στὴν ποδιά
τὰ κίτρα στὸ μαντήλι.

Δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρεψα
κι' αὐτὴ μοῦ δίνει πέντε.

— Δὲν θέλω 'γὼ τὰ μῆλα σου
τὰ τσαλοπατημένα.

Ἄγνάντεψα παπαδούλα μου ἄγνάντεψα να κατακαμπίς
μωρ' παπαδημοπούλα κατακαμπίς στὸν κάμπο.

Βλέπω κομμά — παπαδούλα μου βλέπω κομμάτι σύννεφο
μωρ' παπαδημοπούλα κι' ἕνα κομμάτι ἀντάρα.

Αὐτὸ δὲν εἶ — παπαδούλα μου αὐτὸ δὲν εἶ — νεῖναι σύννεφο
μωρ' παπαδημοπούλα οὐδὲ κομμάτ' ἀντάρα.

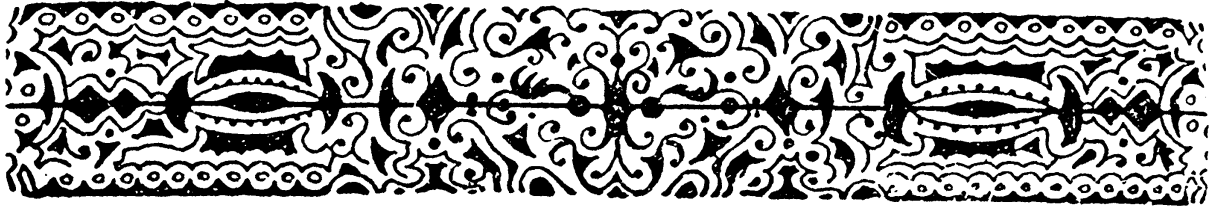
Μον' εἶν' ἡ Μά — παπαδούλα μου μόν' εἶν' ἡ Μά — Μάρω τοῦ παπᾶ
πῶρχεται ἀπὸ τ' ἀμπέλι στὰ μῆλα φορτωμένη.

Φέρνει τὰ μῆ — παπαδούλα μου φέρνει τὰ μῆ — μῆλα στὴν ποδιά
μωρ' παπαδημοπούλα τὰ κίτρα στὸ μαντήλι.

Δυὸ μῆλα τῆς — παπαδούλα μου δυὸ μῆλα — τῆς ἐγύρεψα
μωρ' παπαδημοπούλα κι' αὐτὴ μοῦ δίνει πέντε.

— Δὲν θέλω 'γὼ παπαδούλα μου δὲν θέλω 'γὼ (ν)ὼ τὰ μῆλα σου
μωρ' παπαδημοπούλα τὰ τσαλοπατημένα.

ΑΓΑΘΗΣ ΝΟΤΙΔΟΥ — ΔΡΙΤΣΟΥ

Ο ΝΑΤΣΗ ΖΕΡΡΑΣ

(Διήγημα)

Τὸ κάστανο θέλει κρασί,
κι' λεύκα θέλ' ἀγέρι,
κι' ἡ νιόπαντρη τὸ φίλημα
πουρνὸ καὶ μεσημέρι.

— Οὔ, πὸν νὰ σὲ κάψ' ἢ γιαστραπή, μωρὲ μαῦρε Νάτση, ὄρεξη πὸν τὴν ἔχεις πουρνὸ πουρνὸ.

— Τί νὰ κάμω, Κώσταινα; Νόμου καμμιὰ χαψιά.

— Οἱ γάτες σὲ βύζαιναν πουρνὸ πουρνὸ καὶ πείνασες ἀπὸ νυχτός;

— Τί νὰ κάμω, πεινῶ...

— "Αὐ τί σὲ μέλει ἐσένα. "Οποιοσ' ἔσπειρε ποτὲ νὰ μὴ θερίση... "Αντε πῶρα, πέρνα σὲ λίγο νὰ σοῦ δώσω ζεστό, πὸν θὰ τὸ βγάλω ἀπὸ τὸ φουῖρο. Νὰ ψήσω καὶ τραχανᾶ νὰ σοῦ γιομίσω τὴ τζιούμα... "Αντε...

— "Ας εἶσαι καλά, Κώσταινα.

— "Ωο Παύλαινα, καμμιὰ χαψιά ψομί...

— "Ἐλα, πάρε τὴ βαλέρα καὶ πήγαινε νὰ μοῦ τὴ γιομίσης νερό, καὶ ὡς πὸν ναρθῆς θὰ ἔχω βράσει καὶ κουρκούτι καὶ θὰ σοῦ δώσω νὰ φᾶς. "Αντε, καὶ κάμε γλήγορα, γιατί θὰ φύγω, ἔχω δουλειά.

— Καλά, Παύλαινα, δὲν θ' ἀργήσω...

Αὐτὸς ὁ διάλογος γινόνταν κάθε μέρα μὲ τὶς νοικοκυρὲς τοῦ χωριοῦ. Ὁ Νάτση Ζέρρας γύριζε ὀλημερὶς τὶς ροῦγες, χτυποῦσε τὶς πόρτες ἢ σὰν τὶς εὔρισκε ἀνοιχτὲς προχωροῦσε σὰν νοικοκύρης ὡς μέσα, ὡς πὸν νὰ βροῖσκε τὴ νοικοκυρά. Τὰ σκυλιὰ ποτὲ δὲν τὸν ἀληχτοῦσαν, ἦταν φίλος τους. Συχνὰ μαζὺ μοιράζονταν τὰ ξεροκόμματα πὸν 'κεῖνος μάζευε, κάνοντας κανένα θέλημα στὶς νοικοκυρὲς. Κι' ὄλο γύριζε τὶς ροῦγες, κι' ὄλο γύρευε καμμιὰ χαψιά, κι' ὄλο τραγουδοῦσε.

Κάπου κάπου στέκονταν μεσοδρομῆς, διέκοπτε τὸ τραγούδι, ἔκανε κάτι χειρονομίες σὰν νὰ εἶχε κάποιον μπροστά του καὶ τὸν ἀπόδιωχνε. "Ἵσσερα στέκονταν σεκαφτικός λίγα λεφτά, ἔλεγε κάτι κοιθέντες πὸν δὲν καταλάβαινες τί ἔλεγε, καὶ πάλι σὲ λίγο ἄρχιζε τὸ τραγούδι.

Τροία πουλάκια κάθονταν στὸν κάμπο τῆς Ἀθήνας,
ἀπὸ βραδῆς μοιρολογοῦν καὶ τὸ ταχιὸ φωνάζουν:

στήθεια όλάνοιχτα οὔτε συνάχι δὲν τὸν πιάνει, ὄχι χτικιό... Αὐτὰ εἶναι λόγια τῶν γιατρῶν... Δὲν κολλάει τὸ χτικιό, ὄχι. Αὐτὰ τὰ κάνουν οἱ γιατροὶ γιὰ νὰ μαζεύουν δεκάρες. Ἔτσι σκορποῦσαν κι' αὐτὴ τὴν κακὴ σκέψη ποὺ περνοῦσε πρὸς στιγμή ἀπὸ τὸ μυαλό τους.

Κεῖνο ποὺ τρόμαζε περισσότερο τὶς νοικοκυράδες ἦταν ὅταν τὸν χειμῶνα ἀρχίζουν τὰ κρούα καὶ ὁ Νάτσης ἔρχονταν κοντὰ στὴ στία γιὰ νὰ ζεσταθῆ στὰ πεντακάθαρα σπίτια τους. Τότες τὶς ἔπιανε λαχτάρα.

— Ἔ! Μὴ κάθεσαι ἐκεῖ στὴ μιντέρι, μὴ, θὰ μοῦ ἀφίσης τίποτα βιό... (ψεῖρες, δηλαδή).

— Μπά, δὲν ἔχω τίποτα, Νικόλαινα. Χτὲς ζεμάτισα τὰ σκουτιὰ μου. Δὲν ἔχω.

Ὡς γιὰ ὕπνο, ὅλες οἱ ἀχυροκαλύβες ἦταν στὴ διάθεσή του. Γιὰ ποδεμὴ, κι' αὐτὴ τὴν εἶχε ἐξασφαλίσει. Ἄν φοφοῦσε κανένα ζωντανό, καὶ οἱ κάτοικοι τὸ πετοῦσαν κάτω κεῖ στοῦ Βλιάσση γιὰ νὰ τὸ φᾶν τὰ ὄρνια, πῆγαινε ὁ Νάτσης τὸ ἔδεο, ἔπαιρνε τὸ ταμάρι του καὶ μ' αὐτὸ ἔφκιανε τὴν ποδεμὴ του.

Περνοῦσαν τὰ χρόνια κι' ὁ καιρὸς, καὶ ὁ Νάτσης ἦταν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ χωριό, καὶ τὸ χωριό ἀπὸ τὸν Νάτση... Μὰ βλέπεις ἢ μοῖρα συχνὰ μᾶς φυλάει τὰ πιὸ σκληρὰ παιγνίδια, ἄλλοτε εὐχάριστα καὶ ἄλλοτε δυσάρεστα. Δὲν εἶναι τυφλὴ ὅπως ἐξακολοθοῦμε νὰ πιστεύουμε, ἀλλὰ βλέπει καὶ καλοβλέπει. Ἄλλοιῶς δὲν θὰ ἔρχονταν συχνὰ νὰ μᾶς ἀφαιρέσει κεῖνο ποὺ ἡ ἴδια γιὰ δικό της καποῖτιο μᾶς εἶχε χαρίσει. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Νάτση τὸν κακότυχο. Ἔτσι ἦρθε ὕπουλα ἀνεπάντεχα νὰ τοῦ ταράξη τὴ λησμονιά ποὺ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια τοῦ εἶχε χαρίσει, ποὺ ποιὸς ξέρει σὲ τί στιγμὲς τραγικὲς τὴν εἶχε ἀρπάξει.

Παραμονὴ Χριστούγεννα. Τὸ κρούο τσουχτερό καὶ τὰ γύρω βουνὰ κάτασπρα, κι' ὁ ἀγέρας ξύριζε τὶς μύτερες καὶ τὰ χέρια. Ὁ Νάτσης εἶχε τελειώσει ἀπὸ νωρὶς τὸν γύρο τοῦ χωριοῦ, εἶχε γεμίσει τὸ σακκούλι του ἀπὸ ξηροκόματα καὶ τὸ στομάχι του τὸ εἶχε γεμάτο. Γι' αὐτὸ ἔνοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ πάη νωρὶς στὸ γιατάκι του, ὅπως ἔλεγε τὶς ἀχυροκαλύβες. Ἐφτασε νωρὶς, ἔσπρωξε τὴν πορτοῦλα καὶ χόδηκε μέσα στ' ἄχυρα. Σκεπάστηκε καὶ μὲ τὴ φλοκάτα του ἀφίνοντας ἀπ' ἔξω τὸ μαλιαρὸ γκοιζόμαυρο ἀκούρευτο κεφάλι του. Σιγομουρομούρισε εὐχαριστημένος: Μωρέ, τέτοιο γιατάκι δὲν τὸ ἔχει οὔτε τὸ ρηγόπουλο...

Μὰ κατὰ πὼς ἦταν νωρὶς ὁ ὕπνος ἀγοῦσε νὰ τὸν πάρη, καὶ βίβληκε νὰ μετρά τὰ σταλίγια, καὶ τὶς ἀράχνες ποὺ κρέμονταν σὰν μεγάλες γκοιζες μαντήλιες, ὑφασμένες ἀπὸ τὶς ἐργατικὲς ἀράχνες τους. Ξαφνικὰ ξεπρόβαλαν ἀπὸ μιὰ τρουπούλα τσιορίζοντας χαρούμενα καὶ πηδώντας πέρα δῶθε δυὸ μικρὰ γκοιζα ποντικίγια. Ὁ Νάτσης ἦταν ἔτοιμος νὰ τὰ διώξη γιατί φοβόνταν πὼς θὰ τοῦ ἔτρωγαν τὸ ψωμί ποὺ τὸ εἶχε κρεμασμένο σὲ μιὰ φούρα μέσα στὸ σακκούλι. Ἀλλὰ δὲν πρόφθασε νὰ τὸ κἀνη γιατί ἀπὸ τὴν ἀπέναντι μεριά ξεπρόβαλε ἕνας ἄλλος ποντικὸς χοντρός καὶ καλοθρεμμένος, ποὺ ζύγωσε σιγὰ σιγὰ τὸ ζευγαράκι ποὺ πηγαινοέρχονταν τσιορίζοντας χαρούμενα. Ὁ μικρὸς ποντικὸς σὰν νὰ μὴ τοῦ καλοάρεσε ἢ καινούρια συντροφιά καὶ ἔτρεξε νὰ μπῆ στὴ φωλιά του καλώντας μὲ τσιορίγματα τὴ συντροφισσά του, ποὺ στὸ κάλεσμά του ἔτρεξε καὶ κείνη καὶ κούφτηκε στὴ φωλιά. Ἀλλ' ὁ καινούριος σὰν νὰ μὴ τοῦ καλοάρεσε αὐτὴ ἢ συμπεριφορὰ τους, ἔτρεξε καὶ αὐτὸς ξωπίσω καὶ τρίτωσε στὴ φωλιά τῶν πρώτων. Ἄρχισαν τσιορίγματα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ φωλιά τῶν μικρῶν ποντικῶν καὶ νὰ σὲ λίγο ξεπετάχτηκαν ἔξω καὶ ἄρχισαν ἕνα τρομερὸ πόλεμο, νὰ δαγκώνωνται καὶ νὰ ἀναποδογυρίζονται σὰν δυὸ μεγάλοι παλαιστῆς. Σὲ λίγο ξεμύτισε τὴ μουρίτσα της καὶ ἡ μικρὴ ποντικίνα νὰ παρακολονηθῆ τὸν κανυᾶ. Μὰ σὲ λίγο φάνηκε πὼς ὁ μικρότερος ὄλο καὶ λιγότευαν

οί δυνάμεις του, και ἔτρεξε νὰ κρυφτῆ στὴ φωλιά, ἀλλὰ τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ μέγας. Καὶ πάλιν ἄρχισεν ὁ καυγᾶς. Σὲ λίγο ξαναέβγαιναν ἔξω καὶ οἱ τρεῖς, καὶ οἱ μὲν δυὸ ἀρσενικοὶ ἐξακολούθησαν μὲ περισσότερη λύσσα τὰ δαγκώματα καὶ τὰ ἀναποδογυρίσματα. Ὁ μεγαλύτερος εἶχεν ἐπιτεθῆ μὲ ἀπάνταστη ὀρμὴ καὶ ὁ μικρὸς ἀμύηονταν ὅσο μποροῦσε, ἀλλὰ χαμένος κόπος. Σὲ λίγο ἔπεφτε ἀναίσθητος.

— Μπράβοοοο...! φώναξε ὁ Νάτσις, ποῦ εἶχε παρακολουθήσει ὅλη τὴ σκηνή. Μπράβο σου, μικρέ. Νικήθηκες, ἀλλὰ πάλεψες ἀντρίκια.

Στὴν τελευταία λέξη λὲς καὶ κόπηκε ἡ λαλιά του. Κάτι ἔπαθε. Στάθηκε κάμποσο συλλογισμένος καὶ ξαφνικὰ μοιρομούρισε. Γιατί νὰ μὴ πολεμήσω ἀντρίκια; Γιατί νὰ μὴ πεθάνω σὰν ἄντρας διεκδικώντας τὸ δίκιο μου; Εἶναι καλύτερα νὰ τριγυρνᾷ κανεὶς τὶς ροῦγες καὶ νὰ μαζεῖ ξερσοκώματα; Γιατί; Μὰ γιατί νὰ μὴ πεθάνω σὰν ἄντρας; Ποιὸ καλὸς δὲν εἶναι ὁ θάνατος; Τί κουτὸς ποῦ βρέθηκα. Ἄφισα τοὺς ἄλλους νὰ χαιρώνται τὸ πατρικό μου βιὸ καὶ γὼ σὰν δειλὸς νὰ τριγυρνῶ τὰ σοκκάκια καὶ νὰ ντύνομαι τὰ χτικιάρικα τοῦ κόσμου. Πῶς, μὰ πῶς τὸ ἔκαμα αὐτό;

Ἄπ' ἐκείνη τὴ στιγμή ὁ ὕπνος πῆγε περίπατο. Ὅλην τὴν νύχτα κατάστρωνε σχέδια πῶς καὶ τί νὰ κάνη.

Τὴν ἄλλη μέρα οὔτε τραγοῦδι, οὔτε νὰ γυρίζη τὰ σπίτια γιὰ νὰ τοῦ δώσουν ἀλαγκίτες. Γιατί ὅλα τὰ σπίτια ἔφκιαναν κείνη τὴν ἡμέρα, τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, μιὰ ποῦ τὸ ἔθιμο ἤθελε νὰ κάμουν τὰ σπάργανα τοῦ Χριστούλη, ποῦ θαρχόνταν ἀπόψε τὴν νύχτα.

Τί ἔπαθες, μωρὲ μαῦρε Νάτσι, γιατί δὲν τραγουδᾷς;

— Δὲν μπορῶ, Χρίσταινα, δὲν εἶμαι καλά.

— Τί ἔπαθες, μωρὲ καισαρέ, ἔλα μέσα νὰ ζεσταθῆς λίγο.

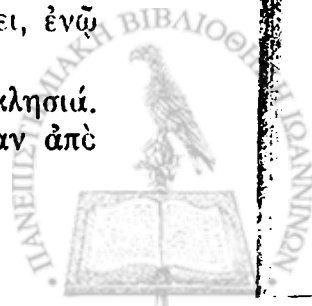
— Ὅχι Χρίσταινα, πάω στὸ γιατάκι μου νὰ κοιμηθῶ.

Ἄλλὰ ποῦ ὕπνος. Ὅλη τὴ νύχτα κατάστρωνε σχέδια πῶς νὰ ἐκδικηθῆ ἐκείνους ποῦ χρόνια τώρα τὸν ἔχουν νὰ γκιζεράη τὰ σοκκάκια τοῦ κόσμου. ... Ὅχι δὲ ἄλλο. Ὅχι, φτάνουν τόσα χρόνια...

Μεσάνυχτα περασμένα. Ντίγκ Ντάγκ... χτυπᾷ ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ. Βροντοῦν πόρτες, παράθυρα, κόσμος χαρούμενος, μικροὶ καὶ μεγάλοι τρέγουν νὰ προφτάσουν τὸν Χριστὸ πρὶν γεννηθῆ, νὰ βρεθοῦν στὴν ἐκκλησιὰ ντυμένοι τὰ καλά τους. Τὸ χιόνι τρίζει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Λὲς πῶς καὶ στὸ διάστημα τῆς νυχτὸς κάποιος μάγος ἔκανε ὅλη τὴ γύρω φύση ν' ἀλλάξη χρῶμα καὶ θέσεις. Πάνω κεῖ ψηλὰ στὸ Κουρί, τὰ μεγάλα λιθάρια, ποῦ τὴν ἡμέρα ἔμοιαζαν μὲ ἀστεῖους ἠρώες, τώρα μὲ τὸ χιόνι ἔχουν μεταμορφωθῆ καὶ μοιάζουν σὰν πεισματάρηδες γέροι, σκεπασμένοι μὲ ὀλόασπρες κονκοῦλες, καὶ σὰν ν' ἀπλώνουν τὸ χέρι τους γιὰ ζητιανιά. Ἡ μεγάλη χοντρή γκορτσιά, ποῦ εἶν' ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς, κι' ὁ ἀγέρας τῆς εἶχε τινάξει τὸ χιόνι ἀπὸ πάνω της, ἔμοιαζε σὰν στρίγγλα μάγισσα ποῦ κάνει ξόρκια μέσα στὴ νύχτα. Πίσω ἀπὸ τὸ σχολειό, ἡ μεγάλη βαλανιδιά, ποῦ ἓνας κλώνος της ἐξέχει ἀπὸ τὸν κορμὸ κι' ἔχει ἀνεβῆ ψηλότερα ἀπ' ἄλλα κλαριά, μοιάζει μὲ στρατηγὸ ποῦ ἔχει βγάλει τὸ σπαθὶ του καὶ εἶναι καβάλα ἰστ' ἄλογό του δίνοντας διαταγὰς στὸ τσοῦρνο του, ποῦ τὸν ἔχει περικυκλώσει, ἐνῶ ὁ ἀγέρας τὸν πηγαινοφέρει ποτὲ μπροστὰ πότε πίσω.

Ἄδῳξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη», ψέλνουν μέσα στὴν ἐκκλησιὰ. Τρέχει ὁ κόσμος νὰ προφτάση. Τότες, κείνα τὰ χρόνια οἱ ἐκκλησιᾶς γέμιζαν ἀπὸ

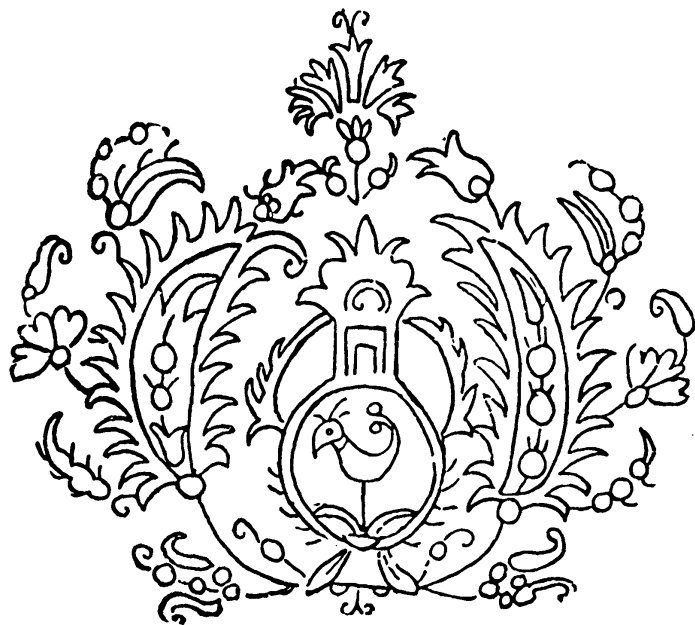

κόσμο, μικρούς και μεγάλους. Τότες δὲν εἶχε βγῆ ἀκόμα ἡ μόδα ν' ἀφίνουν τὰ σπία τους καὶ νὰ παίρνουν τοὺς δρόμους τῆς ξενητεῖας καὶ τὰ γυναικόπαιδα.

Νὰ κι' ὁ Νάτσης, μ' ἓνα χοντρὸ ραβδί στὸ χέρι κουκουλωμένος μ' ὅλα τὰ σκουτιά του, στέκεται λίγο ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο, κάνει τὸ σταυρό του, κάτι μουρμουρίζει, καὶ παίρνει τὸ δρόμο γλήγορα γλήγορα... δὲν ἔχει καιρὸ νὰ περιμένη. Πρέπει νὰ προφτάσῃ πρὶν τὸν βροῆ ἢ ἄλλη νύχτα. Ἔχει πολὺ δρόμο νὰ περπατήσῃ. Θὰ περάσῃ ράχες, βουνά, λόγγους, ποτάμια καὶ ποταμάκια, ὡς πού νὰ φτάσῃ ἐκεῖ πού ξέρει πὼς ἄλλοι τρῶν καὶ πίνουν ἀπὸ τὸ βιό του, ἀπὸ τὴν κληρονομιά τῶν γονεῶν του. Ἄμ, δά, σὰν πολὺ τοὺς ἄφησε νὰ τὰ χαροῦν... Μιὰ ἀπὸ τὸ ποδάρι κι' ὄξω... Πάλι, ἂν τὸν καλοδεχτοῦν; ποιὸς ξέρει... Γι' αὐτὸ βιάζεται νὰ φτάσῃ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα... Καὶ νὰ μὴ τὸ σκεφτῆ τόσα χρόνια!!!

Ἦτοτε ἀπὸ δυὸ περίπου ἑβδομάδες, ὅταν τραβήχτηκε τὸ χιόνι, ἔξω ἀπὸ ἓνα χωριὸ πέρα κεῖ κατὰ τὴ Λάκκα τοῦ Σούλι, βροῆσαν ἓνα φουκαρᾶ θαμμένο κάτω ἀπὸ τὸ χιόνι. «Ποιὸς ξέρει ποιὸς νὰ ἦταν» εἶπαν, καὶ τὸν ἔθαψαν στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ τους.

Ἦτσι ὁ Νάτση Ζέρρας βροῆκε τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς του. Δὲν πάλειψε μὲ ὀχτροὺς ἀλλὰ μὲ τὴ φύση. Νικήθηκε, πεθαίνοντας ἀντρίκια... ὅπως ἐπιθυμοῦσε.

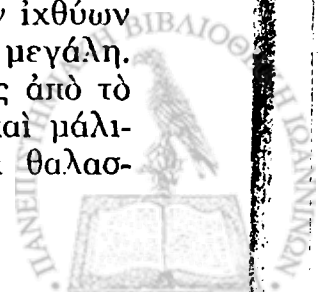
ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΠΟΥΡΑΝΤΑ

Συν. γου Ἐκπαιδευτικοῦ

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΕΙΣ ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

· Ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος, ὅπως γνωρίζομεν, εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόλπους τῆς χώρας μας, εἶναι κλειστός, ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, καὶ ὁμοιάζει πρὸς μεγάλην λίμνην. Τὸ μέγιστον μῆκος αὐτοῦ εἶναι 18,5 ναυτικά μίλια, τὸ μέγιστον πλάτος 11 ναυτικά μίλια καὶ τὸ μέγιστον βάθος του 150 μέτρα περίπου. Συγκοινωνεῖ πρὸς Δ. μετὰ τὸ Ἴόνιον Πέλαγος διὰ διαύλου τοῦ ὁποίου τὸ πλάτος ἀνέρχεται εἰς μερικὰς ἑκατοντάδας μέτρων, καὶ τὸ μέγιστον βάθος του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 7,5 μέτρα περίπου. Ἡ παραλία τοῦ κόλπου πρὸς Β. εἶναι κυρίως προσχωσιγενὴς καὶ ἐν μέρει λοφώδης, πάντως εἶναι χαμηλὴ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἑκτασίαν της καὶ ὁμαλὴ. Ἡ θάλασσα πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς παραλίας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀβαθὴς εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρην τῆς ἐν λόγῳ παραλίας μέχρι τῆς ἄλλης, ἀπὸ λιμνοθαλάσσας ἐν πολλοῖς ἀβαθεῖς, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπικοινωνεῖ διὰ στενῶν, ἢ εὐρέων ἀβαθῶν αὐλάκων. Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ τὰς λιμνοθαλάσσας αὐτὰς εἶναι, τῆς Λογαροῦ, τοῦ Τσουκαλιοῦ, τῆς Κόφιρας, τοῦ Παλιματεροῦ, τῆς Κοπραίνης ἢ Ἀγρίλου, τοῦ Κατάφουρκου καὶ ἄλλαι. Αἱ περισσότεραι ἐξ αὐτῶν φημιζονται διὰ τὰ περιώνυμα ἰχθυοτροφεῖα των. Ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς παραλίας καὶ ἐγγὺς ἢ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἔλη, τὰ ὁποῖα ἐπικοινωνοῦν ἢ ἀπ' εὐθείας μετὰ τὴν θάλασσαν, ἢ μετὰ τὰς λιμνοθαλάσσας, ἢ καὶ μετὰ τοὺς ποταμοὺς ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι ἐκβάλλουν εἰς τὸν κόλπον. Πρὸς τὰς ἄλλας πλευρὰς τοῦ κόλπου, ἡ παραλία εἶναι βραχύδης, διατεταμένη ἐγκαρσίως ἀπὸ πλῆθος χαραδρῶν, εἰς πολλὰς τῶν ὁποίων ἐκτείνονται στεναὶ κοιλάδες, διαρρέονται δὲ αἱ χαραδραὶ αὐταὶ ἀπὸ ρυάκια καὶ ἀπὸ μικροὺς ποταμοὺς κυρίως χειμάρρους. Πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν ἐκβάλλουν εἰς τὸν κόλπον οἱ δύο μεγάλοι ποταμοί, Ὁραχθος καὶ Λοῦρος ὡς καὶ πολλοὶ μικρότεροι χειμάρροι. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ διαρρέουν τὰς πέριξ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου περιοχὰς τῆς Ἠπείρου, τοῦ Βάλτου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, αἱ ὁποῖαι ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν καλύπτονται ἀπὸ πλουσίαν χλωρίδα, συγκεκριμένην κατὰ τύπους ἀπὸ δάση, ἀπὸ θαμνώδεις ἐκτάσεις, ἀπὸ λειβάδια, ὡς καὶ ἀπὸ καλλιεργήσιμον γῆν, ἔνθα τρέφονται πολυάριθμα αἰγοπρόβατα καὶ ἄλλα ζῶα. Τὰ ὕδατα τῶν ἐν λόγῳ ποταμῶν παρασύρουν καὶ μεταφέρουν ἀφθόνας ὀργανικὰς οὐσίας, φυτικὰς καὶ ζωϊκὰς, τὰς ὁποίας ἐναποθέτουν εἰς τὴν θάλασσαν. Οὕτω ὀλόκληρος σχεδὸν ὁ κόλπος ἐμπλουτίζεται μετὰ ὑπεραρκετὰς τροφὰς διὰ τοὺς ἰχθεῖς καὶ τὰ ἄλλα ὑδρόβια ζῶα τὰ ὁποῖα ἐνδισπύονται εἰς αὐτόν. Τὸ πλῆθος τῶν ἰχθύων κατὰ πληροφῶριαν καὶ ὡς ἐξ ἰδίας πείρας ἔχω ἀποκομίσαι, εἶναι ἀρκούντως ὑπολογίσιμον. Ὅχι μόνον ἡ ποσότης τῶν ἰχθύων εἶναι ἀξιόλογος, ἀλλὰ καὶ ἡ ποικιλία τῶν εἰδῶν εἰς αὐτά, εἶναι πολὺ μεγάλη. Ἡ δὲ ποιότης αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν γεῦσιν των εἶναι ἀρίστη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ ἀπὸ τὰς ποικιλίας τῶν ἰχθύων, τρέφονται ἐντὸς αὐτοῦ καὶ μάλιστα εἰς ἱκανοποιητικὰς ποσότητας καὶ ποικιλίας καὶ ἄλλα ὠφέλιμα θαλασ-

σινά. Τοιαῦτα εἶναι πρῶτον. Ἐκ τῶν μαλακίων: εἰδικὰ δὲ ἀπὸ τὰ κογχώδη, τὰ στρίδια, τὰ μύδια, οἱ ἀκυβάδες καὶ ἄλλα. Δεύτερον ἐκ τῶν κεφαλοπόδων: τὰ ὀκταπόδια, οἱ σουπές, τὰ καλαμάρια, καὶ τρίτον ἐκ τῶν ὄστρακοδέρμων: οἱ ἀστακοί, οἱ γαρίδες, τὰ καβούρια καὶ ἄλλα. Πάντα τ' ἀνωτέρω, ὅπως ὅλοι γνωρίζομεν εἶναι νοστιμώτατα, μερικὰ δὲ συγκεντρώνουν καὶ πολλὰς θρεπτικὰς ιδιότητας καί, κατὰ τοὺς εἰδικούς, ἡ θρεπτικὴ τῶν ἰκανότης εἶναι ἀνωτέρα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ γάλα, καὶ ἀπὸ τὰ αὐγά, καθ' ὅσον ὑπερτεροῦν αὐτῶν εἰς ὠρισμένα συστατικὰ στοιχεῖα, ὅπως τὸ ἰώδιον, τὸ ἀσβέστιον, τὸ φώσφορον κ.λ.π., τινὰ δὲ διακρίνονται ἀκόμη ὡς ἐκλεκτὰ εὐγευστα ἐδέσματα. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη τρέφονται, ἄλλα μὲν εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας καὶ εἰς τὰ ἀβαθῆ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἄλλα εἰς τὰς βραχώδεις ἀκτὰς. Ἀκόμη δὲ εἰς τὰ ἔλη γενικά, εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας, ὡς καὶ εἰς τοὺς ποταμούς, ἰδίως παρὰ τὰς ἐκβολὰς των, τρέφονται καὶ ἄφθονα χέλια λίαν ἐκλεκτά. Πολλάκις μεγάλοι ποσότητες ἐξ αὐτῶν φορτώνονται ἐπὶ πλοίων, εἰς τὸν λιμένα ἰδίως τῆς Πρεβέζης καὶ μεταφέρονται εἰς ἄλλας χώρας πρὸς κατανάλωσιν. Τὸ κλίμα τοῦ κόλπου καὶ γενικὰ τῆς περιοχῆς εἶναι γλυκὸ θαλάσσιον, ὅπως εἶναι σχεδόν, εἰς ὅλα τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος.

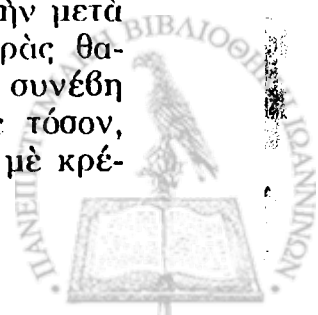
Ἀπὸ ὅσα ἐν συντομίᾳ ἔχω ἐκθέσει ἀνωτέρω, συνάγεται, ὅτι ὁ κόλπος αὐτὸς παρουσιάζει τὰ ἐξῆς σημαντικὰ πλεονεκτήματα: α) εἶναι κλειστὸς πανταχόθεν καὶ μόνον διὰ στενοῦ διαύλου ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, ἰδιότης τὴν ὁποῖαν οὐδεὶς ἄλλος κόλπος τῆς χώρας μας παρουσιάζει. β) Συνδυάζει, πρῶτον παραλίαν ὀμαλὴν διαρρεομένην ὑπὸ ποταμῶν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτείνονται λιμνοθάλασσαι ἀβαθεῖς, καὶ δεύτερον βραχώδεις ἀκτὰς, διασχιζομένης ἀπὸ χαράδρας, αἱ ὁποῖαι διαρρέονται καὶ αὐταὶ ἀπὸ πλῆθος ρυακίων καὶ χειμάρρων. γ) ἔχει ἄφθονα ἀποθέματα τροφῶν δι' ἄλιεύματα τὰς ὁποίας ἐκφορτώνουν οἱ εἰς αὐτὸν ἐκβάλλοντες ποταμοί. δ) εἶναι πλούσιος εἰς ποσότητες, εἰς εἶδη καὶ εἰς ποιότητες ἁλιευμάτων. Τέλος δέ, περιέχει ἐκτάσεις μὲ ποικίλα βάθη, ἐφαπτομένης πολυμόρφων ἀκτῶν μὲ ἀρίστης κλιματολογικὰς συνθήκας, καταλλήλους διὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἁλιευτικῶν σταθμῶν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα συγκεντρώνει οὗτος, κρίνω σκόπιμον νὰ διατυπώσω ἐνταῦθα μίαν ἰδέαν μου, τὴν ὁποῖαν πρὸ πολλοῦ συνέλαβον, τὴν ἰδέαν περὶ μετατροπῆς ὀλοκλήρου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου εἰς ἓνα μέγα ἰχθυοτροφεῖον, ἢ μᾶλλον εἰς ἓνα μέγα συγκρότημα ἐκτροφῆς ἁλιευμάτων. Τοῦτο ἐμπλουτιζόμενον μὲ νέας ἐξευγενισμένας ποικιλίας, ἀφοῦ πρῶτα ἐξαφανισθοῦν αἱ ἄχρηστοι τοιαῦται, ὡς καὶ αἱ ἐπιζήμια διὰ τὰ ὠφέλιμα ἁλιεύματα, ἀπὸ εἰδικούς, κατόπιν ἐμπεριστατωμένης μελέτης καὶ ἐξοπλιζόμενον μὲ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα ἐκμεταλλεύσεως, δύναται νὰ ἀποβῆ πηγὴ ἐθνικοῦ πλούτου. Διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ ὄντως μεγάλου αὐτοῦ ἐγχειρήματος, θὰ ἀπαιτηθοῦν βεβαίως καὶ κατασκευαὶ ἐπίσης μεγάλων τεχνικῶν ἔργων διὰ τὰς ἀναγκαίας γενικὰς καὶ εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις, π.χ. διὰ φράγματα, διὰ εἰδικούς χώρους συγκεντρώσεως, διὰ ἐκτροφεῖα, ἐκκολαπτήρια, θαλάμους συσκευασίας, καταψύξεως κ.λ.π. Πάντως τὸν λόγον ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω, ἔχουν φυσικὰ οἱ τεχνικοὶ καὶ οἱ εἰδικοὶ κατὰ κλάδον ἐπιστήμονες, τῆς ἰχθυολογίας, ὀστρεοτροφίας, ἐκτροφῆς χελιῶν, καὶ γενικὰ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἁλιείας, οἱ ὁποῖοι μετὰ λεπτομερῆ μελέτην τοῦ θέματος, καὶ ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ κόλπου, ὡς καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν εἰς αὐτάς, θὰ καθορίσουν ἀναλόγως τὸν τρόπον, τὸ εἶδος καὶ τὰς θέσεις τῶν σχετικῶν ἐγκαταστάσεων. Δὲν κρίνω ἄσκοπον, χωρὶς προκατάληψιν, νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου, ὅτι τὸ Κράτος δύναται νὰ μετακαλέσῃ καὶ ξένους εἰδικούς ἐπιστήμονας καὶ τεχνικούς ὡς ὄργα-

νωτάς, ἀπὸ κράτη τὰ ὁποῖα προπορεύονται ἡμῶν εἰς τὸν τομέα τῆς ἀλιείας καὶ εἰδικὰ εἰς τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἔργων.

Εἰς τὰ παραπάνω στοιχεῖα τὰ ὁποῖα εὐνοοῦν τὴν σύστασιν αὐτοῦ τοῦ ἔργου, δύναται νὰ προστεθῇ ἀκόμη καὶ ἓνα ἄλλο ἐπίσης εὐνοϊκόν, ὅτι εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου καὶ μάλιστα εἰς μερικὰς θέσεις ἐπικαίρους κεντρικῶν χειρσαίων καὶ θαλασσίων ἀρτηριῶν, ὑπάρχουν λιμένες ἐξαγωγῆς τῶν παραγομένων προϊόντων, ὅπως ἡ Πρέβεζα, ἡ Βόνιτσα, ἡ Ἀμφιλοχία, τὸ Μενίδι, ἡ Κόπρανα ἢ Ἀλικὴ καὶ Σαλαῦρα.

Ἄλλοι παράγοντες συνηγοροῦντες εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνωτέρω ἔργου εἶναι καὶ οἱ ἑξῆς: α) Ἡ συνεχὴς φυσιολογικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πατρίδος μας, ἔχουσα ὡς συνέπειαν τὴν ἀνάγκην παροχῆς εἰς αὐτὸν περισσοτέρων εἰδῶν διατροφῆς, μέρος τῶν ὁποίων θὰ παρέχη τὸ ἐν λόγῳ ἔργον. β) Ἡ παρατηρουμένη μεταπολεμικῶς μεταβολὴ τοῦ τρόπου διατροφῆς γενικὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας, χαρακτηριζομένης ἀπὸ κατανάλωσιν διαρκῶς μεγαλυτέρων ζωϊκῶν τροφῶν, ἀναλόγως δὲ καὶ θαλασσίων προϊόντων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάζεται συχνὰ μεγάλη ἔλλειψις τοιούτων τροφῶν. γ) Ἡ ἀνεπαρκὴς ἀπόδοσις τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς εἰς τοιαῦτα εἶδη, ἔνεκα τῆς πλημμυροῦς ἐκμεταλλεύσεως τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Ὑπολογίζεται μάλιστα, ὅτι ἡ ἐγχωριος παραγωγή εἰς ἀλιεύματα ἀντιπροσωπεύει μόνον τὰ 50% περίπου τῆς συνολικῆς ἐν τῇ χώρᾳ μας καταναλώσεως καὶ δ) ἡ πιθανὴ μελλοντικῶς μείωσις τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ποντοπόρου ἀλιείας. Ὡς γνωστὸν ἡ ποντοπόρος ἀλιεία διενεργεῖται τελευταίως λίαν ἐντατικῶς. Ὀλόκληροι στόλοι ἀπὸ ποντοπόρα ἀλιευτικὰ πλοῖα, ἐφωδιασμένα μὲ τελευταίου τύπου μέσα, κρατῶν μὲ ναυτικὴν παράδοσιν καὶ πλοῦτον, ἐνισχυόμενοι πολλάκις καὶ ὑλικῶς ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις των, ὀργώνουν ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς τῆς ὑδρογείου, ἐπιδιδόμενα εἰς αὐτήν. Εἰς αὐτὴν συμμετέχει ἐνεργῶς καὶ ἡ χώρα μας μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα, ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν. Ἡ αὔξησις τῶν ποντοπόρων ἀλιευτικῶν στόλων καὶ ἡ διὰ τούτων μετὰ δραστηριότητος ἐκμετάλλευσις τῶν μεγάλων θαλασσῶν, συνδυαζομένη μὲ ἀπεριόριστον ἀσυδοσίαν εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀλιείας — δὲν γνωρίζω ποῖα συμβασίς ὑφίσταται μεταξὺ τῶν κρατῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουν οἱ στόλοι αὐτοί, ἐπιβάλλουσα κυρώσεις διὰ παράνομον διενέργειαν αὐτῆς — καὶ ἂν ὑπάρχουν περιορισμοί, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐλεγχθοῦν παράνομοι ἐνέργειαι. Ἡ συνεχὴς λοιπὸν αὔξησις τῶν ποντοπόρων στόλων καὶ ἡ ἐντατικὴ δι' αὐτῶν ἐκμετάλλευσις τῶν θαλασσῶν, θὰ καταστήσῃ περισσότερο δυσχερῆ, ἂν μὴ ὅχι ἀδύνατον, τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαίων τοιούτων προϊόντων διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διατροφῆς μας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἀκόμη καὶ ἂν φαίνεται τολμηρὸν ὡς σκέψις, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐπικείμενον. Πιστεύω μάλιστα, ὅτι δὲν ἀπέχει πολὺ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἀλιευτικὸς πλοῦτος καὶ αὐτῶν τῶν μεγάλων θαλασσῶν, ὁ ὁποῖος εἰρήσθω, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεξάντλητος, θὰ ἐλαττωθῇ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε αὐταὶ νὰ μὴ παρέχουν ἐπαρκῆ τὰ ἀναγκαῖα ἀλιεύματα, διὰ τὴν παγκόσμιον κατανάλωσιν, ὅποτε ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν θὰ θεωρηθῇ γενικὰ ἀούφορος. Ἀσφαλῶς τότε, θὰ πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ στρέψῃ κάπου ἄλλοῦ τὰς ἐνεργείας του, διὰ νὰ ἐξεύρη καὶ ἀξιοποίησιν ἄλλας πηγὰς, μὲ τὰ προϊόντα τῶν ὁποίων θὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του, καὶ ἀκριβῶς τότε, θὰ στρέψῃ τὰς προσπάθειάς του εἰς τὴν μετὰ ἐπιμελείας καὶ μεθοδικότητος καλλιέργειαν ἀλιευμάτων εἰς τὰς μικρὰς θαλάσσας αἱ ὁποῖαι περιβάλλουν τὴν χώραν του. Θὰ συμβῆ δηλαδὴ ὅ,τι συνέβη μὲ τὴν οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἀνάγκην ἀνέπτυξε τόσον, πὺ τῶρα νὰ τοῦ ἐξασφαλίζῃ κατὰ μέγα ποσοστὸν τὴν διατροφήν του μὲ κρέ-

ατα καὶ λοιπὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, ἐφ' ὅσον ἡ μεγάλη κτηνοτροφία συνεχῶς ἐλαττώνεται.

Ἄλλὰ ἄς μὴ περιμένωμε νὰ εὐρεθῶμεν πρῶτα εἰς τὴν ἀνεπιθύμητον αὐτὴν θέσιν, διὰ νὰ σκεφθῶμεν κατόπιν περὶ τοῦ πρακτέου. Αἱ ἐκ τῶν ὑστέρων φροντίδες συνοδεύονται συνήθως ἀπὸ εὐλόγον ἀνησυχίαν καὶ σπουδὴν, δὲν εἶναι οὔτε πάντοτε εὐκόλοι, οὔτε ἀποτελεσματικά. Κάλλιον νὰ εἶμεθα προμηθεῖς παρὰ ἐπιμηθεῖς. Ἄς μὴν ἀδρανοῦμεν λοιπόν. Ἐχομεν ἐντός μας μίαν δύναμιν, ἡ ὁποία μᾶς ἐλκύει ἰσχυρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν, πρὸς τὴν θάλασσαν μας, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολή, ἂν τὴν θεωρήσωμεν ὡς θεῖον δῶρον διὰ τὴν πατρίδα μας. Ἄς μὴ τὴν ἀφήσωμεν ἀναξιοποίητον. Ὅπως εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν καὶ τὸ ἀπώτερον τοιοῦτον, ἡ πατρίδα μας ἐμεγαλουργήσεν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, μὲ τὴν δραστηριότητα τῶν τέκνων τῆς εἰς ἔργα ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν θάλασσαν. Οὕτω καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ συνεχίσῃ καὶ ὑπὸ ἄλλας μορφὰς ἐνεργείας καὶ εἰς ἄλλους ἀκόμη τομεῖς νὰ ἐπιτελῇ θαύματα. Ἄς στραφῶμεν μὲ ζῆλον πρὸς τὴν ἀγαπημένην μας σύντροφον, πού μὲ στοργὴν μᾶς ἀγκαλιάζει. Αὐτὴ κρύβει εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς ἀνεξάντλητα ἀγαθὰ. Ἄς ἀξιοποιήσωμεν λοιπόν αὐτὰ καταλλήλως καὶ τὰ ἐκ ταύτης παραγόμενα προϊόντα θὰ δυνηθῶμεν ἔπειτα νὰ διαθέσωμεν, ἄλλα μὲν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τροφῆς μας καὶ ἄλλα δι' ἄλλας ἀνάγκας τῆς ζωῆς μας. Ἀκόμη ἔχω νὰ προσθέσω, ὅτι ὄχι μόνον ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος, δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ ἀλιευτικῶς καὶ νὰ ἀποβῇ σημαντικὸς οἰκονομικὸς παράγων, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι θαλάσσιαι περιοχαὶ τῆς χώρας μας, καταλλήλως διαμορφούμεναι διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν ἐνδεικνυομένων τεχνικῶν ἔργων. Οὕτω δημιουργοῦντες τοιαύτας ἀλιευτικὰς πηγὰς θὰ κατορθώσωμεν εἰς τὸ μέλλον ὄχι μόνον αὐτάρκεις εἰς ἀλιεύματα νὰ εἶμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγὰς τοιούτων προϊόντων ἐκλεκτῶν νὰ πραγματοποιοῦμεν, πλουτίζοντες τὸ ἐξαγωγικόν μας ἐμπόριον καὶ συγχρόνως ἐξοικονομοῦντες συνάλλαγμα πρὸς ὄφελος τῆς οἰκονομίας μας. Γενικὰ πρέπει ἡ ἀλιεία μας νὰ ὀργανωθῇ σύμφωνα μὲ τὰ σύγχρονα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα, ἐπιβάλλεται δέ, ὅπως ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν θαλασσῶν μας γίνεται κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐφαρμοζομένης τοιαύτης εἰς ἄλλας χώρας τῆς Δύσεως, τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς ἀκόμη, αἱ ὁποῖαι εἶναι περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς προωδευμένα εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς ἀλιευμάτων καὶ τῆς ἐκβιομηχανοποιήσεως αὐτῶν. Πρέπει νὰ εἶπω ὅτι δὲν γνωρίζω ἐὰν ἀρκούντως σοβαρὰ προσπάθεια κατεβλήθη μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν, διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παρακτίου ἀλιείας μας. Ἡ ἐγχώριος παραγωγή ὡς καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν προϊόντων τῶν θαλασσῶν μας, εὐρίσκονται, ὡς πιστεύω, εἰς ἐπίπεδον ἀπέχον ἀρκετὰ τῆς συγχρόνου ἀναπτύξεως. Περαιῶν ἐκφράζω τὴν εὐχὴν, ὅπως ἡ σύντομος αὐτὴ εἰσήγησίς μου συντελέσῃ εἰς τὴν εὐρυτέραν μελέτην ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων τοῦ προτεινομένου ἔργου, ἡ πραγματοποιήσις τοῦ ὁποίου, πέραν τῆς κοινῆς ὠφελιμότητος, θὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλῶς σταθμὸν προόδου διὰ τὴν ἀλιείαν μας, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁ γράφων θὰ αισθάνεται ἰκανοποίησιν, διότι μὲ τὰς ἀσθενεῖς δυνάμεις του ἐβοήθησεν, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Η

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ι. ΜΑΛΔΟΓΙΑΝΝΗ

Φυσικοῦ

Διδάκτορος Φυσικῶν Ἐπιστημῶν

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΙΣ 1, 2

Ἐπειδὴ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχαία ὀνομασία ἦτο Μολοσία ἀνήκει εἰς τὴν Ἠπειρον, δίδομεν τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Ἠπείρου γενικῶς καὶ μετὰ λεπτομερέστερον τὴν τοιαύτην ἐντὸς τῆς Ἠπείρου τοῦ λεκανοπέδιου τῶν Ἰωαννίνων.

Ἡ Ἠπειρος ἐκτείνεται εἰς τὸ Ν τμήμα τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου (Χάρτης I) καὶ τὸ μὲν Ν τμήμα αὐτῆς ἀν καὶ Ἑλληνικὸν ἀνήκει εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὸ δὲ S τμήμα ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα καταλαμβάνον τὸ ΝW τμήμα αὐτῆς.

Ἀρχεται ἀπὸ τῶν Κεραυνίων ὄρεων (Ἐθνολογικῶς ἐκ τοῦ ποταμοῦ Σκούμπι ἢ Γενούσου) (Χάρτης II) τὰ ὁποῖα ἐχώριζον αὐτὴν πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν, φθάνει μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ νῦν Ἀμβραζικοῦ κόλπου καὶ περιελάμβανεν ἄλλοτε μετὰ τῆς Κορυθαῖς, τὴν Χαωνίαν (Χειμάρρα), Θεσπρωτίαν (Παραμυθιάν), Κασσωπίαν (Πρόβεζαν) πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, τὴν Μολοσίαν (Ἰωάννινα) εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν Ἀμβραζίαν (Ἄσταν) πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, τὴν Παραυλίαν (Λεσκοβίκι), Τυμφαίαν (Ἄωου), Παρωραίαν (Λάκμων), Ἀθαμανίαν (Τζουμέρκα) πρὸς τὰ Μακεδονο-Θεσσαλικὰ ὄρια. Εἶχε δὲ μεταξὺ τῶν δύο παραλλήλων ὄροσειρῶν Δειναρικῶν Ἄλπεων καὶ Πίνδου, δύο γονίμους περιοχάς, τὸ ὑψίπεδον τῆς Ἑλλοπίας (Ἀνατολικῶς τοῦ Τομάρου) καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀμβραζίας.

Τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἰωαννίνων, μήκους 28 km καὶ μέσου πλάτους 3 km, διαχωρίζεται ἀπὸ τὴν λίμνην Παμβώτιδα, εἰς τὸ νότιον τμήμα (Ραψίστης) μήκους 15 km καὶ πλάτους 2 km καὶ εἰς τὸ βόρειον τμήμα (Λαψίστης) μήκους 13 km καὶ πλάτους 4 km. Τὸ νότιον τμήμα τοῦ λεκανοπέδιου περιβάλλεται ἀπὸ τὰ κατερχόμενα ἀντερείσματα τῶν ὄρεων, Τομάρου, Δρίσκου καὶ Τζουμέρκων. Δηλαδή ἐπὶ τὰ ὑψώματα Καστροίτης (542), Κουτσελιοῦ (540), Μπιζανίου (510), Μαωλιάσης (752), Βαδιβίστης (528), Σαδοβίτης (632), Δόβρου (708).

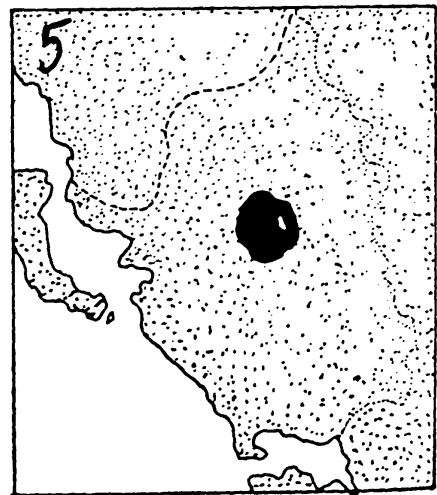
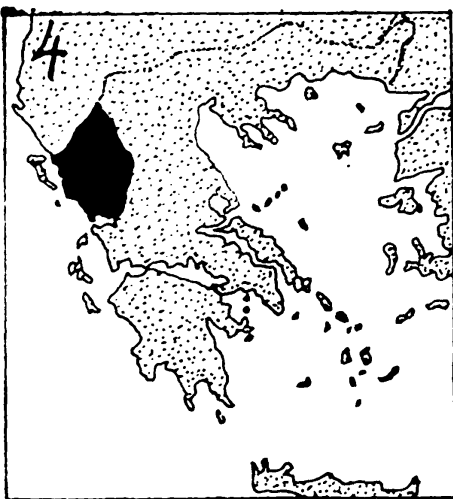
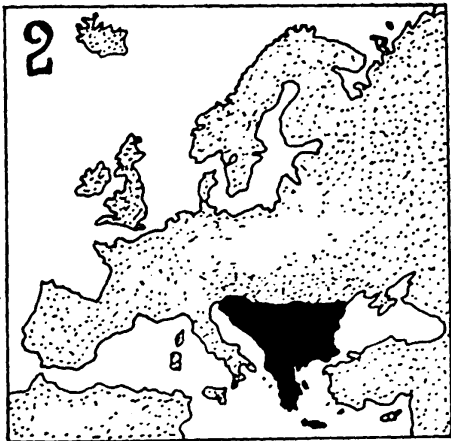
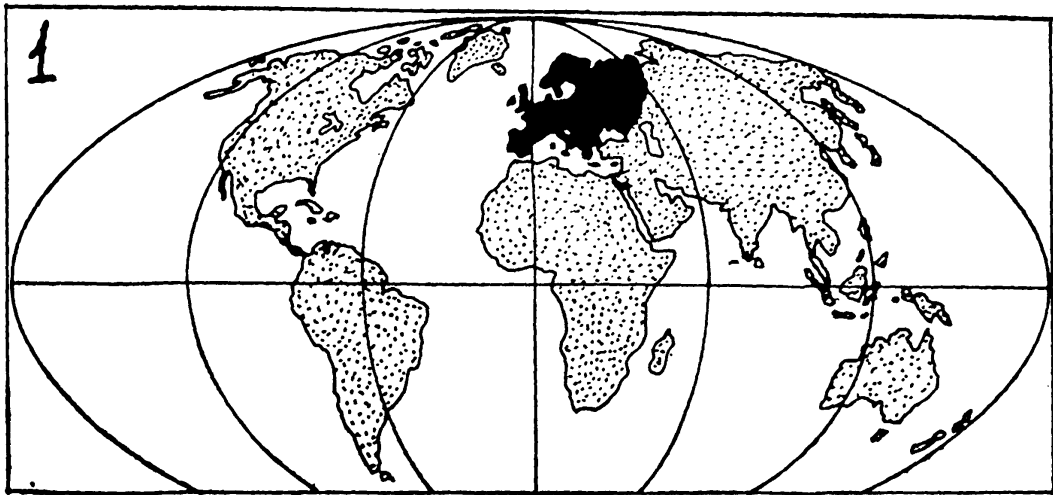
Τὸ βόρειον τμήμα τοῦ λεκανοπέδιου περικλείεται μεταξὺ τῶν ὄρεων Μιτσικείου καὶ Σουτίστης, διὰ τῶν ὑψωμάτων Γαρδικίου (853), Δοβρᾶς (817) κ.ἄ.

Ὁ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ 1, 2

Τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μία βαθεῖα στενόμακρη κοιλάς ἐκτείνουσα νοτιοανατολικά πρὸς νοτιοδυτικά.

Παρατηρῶντας ταύτην ἐκ τοῦ Μενικίου (Μιτσικέλι) ὄρους καὶ ἐκ τῆς τοποσίας τοῦ Δρίσκου διακρίνομεν τὰ κάτωθι καὶ εἰς τὴν ἀκόλουθον θέσιν:

·Περιοχή Λεκανοπεδίου Ίωαννίνων αναλυτικῶς εἰς κάρτην II

Θέσις τοῦ λεκανοπεδίου Ίωαννίνων ἐν τῷ κόσμῳ

ΧΑΡΤΗΣ I

Πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ὑπάρχουσι τὰ ὄρη Περιστερί, Τζουμέρκα καὶ Ξεροβούνι.

Ἄκριθῶς ἔναντι ἡμῶν τὸ ὄρος Ὀλύτσια ἢ Τόμαρος καὶ οἱ λόφοι τῆς Ἀετορράχης, Μπιζανίου, Ἀγίου Νικολάου, Δουρούτης κ.ἄ. Δεξιὰ ἡμῶν εἰς τὸ βάρ-

ΧΑΡΤΗΣ II

Χάρτης II (Ἡπέιρου)

ς, ὅταν δὲν ἔχη ἀγλύ, διακρίνονται αἱ κορυφογραμμὰι τῆς Νεμέρτσικας καὶ τῶν ὀρειοηπειρωτικῶν ὄρέων.

Ἰπὸ τῶν ἀποκρήμων βραχωδῶν κατωφερειῶν τοῦ Μιτσικελίου ὄρους ὑπάρ-
 ῃ βορειοανατολικῇ ἀκτῇ τῆς τοξοσχίμου λίμνης Παμβώτιδος. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας

πλευρᾶς παρὰ τὴν πόλιν οἱ περιβάλλοντες τὴν λεκάνην ἀσβεστολιθικοὶ λόφοι χωρίζονται μὲ ἐπίπεδον ἀκτὴν μέχρι τοῦ μεμονωμένου καὶ φέροντος τὸ φρουρίον ἀσβεστολιθικοῦ βράχου, ὅστις ἀποτελῶν ἀρχικῶς νῆσον, νῦν εἰσδύει ἡμιγερονοειδῶς ἐντὸς τῆς λίμνης, καθιστάμενος τὸ κύριον αἴτιον εἰς τὸ νὰ ἔχωσιν τὰ Ἰωάννινα σχῆμα δικεράλου ἀετοῦ. Κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν λίμνην περιβάλλον ὄμοιαι καὶ ἐλώ-

Εἰκ. I*

δεις ἀκταί. Ἄλλος ἀσβεστολιθικὸς βράχος ὑψοῦται ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, ὡς νῆσος ὕψους 32 m πλησίον τῆς βορειοανατολικῆς ὄχθης, ἔναντι τοῦ φρουρίου. Μάλιστα αὐτὸς ὁ βράχος εἶναι ἡ ὡραία καταπράσινη νῆσος τῆς Παμβώτιδος, ἡ νῆσος τῶν Φιλανθρωπινῶν.

Η ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ

Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ καὶ ἱστορία τῆς λεκάνης τῶν Ἰωαννίνων *

Ἡ λεκάνη τῶν Ἰωαννίνων περιλαμβάνεται γεωλογικῶς εἰς τὸν ἀνατολικὸν τομέα τῆς Ἰονίου Ζώνης τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ πετρώματα αὐτῆς εἶναι κυρίως ἀσβεστόλιθοι τοῦ Μεσοζωϊκοῦ καὶ τοῦ Κατωτέρου Καινοζωϊκοῦ Αἰῶνος. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουν καὶ πυριτικά καὶ ἀργιλλικά πετρώματα, ἀλλὰ εἰς μικροτέραν κλίματα (κερατόλιθοι, σχιστόλιθοι). Τὰ πετρώματα ταῦτα εἶναι σχηματισμοὶ βυθοῦ θαλάσσης, πτυχωθέντες μετὰ τὴν ἀπόθεσίν των. Συνεπεία τῆς πτυχώσεως τῶν γεωλογικῶν αὐτῶν στρωμάτων, ἀνεδύθησαν αἱ ὀροσειραὶ τῆς Ἠπείρου, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν

* Δημοσιεύεται ἀδεία τοῦ Φωτογράφου κ. Σπ. Γκιώκα (Ἀβέρωφ 36, Ἰωάννινα).

μορφὴν παραλλήλων ράχων καὶ τόξων μὲ διεύθυνσιν Β. ΒΔ. - Ν. ΝΔ. (Ν. ΝW. - S. SW).

Πρόκειται περὶ πυκνῶν παραλλήλων ἀντικλίνων — κατὰ τὸν γεωλογικὸν ὄρον — συνωθουμένων πλευρικῶς μεταξὺ των (Εἰκ. II).

Ἡ ὡς ἄνω πτυχώσεις καὶ ἀνάδυσσις τῆς ὄρεινῆς ἀλύσεως τῆς περιοχῆς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς ὅλης Ἠπείρου, συνετελέσθη κατὰ τὴν Παλαιογενῆ ἐποχὴν τοῦ Καινοζωϊκοῦ Αἰῶνος, (περίοδος Ἀλπικῶν Πτυχώσεων, πρὸ 77 ἑκατομμυρίων ἐτῶν)* καὶ ἐν μέρει ἀκόμη βραδύτερον. Εἰς τὴν οὕτως ἀναδυθεῖσαν ξηρὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ κοιλότης τῆς λεκάνης τῶν Ἰωαννίνων. Αὕτη ἤνοιξε βραδύτερον, διότι πυχρόνως καὶ κατόπιν τῆς ἀνυψώσεως τῆς ξηρᾶς συνέβησαν μεγάλα διαρροήξεις τῶν πετρωμάτων κατὰ μῆκος μεγάλων ἐπιμήκων καὶ πολὺ βαθέων ρηγμάτων, διευθυνομένων παραλλήλως ἢ καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὀρέων. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔδαφος ἐχωρίσθη εἰς τεκτονικὰ τεμάχια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ κατῆλθον ἐν σχέσει πρὸς τὰ παραπλεύρως αὐτῶν καὶ ἐδημιουργήθησαν μεγάλα, σχεδὸν ἑλλειψοειδῆ κοιλάματα, πληρωθέντα ὑπὸ γλυκέος ὕδατος, ὥστε νὰ σχηματισθοῦν λίμναι, ὅπως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τῆς λεκάνης τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῶν λιμνῶν αὐτῆς (Ἰωαννίνων - Λαψίστης).

Τὰ μεγάλα ρήγματα τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ βυθίσεις τῶν τεμαχίων ἀρχίζουσι ἀπὸ τὸ Μιτσικέλι, ἀνατολικῶς τῆς λεκάνης. Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων προϊστορικῶς ἦτο πολὺ μεγαλύτερα καὶ κατελάμβανεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἑκτασιν τῆς λεκάνης. ὁ δὲ ἀρχικὸς σχηματισμὸς αὐτῆς ὑπολογίζεται ὅτι ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν Μέσην ἕως Ἀνωτέραν Μειόκαινον ἕως Πλειόκαινον περίοδον τοῦ Καινοζωϊκοῦ Αἰῶνος, ἤτοι πρὸ 15 περίπου ἑκατομμυρίων ἐτῶν.

Μία βαθεῖα γεώτρησις, βύθους περὶ τὰ 1.000 μέτρα, ἐκκινούσα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης, ἀναμένεται ὅτι θὰ συναντήσῃ τὴν ἑξῆς σειρὰν γεωλογικῶν πετρωμάτων:

Εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης καὶ τῆς ὅλης λεκάνης θὰ διατρέψῃ τὰς ἐξ ἀργίλου καὶ ἄμμου προσχώσεις τῶν προσφάτων γεωλογικῶν χρόνων καὶ ὑπὸ αὐτὰς τὰς προηγουμένας παλαιότερας προσχώσεις τῆς Πλειοκαινοῦ Περιόδου, αἱ ὁποῖαι περιελαμβάνουσι τὰ ὄστρακα λιμναίων Μαλαζίων. Ὑπὸ τὰς προσχώσεις ὑπάρχει διακεκομμένον σύστημα ἀσβεστολίθων τῆς Ἠωκαίνου Περιόδου μὲ χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα κελύφη θαλασσίων μικροοργανισμῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὅπως εἶναι οἱ Νουμουλίται. Τοὺς ἀσβεστολίθους αὐτοὺς συναντῶμεν καὶ ἐκτὸς τῆς λίμνης εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὴν τῆς λεκάνης παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδόν. Κάτωθεν τῶν ἠωκαινικῶν αὐτῶν ἀσβεστολίθων, ἀκολουθεῖ παχὺ στρώμα ἀσβεστολίθων θραυσματοπαγῶν τῆς ἰνωτέρας Κρητιδικῆς ἐποχῆς τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος μὲ χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα λείψανα θαλασσίων ζώων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Ρουδισταὶ κ.ά.). Οἱ ἀσβεστόιθοι οὗτοι σχηματίζουν, τὸν λόφον τοῦ φρουρίου (Κάστρου) καὶ τὴν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Ὑπὸ τοὺς ἀνωκρητιδικούς αὐτοὺς ἀσβεστολίθους εὐρίσκειται παχέτατον σύστημα λεπτοστρωματοειδῶν λεπτοκόκκων ἀσβεστολίθων, ἀναμικτῶν ἐπὶ στρωμάτων κερρατολίθων μεσοζωϊκῆς ἐπίσης ἡλικίας (Ἄνω Ἰουρασικὸν - Κρητιδικόν, ἡλικίας 135—70 ἑκατ. ἐτῶν), μὲ ἀντίστοιχα ἀπολιθώματα. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ μᾶλλον λεπτὸν σύστημα σχιστολίθων (μὲ ἀπολιθώματα Posidonia) καὶ

ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΩΝ 1966 (ETUDE GEOLOGIQUE DE L' EPIRE). (Περὶληψὶς τῆς μελέτης ταύτης παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Γεωλογίας καὶ Παλαιοντολογίας κ. Γ. Μαρίνου εἰς τὸν ἐπίσης Καθηγητὴν Πανεπιστημίου κ. Κ. Γζανιάτσα καὶ ἐκ τῆς ἐργασίας του «Ἡ γλωφὶς καὶ ἡ βλάστησις τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων» παραστέτομεν τὰ ἀνωτέρω).

κατόπιν παχὺ στρώμα ἀσβεστολίθων παλαιότερον διαπλάσεων τοῦ Μεσοζωϊκοῦ Λιθῶνος (Τουρασιακὸν ἕως Τριαδικόν, ἡλικίας 225—135 ἑκατ. ἐτῶν).

Εἰς τὰς κλιτῆς τῆς περιφερείας τῆς λεκάνης ἀφθονοῦν μεγάλοι κῶνοι ἀπὸ φερτοῦς λίθους, τοὺς ὁποίους ἀφῆρουν οἱ ἐκ τῶν πέριξ ὑψωμάτων ἐκβάλλοντες χεῖμαροί, ἰδίως εἰς τὴν Β.Α. (ΝΕ) πλευράν. Ἐνταῦθα θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις καὶ περὶ τῆς σεισμικότητος τῆς περιοχῆς.

Παρά τὸ πλῆθος τῶν ρηγμάτων καὶ τῶν μεταπτώσεων πέριξ τῆς λεκάνης τῶν Ἰωαννίνων, ἡ σεισμικότης παρουσιάζεται, εὐτυχῶς περιορισμένη. Ὑπάρχουν βεβαίως σεισμικὰ κέντρα, ἰδίως ἐπὶ μιᾶς γραμμῆς ἀπὸ Τεπελενίου μέχρι Ἰωαννίνων, ἀλλὰ οἱ μέχρι σήμερον σημειωθέντες σεισμοὶ ἦσαν τοπικοὶ ἕως μικροὶ καὶ γενικῶς μικροῦ βάρους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι συμβαίνει ὅταν ἀπομακρυνώμεθα πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἰονίου Πελάγους.

Σημείωσις: Ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους μεταβάλλεται ἀκόμη, τῇ ἐπενεργείᾳ ἐνδογενῶν καὶ ἐξωγενῶν παραγόντων. Οὕτω ἡ Ἠπειρος εἶναι ἀπόρροια γεωλογικῆς διαμορφώσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς προϊστορικῆς Αἰγῆδος.

ΟΡΕΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ *

Δύο κυρίως ὄρη δεσπόζουσιν εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ἐν ταύτων εἶναι τὸ Μιτσικέλι καὶ τὸ ἕτερον ὁ Τόμαρος. Τὸ Μενίκιον ἢ Μιτσικέλι (1816) βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν Τύμφην καὶ χωρίζεται ταύτης ἀπὸ τὸν ποταμὸν Βοϊδομάτην καὶ εἶναι δασῶδες εἰς τὰς βορείους κλιτῆς του.

Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Καλλάκι (407), βαίνει ἀνυψούμενον βορείως τῆς κοιλάδος Ἰωαννίνων, σχηματίζει δίδυμον κορυφὴν καὶ καταλήγει ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Ἰωαννίνων εἰς τὸν Δορίσκον (945). Ὁ Τόμαρος ἢ Ὀλύτσια (1973) εἶναι ἄδενδρον ὄρος, νοτίως τῆς κοιλάδος τῶν Ἰωαννίνων με ἀντερείσματα: Ἀγίου Νικολάου, Βοδίβιστας, Μανωλιάσσης, Νεοχωροπούλου, Ζωνδήλας κλπ. συνεχίζεται πρὸς ἀντερείσματα Τζουμέρκων καὶ πρὸς Δορίσκον καὶ Μιτσικέλι, σχηματιζομένου οὕτω πετάλου, ἐφ' οὗ εὐρίσκεται τὸ Λεκανοπέδιον τῶν Ἰωαννίνων.

ΤΟ ΕΔΑΦΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ *

Γενικῶς τὴν κυρίαν ἀγροτικὴν ζώνην ἀποτελοῦν τὰ ἐκ μεταφορᾶς ἀλλουβιακὰ ἐδάφη καὶ καλύπτουν ἐνδιαφέρουσαν ἔκτασιν, προέρχονται δὲ ἢ ἀπὸ ἀποξηρανθείσας λίμνας καὶ τέλματα ἢ εἶναι πεδιάδες ἐκ κατακλίσεως, δέλτα ποταμῶν κλπ. (π.χ. Ἰωαννίνων, Λαψίστης, Ἄρτης κλπ.).

Εἰδικῶς τὰ ἐδάφη τῆς περιοχῆς λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων εἰς ποσοστὰ ἐπὶ τοῖς % διακρίνονται κατὰ ποσοστὸν 56% εἰς ἐδάφη μέσης συστάσεως, κατὰ 25% εἰς ἐδάφη βαρείας συστάσεως, κατὰ 8% εἰς ἐδάφη τυρφώδη, κατὰ 5% εἰς βαρῆα ἀνώμαλα, κατὰ 3% εἰς ἐδάφη ἐλαφροῦς συστάσεως καὶ κατὰ ποσοστὸν 3% εἰς ἐδάφη λίαν ἀβαθῆ, ὡς εἶναι εἰς τὴν περιοχὴν Νεοχωρίου καὶ Μπισδουνίου.

Γενικῶς τὰ ἐδάφη τῆς Β' ζώνης ἐδράζονται ἐπὶ μάργας ἀσβεστίου, ἥτις συναντᾶται εἰς βάθος 0,12 m μέχρι 2,00 m ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγρῶν. Τέλος τὸ πλεῖστον τῶν ἐδαφῶν τῆς περιοχῆς στεροῦνται CaCO_3 καὶ ἡ ἀντίδρασις των εἶναι ἰσχυρῶς ὀξύνη ($\text{PH} < 7$). Εἰδικώτερον ἡ ἀντίδρασις τῶν ἐδαφῶν εἰς τὴν περιοχὴν Λαγκάτης εἶναι $\text{PH} = 4,4$.

ΥΔΑΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ *

Δεσπόζουν τῆς περιοχῆς ἀπὸ ἀπόψεως ὑδατογραφίας ἡ λίμνη Παμβώτις καὶ ἡ ἀποξηρανθεῖσα τῆς Λαψίστης.

Ἡ λίμνη Παμβώτις εὐρισκομένη εἰς ὑψόμετρον 470 m ὑπεράνω τῆς θαλάσσης (βλέπε καὶ τὰ περὶ ὑψομέτρων) ἔχει μῆκος 11 km καὶ πλάτος 5 km εἰς τὸ νότιον ἄκρον καὶ 1 km παρὰ τὴν πόλιν, μὲ ἐπιφάνειαν 22,8 km². Τὸ βάθος τῆς λίμνης κυμαίνεται μεταξὺ 4—5 m μὲ ἓν μέγιστον βάθος ἔξ 11 m μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῶν (NA)SE κλιτύων τοῦ Μιτσικελίου.

Αὕτη ἀποτελεῖ γεωλογικῶς μίαν πόλγην, διότι εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ ὑψομάτων, ἀποτελουμένων κυρίως ἔξ ἀσβεστολίθων, τὰ δὲ ἐντὸς αὐτῆς συρρέοντα ὕδατα ἐξέρχονται, ὅσα δὲν λιμνάζουν, οὐχὶ δι' ἐπιφανειακῆς ροῆς, ἀλλὰ διὰ καταβοθρῶν (χωνευτρῶν κατὰ τὴν τοπικὴν ὀνομασίαν) καὶ ὑπογείων ἀγωγῶν ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τοῦ ὑπεδάφους.

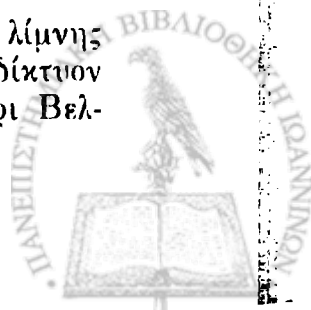

Εἰκὼν IIIα
Δίκην τείχους

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Λίμνης ἐπὶ τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ λόφου Καστρίτσης ὑπάγουσαν ἀρκετὰ χωνεύονται μὲ κυριωτέραν τὴν τῆς Βοϊνικοβας, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀπορρέουν ὑπογείως πρὸς τὸν ποταμὸν Λοῦρον.

Εἰς τὸ ΒΑ (NW) ἄκρον τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου εὐρίσκειτο ἄλλοτε ἡ ἀποξηρανθεῖσα λίμνη Λαψίστης, αἱ λίμναι Ἰωαννίνων καὶ Λαψίστης, αἱ ὁποῖαι ἐχωρίζοντο ὑπὸ ἐλώδους - τυρφώδους ἐκτάσεως καὶ συνεδέοντο διὰ διώρυγος, ἠνοῦντο ὅταν ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων ἦτο ὑψηλή. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, μεταφερόμενα διὰ τῆς διώρυγος ἀπὸ τοῦ βορείου ἄκρου αὐτῆς εἰς τὸ ΝW ἄκρον τοῦ λεκανοπεδίου ἐξαφανίζονται ἐντὸς μεγάλης καταβόθρας, εὐρισκομένης ἐπὶ τῶν δίκην τείχους δυτικῶν ἀσβεστολιθικῶν λόφων (βλ. εἰς εἰκ. III α, β, γ), διὰ τὰ ἐπανεμφανισθῶν εἰς τὴν ἐντεῦθεν περὶ τὰ 5 km ἀπέχουσαν κωμόπολιν Κληματιῶν (Βελτσίσταν), ὁπόθεν διὰ τοῦ ποταμίσκου Βελτσίστης χύνονται εἰς τὸν Θύαμιν (Καλαμῶν) ποταμὸν.

Διὰ τῶν ἐκτελεσθέντων ἤδη τεχνικῶν ἔργων πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης Λαψίστης καὶ τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν (δίκτυον καναλιῶν κατασκευὴ σήραγγος 5 km ἐντὸς τῶν ἀσβεστολιθικῶν λόφων μέχρι Βελτσίστης), τὸ τοπίον ἥλλαξεν ὄψιν.

Συνοψίζοντες ἀναφέρομεν: Τοῦ Μιτσικελίου προηγείται πρὸς δυσμὰς σειρά ἀσβεστολιθικῶν λόφων μικροῦ ὕψους, περικλειόντων μεταξὺ των λίμνας μικροῦ βάρους, ἀνευ ἐμφανῶν ἀποχετεύσεων (πόλγαι), ἐξ ὧν ἡ σπουδαιότερα ὡς προαναφέραμεν εἶναι ἡ Παμβώτις καὶ ἡ τῆς Λαψίστης, ἥτις ἤδη ἀπεξηράνθη δι' ἐκτελέσεως ἔργων. Αὗται ἐπικοινωνοῦν μεταξύ των διὰ τῆς Βασιλικῆς Μάνας καὶ ἔχουσι ἐκάστη ὑπογείους ἐκροὰς (καταβόθρας κοινῶς χωνεύτρας).

Εἰκὼν ΙΙΙβ
Καταβόθρα Ροδοτοπίου

Ἡ λεκάνη Πεδινῆς, κεχωρισμένη τῶν προηγουμένων δι' ἀσβεστολιθικοῦ λόφου, δὲν ἔχει λίμνην (εἰς τὴν περιοχὴν τῆς εὐρίσκεται μία καταβόθρα) καὶ τὰ ὕδατα τοῦ χειμάρρου Λαγκάτσας, ὅπου κίθε τόσον ἐγένοντο ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ περιοχὴ καθίστατο ἐλώδης, ἥδη ἀποχετεύονται εἰς τὴν λίμνην Παμβώτιδα.

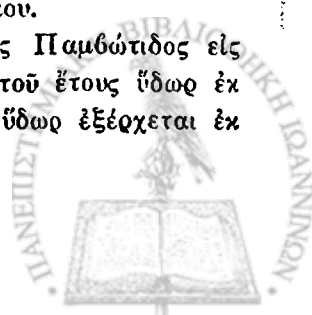
Ἡ Παμβώτις, τῆς ὁποίας τὴν ἔκτασιν κλπ. ἀνεφέραμεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς παρούσης παραγράφου, φαίνεται κατὰ τὸν Leake⁵ νὰ εἶχε μεγαλυτέραν ἔκτασιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, διότι τότε αὕτη ἐπεξετείνετο μέχρι τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ λόφου Καστρίτσης, ὅπου καὶ εἰσέδουον τὰ ὕδατα εἰς περισσοτέρας μικρὰς καταβόθρας (ἡ μεγάλη καταβόθρα εἶναι ἡ τῆς Βοϊνίκουβας)*.

Ἐπίσης ὁ Philiprson⁶ παρατήρησε τὸ 1893 ὅτι ἡ λίμνη περιέβραχε ἀπ' εὐθείας τὸ βόρειον ἄκρον τῆς ἀκρωρείας τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ λόφου Καστρίτσης. Ἐνῶ κατὰ τὸν σύγχρονον χάρτην τῆς λίμνης (βλ. χάρτην ΙΙΙ) ἡ ὄχθη τῆς λίμνης εὐρίσκεται ἐκεῖθεν τοῦ ἄκρου τούτου εἰς ἀπόστασιν περὶ τὰ 500 μέτρα.

Ἡ λίμνη τροφοδοτεῖται κυρίως ἐκ τριῶν πηγῶν (Κρούας, Σεντενίκου καὶ Κρουονερίου)**.

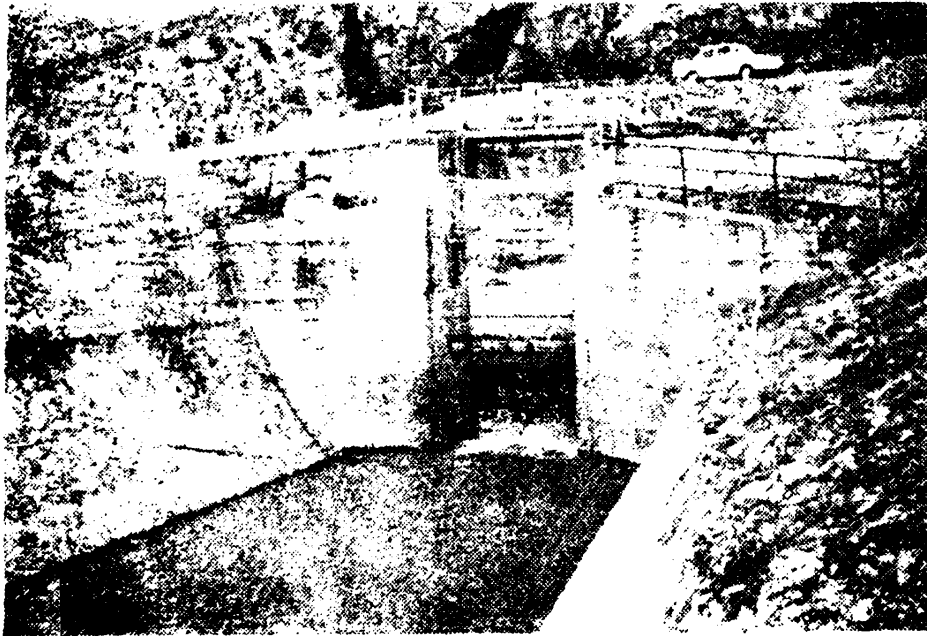
* Ἐκσλαβισθὲν Ἑλληνικὸν Βυζαντινὸν ὄνομα, ἡ καταβόθρα τοῦ Βοϊνίκου.

** Κρουονερίον (Ντραμπάντοβα) πηγὴ εὐρισκομένη ἐναντι τῆς Νήσου τῆς Παμβώτιδος εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὄρους Μιτσικελίου. Γενικῶς κατὰ τὴν ξηρὰν περίοδον τοῦ ἔτους ὕδωρ ἐκ τῆς λίμνης εἰσρέει εἰς τὴν πηγὴν, ἐνῶ κατὰ τὴν βροχερὰν περίοδον ὕδωρ ἐξέρχεται ἐκ τῆς πηγῆς πρὸς τὴν λίμνην.

Τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης εἶναι ρυπαροπρασίνου χροιάς καὶ κάκοσμον, περιέχον πλοῦτον ἰχθύων καὶ κυρίως ἐγγέλεων καὶ καραβιδῶν.

Τελειώνοντας ἀναφέρομεν καὶ τὰς καταβόθρας τῆς περιοχῆς, εἰς ἃς ἔχουσι γίνεαι διάφορα ἔργα τῆς Γ.Ο.Ε.Β. (Γενικός Ὄργανισμός Ἐγγείων Βελτιώσεων)· λεκάνης Ἰωαννίνων 1) Καταβόθρα Πεδινῆς, 2) Καταβόθρα εὐρυσκομένη μεταξὺ τῶν χωρίων Μπάφρας καὶ Καισαρείας, 3) Καταβόθρα Κουτσελιοῦ, 4) Καταβόθρα Βοϊνίκοβας, 5) Καταβόθρα εὐρυσκομένη μεταξὺ Λαψίστης καὶ Ροδοτοπίου καὶ 6) εἰς δύο καταβόθρας τῆς Κοινότητος Ροδοτοπίου.

Τὸ ὕδωρ ἐκ Ροδοτοπίου πρὸς Κληματιῶν
Εἰκὼν IIIγ

Ἀναφέρομεν ἀκόμη τὴν ὑπαρξίν δύο σηράγγων, τῆς Λαψίστης καὶ τῆς Λαγκάτσης καὶ τεσσάρων τάφρων ἤτοι: τάφρος Λαψίστης, Λαγκάτσης, Κουτσελιοῦ καὶ Κοσμηρᾶς.

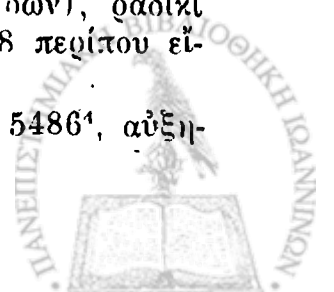
Η ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΓΕΝΙΚΩΣ

Σήμερον μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ πεδινὴ ἔκτασις τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων καλλιεργεῖται ἐντατικῶς.

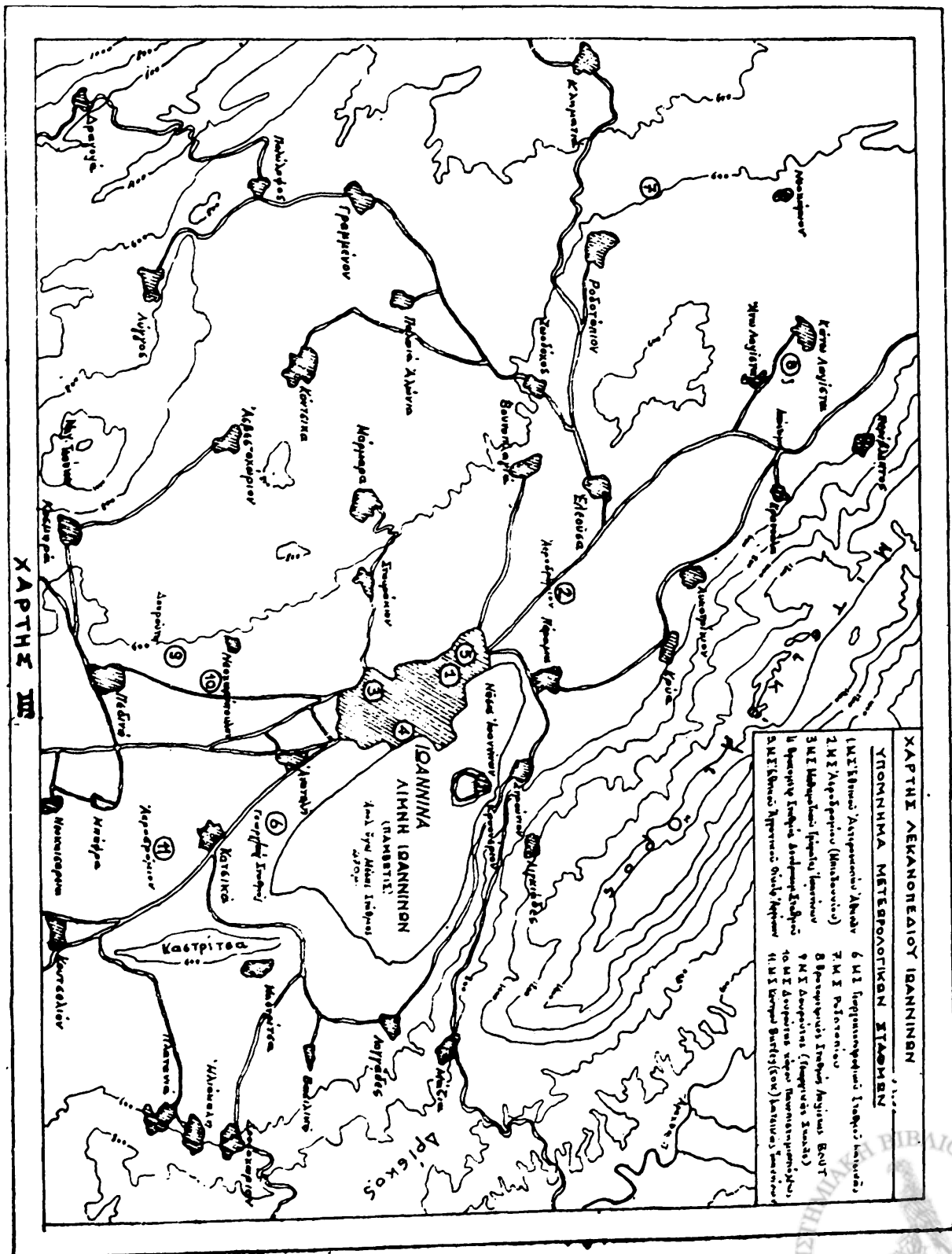
Τὰ ἔλη ἀπὸ 13200' στρέμματα, περιορίσθησαν εἰς τὰ 1280' καὶ ὡς εἶναι εὐνόητον περιορίσθησαν καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἴδρυχαρῆ φυτὰ, ὡς π.χ. ἡ κάλαμος (ἢ τὸ καλάμι) (ἀροῦνδος: μονοκότυλον τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν ἢ Γραμινιδῶν), ἣτις ὑπάρχει καὶ τῶρα περὶ τῆς λίμνης Παμβώτιδος, καθὼς καὶ τὰ ὠραῖα νούφαρα (νούφαρος: δικότυλον τῆς οἰκογενείας τῶν Νυμφαῖδων) (Εἰκὼν IV).

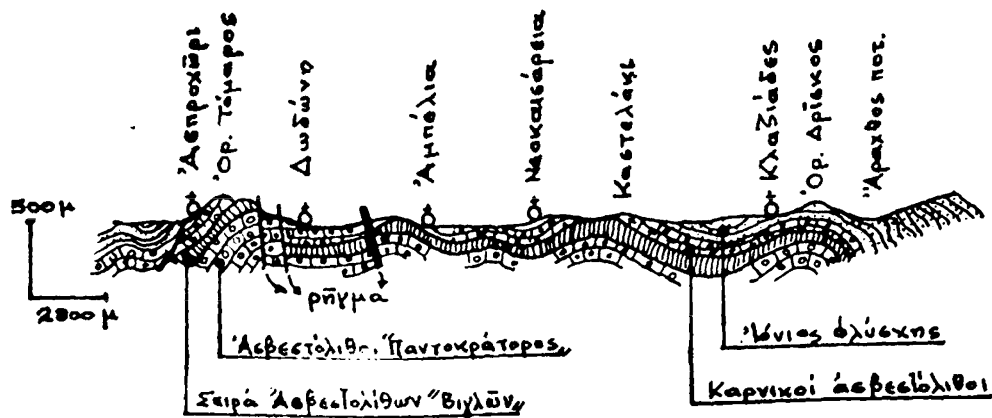
Οἱ φυσικοὶ λειμῶνες ἀπὸ 17348' στρέμματα περιορίσθησαν εἰς 13850', ἀντιστοίχως περιορισθέντων καὶ τῶν φυτῶν τῶν φρυμένων εἰς τούτους, ὡς π.χ. τριφύλλι (τριφύλλιον τὸ ἀγροτικόν, παπαρούνα (ἀφιόνι, ὕπνος, πιθανῶς μήκων ἢ ροιάς) τοῦ Θεοφράστου, ἣτις «παρομοία κίχρω τῷ ἀγρίῳ δι' ὃ καὶ ἐσθίεται») (ἐπιστημονικῶς παπάβερο, δικότυλον τῆς οἰκογενείας τῶν Παπαβεροῖδων), ραδίκι (κίχριον τὸ κοινόν: δικότυλον τῆς οἰκογενείας τῶν Σινθέτων μὲ 8 περίπου εἶδη) ἢ κ.λ.π.

Αἱ ἀρδευόμεναι ἐκτάσεις ἠϋξήθησαν ἀπὸ 1200' στρέμματα εἰς 5486', αὐξηθέντων κυρίως τῶν κηπευτικῶν καὶ τοῦ ἀραβοσίτου.

Οί τεχνητοί λεμιώνες ηὔξήθησαν ἀπὸ 2900' στρέμματα εἰς 6780', ὅπου καλλιεργοῦνται ἐντατικῶς τριφύλλι (τριφύλλιον τὸ κατακείμενον, το. τὸ φρασυλόμορφον, το. τὸ ὑβριδίων, ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω προτιμᾶται κυρίως ἡ μηδική ἢ ὡς τριφύλλι ἄλλωστε γνωστή)⁷, ὁ σανὸς (κτηνοτροφία, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸ ὑπεξηραμένον στέλεχος διαφόρων ἀγροστοειδῶν ἢ ψυχανθῶν, τὰ ὅποια θερίζονται πρὸ τῆς ὀριμάνσεως. Ἐκ τῶν ἀγροστοειδῶν: βρίζα, βρώμη, κοιθή, σίτος, σόργον. ἀραβόσιτος. Ἐκ τῶν ψυχανθῶν: μηδική, βίκος, λάθυρον, τριφύλλιον, ὄνοβρυχίδα κλπ.)⁸, τὸ γρα-

Έγκάρεια γεωλογική τομή περιοχῆς Πίνδου
(τμήμα λεκανοπεδίου Ιωαννίνων)

(Εκ παρφυσεικῆς Γεωγραφίας Η. Παρασκευαΐδου ως τμήμα
τῆς Γεωγραφίας ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (σελ. 33)
Είμ. II.

σίδι (οὕτως λέγεται κοινῶς ἡ γράστις ἢτοι ὁ χλωροτάπης τῶν ἀγροστοειδῶν, καθὼς καὶ γενικώτερον ἡ χλωρὰ κάλαμος ἢ βλαστὸς οἰουδήποτε καλλιεργουμένου ἢ αὐτοφυοῦς ἀγροστίδου)^{7 8}.

Εἰς τοὺς πέριξ λόφους ἔχει γίνει πρὸ τοῦ 1940 πευκοφύτευσις καὶ ἀπὸ τὴν αὐτοφυῆ βλάστησιν υπερέχουν ἡ γαλατσίδα (εὐφόρβιον)⁷ καὶ ἡ ἀσφάκα (φλομῖς ἢ θαμινώδης)⁷.

Τὰ τελευταῖα ἔτη καλλιεργεῖται καὶ ὁ λυκίσκος καὶ ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν προσφύγων ἐντατικῶς καὶ ὁ καπνός.

Ἐκ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων εὐδοκιμοῦν κυρίως ἡ μηλέα, ἡ ἀχλαδέα, ἡ κερασέα καὶ κυρίως ἡ ἀγριομηλιά, τὰς ὁποίας συνήθως ἐμβολιάζουν εἰς δαμασκηneas ἢ κερασέας. Δὲν ὑπάρχουν ὅμως συστηματικοὶ ὀπωρῶνες ἐκ τῶν ὡς ἄνω ὀπωροφόρων. Ὑπάρχουν δὲ μερικοὶ ἀμυγδαλεῶνες, οἱ ὁποῖοι εὐδοκιμοῦν εἰς τοὺς ἐγγύς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, λόφους.

Λόγω δὲ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν δὲν εὐδοκιμοῦν ἡ ἐλαία καὶ γενικῶς τὰ ἐσπεριδοειδῆ.

ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΧΛΩΡΙΣ ΤΗΣ ΠΑΜΒΩΤΙΔΟΣ

Ἄν καὶ ἀνεφέραμε μερικὰ εἰς τὴν «ΒΛΑΣΤΗΣΙΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ» ἐν τούτοις ἀναφέρομεν καὶ εἰδικῶς διὰ τὴν «βλάστησιν καὶ χλωρίδα τῆς Παμβώτιδος»³ διότι ἡ λίμνη αὕτη εἶναι τὸ ἰδιαίτερον γνῶρισμα τῆς περιοχῆς ταύτης ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἡ βλάστησις τῆς ἐν λόγω λίμνης ἀποτελεῖται κατὰ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἀπὸ ἐλόβια καὶ κατὰ μικρότερον ἀπὸ ὑδροβία εἶδη, ἐνῶ ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν φυτικῶν εἰδῶν ἀνήκει συστηματικῶς ἔνεκα γεωϊστορικῶν καὶ ἄλλων λόγων εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Μονοκοτυληδόνων. Ὡς πρὸς τὴν σύστασιν καὶ τὸν τρόπον ζωῆς τῆς βλα-

ήσεως αυτή κυριαρχείται από βενθοτικούς, ήτοι από έρριζωμένους επί του πυθμέ-
; φυτικούς οργανισμούς, οι όποιοι σχηματίζουν τό καλούμενον βένθος. Ούτοι εί-
κατά σειράν βαθμοῦ αφθονίας οι έξής με τας έν παρενθέσει τοπικάς όνομα-

Νούφαρα στη Λίμνη.

Εικών IV
Νούφαρα καὶ Καλάμι εἰς τὴν Λίμνη *

* Ἄδεια κ. Η. Σαλαμάγκα καὶ Προέδρου ΕΗΜ κ. Κ. Φρόντζου.

σίας των, ὅσας γνωρίζομεν: PHRAGMITES COMMUNIS (καλάμι) (βλ. εἰκ. III), ΤΥΡΗΑ ANGUSTIFOLIA (ψαθὴ ἢ ριγδόζι), POTAMOGETON PER-FOLIATUS (νέρινα. ἀσφάλια ἢ χαρίτσα), SCIRPUS LACUSTRIS (παπύρι), ΜΥΤΡΙΟΡΗΤΤΙΛΛΟΝ SPICATUM (χαρίτσα), ALISMA PLANTAGO AQUA-TICA, ΝΥΡΗΑ ΛΥΤΕΥΜ (νούφαρο), ΝΥΜΦΑΕΑ ΑΛΒΑ (νούφαρο), ΝΥΜΦΟΙΔΕΣ FLAVA (νούφαρο), εἶδη τοῦ γένους CERATOPHYLLUM, ΒΥΤΟΜΟΣ ΥΜΠΕΛΛΑΤΟΣ, ΙΡΙΣ ΡΕΥΔΑΚΟΡΟΣ (χοῖνος), ΑΡΙΟΝ ΝΟ-ΔΙΦΛΟΡΟΝ. Ἐκ τῶν φυτικῶν αὐτῶν εἰδῶν προτιμῶνται ὑπὸ τῶν ἰχθύων διὰ τὴν ὁμοζίαν τὰ ΜΥΤΡΙΟΡΗΤΤΙΛΛΟΝ SPICATUM καὶ ΡΟΤΑΜΟΓΕΤΟΝ ΡΕΡΦΟ-ΛΙΑΤΟΣ.

Γενικῶς ἡ χλωρὴ τῆς Παμβώτιδος ἀποτελεῖται ἐκ 53 διαφόρων συστηματικῶν μονάδων μακροφύτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 27 εἶναι ἐλόβια καὶ τὰ 26 ὑδροβία, ἐν ᾧ τὰ 30 ἀνήκουν εἰς τὰ Μονοκοιλιήδονα καὶ τὰ 23 εἰς τὰ Δικοτυλήδονα.

Ἐκ τῶν 53 φυτῶν τὰ 17 εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Γζανιάτσα καὶ εἶναι συνε-πῶς νέα διὰ τὴν λίμνην, τὰ 28 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Γζανιάτσα καὶ ἄλλων καὶ τὸ 8 μόνον ὑπὸ ἄλλων ἐρευνητῶν.

Η ΠΑΝΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΓΕΝΙΚΩΣ

Λόγω ἐλλείψεως σχετικῆς ἐλληνικῆς καὶ ξένης βιβλιογραφίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πανίδα τῆς περιοχῆς λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων γενικῶς, ἡ συμβολὴ τοῦ Δ. Σα-λαμάγκα εἰς τὸν τομέα αὐτόν, μὲ τὰς περιγραφὰς κλπ. περὶ ζῶων, τὰς ὁποίας κάμει εἰς τὴν ἐργασίαν του «Οἱ Ἀβτζήδες», δηλ. οἱ ἀριστοὶ κυνηγοί, εἶναι ἀνεκτίμητος.

Τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ὡς ἄνω ἐργασία ἀποτελεῖ τὴν στοιχειώδη βάσιν, διὰ μίαν ἐπιστημονικὴν ἐπὶ τῆς πανίδος ἐργασίας τῆς περιοχῆς μας, ἡ ὁποία ἀναμένει τὸν εἰδικὸν ζωολόγον, διὰ νὰ κατατάξῃ τὰ ἀναφερόμενα εἶδη ζῶων καὶ νὰ μᾶς εἴπῃ ποῖα ἐκ τούτων ὑπάρχουσιν ἀκόμη καὶ πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ περισώσωμεν ταῦτα ἐκ τοῦ ἀφανισμοῦ, χάριν τῆς βιολογικῆς ἰσορροπίας.

Ἐντὶ πάσης διασκευῆς καὶ πρὶν ἀναφέρομεν ἑτέρας παρατηρήσεις σχετικὰς πάντα μὲ τὴν πανίδα τῆς περιοχῆς λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων, παραθέτομεν τὰς σχε-τικὰς προτάσεις (ἐδάφια) ἐκ τῆς ἐργασίας «Ἀβτζήδες», τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰ ζῶα, ἦτοι:

«Ἐπῆραν ἄλλοτε καὶ στὰ Γιάννενα ἐπαγγελματίες κυνηγοί, πρὸ πλουτοῦσαν τὸ κυνήγι τους: Λαγούς, πέροδικες, μπεκάτσες, ἀλουπές καὶ κουνάβια, καμιά φορὰ καὶ βίδρες καὶ νυφίτσες, γιὰ τὴ γούνα τους. Κάπου - κάπου, ξέπεφτε στὰ Γιάννενα καὶ καμιά ἀρκοῦδα· συχνότερα λύκοι, ἀκόμα συχνότερα, ἀγριογούρουνα».

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἀρκοῦδαι, οἱ λύκοι καὶ τὰ ἀγριογούρουνα καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσιν εἰς τὰς δασώδεις ἐπαρχίας Κονίτσης, Μετσόβου, ὅποτε καὶ τότε ὡς καὶ τώρα ἡ θήρα τούτων ἐκεῖ λαμβάνει χώραν καὶ μόνον οἱ λύκοι κατέρχονται μέχρι τοῦ λεκανοπεδίου.

«...στὸ μοιράδι του πενήντα καὶ περισσότερα πουλιά: Φαλαγίδες, γιέσιους καὶ καναβές· νησάρια, μπεχριά καὶ κουνιάδια· κουφούς καὶ τσικνιάδες· βάζια, λούφ-κους καὶ γκομπάλες· ψαλίδες, τσουλσάκια, ξυλόκοτες καὶ τουρλίνες· τζουλιμάνια, γκαλμάνια καὶ γκορνίτσες· μ(ο)τάρια, μονταροκάναβα· χλιάρια καὶ κουνουνάτα· Ἀ-γριοχηνες, ἀγριογαλλοὺς καὶ τουμπανούς· ἀκόμα καὶ κακαῖδες (γλάρους τῆς λί-μνης). Καὶ τὸ καὶμένο τὸ γκουστερέλι, τὸ ἀλλοιώτικα βουτησάρι».

«Σὲ δύο βασικὰς κατηγορίας πρέπει νὰ διαιρέσωμεν τὰ ὑδροβία τῆς Λίμνης μας πουλιά: Τὶς φαλαγίδες ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά καὶ τὰ ξεροπούλια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἡ φαλαγίδα (ὕδρόρνις ἢ μέλαινα ἢ νερόκοττα, ὅπως τὴν λέει ἄλλοι) εἶναι τὸ καθαυτὸ πουλὶ τοῦ νεροῦ· δυσκίνητη καὶ βαρεία, δὲν ξέρει νὰ πετάξῃ, παρὰ μονάχα ἀπὸ τὸ νερό, καὶ μόνο ἀπὸ πάνω ἀπὸ νερό.

Τὰ ξεροπούλια, πὺν ἢ μεγαλύτερή τους κατηγορία εἶναι τὰ παπιά μὲ τὰ πολυποικιλιά τους εἶδη καὶ ὀνόματα, ἔχουν κι' αὐτὰ τὰ ἴδια μὲ τὶς φαλαγίδες συνήθεια, (ἀλλὰ πετοῦν καὶ πρὸς τὴν ξηρά)...

Τὰ ξεροπούλια ἔχουν γενικὰ καὶ πῶς νόστιμη σάρκα καὶ λιγότερη ἀπὸ τὴ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη μυρουδιά τοῦ ὑδρόβιου κυνηγιοῦ, εἰδικώτερα τῆς φαλαγίδας.

Ἐπίσης ὁ Δ. Σαλαμάγκας μᾶς ἀναφέρει ὅτι οἱ νεοσσοὶ τῶν παπιῶν ὀνομάζονται «παλάζια».

Ἐν συνεχείᾳ διαμαρτύρεται διατί τὰ ὑδρόβια πτηνὰ ἔχουν λιγοστέψει. Τί νὰ εἰποῦμεν ὅμως ἡμεῖς σήμερον πὺν εἶναι ἐλάχιστα;

«Πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθῇ ὅτι στοὺς καιροὺς μας, οἱ φαλαγίδες καὶ τὰ παπιά, ζοῦσαν κατὰ χιλιάδες στὴ λίμνη μας καὶ τὶς καλαμιές τῆς· τὰ μαζέματά τους μαῦριζαν μεγάλες ἐκτάσεις τοῦ νεροῦ».

.....

«Καὶ θὰ μπορούσε ἴσως ὁ ξένος κι' ὁ νεώτερος νὰ ρωτήσουν: Καὶ ποῦ εἶναι τώρα τὰ πουλιὰ αὐτά;

Τὰ ἐξολόθρευαν, θ' ἀπαντοῦσα, οἱ... κυπρίνοι, οἱ ἀδηφάγοι αὐτοὶ ἐπήλυδες τῆς λίμνης μας, πὺν μᾶς τοὺς ἔφεραν ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια Ἴταλοι ἰχθυολόγοι. Αὐτοὶ πὺν ἐξολόθρευαν καὶ τὶς τσίμες μας καὶ τὶς καραβίδες καὶ τὰ βατροάκια μας ἀκόμα καὶ τὰ νερόφιδα καὶ τὰ μύδια καὶ τὰ μπουπόλια καὶ τὶς ταμπακιέρες κι' ὅλα τὰ μαμούνια τοῦ νεροῦ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ζωντανὰ ζοῦσαν ἀπὸ τὰ νέρατα, ὅπως λέμε τὰ φύκια τῆς λίμνης κι' ἀνάμεσα σ' αὐτά, εἶχαν καὶ τὸ κατοικίό τους. Τὰ ξεπάστρευε ἀδηφάγος κυπρίνος...

Ποῦ εἶναι τώρα οἱ ἐξαιρετοὶ τυλιανοὶ καὶ τὰ μαρίτσια, τὰ μπαμπούνια αὐτὰ τοῦ γλυκοῦ νεροῦ; Ποῦ τὰ τσιρόνια; Ποῦ οἱ ἐξάισιες τσίμες, ἢ μαρίδα αὐτὴ κι' γόπα τῶν Γιαννίνων; Οἱ καραβίδες πουλιοῦνται τώρα μὲ τὸ δράμι κι' εἶναι ὅλες τους γεμάτες ἀπὸ βοῦρκο τῆς Λαψίστας*.

Καὶ πῶς λοιπὸν νὰ ζήσουν οἱ μυριάδες τῶν παπιῶν πὺν μᾶς ἐρχόταν ἀπὸ τὰ βόρια, τόσες, πὺν πνιγόταν ὁ τόπος ἀπὸ κυνήγι;

Τὰ πουλιὰ αὐτὰ ζοῦσαν ἀπὸ τὰ φύκια. Καὶ τὰ ζωντανὰ τους, οἱ κυπρίνοι τὰ ἐξολόθρευαν ὅλα...

.....

Τὸ χειρότερο ὅμως ἀπ' ὅλα, εἶναι πὺν βροῦσαν (καὶ οἱ κυπρίνοι) κι' αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους τὸν ἐξολοθρευτὴ τους.

Τὴ δρομίτσα!..

Τὸ μικρὸ τὸ ψάρι, τρώει τώρα τὸ μεγάλο. Τὸ νοστιμώτατο αὐτὸ ἐνυδρὸ μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν σάρκα πὺν μοιάζει τῆς πέστροφας, ἄρχισε νὰ πολλαπλασιάζεται ἀφάνταστα στὴ λίμνη μας... Τὸ ψωμί τῶν κυπρίνων εἶναι λιγοστό...».

Πράγματι σήμερον οἱ κυπρίνοι ἐλιγότεψαν εἰς τὴν λίμνη μας καὶ οὕτω ὁ φόβος τοῦ Δ. Σαλαμάγκα...

Ἐπίσης μᾶς ἀναφέρει καὶ διὰ τὸ μεγάλο ἀρπακτικὸ τὸν Φαλαργῶ.

* Σ.Σ.: Τώρα πὺν ἡ λίμνη τῆς Λαψίστας ἔχει ἀποξηρανθῆ ἔχουν λιγοστέψει κι' αὐταὶ ἐπικινδύνως.

«Ὁ Φαλαροῦς (φαλαριδᾶς, κυνηγός δηλ. τῆς φαλαρίδας... πιθανότατα τοῦ γένους ἰλιάετος ὁ λευκόουρος)...».

Τὸ ὡς ἄνω πτηνὸν μᾶλλον πρέπει νὰ ἔχη ἐξαφανισθῆ.

Ἐπίσης ὑπὸ ἀφανισμοῦ ἀπειλοῦνται, λόγῳ τῆς μειώσεως τῶν ἐλῶν, οἱ πελαγοὶ (κοινῶς λελέκια, πτηνὰ ἀποδημητικά) καὶ οἱ ἔγχελεις (ἄποδα τελεόστεα).

Οἱ πλέον φημισμένοι κάτοικοι τῆς λίμνης Παμβώτιδος εἶναι οἱ ἔγχελεις (χέλια) οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιορισθῆ ἐπικινδύνως.

Κατὰ τινες λόγῳ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης τῆς Λαψίστης καὶ τῆς ἐξόδου τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ Ροδοτοπίου πλησίον τῆς καταβόθρας (Εἰκ. III β καὶ III γ) πρὸς τὴν Κληματιᾶν καὶ ἐκείθεν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Ἀγέροντος, μέγας ἀριθμὸς τούτων μετέβη πρὸς τὴν θάλασσαν, πρὶν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου διὰ τὴν μετάβασιν πρὸς πολλαπλασιασμὸν καὶ ὠτοκίαν εἰς τὸν Ἀτλαντικόν* καὶ ἐξηφανίσθησαν. Ἐπίσης κατὰ τοὺς ἰδίους ἐγάθη καὶ πολλὸς γόνος ἰχθύων καὶ καραβιδῶν λόγῳ τῆς σήραγγος. (Εἰκ. III γ).

ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ἸΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΤΑ GORZYNSKI ΚΑΙ

ΚΑΤΑ KÖRPPEN ¹⁰

Δι' ἅπαντας τοὺς Μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς τῆς περιοχῆς (βλ. χάρτην III) τὸ μέσον ἐτήσιον θερμομετρικὸν εὖρος κυμαίνεται μεταξὺ 18°,8 C ἕως 22°,1 C ἥτοι περιέχεται μεταξὺ τῶν ὁρίων τῆς βαθμίδος 10°,1 ἕως 25°,0 τῆς κατὰ W.L. GORZYNSKI κατατάξεως τῶν κλιμάτων, ἥτοι τὸ κλίμα τῆς περιοχῆς τῶν Ἰωαννίνων εἶναι Θαλάσιον Μεταβατικόν.

Οἱ τύποι Κλίματος κατὰ GORZYNSKI εἶναι:

Μέσον ἐτήσιον θερμομετρικὸν εὖρος μέχρι 2°,5 C τύπος κλίματος Ἰσημερινός.

Μέσον ἐτήσιον θερμομετρικὸν εὖρος 2°,6 C — 10°,0 C τύπος κλίματος Ὠκεάνιος.

Μέσον ἐτήσιον θερμομετρικὸν εὖρος ἀπὸ 10°,1 C — 25°,0 C τύπος κλίματος Θαλάσιος Μεταβατικός.

Μέσον ἐτήσιον θερμομετρικὸν εὖρος ἀπὸ 25°,1 C — 40°,0 C τύπος κλίματος Ἠπειρωτικός.

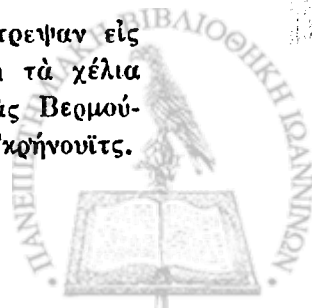
Μέσον ἐτήσιον θερμομετρικὸν εὖρος >40°,0 C τύπος κλίματος Ἄκρος Ἠπειρωτικόν.

Δηλ. τὸ κλίμα τῶν Ἰωαννίνων πλησιάζει κάπως τὸ ἡπειρωτικὸν κλίμα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡπειρωτικόν, εἶναι θαλάσιον μεταβατικόν.

Ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐτησίας πορείας τοῦ ὑετοῦ εἰς τοὺς σταθμοὺς τῆς περιοχῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ βροχερώτερος μὴν ἔχει μέσον ἕψος ὑετοῦ ὑπερβαίνοντος ὄχι μόνον τὸ τριπλάσιον τοῦ μέσου ἕψους ὑετοῦ τοῦ ξηροτέρου μηνὸς τοῦ συμπίπτοντος μὲ τὴν θερινὴν περίοδον, ὡς ἀπαιτεῖ ἢ κατὰ Körrpen κατάταξις ἐνὸς κλίματος, ἀλλὰ ὑπερβαίνει τρις τὸ ἀπαιτούμενον τριπλάσιον δηλ. $3^2 = 9$ φορές.

Εἶναι δὲ μικρότερον τὸ μέσον ἕψος ὑετοῦ τοῦ ξηροτέρου μηνὸς τῶν 30 mm.

* Ἀπὸ τὸ 1920 συστηματικαὶ μελέται, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν 15 ἔτη περίπου, ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Δανὸ βιολόγο Γιολάννες Σμήθ νὰ ἐντοπίσῃ τὸ σημεῖον ὅπου ἐκκολάπτονται τὰ χέλια τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Σαργασσῶν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς Βερμούδας εἰς τὸ στίγμα 25ου Βορ. Παραλλήλου καὶ 55ου Δυτ. Μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς.

Π Ι Ν Α Κ Ε

ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ

1	Μετεωρ/κοί σταθμοί Περίοδος	Πίνακες	Θερμό- τερος μὴν οC	Ψυχρότε- ρος μὴν οC	Βροχερό- τερος μὴν Μ. Μ.	Ξηρότε- ρος μὴν Μ. Μ.	κατά- ταξις κατά ΚÖP- PEN	Μέσον ἐτήσι- ον θερ- μόμετ. εὔρος	Κατάτα- ξις κατά Gorsczy- nski.
Βασικοί Μ. Σταθμοί	Μικτή σειρά 1915 — 1940	7 και 50	Ἰούλιος 25,6	Ἰανουάρ. 5,6	Δεκέμβ. 181,8	Αὔγουστ. 20,1	C S _a	20 C°	Θαλάσ- σιον μετα- βατικόν
	Ἀεροδρομίου 1950 — 1969	9 και 51	Ἰούλιος 25,5	Ἰανουάρ. 4,9	Δεκέμβ. 208,8	Αὔγουστ. 24,5	C S _a	20,6	Θαλάσ- σιον μετα- βατικόν
Βοηθ. Μ. Σ.	Ε. Α. Ο. Α. 1956—1965 Θρ. 1953—1967 Βρ.	18 και 54	Αὔγουστ. 25,8	Ἰανουάρ. 5,0	Νοέμβρ. 207,1	Αὔγουστ. 21,2	C S _a	20,8	Θαλάσ- σιον μετα- βατικόν

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω τὸ κλίμα τῶν Ἰωαννίνων κατὰ Köppen εἶναι τύπου: Csa, ἥτοι μεσόθερμον κλίμα μὲ ξηρὰν περίοδον τὸ θέρος καὶ μάλιστα θερμὸν θέρος.

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ κλίματος, καλεῖται ἐπίσης «Μεσογειακὸς τύπος Κλίματος».

Τονίζομεν δὲ ὅτι τὸ σύνολον τῶν Μ.Σ. τῶν μελετηθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἰωαννίνων, καλύπτει ἀπάσας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τύπου Csa, αἵτινες εἶναι:

Μέση θερμοκρασία ψυχροτέρου μηνὸς -3°C ἕως $+18^{\circ}\text{C}$. Μέση θερμοκρασία θερμότερου μηνὸς $\geq 10^{\circ}\text{C}$, ἥτοι χαρακτηριστικὸν C (κατὰ τὸν Διεθνῆ συμβολισμόν).

Ἡ περιοχὴ ἀνήκει εἰς τοὺς τύπους μὲ θερμοκρασίαν θερμομέτρου μηνὸς $\geq 22^{\circ}\text{C}$, ἥτοι α (κατὰ τὸν Διεθνῆ συμβολισμόν).

Ξηρότερος μὴν μὲ ὑετὸν $< 30\text{ mm}$ καὶ ἡ ξηρὰ περίοδος νὰ συμπίπτῃ μὲ τὴν θερμὴν - θερινὴν περίοδον.

Βροχερότερος μὴν κατὰ τὴν ψυχρὰν περίοδον καὶ μὲ βροχομετρικὸν ὕψος τριπλάσιον τοῦλάχιστον τοῦ ξηροτέρου μηνὸς, δηλ. S (κατὰ τὸν διεθνῆ συμβολισμόν).

Ἦτοι τύπος κλίματος περιοχῆς λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων Csa.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ζουμπουλάκης Ε. 1964 «Σύγχρονη Γεωγραφία "Ατλας τῆς Ἑλλάδος»
Ἀθῆναι.
2. Ξένος Λ. Γ. 1965 «Γεωμορφολογία - Ἵδρολογία - Ἐδαφογένεσις καὶ
Καταστροφή Ἐδαφῶν ἐν Ἠπειρῷ» Ἰωάννινα.
3. Γκανιάτσας Κ. Α. 1970 «Ἡ Χλωρίς καὶ ἡ Βλάστησις τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαν-
νίνων» Ἠπειρωτικὴ Ἔστιά, τεύχ. 215—216.
Ἰωάννινα.
4. Γ.Ο.Ε.Β. 1966 «Ἐκθεσις Πειραγμένων Γ.Ο.Ε.Β. Λεκάνης Ἰωαννί-
νων ἔτους 1965» Ἰωάννινα.
5. Leake 1835 «Travels in Northern Greece (p 156) London.
6. Philippson A. 1956 «Der Nordwesten der Griechischen Halbinsel» (Tom.
11/1 Epirus und Pindos, s 79—85). Frankfurt.
7. Καββάδας Δ. Σ. — «Εἰκονογραφημένον Βοτανικόν - Φυτολογικόν Λεξικόν»
Ἀθῆναι.
8. — «Ἐγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ἡλίου»
Ἀθῆναι.
9. Σαλαμάγκα Δ. Στ. 1965 «Περίπατοι στὰ Γιάννενα» β' ἔκδοσις — Ἐκδόσεις
Ε.Η.Μ. Ἰωάννινα.
10. Μαλδογιάννη Θ. Ι. 1971 «Τὸ κλίμα τῶν Ἰωαννίνων» (Διατριβὴ ἐπὶ Διδακτο-
ρίᾳ) Θεσσαλονίκη.

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Α

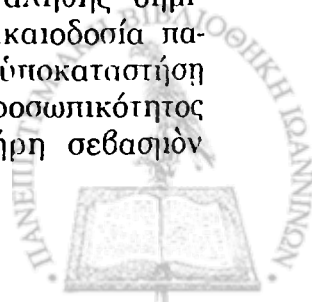
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΥ δ. Φ.

ΤΟ ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ

Λέγοντες μετάφρασιν ἐννοοῦμεν τὴν ἀπόδοσιν λέξεων ἢ φραστικῶν τύπων μιᾶς γλώσσης εἰς ἀντιστοίχους φραστικούς τύπους καὶ λέξεις ἐτέρας γλώσσης, ἢ ὅποια ἀκριβῶς δύναται νὰ ἀποτελῇ εἴτε κυριολεκτικῶς ξένην πρὸς τὴν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου εἴτε φάσιν τινὰ ἐξελικτικὴν αὐτῆς ταύτης τῆς γλώσσης εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει γραφῆ τὸ πρὸς μετάφρασιν κείμενον. Τὸ τελευταῖον ἀφορᾷ εἰς γλώσσας ἐχούσας μακρὰν ἱστορίαν τῆς ἐν αὐταῖς πνευματικῆς δημιουργίας, ὡς λ.χ. ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἢ ὅποια διήνυσε ποικίλα στάδια, διαμορφωθέντα ἐξ ἱστορικῶν ἢ πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν αἰτίων καὶ αἰτιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν μεταφράσεις ἐκ τῆς Γαλλικῆς, Ἱταλικῆς, Ἀγγλικῆς κλπ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀλλὰ καὶ μεταγλωττίσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς βυζαντινῆς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν. Μεταφράζονται ὁμοίως κλασσικὰ κείμενα εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν καὶ ἀντιστρόφως ἐκ τῆς νεωτέρας εἰς τὴν ἀρχαίαν διὰ σκοποῦς ἀπολύτως διδακτικούς. Ἐκ τούτου καταδεικνύεται ὅτι ἡ μετάφρασις καθ' ἑαυτὴν ἀποτελεῖ ἄριστον κριτήριον τοῦ βαθμοῦ κατοχῆς μιᾶς γλώσσης ὑπὸ τινος ἀτόμου. Ἐν γένει ἡ μετάφρασις εἶναι ἔργον ἀνθρώπου πεπαιδευμένου, ὃ ὅποιος ὅπωςδήποτε ἐπιβάλλεται, νὰ εἶναι ἀπόλυτος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κύριος καὶ τῆς ἀρχικῆς διαλέκτου ἢ γλώσσης καὶ ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὸ κείμενον.

Τὰ κινουῦντα πρὸς μετάφρασιν οἰουδήποτε κειμένου αἴτια δύναται νὰ διακριθοῦν εἰς δύο κατηγορίας: ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐπιχειροῦντος τὴν μετάφρασιν, ὅπως ἀμιλληθῇ πρὸς τὸν πρῶτον δημιουργόν, προσαρμοζων τὰς ἰδέας ἐκείνου εἰς ἄλλην νέαν μορφήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ, ὅπως καταστήσῃ τὸ πρωτότυπον κτῆμα ἐνὸς εὐρυτέρου κύκλου ἀνθρώπων, μὴ εἰδικευμένων ἢ μᾶλλον ἐξοικειωμένων πρὸς τὸν γλωσσικὸν τρόπον ἐκφράσεως τοῦ πρώτου γράψαντος. Διακρίνομεν δηλονότι δύο σκοπούς: ὑποκειμενικὸν - ἀτομικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν - κοινωνικόν, διάκρισις ἢ ὅποια ἰσχύει καὶ εἰς ἄλλους εὐρυτέρους τομεῖς πνευματικῆς δημιουργίας.

Οἷονδήποτε κίνητρον καὶ ἂν ἔχη μία μετάφρασις, δύναται νὰ κυμανθῇ μεταξὺ τῆς ἀληθοῦς δημιουργίας καὶ τῆς προχείρου μετατροπῆς τοῦ ἀρχικοῦ γλωσσικοῦ ἐνδύματος. Ὑπάρχει δηλονότι μία δυσκολία: Κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδίδεται διὰ τῆς μεταφράσεως ἡ ἀτομικότης, αὐτὸ τὸ ἀνεπανάληπτον στοιχεῖον παντὸς πνευματικοῦ ὄντος, τοῦ ἐκάστοτε συγγραφέως. Καὶ αὐτὴ ἡ δυσχέρεια ἔχει προκαλέσει πολλὰς συζητήσεις περὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο, ἐκ δὲ τῶν διατριψάντων περὶ αὐτὸ κατέληξαν οἱ μὲν εἰς τὴν γνώμην ὅτι σκοπὸς τοῦ μεταφράζοντος εἶναι ἡ ἀπόδοσις τοῦ ὕφους, τοῦ πνεύματος τοῦ συγγραφέως καὶ μόνον. Οὕτως ἡ μετάφρασις ὀφείλει ἵνα εἶναι ἀληθῆς δημιουργία πνεύματος. Οἱ ἄλλοι ὅμως ὑποστηρίζουν ὅτι οὐδεμία δικαιοδοσία παρέχεται καὶ οὐδόπως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν μεταφραστὴν, ὅπως ὑποκαταστήσῃ ἔστω καὶ ἐν μέρος τοῦ πρωτοτύπου διὰ προϊόντων νέων τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ τούτου τοῦ μεταφράζοντος. Ὑποχρεοῦται οὗτος εἰς πλήρη σεβασμὸν

τοῦ τρόπου ἐκφράσεως τοῦ πρώτου συγγραψάντος. Ἀμφότεραι αἱ ἀπόψεις περικλείουν κινδύνους. Ἡ πρώτη μὲν, διότι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ τοποθετηθῆ καὶ προβληθῆ τὸ κείμενον ὑπὸ νέον συναισθηματικὸν πρῖσμα, ἀντιπροσωπεῦον μᾶλλον τὸν μεταφράσαντα ἢ τὸν συγγραψάντα. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα, διότι διὰ τῆς αὐστηρᾶς προσηλώσεως εἰς τὸν φραστικὸν τρόπον τοῦ κειμένου ἢ μεταγλώττισις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβῆ ξηρὰ καὶ στυγνὴ καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἀπώλεια τῆς ζωῆς, τοῦ τόνου καὶ τῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ πρωτοτύπου.

Ποία εἶναι ἐπομένως ἡ ἀρίστη μετάφρασις; Καθὼς ἀρμόζει εἰς πᾶσαν δημιουργίαν, ἢ ἀκολουθοῦσα μέσῃ τινὰ ὁδῶν, ἢ ὁποία ὅμως δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὀριοθῆ διὰ συγκεκριμένων κανόνων, ἀλλὰ πάντοτε διὰ σχετικῶν πρὸς ὅλους τοὺς συντελοῦντας παράγοντας καὶ τὰ στοιχεῖα συγγραφῆς καὶ τοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ. Διότι εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ πνεύματος τὰ πάντα κινοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ νόμους ἀρμονίας καὶ τάξεως ἀνωτέρων πάσης χρεῖας περιορισμοῦ εἰς τακτὰ ὄρια καὶ ἐκφράσεως εἰς τυπικὴν ὁρολογίαν.

Ἐν προκειμένῳ εὐρίσκονται ἐν χρήσει οἱ ὅροι «μετάφρασις», «ἐρμηνεία», «παράφρασις», «παραφθορά». Αἱ μεταξύ των διαφοραὶ εἶναι χαρακτηριστικά. Μετάφρασις ἢ μεταγλώττισις εἶναι ἢ κατὰ λέξιν ἀπόδοσις τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ὁποίαν προτιμᾷ ὁ μεταφράζων. Ὁ ἀκολουθῶν τὸν τρόπον τοῦτον, δὲν παρεκκλίνει, κατὰ τὸ ἐπιτρεπτὸν βεβαίως ὄριον, οὔτε κατὰ τὴν σύνταξιν οὔτε κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν λέξεων. Λέξις πρὸς λέξιν ἀλλάσσουν ἀπλῶς τὸ τυπικόν των ἔνδυμα καὶ χωρὶς σοβαρὰς μετατροπᾶς ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν των θέσιν διατηροῦν τὴν πρώτην τάξιν. Ἡ μεγίστη προσοχὴ στρέφεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐπιμελημένην ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας μιᾶς λέξεως, εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν λ.χ., εἰς περίπτωσιν δὲ μεταφράσεως ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κειμένου καὶ ὅταν ἡ λέξις εὐρίσκεται ὁμοίως ἐν χρήσει εἰσέτι, παραμένει ἀμετάβλητος.

Ἡ ἐρμηνεία προχωρεῖ βαθύτερον. Ἐνῶ ὁ «μεταφράζων» προτιμᾷ, ὅπως παραμείνῃ μία λέξις ὀλίγον ἀσαφῆς νοηματικῶς μᾶλλον ἢ ὅπως προσθέσῃ ὁ ἴδιος πρὸς καλλιέραν κατανόησιν ἐπὶ πλέον ἐκφράσεις, ὁ «ἐρμηνεύων» ἐπιδιώκει αὐτὴν ταύτην τὴν κατανόησιν μᾶλλον ἢ τὴν ἀπλὴν μεταγλώττισιν. Θέλει νὰ προβάλλῃ ὑπὸ τὰς λέξεις τὰ βαθύτερα ἀνθρωπιστικά, πολιτικά κ.ο.κ. μηνύματα. Ἀλλὰ δὲν φθάνει κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν παράφρασιν. Προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀντικειμενικὸς καὶ προσεκτικὸς ἀκόμη εἰς τὴν τήρησιν τῆς συντακτικῆς καὶ ἐν γένει μορφῆς μὲ μικρὰς καὶ μόνον παρεκκλίσεις ἐκ τῶν πραγμάτων.

Ἀντιθέτως, εἰς τὴν παράφρασιν δρᾷ ὁ ὑποκειμενισμὸς. Ὁ «παραφράζων» ἐλευθέρως καὶ αὐθαιρέτως πως παρεισάγει καὶ παραλείπει· προεκτείνει καὶ ὑπογραμμίζει, μὲ γενικὸν σκοπὸν ὅπως τονίσῃ ὅτι αὐτὸς μόνον ἐπιθυμεῖ ἢ κρίνει ἀξιόλογον καὶ τελικῶς ὅπως δώσῃ νέον σχεδὸν κείμενον, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον θὰ ἔχῃ πλέον θεωρηθῆ ἀπὸ ἀτομικῆς, τοῦ μεταφραστοῦ, σκοπιᾶς. Συχνὰ θὰ μεταβάλῃ πρόσωπα καὶ πράγματα ἢ θὰ δημιουργήσῃ νέα στοιχεῖα, ὥστε νὰ «πλουτίσῃ» τὸ νέον κείμενον, τὸ ὁποῖον τελικῶς ἀποβαίνει ἰδικόν του σχεδὸν ἔργον, μὲ βαθεῖαν ὁπωσδήποτε ἐπήρειαν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου.

Ὡς πρὸς τὴν παραφθοράν, ἀρκεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι δὲν ἀποδίδει πλέον τὸ πρωτότυπον ἔργον ὁ «παραφθεύων», εἴτε τοῦτο ὀφείλεται εἰς ἀδυναμίαν συλλήψεως τῆς οὐσίας καὶ ἄγνοιαν εἴτε εἰς συνειδητὴν παραποίησην, ἐφ' ὅσον τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνέθετον τὸ πρωτότυπον, κατὰ κανόνα ἐλλείπουν ἢ ἔχουν καταστῆ δυσεύρετα εἰς τὴν παράφρασιν.

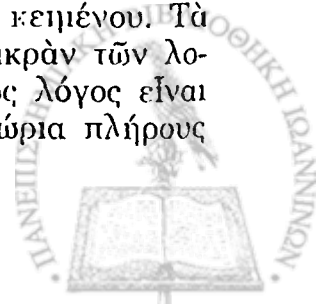

Εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν αἱ μεταφράσεις εἶναι εἴτε ἐμμέτρων εἴτε πεζογραφικῶν εἴτε θεατρικῶν ἔργων. Ἡ μετάφρασις ἐνὸς πεζογραφικοῦ ἔργου παρουσιάζει τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει ὁ ἐν γένει μεταφράζων ἔργα τῆς ξένης λογοτεχνίας καὶ ἐπιστήμης ἢ τῆς κλασσικῆς γραμματείας. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἐπιστημονικὰ ἐγχειρίδια σημασίαν ἀπόλυτον ἔχει σχεδὸν μόνον ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σαφὴς ἀπόδοσις τῶν θεωριῶν καὶ πορισμάτων, εἰς δὲ τὰ μεταφραστικὰ πονήματα πεζογραφικῶν λογοτεχνικῶν ἔργων ἀπαιτεῖται πλὴν τῆς σαφηνείας καὶ ἡ ἀπόδοσις κατὰ τὸ δυνατόν τῆς ζώσης ἀτμοσφαιρας καὶ τοῦ θερμοῦ τόνου τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς προσωπικότητός του ἐν γένει, μὲ ὅλους βεβαίως τοὺς προαναφερθέντας ἐλλοχεύοντας κινδύνους. "Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὰ θεατρικὰ καὶ ποιητικὰ ἔργα τὰ πράγματα καθίστανται δυσχερέστερα. Καὶ εἰς μὲν τὰ θεατρικὰ ἀπαιτεῖται πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ὠρισμένη ἐπικαιρότης καὶ ἀπόδοσις τῶν φραστικῶν τύπων δι' ἄλλων, ὅχι πιστῶς ἀντιστοίχων κατὰ τὴν λέξιν ἀλλὰ κατὰ τὸ νόημα. Τοῦτο εἶναι φανερόν λ.χ. εἰς τὰς καθ' ἡμέραν ἐκφράσεις οἰκειότητος. Τέλος δὲ εἰς τὰ ποιητικὰ ἔργα παρουσιάζεται κατὰ τὴν μεταγλώττισίν των πρὸς τοῖς ἄλλοις νέα δυσχέρεια, ἡ ὁποία οὐδαμῶς δύναται νὰ παραμερισθῆ: ἡ ἀπόδοσις τῆς μορφῆς. Πολλοὶ βεβαίως εἶναι οἱ ἐπιχειρήσαντες καὶ ἐπιχειροῦντες περὶν μετάφρασιν ἐμμέτρων ἔργων. Ἀλλὰ φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν πρόκειται τότε περὶ ζώσης ἀπεικονίσεως, περὶ ἀναστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ ποιήματος μετὰ τοῦ κυρίου του χαρακτηριστικοῦ, τὸ ὁποῖον διακρίνει τοῦτο ἀπὸ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ γραπτοῦ λόγου, τῆς μορφῆς του δηλονότι, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ κυρίως τὸ μέτρον καὶ ἡ τυχὸν ὁμοιοκαταληξία. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ μέτρου εἰς τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν εἶναι δυσχερέστατον σημεῖον εἴτε μεταφράζεται ξένον, εἴτε κλασσικόν, εἴτε βυζαντινὸν ἔργον. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ περιπτώσιν, ὅταν ἀντιμετωπίζεται καὶ ὁ σκόπελος τῆς προσωδίας, αἱ δυσκολίαι αὐξάνονται. Ἐξ ἄλλου, πλὴν τοῦ μέτρου, ὑπάρχουν σοβαροὶ περιορισμοὶ εἰς τὴν χρησιμοποιηθησομένην γλῶσσαν. Καὶ εἰς μὲν τὰ θεατρικὰ ἔργα δὲν ἐνδείκνυται ἡ καλὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα: διότι τὸ θέατρον εἶναι κατ' οὐσίαν ζωὴ καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἢ ἐν χρήσει γλῶσσα ἐλάχιστα εἶναι λογοτεχνικὴ. Οὕτως εὐκόλως ὁ μεταφράζων ποιητικῶς ἐκφραζόμενον δραματικὸν ἔργον δύναται νὰ ἀπλοποιήσῃ τὰς ἐκφράσεις. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸ ποίημα, ὅπου εἶναι ἀκατόρθωτον νὰ ἀποδοθῆ ὁ λυρισμός, ὁ κλασσικισμός, ἀκόμη πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ ρεαλιστικὸς τόνος, διὰ λέξεων τῆς πεζῆς καθημερινῆς ὁμιλίας. Ἡ καλλιλογία εἶναι βασικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ποίησιν, ὑφ' ὅσον ἀπλὴν μορφήν καὶ ἂν ἐμφανίζεται. Προκειμένου δὲ διὰ τὴν βυζαντινὴν ποίησιν καὶ ὑμνογραφίαν ὁ καλλίτερος, ἂν μὴ ὁ μόνος, τρόπος διὰ νὰ προσεγγισθῆ τόσον παρὰ τοῦ ἀναγνώστου, περισσότερον δὲ καὶ κατὰ κύριον λόγον παρὰ τοῦ μεταφραστοῦ, εἶναι ἡ λυρική του φύσις καὶ ἡ εἰς βάθος καὶ ἔντασιν μετατόπισίς του εἰς τὴν θέσιν, τὸν χῶρον, τὸν χρόνον, τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ συγγραφεύς.

Δὲν εἶναι σπάνιον ἀλλ' ἀντιθέτως ἀρκετὰ συχνὸν τὸ φαινόμενον τῆς μεταφράσεως ἢ ἀποδόσεως ἐν γένει εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν ὑπὸ νεωτέρων λογοτεχνῶν ἔργων τῆς ξένης ἢ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας.

Εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν ἔχομεν τὸ αὐόνηθες κάπως φαινόμενον τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐνὸς βυζαντινοῦ κειμένου. Τὰ βυζαντινὰ κείμενα διὰ πολλοὺς λόγους ἔμειναν καὶ μένουσιν μακρὰν τῶν λογοτεχνικῶν διαφερόντων τῶν νεωτέρων ποιητῶν. Ὁ κυριώτερος λόγος εἶναι τὸ γεγονόςδς ὅτι τὰ βυζαντινὰ κείμενα δὲν ἔχουν μεγάλα περιθώρια πλήρους

λογοτεχνικῆς ἀναπτύξεως ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως εἰς αὐτὰ μιᾶς ἐντόνου θρησκευτικότητος, ἡ ὁποία ἀποκλείει ἀναπτύξεις ἐκτὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς.

Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ ἐποχὴ του ἀποτελοῦν κλειστὸν καὶ ἐσωστρεφεῖ κύκλον πνευματικῆς παραγωγῆς, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει μιὰ ἰδιάζουσα γλῶσσα, εἰς ὀρισμένους ἀριθμὸς θεμάτων καὶ τὸ κυριώτερον μία μειονεκτικότης ἔναντι τῆς βαρείας κληρονομίας τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Ὁρωμένη λοιπὸν ἡ βυζαντινὴ παραγωγὴ ὑπ' αὐτὸ τὸ πρῖσμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκινήσῃ πλήρως τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων τοῦ 19ου καὶ 20ου αἰῶνος. Ἡ συγκίνησις προήρχετο μᾶλλον ἐξ ἔργων τῆς κλασσικῆς γραμματείας καὶ τῆς ξένης λογοτεχνίας, ἀριστουργήματα τῆς ὁποίας μετέφρασαν πλεῖστοι ὅσοι ποιηταὶ καὶ δὴ Ἑπτανήσιοι. Ἐκ τῆς βυζαντινῆς ὁμῶς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς ἔλειπεν ἡ γνώριμος ἐκείνη «κοσμικὴ» συναισθηματικότης, ἣτις θὰ ἤγγιζεν τὰς λεπτὰς χορδὰς τῶν Νεοελλήνων. Εἰς τὰς ὀλίγας ὁμῶς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας βυζαντινὰ κείμενα ἐγένοντο ἀντικείμενον μεταφράσεως καὶ ἐν γένει πνευματικῆς ἐνασχολήσεως φιλολόγων, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν τρόπον τινὰ οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες λόγοι περὶ λογοτεχνικῶν καὶ συναισθηματικῶν ἐννοιῶν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ δοξαστικοῦ τῆς Κασίας πλὴν τῆς λογοτεχνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀξίας τούτου ὑπάρχουν καὶ τινες ἄλλοι λόγοι, οἱ ὁποῖοι ὤθησαν ὀμάδα ποιητῶν, ὅπως ἀπασχοληθῆ περὶ τοῦτο. Κατὰ πρῶτον, ὁ ἐντονος δεκτικὸς πρὸς λύτρωσιν χαρακτήρ τοῦ τροπαρίου. Πᾶς ἄνθρωπος εἰς οἴανδήποτε ἐποχὴν καὶ οἰασδήποτε ψυχοπνευματικῆς δομῆς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς μετανοίας καὶ τῆς λυτρώσεως ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων του. Ἐπίσης ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία διέσωσεν ἕως τῶν ἡμερῶν μας τὴν ἱστορίαν τῆς Κασιανῆς καὶ τοῦ Θεοφίλου, ἣτις, ἔχουσα ρομαντικὰ στοιχεῖα, συνεκίνησε καὶ αὐτὴ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εὐαισθήτους καρδίας. Καὶ κατὰ τρίτον λόγον, τὸ φύλον τῆς συγγραφῆς ἔδωκεν εἰς τὸ τροπᾶριον χαρακτῆρα λεπτῆς καλαισθησίας, ὁ ὁποῖος εἴλκυσε καὶ τὴν προσοχὴν τῶν μελετητῶν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των.

Ἀσφαλῶς ἕκαστος θὰ ἀντεμετώπισε τὸ ἔργον συμφώνως πρὸς τὴν ψυχολογίαν καὶ τὰ διαφέροντά του. Ἐκαστος θὰ διεῖδεν ὀπισθεν τῶν λέξεων τὰ στοιχεῖα τὰ πλεον συγγενῆ πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν του ὑπόστασιν καὶ αὐτὰ θὰ ἔχη ἐντονώτερον πῶς ὑπογραμμίσει. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ πλεον πιστὴ μεταφραστικὴ ἀπόδοσις κειμένου, προδίδει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αὐτὴν τὴν δευτέραν προσωπικότητα, ἡ ὁποία περίφροντις ἔχει εἰσδύσει ἐντὸς τῆς πρωτοτύπου δημιουργίας ἐνὸς συγγραφῆς. Κυρίως δὲ ὅταν ὑπάρχη καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου εἶναι ἐπόμενον νὰ διακρίνωμεν διαφοροποιήσεις ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν μεταφραστῶν ὡς ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μεταφραστῶν ὡς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μεταξὺ συγγραφῆς καὶ μεταφραστοῦ τοῦ ἀντιθέτου φύλου. Καθ' ἣν δὲ περίπτωσιν τοῦ πρωτοτύπου ὑπάρχουν πλείονες τῆς μιᾶς μεταφράσεις, ἐκάστη ἀπόδοσις πρέπει νὰ κατανοηθῆ ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας ἢ τὰς διαφορὰς τῆς καὶ ἐν σχέσει πολλάκις πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ μεταφράσαντος καὶ τὸ φύλον του, ὅσάκις ἐνδέκεται, χωρὶς βεβαίως οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς νὰ ὑποτιμᾶται ἡ σημασία τοῦ φύλου τοῦ συγγραφῆς.

Οὕτως ἐκάστη ἀπόδοσις χρειάζεται, ὅπως ἐξετασθῆ ἐν μέρει, ἐν συνόλω καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς λοιπὰς ἀντιστοιχίας, ὥστε νὰ καταδειχθῆ πᾶσα ἀρέκκλισις τῶν μεταφραστῶν.

Μετὰ τὰς γενικὰς αὐτὰς γνώμας ἕς ἴδωμεν πῶς ἔξ ἄνδρες καὶ μία γυνὴ προσήγγισαν, ἐνοιῶσαν καὶ ἀπέδωσαν τὸ βυζαντινὸν ἀριστούργημα, τὸ δοξαπικὸν τῆς Κασιανῆς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν:

ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΔΚΑΙΟΥ: Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς

Κύριε... ἡ τρισάθλια γὼ μὲς τις ἄλλες τρισάθλιες
μετανιωμένη ἀπόψε, συντριμμένη,
μυροκομίστρα Σου ἔρχομαι ἀπ' τὸ μάγο
τῆς θεότης Σου λαμπρόαστρο ὀδηγημένη...

Κύριε!... Πολλὰ βαρεῖα τ' ἀκρίματά μου!
Ἄνεσπερος στὰ στήθια μου φωλιάζει
τῆς ἁμαρτίας ὁ ἔρωτας καὶ μαύρη
μαύρη νυχτιὰ κι ἀφέγγαρη μὲ σκιάζει...

Μὴ μ' ἀρνηθῆς! Εὐδόκησε νὰ φτάσουν
τὰ δάκρυά μου τὰ τόσα στὴν καρδιά Σου!...
Ἐσὺ πού τὸ νερὸ τῶν ποταμιῶν
καὶ τοῦ πελάου ψηλώνεις σύγνεφά Σου...

Κι ἀπλώνοντας τὰ χέρια, ὅμοια Πατέρας,
στ' ἄμετρον πάνου πόνου σου τὸ θοῆγο
καὶ τῆς μετάνοιας, κάνε μου ν' ἀνθίσει
τοῦ λυτρωμοῦ μου ὀλεῖωδο τὸ κρῖνο...

Κι ἐγὼ... Σκλάβα, σερμένη ὡσὰν τὴν πόρνη
μὲ δάκρυα καὶ φιλιὰ θὰ Σοῦ γεμίσω
τ' ἄχραντα πόδια κι ὕστερα μὲ τὰ ἴδια
μὲ τὰ ἴδια μου μαλλιά θὰ στὰ σφουγγίσω...

Τ' ἄχραντα Πλάστη πόδια Σου, πού ἡ Εὐὰ
σὰν ἄκουσε βαρεῖα στοῦ Παραδείσου
τὴ σιγαλιὰ ν' ἀχοῖνε, φοβισμένη,
ἐκρούφηκε μακρὰ ἀπ' τὴ δίκαιη ὀργή Σου,

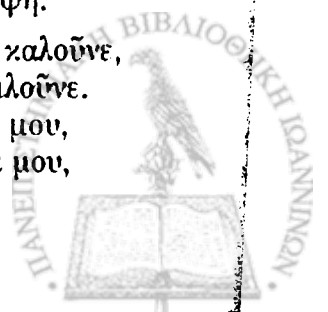
Κύριε!... Πολλὰ βαρεῖα τὰ κρῖματά μου!...
Μὴ τ' ὄλα μου τὰ δάκρυα κι ὄλοι οἱ θοῆγοι
δὲ φτάνουν νὰ τὰ πνίξουν μὰ εἶνε τόσο
τόσο πλατεῖα ἢ δικιὰ Σου ἢ καλωσύνη!...

ΑΘ. ΚΥΡΙΑΖΗ: Τὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς

Κύριε, ἡ γυναῖκα σ' ἁμαρτίες πολλὰς ὀπούειχα περιπέσει,
τώρα, τὴ θεότη Σου πού νοιώθω, μᾶς μυροφόρας πῆρα θέση.
Καὶ μὲ τὸ σπαραγμό, τὸ θοῆγο, τὴν πλάση ὄλη ξυπνόντας γύρα,
Σοῦ φέρνω. Κύριε, πρὶν σὲ θάρουν, ἡ πόρνη ἐγὼ, τὰ ἐντάφια μῦρα!

Κι' ὠϊμέ! Μιὰ νύχτα εἶναι γιὰ μένα μουγγή, βαθειά, χωρὶς φεγγάρι.
Οἶστρος ἀκολασίας! ὁ ἔρωτς τῆς ἁμαρτίας! Μὰ κάμε χάρη!
Καὶ δέξου τῶν δακρύων τὶς βρῦσες, πηγὲς πού ὁ πόνος μου τὶς τρέφει,
Σὺ, πού ἀπ' τὴ θάλασσα ἀνεβάξεις καὶ τὸ νερὸ ψηλὰ σὲ νέφη.

Γεῖρε ἐδῶ πάνω στῆς καρδιάς μου τοὺς στεναγμούς, πού Σὲ καλοῦνε,
Σὺ, πού ἐκλείνες στὴ γῆ τὰ Οὐράνια καὶ σάρκα πῆραν καὶ μιλοῖνε.
Κι' ἄσε με τ' ἄχραντὰ Σου πόδια νὰ τὰ γεμίσω ἀπ' τὰ φιλιὰ μου,
Νὰ τὰ σφουγγίσω ἐγὼ καὶ πάλι, τὰ πόδια αὐτὰ, μὲ τὰ μαλλιά μου,

Πού στὸν Παράδεισο ἓνα δεῖλι ξάφνιασε, ἀχός, τὸ πέρασμά τους
τὸ αὐτὶ τῆς Ἐῖας κι' ἀπ' τὸ φόβο, πουλάκι κρύφτηκε στὸς βάτους.

Τὶς ἁμαρτίες μου ποῖός — τὸ πλῆθος — Κύριε, μπορεῖ νὰ τὶς μετρήσῃ;
Ποῖός θὰ ἐξιχνιάσῃ, Ψυχοσώστη, τὴν ἄβυσσο, δική Σου κρίση;

Ὅμως, μὴ μοῦ καταφρονέηῃς σκλάβα Σου, Κύριε, τὴν ψυχὴ!
Κύριε! πού τ' ἄπειρο ἔλεός Σου δὲν ἔχει τέλος, μήτε ἀρχή!...

ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ: Τὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς

Γροικῶντας τὴ Θεότητά Σου, Κύριε,
γυναῖκα ἐγώ, ἡ χιλιοκολασμένη,
σὰν ἄλλη μυροφόρα, δέρνομαι,
καὶ μῦρα ἐντάφια, φέρνω Σου, προύρας.

Ἄλλοίμονό μου, καὶ νυχτιὰ σκοταδερὴ,
στὰ βάθεια τῆς ψυχῆς μου βασιλεύει,
κι' Ἐρωτας μὲ φλογίζει ἁμαρτωλός,
κι' ἀκολασίας δέρνει με μανία.

Τῆς θάλασσας σὺ πού ἀνασέρνεις τὰ νερά,
καὶ τὶς πηγές μου δέξου τῶν δακρύων.
Συμπόνα στῆς καρδιᾶς μου τοὺς καῦμούς
σὺ ποῦγεις τὰ Οὐράνια σὰ γεννιώσουν.

Τὰ πόδια σου θεὲ νὰ φιλήσω τ' ἄχραντα,
κι' εὐθύς μὲ τὰ μαλλιά μου θὰ σφουγγίσω.
Στὸν κρότο τους πού κάποιο δειλινὸ
λαφιάστηκε τοῦ Παραδείσου ἡ Ἐῖδα.

Πολλές οἱ ἁμαρτίες μου, Σωτῆρα μου,
κι' ἀπύθμενο τῆς κρίσης σου τὸ βάθος.
Μὰ μὴν περιφρονῆς τὴ δούλη σου.
ἀμέτρητο μιά κι' εἶνε τὸ ἔλεός σου.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ: Κασσιανή

Κύριε, γυναῖκα ἁμαρτωλή, πολλά,
πολλά, θολὰ βαριά τὰ κρίματά μου.
Μά, ὦ Κύριε, πῶς ἡ Θεότης Σου μιᾶ
μέσ' στὴν καρδιά μου!

Κύριε, προτοῦ Σὲ κρίψ' ἡ ἐντάφια γῆ
ἀπὸ τὴ δροσαυγὴ λουλούδια πῆρα
κι ἀπ' τῆς λατρείας τὴν τρισβαθὴ πηγὴ
Σοῦ φέρνω μῦρα.

Οἴστρος μὲ σέρνει ἀκολασίας... Νυχτιὰ,
σκοτάδι ἀφέγγαρο, ἄναστρο μὲ ζώνει,
τὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας φωτιά
μὲ καίει, μὲ λιώνει.

Ἐσὺ πού ἀπὸ τὰ πέλαα τὰ νερὰ
τὰ ὑψώνεις νέφη, πάρε τα, Ἐρωτά μου,
κυλᾶνε, εἶναι ποτάμια φλογερά
τὰ δάκρυά μου. . .

Γύρε σ' ἐμέ. Ἡ ψυχὴ μου πῶς πονεῖ!
Δέξου με Ἐσὺ πού δέχτηρες καὶ γείραν
ἄφραστα ὡς ἐδῶ κάτω οἱ οὐρανοὶ
καὶ σάρκα ἐπῆραν.

Στ' ἄχραντά Σου τὰ πόδια, Βασιλιά
μου Ἐσύ, θὰ πέσω καὶ θὰ στὰ φιλήσω
καὶ μὲ τῆς κεφαλῆς μου τὰ μαλλιά
θὰ στὰ σφουγγίσω.

Τᾶκουσεν ἡ Εὐὰ μέσ' στοῦ ἀποσπερνὸ
τῆς παράδεισος φῶς ν' ἀντιχτυπᾶνε,
κι ἀλαφιασμένη κρούφηκε. . . Πονῶ,
σῶσε, ἔλεος κάνε.

Ψυχοσῶστ' οἱ ἁμαρτίες μου λαός:
τὰ ξεδιάλυτα ποιός θὰ ξεδιαλύση;
Ἄμετρητό Σου τὸ ἔλεος, ὁ Θεός!
Ἄβυσσο ἢ κρίση.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΟΛΕΜΗ: Τὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς

Χριστέ, γυναῖκα πού ἔπεσε σὲ χίλιαις ἁμαρτίαις,
σάν ἄκουσε, σάν ἔννοιωσε τὴ θεϊκὴ σου χάρι,
μὲ μυροφόρας φόρεμα, καὶ σ' τὰ δάκρυα πνιγμένη
πρὶν νὰ Σὲ θάψουνε στὴ γῆ, μῦθα γλυκὰ σοῦ φέρνει.
Ὡϊμέ! φωνάζει, ὀλόγυρα νύκτα εἶναι νύκτα μαύρη,
νύκτα πού ἀνοίγει καὶ κεντᾷ τοὺς σαρκικούς μου πόθους,
καὶ σκοτεινὴ κι' ἀσέληνος, τῆς ἁμαρτίας Ἐρως.
Δέξαι, Χριστέ, τὰ δάκρυα πού χύνω,
Σὺ πού τραβᾷς 'ς τὰ σύννεφα τῆς θάλασσας τὸ κῆμα.
Λυγίσου, γύρε τὴν καρδιά 'ς τοὺς ἀναστεναγμούς μου
Σὺ, πού γυρες τοὺς οὐρανοὺς 'ς τὴ γέννησί σου ἀπάνω.
Τ' ἀνέγγιχτα τὰ πόδια σου ἄφες με νὰ φιλήσω
καὶ νὰ σφουγγίσω τὰ φιλιὰ μὲ τὰ πλεκτὰ μαλλιά μου
τὰ πόδια πού ὅταν ἤκουσε τὸν κρότον τους ἡ Εὐὰ
τὸ δειλινὸ μέσ' 'ς τὴν Ἐδὲμ ἐκρούφηκε ἀπὸ φόβο.
Ταῖς τόσαις ἁμαρτίαις μου, τὴ φοβερὴ σου κρίσι
Ποιός νὰ μετρήση δύναται, Σωτὴρ μου ψυχοσῶστα,
Μὴ μὲ θωροῖς ἀδιάφορος τὴν ταπεινὴ σου δούλη
σύ, πού ἔχεις σάν Θεὸς ἀμέτρητη εὐσπλαχνία.

Δ. ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ἡ μὲ πολλὰ ἁμαρτήματα

Κύριε,
Ἡ σὲ πολλὰ ἁμαρτήματα

γυναίκα κυλισμένη,
 Ξανοίγει τὴ θεότη Σου
 τὴ χιλιοδοξασμένη
 Σὰ μυροφόρα φέρνει
 μῦρα με ὄδυρμὸ
 στὸ θεῖο Σου, τὸν ἐνταφιασμό.
 Ἄλλοιὰ τῆς λέει ὅτι:
 Ἡ νύχτα εἶνε μου
 κεντρὶ κακό, ἀκολασίας
 σκοτάδι ἀφωσφόρητο,
 ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας.
 Πᾶρέ τα
 Βρῦσες δάκρυα τρέχουν τὰ δυνό μου μάτια
 Ἐσὺ ποὺ ἀνάρια σίννεφα
 ὑψώνεις τὰ ὑδάτια.
 Λύγιζε μπρὸς στοὺς στεναγμοὺς τῆς δόλιας μου καρδιάς
 Σὺ ποὺ τοὺς οὐρανούς
 Στὴ γῆ κατέβασες με μιᾶς.
 Τ' ἁγιά σου πόδια νὰ φιλήσω
 Καὶ με τῆς κεφαλῆς μου τὰ σγουρὰ
 νὰ τὰ σφουγγίσω.
 Αὐτὰ ποὺ στὸν παράδεισο ἢ Εὔα τὸ δειλινὸ
 κρότον ἀφεγκράστηκε
 καὶ φοβισμένη κρύφτηκε.
 Πλῆθος οἱ ἁμαρτίες μου
 Ἄτελειωτὴ Σου ἢ κρίσι
 ὦ! ψυχοσωτῆρά μου
 Ποιὸς θὰ τὶς ξεδιαλίσει;
 Τῆ δούλη Σου ἐμέ, μὴν ἀμελήσεις
 Σὺ, ὁ ἀμέτρητος καλός, μὴ με περιφρονήσεις.

ΣΤΕΛΙΟΥ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ: Κασιανή

Κύριε, τὰ κρίματά μου ξαίρω, εἶνε πολλά,
 Μὰ ὡς τόσο ἐγώ, πρὶν σ' ἐνταφιάσουν, Θεέ μου, πῆρα,
 πῆρα καὶ σοῦφερα τὸ δάκρυο ποὺ κυλᾷ
 καὶ τῆς λατρείας μου ἠλιοστάλαχτα τὰ μύρα.

Τὸ ξαίρω ἀλίμονο, με ζώνει σκοτεινὴ
 μιὰ νύχτα κι' ἔμειν' ἡ ζωὴ μου ἄχαρη, ἄδεια.
 Ἀκολασίας με σέρνει ὁ οἶστρος καὶ πονεῖ,
 πονεῖ ἡ ψυχὴ μου μες στ' ἀφέγγαρο σκοτάδια.

Σὺ, ποὺ ἀπ' τὸ πέλαο τὰ νερὰ κι ἀπ' τὶς αὐγές
 τὶς δροσοστάλες ἀνηψώνεις σύννεφά σου,
 δέξου μου, δέξου τῶν δακρύων τὶς πηγές
 καὶ τῆς καρδιάς μου τὸ ἀναστέναγμα ἀφηγκράσου.

Γονατιστὴ θὰ σοῦ γεμίσω με φιλιὰ
 τ' ἄχραντα πόδια, ἢ συντριβὴ μου εἶνε μεγάλη,
 καὶ με τῆς κεφαλῆς μου πάλι τὰ μαλλιά
 ἢ ἁμαρτωλὴ θὰ σ' τὰ σκουπίσω ἀγάλι - ἀγάλι.

Τὰ πόδια σου, ὅταν ἡ Εὔα τ' ἄκουσεν ἀργὰ
 στῆ σιγαλιὰ ν' ἀντιχτυποῦν τοῦ Παραδείσου,
 σὰν ξαφνιασμένο ἐλάφι, κούφτηκε γοργά,
 μὴν ἀντιζούση, Βασιληᾷ μου, τὴ μορφ ἡσου.

Τὰ κρίματά μου, Ψυχοσώστη, εἶνε πολλὰ
 κι' ἄδηλη ἡ κρίση σου, βαθιά. Τάχα ποιά νᾶναι;
 Ταπεινωμένη ὁμως στὰ δάκρυα τὰ θολά,
 σῶσε με, κι' ἄμετρη συμπόνια κι' ἔλεος κάνε!

Καὶ μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἑπτὰ ποιημάτων ἰδοὺ καὶ τὸ εὐρέως γνω-
 στὸν ἰδιόμελον τῆς Κασίας τῆς Μοναχῆς:

Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή,
 τὴν σὴν αἰσθομένη θεότητα,
 μυροφόρον ἀναλαβοῦσα τάξιν,
 ὄδυρομένη μύραν σοι πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει·
 οἴμοι, λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάσχει,
 οἴστρος ἀκολασίας, ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος
 ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας
 δέξαι μοι τὰς πηγὰς τῶν δακρύων
 ὃ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ·
 κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας
 ὃ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφράστῳ σου κενώσει·
 καταφυλήσω τοὺς ἀχράντους σου πόδας,
 ἀποσμήξω τούτους δὲ πάλιν
 τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις·
 ὦν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὔα τὸ δειλιγὸν
 κρότον τοῖς ὤσιν ἠχηθεῖσα
 τῷ φόβῳ ἐκρούθη·
 ἁμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κοιμάτων σου ἀβύσσους
 τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσῶστα Σωτήρ μου;
 Μή με τὴν σὴν δούλην παρίδης
 ὃ ἀμέτροτητον ἔχων τὸ ἔλεος.

Καὶ πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῶν δημιουργημάτων
 τῶν ἀνωτέρω ἑπτὰ ποιητῶν, ἃς ρίψωμεν σύντομον βλέμμα εἰς τὸ τροπάριον
 συνοπτικῆς εἰς τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἀναλύσεως:

Ἡ πρώτη ἐνότης καὶ ἐκ τῶν πρώτων λέξεων δηλοῖ τὴν πλήρη αὐτογνω-
 σίαν τῆς συγγραφοῦσης. Εἶναι ἡ προϋπόθεσις διὰ τὴν μακρὰν πορείαν πρὸς
 τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν συγχώρησιν. «Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυ-
 νή» δὲν ἀφήνει πολλὰ περιθώρια τολμηρᾶς ἐνατενίσεως τῆς θεότητος. Διὰ
 τοῦτο ἡ προσέγγισις τοῦ Κυρίου ἐξόχως ἐπιτυχάνεται διὰ τῆς προσκομίσεως
 μύρων. Ἡ ὄλη δέησις ἐλαφρῶς ἀναφαίνεται εἰς τὴν κλητικὴν «Κύριε», ἡ ὁ-
 ποία ὁμως ἔχει τὴν βαρύνουσαν θέσιν τῆς πρώτης λέξεως τοῦ τροπαρίου. Ἡ
 ἔπομένη ἐνότης εἶναι ἐναργεστάτη περιγραφή, ἀνάγλυφος καὶ ζῶσα τῆς ψυ-
 χικῆς καταστάσεως τῆς ἁμαρτωλῆς. Τὸ «οἴμοι» προδιαθέτει πλήρως διὰ τὴν
 ἐνατένισιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀθλιότητος ἐνὸς ἀτόμου. Τολμηρὰ ἀλλ' ἀληθῆς ἡ
 παράθεσις στοιχείων τῆς ἁμαρτίας διὰ τὴν παραστατικὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐπικρα-
 τούσης καταστάσεως. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῶμεν ὅτι μόνη ἡ λέξις «λέγουσα», κει-

μένη μεταξὺ δύο κοιμάτων, παρενθετικῶς, δὲν περιέχει τὸ πάθος. τὸ ὁποῖον δηλοῦται ἐκ τῶν ὑπολοίπων λέξεων. Ἡ τρίτη ἐνότης χαρακτηρίζεται ὑπὸ δύο «προστακτικῶν» πλήρων παρακλήσεως, αἵτινες μετριάζονται ἔτι περαιτέρω διὰ δύο συναφῶν σχημάτων λόγου τὰ ὁποῖα ἀπαλύνουν τὸν τόνον τῆς προστακτικῆς καὶ μετατοπίζουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγινώσκοντος ἐκ τῆς προστακτικῆς εἰς τὰς θαυμαστὰς ιδιότητες τοῦ Κυρίου. Ἡ τετάρτη ἐνότης ἔχει τὸ ἴδιον ὕφος συγγραφῆς. Ἡ προστακτικὴ ἀντεκατεοιάθη ὑπὸ δύο προτρεπτικῶν ὑποτακτικῶν τῶν ὁποίων καὶ πάλιν ἡ ἔντασις μετριάζεται διὰ τῆς ἀναφορᾶς εἰς γεγονὸς ἐκ τῆς Βίβλου. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ δύναμις τῶν ὑποτακτικῶν δὲν ἀφανίζεται καὶ μολονότι δειλῶς, δηλοῦν τὴν ἔφεσιν τῆς ἀμαρτωλῆς γυναικὸς πρὸς συντριβὴν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Ἡ τελευταία ἐνότης δὲν ἀποτελεῖ ἐπίλογον ἀλλ' ἀντιθέτως δι' ἐρωτήσεως μὴ ἐχούσης ἀπάντησιν ἀφίεται ἀβέβαιον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰκεσίας. Καὶ διὰ τοῦτο παρατηρεῖται κατόπιν μία δειλὴ προσπάθεια, εἰς εὐσεβῆς πόθος, μία βαθεῖα προσδοκία ὅτι ἡ ἰκεσία ἐγένετο δεκτὴ καὶ τὸ ἀμέτρητον ἔλεος δὲν ἦτο δυνατόν ὅπως μὴ περιλάβῃ καὶ τὴν προσευχὴν μᾶς συντετριμμένης γυναικός.

Σκοπὸς τῆς παρούσης συγκριτικῆς μελέτης εἶναι ἡ ἀνάλυσις καὶ ἔρευνα τοῦ τρόπου ἀποδόσεως τοῦ Δοξαστικοῦ τῆς Κασιανῆς. Πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἐπὶ μέρους λεπτομερῆ ἀνάλυσιν, ὅμως, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῶν μεταφράσεων. Ἀσφαλῶς ἡ Νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα τῆς ἀναλυτικότητος ἔναντι τῆς συγκεντρωτικότητος νοημάτων εἰς τὰς λέξεις καὶ ἐκφράσεις τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς γλώσσης τῶν Βυζαντινῶν. Βάσει λοιπὸν τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς προέβημεν εἰς καταμέτρησιν τῶν λέξεων ἐκάστου ποιήματος καὶ εἶδομεν ὅτι τὸ μὲν τροπάριον ἔχει 116 λέξεις, αἱ δὲ μεταφράσεις του ἔχουν: Ἀλκαίου 183, Κυριαζῆ 198, Μάγνη 120, Παλαμᾶ 170, Πολέμη 158, Σεβαστοπούλου 130, Σπεράντσα 178. Παρατηροῦμεν τοιοῦτοτρόπως ὅτι ἡ ἀδυναμία τῆς γλώσσης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἔντονος ποιητικὴ διάθεσις ἐκάστου μεταφραστοῦ, ἀφ' ἑτέρου προσέδωσαν εἰς τὰς ἀποδόσεις μεγαλυτέραν ἔντασιν. Ἐνῶ δηλονότι τὸ πρωτότυπον ἔχει 116 λέξεις, οἱ μεταφρασταὶ κυμαίνονται ἐντὸς εὐρυτέρων ὁρίων. Περισσότερον ἐπεξετάθησαν οἱ Κυριαζῆς καὶ Ἀλκαῖος. Οἱ Παλαμᾶς καὶ Σπεράντσα ἀκολουθοῦν διὰ μικροτέρου βαθμοῦ ἀναλύσεις. Μέσην ὁδὸν ἐτήρησεν ὁ Πολέμης, ἐνῶ πλησιέστατα πρὸς τὸν ἀριθμὸν λέξεων τοῦ κειμένου παρέμεινεν ἡ Σεβαστοπούλου καὶ μάλιστα ὁ Μάγνης μὲ 4 μόνον λέξεις ἐπὶ πλεόν.

Ὡς πρὸς τὴν μορφήν ὁ Ἀλκαῖος ἔχει 7 τετραστίχους στροφάς. Βασικῶς μέτρον του εἶναι ὁ ἰαμβικὸς Πσύλλαβος, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἐλευθέρων ἀποκλίσεων. Ὁμοιοκαταληκτοῦν ὁ δεύτερος καὶ ὁ τέταρτος στίχος ἐκάστης στροφῆς. Ὁ Κυριαζῆς ἔχει 6 στροφάς, τὰς 3 πρώτας τετραστίχους καὶ τὰς λοιπὰς διστίχους. Μέτρον ὁ ἰαμβικὸς 17σύλλαβος πλήρης ὅμως χασμωδιῶν. Εἰς τὰς τετραστίχους στροφάς ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι ζευγαρωτὴ, οἱ δὲ στίχοι τῶν 3 λοιπῶν στροφῶν ὁμοιοκαταληκτοῦν ἀνὰ διστιχίαν. Ὁ Μάγνης ἔχει 5 τετραστίχους στροφάς ἄνευ ὁμοιοκαταληξίας εἰς ἄψογον ἰαμβικὸν Πσύλλαβον. Ὁ Παλαμᾶς ἔχει 8 τετραστίχους στροφάς εἰς ἰαμβικὸν μέτρον. Εἰς αὐτὰς οἱ περιττοὶ στίχοι εἶναι ἰαμβικοὶ 10σύλλαβοι ὀξύτονοι· οἱ δεύτεροι στίχοι ἐκάστης στροφῆς εἶναι ἰαμβικοὶ Πσύλλαβοι παροξύτονοι· οἱ τέταρτοι δὲ στίχοι ἐκάστης στροφῆς εἶναι ἰαμβικοὶ 5σύλλαβοι παροξύτονοι. Ἡ πρώτη λέξις ἐκάστης στροφῆς, πλην τῆς 4ης καὶ τῆς 8ης, καθὼς καὶ αἱ ἀρχικαὶ στίχων λέξεις, «ἄφραστα» καὶ «ἄβυσσο» παρατονίζονται εἰς τὴν πρώτην συλλαβήν. Ἡ πρώτη λέξις τῆς 8ης στροφῆς παρατονίζεται εἰς τὴν τρίτην συλλαβήν. Ἡ πλεκτὴ ὁμοιοκαταληξία ἐπιτυ-

χής καὶ πλουσία. Ὁ Πολέμης ἔχει ἄψογον ἰαμβικὸν 15σύλλαβον ἄνευ διακρίσεως στροφῶν, ὡσάν δημῶδες ἄσμα καὶ ἄνευ ὁμοιοκαταληξίας. Ἡ Σεβαστοπούλου ἔχει ὀλιγοσύλλαβον ἰαμβικὸν στίχον ἄνευ διακρίσεως στροφῶν καὶ μετ' ἀκανονίστου ὁμοιοκαταληξίας, εἰς ὅσα σημεῖα βοηθεῖται ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Ὁ Σπεράντσας τέλος ἔχει 6 τετραστίχους στροφὰς εἰς ἰαμβικὸν 13σύλλαβον στίχον μετὰ πολλῶν ὅμως ἀποκλίσεων, καθὼς καὶ μετὰ πλεκτῆς ὁμοιοκαταληξίας.

ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ

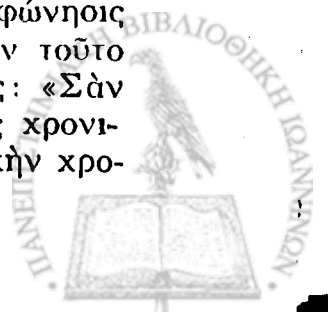
Ἡ πρώτη λέξις τοῦ τροπαρίου εἶναι «Κύριε». Οἱ Ἀλκαῖος, Κυριαζῆς, Παλαμᾶς, Σεβαστοπούλου, Σπεράντσας, ἀκολουθοῦν τὸ πρωτότυπον. Εἶναι μία σπαρακτικὴ κραυγὴ, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται πρώτη ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀρχίζει ἡ ἀνηφορικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν μετάνοιαν. Ἡ ἔμφασις καὶ τὸ βάρος πίπτουν εἰς αὐτὴν τὴν κλητικὴν προσφώνησιν, ἡ ὁποία καθορίζει αὐτομάτως καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος ὡς δέησιν ἐνὸς λυτρωμοῦ. Ὁ Μάγνης θέτει τὴν προσφώνησιν εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου στίχου, διατηρῶν πάλιν τὴν ἔμφασιν ἀλλὰ διὰ τινος τόνου περισσότερον οἰκείου καὶ θερμοῦ. Ὁ Πολέμης τηρεῖ τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν προσφώνησιν ἀλλὰ μεταβάλλει τὸ «Κύριε» εἰς «Χριστέ», ἐπεκτείνων τὴν οἰκειότητα τοῦ Μάγνη καὶ παρουσιάζων τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀμαρτωλὴν ὡσάν νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν μεγάλον τῆς ἀδελφόν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπόδοσις καὶ ἐνὸς ἄλλου συναισθήματος, τῆς ἀνακτῆσεως τοῦ θάρρους, ὅσον βεβαίως εἶναι ἐπιτρεπτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν περαιτέρω ἐξομολόγησιν τῆς θρηνοῦσης.

Ἡ ἐπομένη φράσις «ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνὴ» ἀποδίδεται ὡς ἐξῆς: Ἀλκαῖος: «Ἡ τρισάθλια γῶ μὲς τίς ἄλλες τρισάθλιες». Σημαντικὴ ἡ πρωτοβουλία νὰ εἰσαχθῆ πρῶτον πρόσωπον ἀντὶ τοῦ τρίτου, διὰ τῆς ἀντωνυμίας «γῶ». Ἡ Κασιανὴ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀμαρτίας τῆς χρησιμοποιεῖ πρὸς μετριασμόν τὸ τρίτον πρόσωπον, ἐνῶ ὁ Ἀλκαῖος, μεταβάλλων τοῦτο, καθιστᾷ ζωηρότερον τὸ ὕφος καὶ τὸν τόνον. Τὸ ἐπίθετον «τρिसάθλια» περιέχει διὰ τοῦ πολλαπλασιαστικοῦ πρώτου συνθετικοῦ τρισ- τὴν ἔννοιαν τοῦ «πολλαῖς». Εἶναι ἀρκούντως ἐπιτυχὲς δεδομένου ὅτι πολλαὶ λέξεις, ἔχουσαι πρῶτον συνθετικὸν τὸ τρισ- δηλοῦν τὸν πολλαπλασιασμόν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ π.χ. τρισκατάρατος, τρίςβαθος, κ.ἄ. Τὸ «μὲς τίς ἄλλες τρισάθλιες» ἐξάγει ὁ Ἀλκαῖος ἐκ τοῦ «ἀναλαβοῦσα τάξιν», ὅπου ἐννοοῦνται ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μυροφόραι. Ὁ Κυριαζῆς ἔχει: «Ἡ γυναῖκα σ' ἀμαρτίες πολλὰς ὁπούειχα περιπέση». Εἶναι μιὰ ἀπλὴ μεταγλώττισις, ὅπου ἀναλύεται μὲν ἡ ἐπιθετικὴ μετοχὴ ἀλλ' εἰς ὑπερσυντέλικον χρόνον καὶ ὄχι ἀόριστον, οὕτως ὥστε ἀπομακρύνεται ἔτι πλέον ἡ ἐποχὴ τῆς φοβερᾶς ἀμαρτίας εἰς τὸ παρελθόν. Ὁ τόνος εἶναι χαμηλότερος τοῦ τόνου τοῦ κειμένου, ἂν καὶ διατηρῆ πολλὰς ἰδίας λέξεις. Ὁ Μάγνης διὰ τοῦ «γυναῖκα ἐγῶ, ἡ χιλιοκολασμένη» ἔχει ἐπίσης πρῶτον πρόσωπον ἀλλὰ διατηρεῖ προσέτι καὶ τὸν μετοχικὸν τύπον. Τὸ χιλιο- ὡς πρῶτον συνθετικὸν ἀποδίδει ἐπιτυχῶς τὸ «πολλαῖς». Ἀνάλογα παραδείγματα τῆς νέας ἑλληνικῆς: χιλιοδοξασιμένος, χιλιοκτυπημένος, χιλιοειπωμένα, κ.ἄ. Ἡ λέξις «γυνὴ» πρὸς ἔμφασιν τίθεται ἐν ἀρχῇ καὶ μάλιστα εἰς θέσιν κατηγορηματικοῦ προσδιορισμοῦ καὶ οὐκ ὑποκειμένου. Ὁ Παλαμᾶς παρέχει «γυναῖκα ἀμαρτωλή, πολλὰ, πολλὰ, θολὰ, βαριὰ τὰ κρίματά μου». Ἡ ἔννοια τῆς ἀμαρτίας δίδεται δις, εἰς τὰς λέξεις «ἀμαρτωλὴ» καὶ «κρίματα». Τὸ «ἐν πολλαῖς» ἀποδίδεται δι' ἐπαλλήλων ἐπιθέτων καὶ μάλιστα τὸ ἐπίθετον πολλὰ ἀναδιπλοῦται. Τὸ

«πολλά» δεικνύει τὴν ἔκτασιν τῶν ἁμαρτιῶν, τὸ «βαριά» τὴν ἔντασιν καὶ τὰ θολὰ τὴν ἠθικὴν τῶν ἀπήχησιν καὶ τοποθέτησιν. Βεβαίως τὸ κείμενον ἔχει ἐλευθερίαν ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐπιτυχάνει πλήρη ἀποσαφήνισιν πάσης συμπυκνώσεως. Τὰ ἐπίθετα ἔχουν τεθῆ κατ' ἀνιοῦσαν ἐννοιολογικὴν σειρὰν, δηλονότι κατ' αὔξησιν. Τέλος ὁ Παλαμῆς ἀντὶ τοῦ «ἐγὼ» ἔχει τὴν κτητικὴν ἀντωνυμίαν «μου». Ὁ Πολέμης διὰ τῆς φράσεως «γυναῖκα ποὺ ἔπεσε σὲ χίλιας ἁμαρτίαις», διατηρεῖ πλήρως τὰς λέξεις τοῦ κειμένου καὶ μεταβάλλει μόνον τὸ «πολλαῖς» εἰς «χίλιας». Κι ἐδῶ προτάσσεται πρὸς ἔμφασιν ἡ λέξις «γυναῖκα». Ἡ ἐπιθετικὴ μετοχὴ ὀρθῶς ἀναλύεται καὶ διατηρεῖται καὶ τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ κειμένου. Ἡ Σεβαστοπούλου εἰς τὸ «Ἡ σὲ πολλά ἡμαρτήματα γυναῖκα κυλισμένη» ἔχει πιστὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν. Ἡ μετοχὴ ἀποδίδεται διὰ μετοχῆς ἐπίσης, χρόνου παρακειμένου ἀλλὰ μετὰ σημασίας ἁορίστου, διὰ τῆς ἐπιτυχῶς δὲ ἐκλογῆς τῆς λέξεως «κυλισμένη» ἐπιτελεῖται θαυμασία ἀπόδοσις τοῦ «περιπεσοῦσα» εἰς ὅλην του τὴν κατακόρυφον κίνησιν τῆς πτώσεως. Ἐπιτυχῆς εἶναι καὶ ἡ θέσις τῆς λέξεως «γυναῖκα» μεταξὺ τῶν λέξεων «ἡμαρτήματα» καὶ «κυλισμένη». Διατηρεῖται ὁμοίως τὸ τρίτον πρόσωπον. Ὁ Σπεράντσας μεταφράζει «τὰ κρίματά μου ζαίρω. εἶναι πολλά» κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ ἐλεύθερον, εἰς πρῶτον πρόσωπον, εἰσάγων νέον ρῆμα, γνωστικόν, πρὸς ὑπογράμμισιν καὶ προβολὴν τῆς αὐτεπιγνώσεως ἐκ μέρους τῆς Κασσιανῆς. Ἐλείπει ἡ καλλιλογία.

Γενικῶς ἐπὶ τοῦ χωρίου παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Ἀλκαῖος - Σπεράντσας δὲν διατηροῦν τὴν λέξιν «γυνή», οἱ Μάγνης - Σεβαστοπούλου διατηροῦν τὸν μετοχικὸν τύπον, ἐνῶ οἱ Πολέμης - Κυριαζῆς ἀναλύουν τὴν μετοχὴν ὀρθῶς.

«Τὴν σὴν αἰσθημένην θεότητα». Ὁ Ἀλκαῖος εἰς τὸ «ἀπ' τὸ μάγο τῆς Θεότης Σου λαμπράοτρο ὀδηγημένη» παραφράζει ἐλευθέρως τὴν φράσιν τοῦ κειμένου, μετὰ στοιχείων ἐπιφανειακῶν καὶ ὑπερβολικῶν. Ἀπέχει πολὺ τῆς ρεαλιστικῆς περιγραφῆς τοῦ κειμένου. Ἡ διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ ἀντίληψις ἀντικαθίσταται ὑπὸ φανταστικῆς, μεταφορικῆς εἰκόνας. Ἡ νέα μετοχὴ «ὀδηγημένη» δὲν ἀποδίδει τὴν αἰτιολογικὴν μετοχὴν «αἰσθημένη» πλήρως, οὔτε συντακτικῶς οὔτε νοηματικῶς. Κυριαζῆς: «Τώρα, τῆ θεότη Σου ποὺ νοιώθω». Ἡ λέξις «τώρα» εἶναι μιὰ καλὴ σύνδεσις τῶν λέξεων «περιπεσοῦσα» καὶ «αἰσθημένη». Ἡ μετοχὴ ἀναλυομένη εἰς τὴν φράσιν «τώρα, ποὺ νοιώθω» ἀποδίδεται ὀρθῶς πῶς ὡς πρὸς τὸ νόημα. Ἀρκούντως καλὴ εἶναι καὶ ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ρήματος «νοιώθω» καὶ μάλιστα εἰς ἐνεστώτα, ὅπερ προσδίδει δραματικώτερον τόνον. Μάγνης: «Γροικῶντας τὴν θεότητά σου». Ἡ μετοχὴ ἀπεδόθη διὰ τροπικῆς μετοχῆς ἐνεστώτος: καὶ ναὶ μὲν ὁ ἐνεστώτης προσφέρει ἐνάργειαν καὶ ζωηρότητα, δὲν ἀποδίδεται ὅμως ὅλη ἡ σημασία τῆς μετοχῆς ἁορίστου «αἰσθημένη». Ἡ λέξις «γροικῶντας» ἐτέθη ἐν ἀρχῇ τῆς ὅλης μεταφράσεως, διότι ὁ ποιητὴς διείδεν ὅτι ἡ λέξις «αἰσθημένη» εἶναι ἡ ἀφεταιρία καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχει ὅλον τὸ βάρος τῆς συγγραφῆς. Εἶναι ἡ ἀφορμὴ, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, τῆς συγγραφῆς τοῦ τροπαρίου διὰ τοῦτο δὲ καὶ δικαιολογεῖται ἡ τοποθέτησις τῆς πρὸ τῆς ἐπικλήσεως. Ὁ Παλαμῆς ἀποδίδει διὰ τοῦ «Μὰ, ὦ Κύριε, πῶς ἡ θεότης Σου μιᾶ μέσ' στήν καρδιά μου!». Τὸ «Μὰ» εἶναι μιὰ καλὴ ἀντίθεσις πρὸς τὸ «περιπεσοῦσα». Ἡ μετοχὴ «αἰσθημένη» ὢν καὶ ἀποδίδεται διὰ πλειόνων ἐν τούτοις ἀναλύεται νοηματικῶς πλήρως. Βεβαίως ὁ Παλαμῆς ἐμβαθύνει πολὺ εἰς τὴν ψυχογράφησιν τῆς συγγραψῆς. Ἡ νέα προσφώνησις «ὦ Κύριε» καίτοι περιττή, δίδει παθητικώτερον τόνον. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καθίσταται φανερὰ ἡ ἔντονος ποιητικὴ διάθεσις τοῦ Παλαμῆ. Πολέμης: «Σὰν ἄκουσε σὰν ἐννοίωσε τὴ θεϊκὴ σου χάρι». Ἀναλύει τὴν μετοχὴν ὡς χρονικὴν, διὰ δύο ρημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν τεθῆ νοηματικῶς κατ' ἐξελικτικὴν χρο-

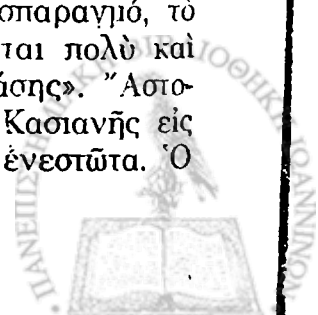
νικήν ἀκολουθίαν: πρῶτον ἢ ἀκοή καὶ κατόπιν ἢ πλήρης συναίσθησις καὶ ἀντίληψις τῆς θεότητος. Ἡ λέξις «θεότης» καλῶς ἀπεδόθη «θεϊκὴ χάρις». Ὁ τόνος εἶναι παραστατικός. Ἡ Σεβαστοπούλου, γράφουσα «Ξανοίγει ἡ θεότης Σου, τῇ χιλιοδοξασμένη», μεταφράζει τὴν μετοχὴν διὰ κυρίας προτάσεως, ὡς συνηθίζεται εἰς τὰς νεοελληνικὰς ἀποδόσεις τῶν ἀρχαίων μετοχῶν. Τὸ ρ. «Ξανοίγει» εἶναι θαυμάσιον ποιητικῶς, ὡς μεταφορὰ μετὰ σφοδρὰν καταγίδα ἀμαρτιῶν. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς «θεότητος» ὡς «χιλιοδοξασμένη» εἶναι μετρικὸν συμπλήρωμα. Ὁ Σπεράντσας δὲν μεταφράζει τὴν φράσιν· τοῦτο εἶναι σοβαρὰ παράλειψις, διότι εἶναι βασικὸν στοιχεῖον τοῦ κειμένου. Ἡ ἀντίθεσις «μὰ ὡστόσο» πρὸς τὸ «περιπεσοῦσα» μόνη δὲν ἀρκεῖ. Ἐν γένει ἐλέγχεται ὁ Σπεράντσας διὰ τὴν παράλειψιν.

Γενικῶς εἰς τὸ χωρίον τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι ἅπαντες διατηροῦν τὴν λέξιν «θεότητα», πλὴν τοῦ Πολέμη, οἱ Ἄλκαϊος - Μάγνης διατηροῦν τὴν μετοχικὴν ἔκφρασιν, οἱ Κυριαζῆς - Πολέμη τὴν ἀποδίδουν διὰ χρονικῆς προτάσεως καὶ οἱ Παλαμᾶς - Σεβαστοπούλου διὰ κυρίας προτάσεως.

«Μυροφόρον ἀναλαβοῦσα τάξιν». Ὁ Ἄλκαϊος δὲν ἀποδίδει τὸ χωρίον. Ἰσως νὰ ὑπέθετεν μελετητὴς τις ὅτι τὸ «μυροκομίστρα Σου ἔρχομαι» εἶναι ἡ ἔρμηνεία· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ ἐπομένου «μῦρα σοι κομίζει». Κυριαζῆς: «Μιᾶς μυροφόρας πῆρα θέσι». Πλήρης νοηματικῶς ἡ ἀπόδοσις. Ἐπιτυχῶς ἡ «τάξις» ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς «θέσεως». Ἄλλ' ἡ μετοχὴ ἀπεδόθη διὰ κυρίας προτάσεως. Ὁ Μάγνης παρουσιάζει μιὰν καλὴν, ποιητικὴν ἔρμηνείαν: «Σὰν ἄλλη μυροφόρα». Τὸ «σὰν» ἔν τινι μέτρῳ ἐρμηνεύει τὸ «ἀναλαβοῦσα τάξιν» καὶ τοιουτοτρόπως δὲν παρίσταται ἀπόλυτος ἀνάγκη πληρεστέρας ἀποδόσεως. Τὸ «ἄλλη» ὑπομνησκει τὰς γνωστὰς μυροφόρους καὶ οὕτως ἀποδίδεται σαφῶς ἡ συνέχισις τοῦ ἔργου τῶν Μυροφόρων ὑπὸ τῆς ἀμαρτωλῆς. Ὁ Παλαμᾶς δὲν μεταφράζει τὸ χωρίον ἀλλὰ τὸ νόημά του ὑπάρχει διάχυτο εἰς τὸ γενικὸν κλίμα τῆς ἐπομένης στροφῆς του. Ὁ Πολέμη εἰς τὴν φράσιν «μὲ μυροφόρας φόρεμα» ἔχει μεγάλην ἐπιτυχίαν· χρησιμοποιεῖ μετωνυμικῶς τὴν λέξιν «φόρεμα» ἀντὶ τῆς λέξεως «τάξιν», διότι τὸ ἔνδυμα ἀποτελεῖ πάντοτε ἓνα ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων παραγόντων τῆς τ ἄ ξ ε ω ς. Τὸ ἔνδυμα ἀρκεῖ πολλάκις νὰ δηλώσῃ καὶ ὀλόκληρον κοινωνικὸν λειτούργημα εἴτε εἰδικὴν τάξιν ἀνθρώπων. Ἀξία παρατηρήσεως εἶναι καὶ ἡ παρήχησις τῶν γραμμάτων φ καὶ ρ, ἡ ὁποία δίδει τὸν θόρυβον τῶν ἱματίων τῆς μυροφόρου σπευδούσης ὅπως ἐπιτέλεσεν τὸ ἔργον της. Ἐν γένει πρόκειται περὶ ἐπιτυχῆς ποιητικῆς ἔρμηνείας. Ἡ Σεβαστοπούλου παρέχει τὴν πλέον λιτὴν καὶ ἀπλὴν ἀπόδοσιν διὰ παρομοιώσεως «σὰ μυροφόρα». Καὶ ὁ Σπεράντσας, καθὼς οἱ Παλαμᾶς καὶ Ἄλκαϊος, δὲν περιλαμβάνει τίποτε τὸ σχετικὸν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐννοεῖ τὸ γεγονός ὡς ὑφιστάμενον ὑπὸ τὴν ὄλην δρᾶσιν.

Γενικῶς εἰς τοὺς ἐρμηνεύοντας τὴν φράσιν διατηρεῖται ἡ λέξις «μυροφόρας», ἡ ὁποία διὰ τῶν ἐγκωμίων τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἔμεινεν καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν.

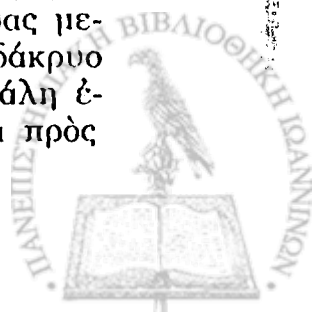
«Ὀδυρομένη». Ὁ Ἄλκαϊος ἀποδίδει τὴν μετοχὴν ἐνεστώτος διὰ δύο μετοχῶν παρακειμένου εἰς τὴν ἀπόδοσιν «μετανιωμένη ἀπόψε, συντριμμένη». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χρόνος τῆς μετοχῆς κρίνεται πρωταρχικὸς ἐνταῦθα, προσθῆται ὁ ποιητὴς καὶ τὴν λέξιν «ἀπόψε». Κυριαζῆς: «Καὶ μὲ τὸ σπαραγιό, τὸ θρήνο, τὴν πλάση ὄλη ξυπνόντας γύρα». Τὸ χωρίον ἐπεκτείνεται πολὺ καὶ ὑπάρχει ἀρκετὴ δόσις ὑπερβολῆς εἰς αὐτὸ τὸ «ξυπνημα τῆς πλάσης». Ἄστοχος εἶναι ἡ ἀπήχησις καὶ μεταφορὰ τοῦ ἐσωτάτου θρήνου τῆς Κασσιανῆς εἰς τὸν ἔξω κόσμον. Πάντως ἡ μετοχὴ ἀποδιδομένη διατηρεῖται εἰς ἐνεστώτα. Ὁ

Μάγνης διὰ τοῦ «δέρνομαι» ἐπιτυχάνει ἀπόδοσιν πλήρη δυνάμειως ἐκφραστικότητα καὶ κινήσεως. Διὰ τοῦ κυρίου ρήματος, διατηρεῖται ἀκέραιον τὸ ποιὸν ἐνεργείας τῆς μετοχῆς καὶ μάλιστα ὑπογραμμίζεται ἔτι περαιτέρω. Ὁ Παλαμᾶς παραλείπει τὴν μετοχὴν, δίδων τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν συνεκινήθη ἀρκούντως ἐκ τοῦ σπαραγμοῦ τῆς μετανουόσης. Ὁ Πολέμης ἔχει «Ἐστὰ δάκρυα πνιγμένη». Ἡ μετοχὴ τοῦ παρακειμένου ἀφαιρεῖ τι ὁποῖοσδήποτε ἀπὸ τὴν ὄλην ἔννοιαν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται καλῶς εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ πόνου. Σεβαστοπούλου: «μὲ ὄδυρμό». Καὶ πάλιν λιπὴ καὶ ἀπλῆ ἡ ἀπόδοσις, δι' ἐμπροσθέντου προσδιορισμοῦ τοῦ τρόπου, μετ' οὐσιαστικοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ρήματος. Εἰς τὸν Σπεράντσα τὸ νόημα τοῦ χωρίου ὑποδηλοῦται εἰς τὰς λέξεις «τὸ δάκρυο ποῦ κυλᾷ» ἀλλὰ χωρὶς ἔντασιν καὶ ζωνρότητα. Παρέχει εἰκόνα μᾶλλον καταλοιπῶν θλίψεως ἢ ὄδυρμου.

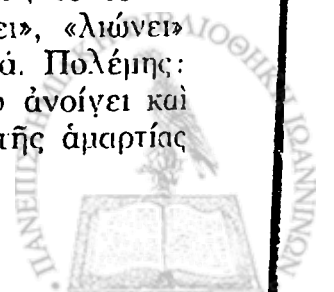
Γενικῶς οἱ ἐρμηνεύοντες τηροῦν μετοχικὴν ἔκφρασιν πλὴν τοῦ Μάγνη — κυρία πρότασις — καὶ τῆς Σεβαστοπούλου — ἐμπρόθετος προσδιορισμός.

«Μύρα σοι πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει». Ἀλκαῖος: «Μυροκομίστρα σου ἔρχομαι». Παραλείπεται ὁ χρονικὸς προσδιορισμός, ἡ δὲ δοτικὴ χαριστικὴ «σοὶ» ἀποδίδεται ὀρθῶς ὡς «Σοῦ». Ἡ λέξις «Μυροκομίστρα» εἶναι σύνθεσις ἐπιτυχῆς, ἐντὸς τοῦ λεκτικοῦ πλοῦτου τοῦ κειμένου, μετὰ ρωμαλεότητος ἐκφράσεως. Ὁ Κυριαζῆς ἀποδίδει «Σοῦ φέρνω. Κύριε, πρὶν σὲ θάψουν, ἡ πόρνη ἐγώ, τὰ ἐντάφια μῦρα». Ἡ ἐρμηνευία σωστὴ νοηματικῶς, μετὰ τριῶν προσαυξήσεων χάριν τῆς συμπληρώσεως τοῦ στίχου, ἤτοι τὰς λέξεις «Κύριε», «ἡ πόρνη ἐγώ», «τὰ ἐντάφια». Διὰ τοῦ «ἡ πόρνη ἐγώ» ὅμως ἐπιτυχάνει ἀξιόλογον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὄλην ἀησιοσφαίραν τῆς πράξεώς της. Τὸ ρ. «φέρνω» εἶναι πεζότερον τοῦ «κομίζει». Ὁ Μάγνης παρέχει «Καὶ μῦρα ἐντάφια, φέρνω Σου προώρας». Τὸ «καὶ» ὀρθῶς συνδέει τὰ ρήματα «δέρνομαι» καὶ «φέρνω». Τὸ ἐπίρρημα «προώρας» ὑπομνησκει ἀναλόγους ἐκφράσεις ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου καὶ ἀποδίδει πλήρως τὸ «πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ». Γενικῶς ἐπιτυχῆς καὶ ποιητικὴ ἡ μετάφρασις αὐτῆ. Παλαμᾶς: «Κύριε, προτοῦ Σὲ κρύψ' ἡ ἐντάφια γῆ ἀπὸ τῆ δροσαυγῆ λουλούδια πῆρα κι' ἀπ' τῆς λατρείας τὴν τρίσβαθη πηγὴ Σοῦ φέρνω μῦρα». Ὁλόκληρη στροφή. Τοῦτο δηλοῖ σαφῶς ὅτι τὸ χωρίον αὐτὸ συνεκίνησε βαθέως τὸν ποιητὴν. Ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς ἔγινε χρονικὴ πρότασις. Τὰ «μῦρα» κατέστησαν «λουλούδια τῆς αὐγῆς» καὶ «μῦρα ἀπ' τὴν τρίσβαθη πηγὴ τῆς λατρείας». Ὑπάρχει καὶ ἕνας βαθύτερος συμβολισμὸς τῶν δακρύων διὰ τῶν «λουλουδιῶν», ἀχνὸς ἀπόηχος τοῦ «ὄδυρομένη» καὶ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς «τρίσβαθης πηγῆς τῆς λατρείας». Ἐπὶ πλεον προσθέτει νέαν ἐπίκλησιν «Κύριε» καθιστῶν ζωηροτέραν παθητικῶς τὴν ἀπόδοσιν. Ἐκ τῆς στροφῆς αὐτῆς ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Παλαμᾶς συνέλαβε ὅλον τὸ βάθος τῶν νοημάτων τοῦ χωρίου. Καὶ ὁ Πολέμης εἰς τὴν ἀπόδοσιν «Πρὶν νὰ Σὲ θάψουνε ἔς τὴ γῆ, μῦρα γλυκὰ Σοῦ φέρνει», τρέπει εἰς χρονικὴν πρότασιν τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν, μετὰ περιτοῦ τοπικοῦ καθορισμοῦ «στὴ γῆ». Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν μύρων ὡς «γλυκὰ» ἐκ πρώτης ὕψεως φαίνεται ἀνάριστος ἀλλ' ὅμως ἐπίμονος ἐμβάθυνσις δεικνύει ὅτι ὄντως εἶναι «γλυκὰ» τὰ μῦρα πρὸ τοῦ πόνου τοῦ Ἰησοῦ. «γλυκὰ» γὰρ μῦρα διότι εἶναι τὸ ὄργανον τῆς προσεγγίσεως τοῦ Κυρίου πρὸς αἴτησιν λυτρώσεως. Σεβαστοπούλου: «Φέρνει μῦρα... σὸν θεῖο Σου, τὸν ἐνταφιασμό». Ἀπλουστεύει τὸν χρονικὸν ἐμπρόθετο προσδιορισμὸν καὶ ἔχει ὀλίγον ἀντιποιητικὰ στοιχεῖα, τὰ δύο ἄρθρα. Ὁ χαρακτηρισμὸς «θεῖος» προσδίδεται χάριν τοῦ μέτρου. Ὁ Σπεράντσα μεταφράζει «Πρὶν σ' ἐνταφιάσουν, Θεέ μου πῆρα, πῆρα καὶ σοῦφερα τὸ δάκρυο ποῦ κυλᾷ καὶ τῆς λατρείας μου ἡλιοστάλαχτα τὰ μῦρα». Ὑπάρχει μεγάλη ἐλευθερία μετὰ νοηματικῶν ἐπεκτάσεων, καθὼς καὶ μεγάλη ἀντιστοιχία πρὸς

τὴν ἀπόδοσιν τοῦ χωρίου ὑπὸ τοῦ Παλαμᾶ.

«Οἴμοι, λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει, οἴστρος ἀκολασίας, ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος, ἔρωσ τῆς ἀμαρτίας». Ἄλκαϊος: «Κύριε!.. πολλὰ βαρεῖα τὰ κρίματά μου! Ἄνεσπερος στὰ στήθεια μου φωλιάζει τῆς ἀμαρτίας ὁ ἔρωτας καὶ μαύρη μαύρη νυχτιὰ κι ἀφέγγαρη μὲ σκιάζει». Εἶναι μία ποιητικὴ ἀπόδοση, τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος στίχος εἶναι νέα ἐπινόησις τοῦ μεταφραστοῦ. Παραλείπεται ἢ εἰς ὀνομαστικὴν ἀπόλυτον μετοχὴ ἐπιθετικὴ «λέγουσα» καθὼς καὶ τὸ ἐπιφώνημα «οἴμοι» τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐγκλείεται εἰς τὴν σπαρακτικὴν ἐπίκλησιν «Κύριε». Ἡ «ζοφώδης νύξ» καλεῖται «μαύρη» τοῦ ἐπιθέτου ἀναδιπλουμένου. Τοῦτο ὅμως δὲν καλύπτει τὴν βαρύνουσαν ἔννοια τοῦ «ζοφώδης». Τὸ ρῆμα «ὑπάρχει» ἐπεκτεταμένον μὲν, ἐννοιολογικῶς ὅμως ἄκρως ἐπιτυχῶς ἔγινε «φωλιάζει», μετατοπίζεται ὅμως αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ Ἄλκαϊου καὶ προσάπτεται εἰς τὴν ἐπεξηγήσιν «ἔρωσ τῆς ἀμαρτίας», ἐνῶ τὸ ρῆμα «σκιάζει» ἐξάγεται νοηματικῶς ἐκ τῶν λέξεων «νύξ» καὶ «οἴστρος», τὸ ὁποῖον ὅμως παραλείπεται, ὑποκατασταθὲν ὑπὸ τοῦ «νυχτιὰ». Ἐπινόησις τοῦ Ἄλκαϊου εἶναι καὶ τὸ ἐπίθετον «ἀνεσπερος», ἀντίθετον μὲν πρὸς τὰ «ζοφώδης» - «ἀσέληνος» ἀλλ' ἔχον ὁμοίως κέντρον τὴν ἔννοιαν τοῦ φωτός. Ὁ Κυριαζῆς μεταφράζει: «Κι' ὠϊμέ! Μιὰ νύχτα εἶναι γιὰ μένα μουγγή, βαθειά, χωρὶς φεγγάρι. Οἴστρος ἀκολασίας! ὁ ἔρωσ τῆς ἀμαρτίας!». Ἡ μετοχὴ καὶ πάλιν παραλείπεται, εἶναι εὐνόητον παρὰ ταῦτα ὅτι ὁμιλεῖ ἢ ὀδυρομένη. Πιστὴ ἢ λοιπὴ μετάφρασις. Ἐξοχος ἢ ἀπόδοσις τοῦ «ζοφώδης» διὰ δύο ἐπιθέτων «μουγγή» - «βαθειά», τὰ ὁποῖα δηλοῦν τὸ ἀπόλυτον σκότος. Ἀκολουθεῖ ἐν ἀσύνδετον σχῆμα, καλὸν ἐν γένει, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τὸν λεκτικὸν τρόπον τοῦ κειμένου πιστῶς, ἐφ' ὅσον εἶναι λέξεις χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν νεοελληνικὴν καθομιλουμένην. Μάγνης: «Ἀλλοίμονό μου καὶ νύχτα σκοταδερὴ, στὰ βάθεια τῆς ψυχῆς μου βασιλεύει, κι' ἔρωτας μὲ φλογίζει ἀμαρτωλὸς κι' ἀκολασία δέρνει με μανία». Τὸ ἐπίθετον «σκοταδερὴ» κρίνεται ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν ἠέλωσιν τοῦ «ζοφώδης». Τὸ «μοὶ ὑπάρχει» μεταφράζεται: πλήρως καὶ μάλιστα ἀποβαίνει ἐντονώτερον ἢ εἰς τὸ κείμενον, διὰ τοῦ «βασιλεύει στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου». Ἡ ἐλαφρὰ παρήχησις τοῦ β φανερώνει τὸ ἄγχος, τὸ βάρος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν βοήν τὴν ὁποῖαν δημιουργοῦν αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως. Περαιτέρω οἱ ὀνομαστικοὶ προσδιορισμοὶ τοῦ κειμένου πλαισιοῦνται διὰ ρημάτων ἀναλόγων καὶ δημιουργοῦνται κατὰ παράταξιν προτάσεις. Οὕτως ὁ μὲν «ἔρωσ φλογίζει» ἢ δὲ «μανία δέρνει». Ὁ Μάγνης ἐπεκτείνεται ἐκ τοῦ «οἴστρος» εἰς «μανίαν», τὸ δὲ «δέρνει» φαίνεται μᾶλλον προσφιλὲς εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἶναι συνάμα καὶ ἐπιτυχές. Ἐξ ὅλου τοῦ χωρίου μόνον τὸ «ἀσέληνος» δὲν ἐρμηνεύεται, καθὼς καὶ ἡ παρενθετικῶς κειμένη μετοχὴ «λέγουσα». Ὁ Παλαμᾶς εἰς τὰς φράσεις «Οἴστρος μὲ δέρνει ἀκολασίας ... Νυχτιὰ, σκοτάδι ἀφέγγαρο, ἄναστρο μὲ ζώνει, τὸ σκοτάδι τῆς ἀμαρτίας· φωτιὰ μὲ καίει, μὲ λιώνει», παραλείπει τὸ ἐπιφώνημα καὶ τὴν μετοχὴν, ἐνῶ ἀποδίδει πλουσίως τὸ «νύξ μοι ὑπάρχει». Τὸ ρῆμα «ζώνει» δίδει πλήρως τὴν ὀκληρὰν αἰσθησὶν τῆς πιέσεως. Ἡ «νύξ» ἀποδίδεται διὰ δύο λέξεων, «νυχτιὰ», «σκοτάδι», πρὸς δῆλωσιν τῆς ἀπελπισίας. Καθὼς ὁ Μάγνης, ὁ Παλαμᾶς σχηματίζει δύο κυρίας, ἀλλ' ἀσυνδέτους προτάσεις. Τὸ ρῆμα «σέρνει» φανερώνει ρεαλιστικώτατα τὴν παθητικὴν κυριολεκτικῶς κατάστασιν τοῦ ἀντικειμένου καὶ δηλοῖ τὴν πλήρη κατάρρευσιν τῆς προσωπικότητος. Ὁ ἔρωσ ἀποδίδεται ὡς «φωτιὰ», τοῦτο συχνάκις ἀπαντᾷ εἰς λογοτεχνικὰ κείμενα. Τὰ δύο ρήματα «καίει», «λιώνει» ἔχουν τεθῆ κατ' αὔξησιν καὶ εἶναι ἀποτελεσματικῶς παραστατικά. Πολέμης: «Ὁϊμέ, φωνάζει, ὀλόγουρα νύκτα εἶναι, νύκτα μαύρη, νύκτα ποὺ ἀνοίγει καὶ κεντᾷ τοὺς σαρκικούς μου πόθους, καὶ σκοτεινὴ, κι' ἀσέληνος, τῆς ἀμαρτίας

ἔρωσ». Ἡ μετοχή κατὰ τρόπον ὠραῖον ἀποδίδεται διὰ παρενθετικοῦ ρήματος, ἐνῶ ἀπὸ τῆς ἐπιφωνήσεως «οἶμοι» ὠδηγήθη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ «φωνάζει». Τὸ «ὑπάρχει» δὲν μεταφράζεται καὶ τὸ «σκοτεινὴ» εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ «ζοφώδης». Καὶ ὁ «οἶστρος» παραλείπεται ἀλλ' ἀποδίδεται ἐκφραστικώτατα ἢ δρᾶσις τοῦ διὰ τῶν ρημάτων «ἀνοίγει καὶ κεντᾶ». Ὁ «ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας» μεταφέρεται ὡς ἔχει. Ἡ Σεβαστοπούλου μεταφράζουσα «Ἀλλοιὰ τῆς λέγει ὅτι: Ἡ νύχτα εἶνε μου κεντρί κακό, ἀκολασίας σκοτάδι ἀφωσφόρητο. ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας», δεικνύει ὅτι ἀκουσίως ἐπλανήθη, διότι δὲν ἀνέγνωσεν, ὅπως φαίνεται, προσεκτικῶς τὸ κείμενον. Παρασυρθεῖσα δὲ ἐκ τοῦ πρώτου βλέμματος, ἐξέλαβεν τὴν πρότασιν «ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει» ὡς εἰδικὴν καὶ ἀντικείμενον τῆς μετοχῆς «λέγουσα». Ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ εἶναι ἡ πρότασις αὐτὴ εἰδική, διότι κατὰ πρῶτον λόγον χωρίζεται ἀπὸ τῆς μετοχῆς διὰ κόματος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐξαρτᾶται ἐξ ἐννοουμένου ρήματος ψυχικοῦ πάθους «ὀδύρομαι» ἢ τινος ἄλλου παρεμφεροῦς σημασίας, ἐξαγομένου δὲ ἐκ τῶν συμφραζομένων καὶ ἐκ τοῦ σχελιαστικοῦ ἐπιφωνήματος «οἶμοι». Συνεπῶς ἡ πρότασις αὐτὴ εἶναι δευτερεύουσα αἰτιολογική, εἰσαγομένη διὰ τοῦ συνδέσμου «ὅτι», ἐπειδὴ ἐξαρτᾶται ἐκ ρήματος ψυχικοῦ πάθους σημαντικοῦ. Ἐκτὸς τούτων δέ, ὁ στίχος σημειώνει ἀποτυχίαν καὶ καλαισθητικῶς λόγῳ τοῦ «ἄλλοιὰ» καὶ τοῦ «ὅτι» τὸ ὁποῖον παραμένει μετέωρον εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου. Τὸ ἐπίθετον «ἀφωσφόρητο» ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν τῶν ἐπιθέτων «ζοφώδης καὶ ἀσέληνος» ἀλλ' ὄχι ὅσον ἔπρεπε ἱκανοποιητικῶς ἐξ ἀπόψεως ἐντάσεως ποιητικῆς. Τὸ σκότος τῆς ἀπελπισίας ἀποδίδεται καὶ ἐδῶ διὰ δύο λέξεων «νύχτα» καὶ «σκοιάδι». Τὸ «μοι» ἀπεδόθη ὀρθῶς ὡς «μοῦ» καὶ ὁ «οἶστρος» εὐστόχως μετεβλήθη εἰς «κεντρί». Τὸ «κακό» εἶναι νοηματικῶς καλό, ἀλλ' εἶναι ἐπιπόνησις χάριν τοῦ μέτρου. Ἐν γένει ἡ Σεβαστοπούλου ἀκολουθεῖ τὸν ἀσύνδετον ἐκφραστικὸν τρόπον τοῦ κειμένου. Σπεράντσα: «Τὸ ξαίρω, ἀλίμονο, ἰὲ ζώνει σκοτεινὴ μὰ νύχτα κι' ἔμειν' ἡ ζωὴ μου ἄχαρη, ἄδεια. Ἀκολασίας ἀὲ δέρνει ὁ οἶστρος καὶ πονεῖ, πονεῖ ἡ ψυχὴ μου μὲς στ' ἀφέγγαρο σκοτάδια». Ἐλευθέρως ἀποδίδει τὴν ὀνομαστικὴν ἀπόλυτον τῆς ἐπιθετικῆς μετοχῆς διὰ τοῦ πρώτου προσώπου ρήματος γνωστικοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ χωρὶς νοηματικὴν καὶ κφραστικὴν ἐπιτυχίαν. Ὑπάρχει ἄρκετὸς πλατειασιμὸς νοημάτων, χρησιμοποιεῖ δὲ τὰ ρήματα «ζώνει» καὶ «σέρνει» τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὸν Παμμᾶν. Ἐντονος παρουσιάζεται ἐδῶ ἡ ποιητικὴ διάθεσις τοῦ Σπεράντσα, ὁ ποῖος ἐδημιούργησε θαυμάσιον λογοτεχνικὸν ὕφος εἰς τὴν στροφὴν αὐτὴν.

Γενικῶς τὸ χωρίον τοῦτο λόγῳ τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου, τοῦ βάθους τῶν συναισθημάτων, τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιθέτων καὶ τῆς ἀβιάστου παρουσίας τῶν ἐπικρατούντων παθῶν παρέσχεν εἰς τοὺς ποιητὰς μεταφραστὰς τὴν εὐκαιρίαν διὰ μίαν θερμὴν ποιητικὴν δημιουργίαν.

«Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων». Ἀλκαῖος: «Εὐδόκησε νὰ φτάσουν δάκρυά μου τὰ τόσα σιτὴν καρδιά Σου!..». Ἐλευθέρως καὶ καλὴ ἐρμηνεία τὰ τόνου προσευχῆς. Ἡ μορφὴ τοῦ στίχου δὲν εἶναι ποιητικὴ, μετρικῶς δὲν εἶναι ὁ λόγος. Μόνον ἡ ἔκφρασις εἶναι πολὺ ἀνθρωπίνη. Ἡ ἔκφρασις «τὰ πηγὰς» δὲν ἀρκοῦν διὰ τὰς «πηγὰς». Ὁ Κυριαζῆς ἔχει: «Καὶ δέξου τῶν δακρύων τὴν βρύσην, πηγὴς ποῦ ὁ πόνος μου τὴν τρέφει». Ἐδῶ διατηρεῖται τὸ ἴδιον ἔκφρασις τῆς προστακτικῆς, ἀλλ' ἔχομεν μεγάλην ἀνάλυσιν τοῦ ἀντικειμένου δι' ἑκκλήρου ἀναφορικῆς προτάσεως κυρίως πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ στίχου. Ἐντὼς δὲν ἀφίσταται τοῦ γενικοῦ κλίματος. Μάγνης: «Καὶ τὴν πηγὴν μου δέξου τῶν δακρύων». Ἀπλῆ κατὰ λέξιν μετὰφρασις, ὅπου, μόνον, ἡ λέξις «πηγὴς» τοποθετεῖται ἐκ τῶν πρώτων διὰ νὰ προβληθῇ καλλίτερον τὸ πλῆθος τῶν δακρύων. Εἶναι στίχος ἀνόγου μέτρου. Ὁ Παλαμᾶς ἀποδίδει «πάρε τα,

ἔρωτά μου, κυλᾶνε, εἶναι ποτάμια φλογερὰ τὰ δάκρυά μου». Καὶ πάλιν παθητικώτερος καὶ δραματικώτερος ὁ τόνος εἰς τὸν Παλαμᾶν ἢ εἰς τὸ πρωτότυπον. Ὅμως ὁ πλατεϊασμὸς εἶναι σημαντικὸς καὶ κυρίως ἡ προσφώνησις «Ἐρωτά μου» δύναται νὰ θεωρηθῆ μᾶλλον ἄστοχος ἐφ' ὅσον μόλις πρὸ ὀλίγου ὑπῆρχε τὸ «Ἐρως τῆς ἀμαρτίας». Ἐξ ἄλλου ὅμως ὁ Παλαμᾶς εἶχεν ἀποφύγει νὰ ἀποδώσῃ τὸ «Ἐρως τῆς ἀμαρτίας» ὡς εἶχεν εἰς τὸ κείμενον. Ἡ προστακτικὴ «πάρε τα» δὲν περικλείει τὸν σεβασμὸν τῆς προστακτικῆς τοῦ κειμένου «Δέξαι». Ἡ ἀφθονία τῶν δακρύων ἀποδίδεται παραστατικῶς. Ὁ Πολέμης εἰς τὴν μετάφρασιν «Δέξαι, Χριστέ, τὰ δάκρυα, τὰ δάκρυα ποῦ χύνω» διατηρεῖ τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ πρωτοτύπου συνοδευομένην ὅμως ὑπὸ θερμῆς κλητικῆς προσφωνήσεως «Χριστέ». Ὁ ἀναδιπλασιασμὸς τοῦ ἀντικειμένου ἐπιδιώκει νὰ ἀποδώσῃ τὴν ποσότητα τῶν δακρύων. Ἡ ἀκολουθοῦσα ἀναφορικὴ πρότασις συμπληροῖ ἀπλῶς τὸ νόημα. Ἡ Σεβαστοπούλου διὰ τῶν «Πάρε τα, βρύσες δάκρυα τρέχουν τὰ δυὸ μου μάτια» ἀκολουθεῖ ὀλίγον τὸν τρόπον ἐκφράσεως τοῦ Παλαμᾶ. Ἐχει ὅμως καὶ ὠρισιμένην χαλαρότητα ὁ στίχος. Ἐπίσης τὴν μεγάλην δακρυρροὴν ἀποδίδει πλήρως καὶ παραστατικῶς. Σπεράντας: «Δέξου μου δέξου τῶν δακρύων τὶς πηγές». Ἐντονος ἰκεσία διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς προστακτικῆς, χωρὶς ἄλλην ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ κειμένου.

Γενικῶς αἱ ὀλίγαι αὐταὶ λέξεις τῆς Κασίας ἔδωσαν λαβὴν εἰς ἐπέκτασιν καὶ εἰς ἄλλους συναισθηματισμοὺς ὡς εἰς τοὺς Κυριαζῆν καὶ Παλαμᾶν. Πλὴν τῶν Παλαμᾶ καὶ Σεβαστοπούλου, οἱ ὅποιοι ἔχουν «πάρε», οἱ λοιποὶ μεταφρασταὶ καὶ τοῦ Ἀλκαίου ὀλίγον παρεκκλίνοντες, ἔχουν τὴν προστακτικὴν ἀορίστου τοῦ ρ. «δέχομαι».

«Ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ». Τὸ ρῆμα διεξάγω δηλοῖ σήμερον τὴν πραγματοποίησιν ἐνὸς γεγονότος ἢ μιᾶς πράξεως. Λέγεται λ.χ. «Ὁ ἄγων διεξάγεται σήμερον». Εἶναι πολυσύνθετον ρῆμα, τοῦ ὁποίου τὸ βασικὸν συνθετικὸν ἄγω σημαίνει ὀδηγῶ. Ἐξάγω σημαίνει ὀδηγῶ ἔξω ἀπὸ ἐνὸς τόπου, ἐνῷ διεξάγω σημαίνει κυριολεκτικῶς ὀδηγῶ ἔξω κάτι διὰ κάποιου τόπου. Τὸ ρῆμα ὅμως ἐκρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντινῶν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ σημερινοῦ ρήματος «κατευθύνω». Τὸ χωρίον τοῦτο παρουσιάζει δυσχέρειαν εἰς τὴν ἐρμηνείαν λόγῳ τῆς δοτικῆς «νεφέλαις». Αὐτὴ τελικῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὡς δοτικὴ τοπικὴ. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω προχωροῦμεν εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ τρόπου ἀποδόσεως τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν ἐπτὰ μεταφραστῶν. Ὁ Ἀλκαῖος ἔχει ἀποδώσει τοῦτο ὡς ἐξῆς: «Ἐσὸ ποῦ τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν καὶ τοῦ πελάου ψηλῶνεις σύγνεφά Σου». Ἀρκετὰ καλὴ ἢ ἀπόδοσις τοῦ νοήματος. Ὁρθῶς ἀναλύεται ἡ ἐπιθετικὴ μετοχὴ διὰ ἀναφορικῆς προτάσεως. Ἡ προσαύξησις «τῶν ποταμῶν» μᾶλλον ἀστοχεῖ. Ὁ Ἀλκαῖος ἀποδίδει τὴν δοτικὴν ὡσὰν προληπτικὸν κατηγορούμενον, προχωρῶν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φαινομένου. Ὁ Κυριαζῆς ἔχει «Σὺ, ποῦ ἀπ' τῆ θάλασσα ἀνεβάσεις καὶ τὸ νερὸ ψηλὰ σὲ νέφη». Καλὴ ἢ κατὰ λέξιν ἀπόδοσις, τὴν δοτικὴν τοπικὴν ὅμως ἐννοεῖ καὶ πάλιν κατηγορηματικῶς καὶ ἀποδίδει αὐτὴν δι' ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ «σὲ νέφη». Πλησιάζει ὀλίγον πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀπόδοσιν τοῦ τύπου, ἐλλεῖπει μόνον ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς. Ὁ Μάγνης ἀποδίδει ποιητικῶς ὡραῖα τὸ χωρίον διὰ τοῦ «Τῆς θάλασσας σὺ ποῦ ἀνασέρνεις τὰ νερά». Τὸ χρησιμοποιούμενον ρῆμα προσφέρει ἐνάργειαν. Ὅμως παραλείπει τὸ «νεφέλαις», ἀποφεύγων τὸν σκόπελον τῆς δοτικῆς αὐτῆς. Προτάσσει τὴν γενικὴν «τῆς θάλασσας» πρὸς ἔμφασιν. Ὁ Παλαμᾶς μεταφράζει ὡς ἐξῆς: «Ἐσὸ ποῦ ἀπ' τὰ πέλαα τὰ νερά τὰ ὑψώνεις νέφη». Μᾶς παρουσιάζει μιάν καλὴν νοηματικῶς ἀπόδοσιν. Ὡς καὶ ὁ Ἀλκαῖος τὴν δοτικὴν μετατρέπει εἰς προληπτικὸν κατηγορούμενον. Ὁ Πολέμης διὰ τῶν «Σὺ ποῦ τραβᾶς ἔς τὰ

σύννεφα τῆς θάλασσης τὸ κῦμα ἔχει ἐξουδετερώσει τὰς χασμωδίας τῶν προηγούμενων ἀποδόσεων. Τὸ «τραβάς» εἶναι ζωηρὸν καὶ παραστατικόν. Εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἀποδίδει τὴν δοτικὴν ἀκριβῶς δι' ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ τόπου κατὰ τρόπον ἀκριβῆ: «ἔς τὰ σύννεφα». Ὅμως ἡ ἀπόδοσις τοῦ ὕδατος διὰ τῆς λέξεως «κῦμα» εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ἀποτελεῖ μᾶλλον ποιητικὴν ὑπερβολήν. Ἡ Σεβαστοπούλου εἰς τὴν φράσιν «Ἐσὺ πού ἀνάρια σύννεφα ὑψώνεις τὰ ὑδάτια» ἀκολουθεῖ τοὺς Ἀλκαῖον καὶ Παλαμᾶν ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς δοτικῆς «νεφέλαις». Τὸ ἐπίθετον «ἀνάρια» εἶναι προσθήκη ζωγραφικῆ παρουσιάζει τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ σύννεφα δὲν ἔχουν πυκνώσει ἀκόμη. Παραλείπει τὴν γενικὴν «θαλάσσης» καὶ διὰ τοῦ ἀπλοῦ οὐσιαστικοῦ «ὑδάτια» γενικοποιεῖ τὸ φαινόμενον τῆς ἐξατμίσεως εἰς κάθε ὑδατίνην μᾶζαν. Ὁ Σπεράντσας διὰ τῶν στίχων «Σύ, πού ἀπ' τὸ πέλαο τὰ νερά κι' ἀπ' τῆς αὐγῆς τῆς δροσοστάλες ἀνυψώνεις σύννεφά Σου» μεταφράζει τὸ χωρίον μετὰ λογοτεχνικοῦ τόνου καὶ ὠραίων εἰκόνων ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ἐλευθερίας καὶ νέων προσθηκῶν. Τὴν δοτικὴν ἀποδίδει ὡς προληπτικὸν κατηγορούμενον, ὅπως οἱ Ἀλκαῖος, Παλαμᾶς καὶ Σεβαστοπούλου.

Γενικῶς ὁ στίχος αὐτὸς παρουσίασεν σημαντικὴν δυσκολίαν διὰ μίαν ὠραίαν, ὀρθὴν καὶ ποιητικὴν ἀπόδοσιν. Πλὴν τοῦ Μάγνη καὶ τῆς Σεβαστοπούλου, οἱ λοιποὶ ἐπεξετάθησαν εἰς ἀπόδοσιν μετὰ περισσοτέρων λέξεων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ μετοχὴ «ὁ διεξάγων» ἡ ὁποία εἶναι ὀνομαστικὴ πῶσις, ἀντὶ κλητικῆς. Οὕτω πλὴν τῆς ἀναλύσεως εἰς ἀναφορικὴν πρότασιν, ὅπαντες ἀναγκάζονται νὰ ἀποδώσουν καὶ τὴν περιεχομένην κλητικὴν διὰ τοῦ «(Ἐ)σὺ». Ἐπίσης ἡ δοτικὴ «νεφέλαις» ὑπῆρξεν ἐν δύσκολον σημεῖον· πάντως αὕτη πρέπει νὰ νοηθῆ ὅτι ἐν τελευταία ἀναλύσει δὲν συμβολίζει εἰμὴ τὸν ἴδιον τὸν οὐρανόν, τὰ ὕψη καὶ εἶναι συχνὸν τὸ λεγόμενον «ἔφθασε ὡς τὰ σύννεφα», ὅπου βεβαίως τὰ σύννεφα ὑποννοῦν τὸν οὐρανόν. Ἐξ ἄλλου, ἐξαιρέσει τῶν ἀποδόσεων τοῦ Μάγνη καὶ τοῦ Πολέμη, κυρίως, οἱ μεταφρασταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πλάσουν στίχους ρέοντος λόγου, ἄνευ χασμωδιῶν καὶ συνιζήσεων.

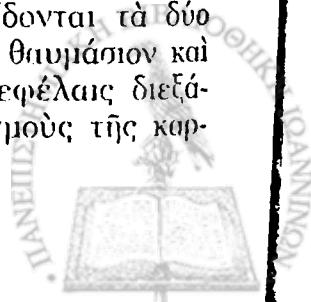
«Κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας». Πολὺ ἐλευθέρᾳ εἶναι ἢ ἐρμηνεία τοῦ Ἀλκαίου ὁ ὁποῖος ἔχει «Κι ἀπλώνοντας τὰ χέρια... σι' ἄμετρον πάνου πόνου σου τὸ θρήνηο καὶ τῆς μετάνοιας, κάνε μου ν' ἀνθίσει τοῦ λυτρωμοῦ μου ὀλεῦδο τὸ κρίνο...». Ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι συνεπὴς πρὸς τὸ κείμενον εἰμὴ μόνον εἰς τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ χωρίου. Κυριαζῆς: «Γεῖρε ἐδῶ πάνω στῆς καρδιᾶς μου τοὺς στεναγμοὺς, πού Σὲ καλοῦνε». Ἀπλῆ καὶ ὀρθὴ μετάφρασις διατηρουμένων πολλῶν λέξεων τοῦ κειμένου. Ἡ δοτικὴ χασμωδικὴ «μοῖ» ἐγένετο κτητικὴ ἀντωνυμίᾳ «μου». Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ τόπου «ἐδῶ» καὶ «πάνω» εἶναι βεβαίως καλοὶ χάριν μέτρου, δεικνύουν δὲ καὶ τὴν λαχίاران τῆς γυναικὸς νὰ ἀφιερῶσιν εἰς αὐτὴν καὶ μόνον, ὀλίγας πηγμᾶς ὁ Μέγας Λυτρωτῆς. Ὁ Μάγνης διὰ τῶν «Συμπόνα στῆς καρδιᾶς μου τοὺς καὶμοὺς» διατηρεῖ τὴν ἔντασιν τῆς δεήσεως, ἔχων προχωρήσει εἰς τὸ ἀποτελεσματικὸν τῆς κάμψεως τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ εἰς τὴν συμπόνιαν. Παλαμᾶς: Γύρε σ' ἐμέ. Ἡ ψυχὴ μου πῶς πονεῖ!» Ἀποδίδει ποιητικῶς, διὰ δύο προτάσεων κυρίων. Καὶ ναὶ μὲν ἡ πρώτη εἶναι πιστὴ μετάφρασις, εἰς τὴν δευτέραν μὲν ἔχει δημιουργήσει τὸ ρῆμα «πονῶ» ἐκ τῶν στεναγμῶν καὶ τῆς ἐν γένει τρισφαίρας. Ἡ λέξις «ψυχὴ» εἶναι ἐπιβλητικωτέρα τῆς λέξεως «καρδιά», ἵστί εἶναι κάτι τὸ ἄυλον καὶ ὁ πόνος τῆς ψυχῆς εἶναι πόνος μετάνοιας. ἐνῶ ἡ πόνος τῆς καρδίας εἶναι πόνος συναισθηματικὸς. Διὰ τῆς διαιρέσεως εἰς δύο ἔρη ἐξόχως ὁ Παλαμᾶς διέκρινε τὰς ἐνεργείας τοῦ Κυρίου ἀπὸ ἐκείνας τῆς παρτωλῆς. Ὁ Πολέμη διὰ τοῦ «Λυγίσου, γύρε τὴν καρδιά ἔς τοὺς στεναγμοὺς σου» παρουσιάζει ὁμοίως ἱκετευτικὴν ἔντασιν διὰ δύο προτρεπτικῶν προστα-

κτικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη δεικνύει τὴν κίνησιν τοῦ σώματος, ἐνῶ ἡ δευτέρα τὴν κίνησιν τῆς καρδίας καὶ τὴν συμπάθειαν. Σεβαστοπούλου: «Λύγιζε μπρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς δόλιας μου καρδιᾶς», χρησιμοποιεῖ προστακτικὴ ἐνεσιῶτος πρὸς προβολὴν τῆς διαρκείας τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος χρειάζεται διὰ νὰ ἀκουσθοῦν καὶ ἴσως ουχὼρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι τῆς γυναικός. Ὁ χαρακτηριζόμενος «δόλιας» ἀνιλεῖται ἐκ τοῦ γενικοῦ πνεύματος τοῦ χωρίου καὶ χάριν τοῦ μέτρου. Ὁ Σπεράντσας ἔχων «καὶ τῆς καρδιᾶς μου τὸ ἀναστέναγμα ἀφηγκράσου» ἀποδίδει ἐλευθέρως ἀλλὰ μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας τὸ χωρίον. Ὑπάρχει λαϊκὸν χρῶμα κοινῶν προσευχῶν. Τὸ «ἀφηγκράσου» προϋποθέτει τὴν ἀνάλογον κάμψιν.

«Ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφράστῳ Σου κενώσει». Οἱ Ἄλκαϊος καὶ Σπεράντσας δὲν ἀποδίδουν τὸν στίχον εἴτε διότι δὲν κατενόησαν αὐτόν, εἴτε διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν μεταφράσουν. Εἰς τὸν Κυριαζῆν, ὁ ὁποῖος μεταφράζει: «Σύ, ποῦ ἔκλεινες στῆ γῆ τὰ Οὐράνια καὶ σάρκα πῆραν καὶ μιλοῦνε», πρέπει νὰ καταλογίσωμεν ἐξ αἰτίας τῆς γραφῆς «ἔκλεινες» εἴτε αὐθαίρετον ἐναλλαγὴν τοῦ ρήματος — καὶ ὀλίγον τοῦ νοήματος — διὰ τοῦ ὁμοήχου τοῦ εἴτε λάθος ὀρθογραφικόν. Πάντως ἡ μετοχὴ ἀναλύεται εἰς ἀναφορικὴν πρότασιν ὀρθῶς. Ἡ ἀπόδοσις εἶναι ἀπλῆ ἀλλὰ τὸ οὐσιαστικὸν «κενώσει» ἀποδίδεται μὲν τελείως ἐλευθέρως, ἀπολύτως δὲ ἐπιτυχῶς, διὰ κατὰ παράταξιν συνδεομένων δύο κυρίων προτάσεων. Τὸ ἐπίθετον «ἀφράστῳ» ἀποδίδεται μόνον διὰ τοῦ ἐν γένει κλίματος τοῦ θαύματος. Μάγνης: «Σὺ ποῦγειρες τὰ Οὐράνια σὰ γεννιῶσουν». Ὁραιοτάτη ἀπόδοσις, ὅπου ἡ δοτικὴ τοῦ κειμένου ἀποδίδεται ὡς χρονικὴ πρότασις. Μόνη παράλειψις ἢ μὴ μετάφρασις τοῦ «ἀφράστῳ». Παλαμᾶς: «Δέξου με Ἐσὺ ποῦ δέχτηκες καὶ γείραν ἄφραστα ὡς ἐδῶ κάτω οἱ οὐρανοὶ καὶ σάρκα ἐπῆραν». Ὑπάρχει βεβαίως πλατεϊασμὸς ἀλλ' ἐρμηνεύονται πλήρως ὅλαι αἱ λέξεις τοῦ κειμένου. Ἡ δοτικὴ ἀποδίδεται κατὰ τὸν φραστικὸν τρόπον τοῦ Κυριαζῆ, ἀλλὰ περισσότερον περιωρισμένως. Ὁ Πολέμης παρέχει «Σὺ, ποῦ ἔγυρες τοὺς Οὐρανοὺς ἔς τὴ γέννησί σου ἀπάνω». Καλὴ γενικῶς ἢ πρότασις αὕτη. Ἡ δοτικὴ ἀποδίδεται χρονικῶς ἢ τοπικῶς. Ὁ διχασμὸς αὐτὸς ἀναφύεται, διότι τὸ «στὴ γέννησί σου» δεικνύει βεβαίως περισσότερον χρόνον ἀλλὰ τὸ «ἀπάνω» περισσότερον δηλοῖ τόπον. Οὕτως ἢ ἄλλως ὅμως κείται ἀπολύτως ἐντὸς τοῦ νοήματος. Σεβαστοπούλου: «Σὺ, ποῦ τοὺς οὐρανοὺς στὴ γῆ κατέβασες μὲ μιᾶς». Περιωρισμένη ἀπόδοσις, ὅπου παραλείπεται τὸ νόημα τοῦ «τῇ ἀφράστῳ σου κενώσει», ἀλλ' ἐπινοεῖται ὁ τοπικὸς προσδιορισμὸς «στὴ γῆ» καὶ ἡ δηλωτικὴ τῆς χρονικῆς συντομίας ἐπρηματικὴ ἔκφρασις «μὲ μιᾶς», ἡ ὁποία ὑπογραμμίζει ἐντονώτερον τὴν ἔννοιαν τοῦ πέραν τῶν ἀνθρωπίνων ιδιοτήτων θαύματος.

Γενικῶς εἰς τὸ χωρίον τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι, ὅσοι ἠρμήνευσαν αὐτό, ἀνέλυσαν τὴν μετοχὴν δι' ἀναφορικῆς προτάσεως μετὰ τῆς κλητικῆς, ἢ ὁποία ἐμπεριέχεται νοηματικῶς εἰς τὸ κείμενον (ἐ)σύ. Οἱ στίχοι 8—11 τοῦ κειμένου ἔχουν γραφῆ κατὰ θαυμαστὴν τεχνικὴν. Ἡ συγγραφεὺς ἰκετεύει διὰ δεήσεως δημεροῦς. Ἐκαστὸν σκέλος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως ὑπὸ τῆς μελωδοῦ δύο ἐνεργειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη εἶναι διὰ τὸν Κύριον μὲν κάτι ἐλάχιστον, ἀλλὰ διὰ τὴν δεομένην κάτι σημαντικόν· ἡ δευτέρα δὲ εἶναι μία πρᾶξις διὰ μὲν τὸν Κύριον δυνατὴ, διὰ τὴν ἰκετεύουσαν ὅμως τελείως ἀδύνατος· μία ἐνέργεια ἀνάλογος ἀλλ' ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιότερα τῆς πρώτης. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρωτότυπον ἀποδίδονται τὰ δύο αὐτὰ σκέλη, καὶ ἰδιαίτερος τὸ δεύτερον, κατὰ λεκτικὸν τρόπον θαυμάσιον καὶ παρασημασιώτατον: «Δέξαι τὰς πηγὰς τῶν δακρύων» — «ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ»· «κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρ-

δίας» — «ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφράστῳ σου κενώσει». Ἄλλ' εἰς τὴν ἀπόδοσιν οἱ μεταφρασταὶ δὲν ἐπέτυχον ἅπαντες καὶ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν λεκτικὴν λεπτὴν ἔκφρασιν τῆς ἀντιπαραβολῆς αὐτῆς. Οὕτως εἰς τὸ πρῶτον σκέλος ἔχομεν ἀντιστοίχως τὰ ρηματικὰ ζεύγη:

Ἄλκαϊος: «εὐδόκησε νὰ φτάσουν» — «ἐσὺ πού... ψηλώνεις τὰ σύγνεφά σου». Ἄρκετὴ ἢ ἐπιτυχία.

Κυριαζῆς: «Δέξου» — «Σὺ, πού... ἀνεβάσεις». Ἀπλῆ ἀπόδοσις, ὀλίγη ἐπιτυχία.

Μάγνης: «Δέξου...» — «Σὺ, πού ἀνασέρνεις». Καλὴ ἀπόδοσις, ὀλίγη ἐπιτυχία.

Παλαμᾶς: «Πάρε τα...» — «Ἐσὺ πού... ὑψώνεις...». Ζωηρὰ ἀπόδοσις, ὀλίγη ἐπιτυχίας.

Πολέμης: «Δέξαι...» — «Σὺ, πού τραβάς...». Καλὴ ἀπόδοσις, ὀλίγη ἐπιτυχία.

Σεβαστοπούλου: «Πάρε τα...» — «Ἐσὺ πού... ὑψώνεις». Ζωηρὰ ἀπόδοσις, ὀλίγη ἐπιτυχία.

Σπεράντσας: «Δέξου...» — «Σὺ, πού... ἀνυψώνεις». Ἀπλῆ ἀπόδοσις, ὀλίγη ἐπιτυχία.

Παρατηροῦμεν ὅτι τὰς δύο κινήσεις ἀποδίδει κατὰ τὸν πλέον παράλληλον τρόπον λεκτικῶς ἐδῶ ὁ Ἄλκαϊος, χρησιμοποιοῦν ἐκεῖνον τὸν ρηματικὸν τύπον «νὰ φτάσουν».

Εἰς τὸ δεύτερον σκέλος παρουσιάζεται αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῆς ἀντιπαραβολῆς:

Κυριαζῆς: «Γεῖρε...» — «Σὺ πού ἐκλ(ε)ινες». Ἐφ' ὅσον εἶναι «ἐκλινες» ὄντως ἢ ἐπιτυχία ἄρκετῆ.

Μάγνης: «Συμπόνα...» — «Σὺ ποῦγυρες...». Ἡ κίνησις δὲν ἀποδίδεται καθαρῶς εἰς τὸ α' σκέλος.

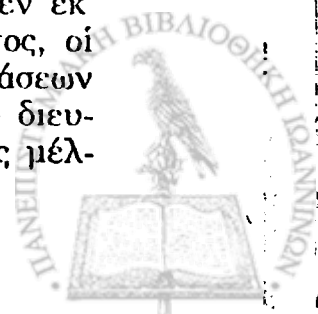
Παλαμᾶς: «Γύρε... Δέξουμε...» — «Ἐσὺ πού δέχτηκες καὶ γείραν». Λί δύο κινήσεις παραλληλίζονται εὐστόχως.

Πολέμης: «Λυγίσου... Γύρε...» — «Σὺ ποῦγυρες...». Ἡ πλέον ἐπιτυχῆς ἀντιπαραβολὴ τῶν κινήσεων.

Σεβαστοπούλου: «Λύγιζε...» — «Σὺ πού... κατέβασες». Ὀλιγώτερον ἐπιτυχῆς λόγῳ τοῦ δευτέρου μέρους.

Παρατηροῦμεν ὅτι τὴν ἔννοιαν τοῦ «κάμφθητι» ἀποδίδει, διὰ δύο πάντως ρημάτων, ὁ Πολέμης ἐπιτυχέστερον τῶν λοιπῶν, ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «κλίνας». Διότι τὴν πλέον βαρύνουσαν σημασίαν τοῦ παθητικοῦ «κάμφθητι» ἐναντι τοῦ ἐνεργητικοῦ «κλίνας» δεικνύει ἡ λέξις «λυγίσου», ἡ ὁποία ἀκριβῶς ἀπουσιάζει ἐκ τοῦ δευτέρου μέρους, «σὺ ποῦγυρες», τοῦ ὁποίου πρὸ ἀντίστοιχον «γύρε» ἀρμονικῶς ὑπάρχει εἰς τὸ πρῶτον μέρος. Τοιοῦτοτρόπως δεικνύεται λίαν ἐπιτυχῶς πόσον μικρὸν εἶναι διὰ τὸν Κύριον νὰ κάμψη τὰ οὐράνια καὶ πόσον μέγα διὰ τὴν ἁμαρτωλὴν νὰ κύψη ὁ Κύριος μετὰ συμπαθείας ὑπεράνω τῶν ἁμαρτημάτων τῆς.

«Καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους σου πόδας». Ζήτημα ἀναφυόμενον ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῶν νεοελληνικῶν τοῦ ἀποδόσεων εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ τύπου «καταφιλήσω» καὶ τοῦ συναφοῦς «ἀποσημῆξω». Διότι ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν ἐπιπέδων ποιητῶν ἐννοοῦν τοὺς τύπους αὐτοὺς ὡς ὀριστικὴν μέλλοντος, οἱ ἄλλοι δὲ ὡς ὑποτακτικὴν ἀορίστου. Διὰ τὴν ἀξιολόγησιν δὲ τῶν μεταφράσεων τοῦ χωρίου εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποσαφήνισις τῶν τύπων. Πρὸς τοῦτο διευρυνίζομεν τὰς σημασίας τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς ὑποτακτικῆς. Ὁ χρόνος, μέλ-

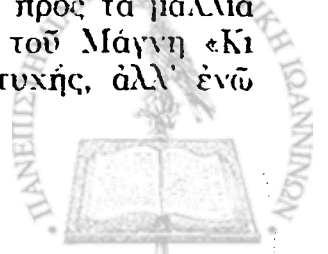
λων παρουσιάζει μίαν δυνάμει υπάρχουσαν κατάστασιν, τείνουσαν νὰ πραγματοποιηθῆ ἐν τῷ παρόντι. Ἡ ὑποτακτικὴ ὅμως ἔγκλισις, δηλοῖ ὑποκειμενικὴν διάθεσιν ψυχῆς καὶ μάλιστα ἡ βουλητικὴ προτρεπτικὴ ὑποτακτικὴ δηλοῖ ἐκείνην τὴν ψυχικὴν διάθεσιν, ἡ ὁποία δὲν ἀποβλέπει εἰμὴ μόνον εἰς τὸ ἀντικείμενόν της. Πρόκειται δηλαδή περὶ τῆς καθαρωτέρας ἐκφράσεως τῆς ἐντόνου ἐπιθυμίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κασιανὴ ἐπιδιώκει ἐδῶ νὰ προσδώσῃ ἐντονωτέραν ἔμφασιν εἰς τὰ κυριαρχοῦντα πάθη, χρησιμοποιεῖ σαφῶς τὴν ἔγκλισιν καὶ ὄχι τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος ὡς χρόνος ὑστερεῖ εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ ὑποκειμενικὰς διαθέσεις. Πρόκειται λοιπὸν περὶ ὑποτακτικῆς βουλητικῆς, βεβαιούσης τὸ ἐγὼ ἀκόμη καὶ ἐκτὸς πραγματικότητος· τοῦτο ἄλλωστε διαπιστοῦται ἐν προκειμένῳ, εἰδικώτερον δὲ περὶ προτρεπτικῆς ὑποτακτικῆς, ἡ ὁποία ἐκφέρεται μόνον κατὰ τὸ α' πρόσωπον ἐνικῶ ἢ πληθυντικῶ.

Ὁ Ἀλκαῖος διὰ τῶν στίχων «Κι ἐγὼ... Σκλάβα σερμένη ὡσάν τὴν πόρνη μὲ δάκρυα καὶ φιλιὰ θὰ σοῦ γεμίσω τ' ἄκραντα πόδια». Τὸ κατὰ - τοῦ ρήματος ἐπιτυχέστατα ἀποδίδεται κατὰ τὴν διπλὴν αὐτοῦ ἔννοιαν τῆς κατακορύφου πτώσεως καὶ τοῦ «καθ' ὑπερβολὴν», διὰ τῶν «σερμένη» καὶ «θὰ σοῦ γεμίσω μὲ δάκρυα καὶ φιλιὰ». Ὁ πρῶτος πάντως στίχος ἀποτελεῖ σχεδὸν ἐντελῶς ἐπινόησιν τοῦ Ἀλκαίου. Ὁ Κυριαζῆς ἀποδίδει ἐξόχως διὰ τῶν «κι ἄσε με τ' ἀκραντά σου πόδια νὰ τὰ γεμίσω ἀπ' τὰ φιλιὰ μου». Συλλαμβάνει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἀλκαῖον τὴν ὑποτακτικὴν, ἡ ὁποία ὑποδηλοῖ καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀναξιότητός της ἐκ μέρους τῆς γυναικός. Καὶ ὁ Μάγνης εἰς τὸ «Τὰ πόδια σου θὰ νὰ φιλήσω τ' ἄκραντα» ἀποδίδει τὴν ὑποτακτικὴν, ἡ ὁποία εἶναι καθαρῶς βουλητικὴ. Δὲν παραλείπει εἰμὴ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ «κατα-». Ὁ Παλαμῆς εἰς τοὺς στίχους «Στ' ἄκραντά σου τὰ πόδια, βασιλιᾶ μου ἐσύ, θὰ πέσω καὶ θὰ στὰ φιλήσω» ἔχει μετρικὰς προσθήκας καὶ ἀποδίδει τὸ ρῆμα ὡς μέλλοντα. Ἀποδίδει κατὰ τὸν ἐπιτυχέστερον τρόπον, ἂν καὶ ἐλευθέρως, τὴν ἔννοιαν τοῦ «κατα-» διὰ διπλῆς ρηματικῆς ἐκφράσεως. Θέτει πρῶτον τὸ ἀντικείμενον, διὰ νὰ δειχθῆ πόσον κάτω θὰ κυλισθῆ ἢ μετανοοῦσα. Πολέμης: «Τ' ἀνέγγιχτα τὰ πόδια σου ἄφες με νὰ φιλήσω». Ὁρθοτάτη ἐρμηνεία. Ὁ τόνος εἶναι πλήρης θρησκευτικότητος καὶ ἀπλότητος, ἡ ὁποία ἀκριβῶς ἀπομακρύνει τὸν ποιητὴν ἀπὸ τῆς ἀποδόσεως τῆς βαρύτητος τοῦ «κατα-». Σεβαστοπούλου: «Τᾶγια σου πόδια νὰ φιλήσω». Πολὺ λιτὴ ἀπόδοσις. Ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ὑποτακτικὴ ἔμεινε ἀνεξάρτητος, μόνη, ἀπολύτως προτρεπτικὴ. Σπεράντσας: «Γονατιστὴ θὰ σοῦ γεμίσω μὲ φιλιὰ τ' ἄκραντα πόδια». Ὁμοίως πληρεστάτη ἀπόδοσις τοῦ «κατα-» διὰ τῶν «Γονατιστὴ» καὶ «θὰ σοῦ γεμίσω...».

Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι μόνον οἱ Κυριαζῆς, Μάγνης, Πολέμης καὶ Σεβαστοπούλου διείδον εὐστοχώτατα τὴν ὑποτακτικὴν καὶ ἀπέδωσαν αὐτήν.

Οἱ Ἀλκαῖος, Παλαμῆς καὶ Σπεράντσας ἐφρόντισαν διὰ τὴν πλήρη ἐρμηνείαν τοῦ «κατα-», ἀλλὰ βεβαίως διὰ περισσοτέρων λέξεων.

«Ἀποσηξὼ τούτους δὲ πάλιν τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις». Ἀλκαῖος: «Κι ὕστερα μὲ τὰ ἴδια μὲ τὰ ἴδια μου μαλλιά θὰ στὰ σφουγγίσω...». Ἡ ἔκφρασις «κι ὕστερα» πολὺ καλὴ σύνδεσις τῶν δύο ρημάτων, δηλοῦσα τὴν διαδοχὴν τῶν ἐνεργειῶν. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ «ἴδια» παρουσιάζει τὴν διάθεσιν τῆς ἀμαρτωλῆς νὰ πείσῃ τὸν Ἰησοῦν περὶ τῆς προθέσεώς της. Εὐστοχον τὸ ρῆμα «σφουγγίσω». Ὁ Κυριαζῆς ἔχει «Νὰ τὰ σφουγγίσω ἐγὼ καὶ πάλι, τὰ πόδια αὐτά, μὲ τὰ μαλλιά μου». Τὸ ἀντικείμενον τοῦ ρήματος ὑπάρχει δύο φορές: εἰς τὰς λέξεις «τὰ» καὶ «τὰ πόδια». Διὰ κόματος ἐπιτυχάνεται θαυμασίως ἀντίθεσις τῶν ποδιῶν τοῦ Ἰησοῦ, κατώτατον σημεῖον πρὸς τὰ μαλλιά τῆς γυναικός, ἀνώτατον σημεῖον τοῦ σώματος. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ Μάγνη «Κι εὐθὺς μὲ τὰ μαλλιά μου θὰ σφουγγίσω» εἶναι βεβαίως ἐπιτυχής, ἀλλ' ἐνῷ

πρότερον εἶχεν ὑποτακτικὴν, τώρα ἔχει μέλλοντα, διότι ἡ βουλευτικὴ ἐνέργεια ἐφ' ὅσον ἐπετελέσθη εἰς τὴν πρώτην φάσιν «καταφιλήσω») κατόπιν καθίσταται φυσικὴ ἐξέλιξις εἰς τὴν δευτέραν, διὰ τοῦτο καὶ ἐτέθη μέλλον. Τὸ «κι εὐθύς» ἄριστον, ὡς ἐνέχον τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἀμέσως κατόπιν». Δι' αὐτοῦ λαμβάνει ὁ λόγος κοφτὴν κίνησιν καὶ δραματικότητα. Παλαμῆς: «Καὶ μὲ τῆς κεφαλῆς μου τὰ μαλλιά θὰ σὰ σφουγγίσω». Τὸ «πάλιν» παραλειπόμενον ἀφήνει τὴν ἔννοιάν του εἰς τὸ «καί». Ὡραία καὶ ἀκριβῆς μετάφρασις. Πολέμης: «Καὶ νὰ σφουγγίσω τὰ φιλιὰ μὲ τὰ πλεκτὰ μαλλιά μου». Εὐρίσκεται πλησιέστερον πάντων πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, διότι ἀποδίδει ὀρθῶς πάσας τὰς λέξεις καὶ κυρίως τὸ «βοστρύχοις» διὰ τοῦ «πλεκτὰ μαλλιά», δεδομένου ὅτι οἱ βόστρυχοι εἶναι τὰ κτενισμένα εἰς πλοκάμους, τὰ πλεγμένα εἰς «κοτσίδας» μαλλιά. Καὶ ἡ Σεβαστοπούλου εἰς τοὺς στίχους «Καὶ μὲ τῆς κεφαλῆς μου τὰ σγουρὰ νὰ τὰ σφουγγίσω», ἀποδίδει καλῶς τὸ «βοστρύχοις» διὰ τοῦ ἀπλοῦ ἐπιθέτου «σγουρὰ». Ὅπως καὶ εἰς τοὺς Παλαμῆ καὶ Πολέμη τὸ «πάλιν» περιέχεται εἰς τὸ «καί». Ὁ Σπεράντσας ἔχει «καὶ μὲ τῆς κεφαλῆς μου πάλι τὰ μαλλιά ἢ ἀμαρτωλὴ θὰ σ' τὰ σκουπίσω ἀγάλι - ἀγάλι». Καλὴ ἀλλ' ἀνεπτυγμένη ἢ ἐρημηναία διὰ τῶν λέξεων «ἢ ἀμαρτωλὴ» καὶ «ἀγάλι - ἀγάλι». Καὶ ἡ μὲν λέξις «ἀμαρτωλὴ» πηγάζει ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἔργου, ἡ δὲ ἔκφρασις «ἀγάλι - ἀγάλι» φανερώνει τὴν τρυφερότητα καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ. Ὁμοίως τὸ «πάλιν» περιελήφθη εἰς τὸ «καί».

Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι οἱ μεταφράσαντες χρησιμοποιοῦν οἱ μὲν Ἀλκαῖος, Κυριαζῆς, Μάγνης, Παλαμῆς, Πολέμης, Σεβαστοπούλου τὸν τύπον «σφουγγίσω», ἐνῶ ὁ Σπεράντσας τὸ ὀλιγώτερον ποιητικὸν «σκουπίσω». Οἱ δὲ Πολέμης καὶ Σεβαστοπούλου ἐπιτυχάνουν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τύπου «βοστρύχοις».

«Ἐν τῷ παραδείσῳ Εὐὰ τὸ δειλινὸν κρότον τοῖς ὤσιν ἠχηθεῖσα». Ὁ Ἀλκαῖος ἔχει «Τάχραντα Πλάσθη πόδια Σου, ποὺ ἢ Εὐὰ σὰν ἄκουσε βαρεῖά στοῦ Παραδείσου τῆ σιγαλιὰ ν' ἀκοῦνε». Πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ἀναφορικοῦ «ῶν», ἐπαναλαμβάνει «τάχραντα πόδια». Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ πηγάζει ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὸ πρωτότυπον ἢ ἀναφορικὴ ἀντιωνυμία εὐρίσκεται μακρὰν τοῦ οὐσιαστικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντικαθιστᾷ. Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν ἀρχαῖον ἢ βυζαντινὸν λόγον τοῦτο εἶναι σὺνηθες, εἰς τὸν νεοελληνικὸν λόγον δύναται νὰ φέρῃ σύγχυσι καὶ παρανόησιν. Ἡ χρονικὴ μετοχὴ «ἠχηθεῖσα» ὀρθῶς ἀναλύεται εἰς χρονικὴν πρότασιν. Ὁ «κρότος» ἐξόχως ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἐπιρρήματος «βαρεῖα», τὸ ὁποῖον δύναται ὁμοίως νὰ ἐκληφθῆ καὶ ὡς ἐπιρρηματικὸν κατηγορούμενον, διότι ὁ βαρὺς ἦχος ἀρμόζει πρὸς ἐκφοβισμόν, βαρὺς δὲ ἔπρεπε νὰ ἐφαίνοτο ὁ κρότος εἰς τὰ ὦτα μᾶς ἀμαρτωλῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἀμάρτημα ἐβάρυνε πολὺ πᾶσαν ἐξωτερικὴν κίνησιν καὶ συνεπῶς καὶ τὰ βήματα τοῦ Κυρίου, ἐπιζητούντος τὴν τιμωρίαν τῆς. Τὸ «δειλινὸν» ἀποδίδεται ἐλευθέρως διὰ τοῦ «σιγαλιὰ» ἀλλ' ἀρκούντως ἐπιτυχῶς. Κυριαζῆς: «Ποὺ σιὸν Παράδεισο ἔνα δεῖλι ξάφνιασε, ἀχός, τὸ πέρασμά τους, τὸ αὐτὶ τῆς Εὐὰς». Πολὺ ποιητικὴ ἐρημηναία. Τὸ ἀορίστως ἐκφερόμενον «ἔνα δεῖλι» θαυμάσιον πρὸς δήλωσιν τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ χρόνου, ὅπως ἀρμόζει εἰς μακρυνὰς διηγήσεις. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ ἀπεδόθη διὰ κυρίου ἐνεργητικοῦ ρήματος ἐντόνου σημασίας, ἔχοντος ὡς ἀντικείμενον ὄχι τὴν Εὐὰν ἀλλὰ τὸ «αὐτὶ» τῆς πρὸς ἐνάργειαν. Ὁ «κρότος» ἀπεδόθη κατὰ τρόπον ὠραῖον, πλούσιον καὶ ἐλεύθερον. Ὁ Μάγνης ἀποδίδει «Στὸν κρότο τους ποὺ κάποιο δειλινὸ λαφιάστηκε τοῦ Παραδείσου ἢ Εὐὰ». Πυκνὴ ἀλλ' ὠραιότατη μετάφρασις. Ἀποδίδεται ἐξόχως ὁ φόβος τῆς ἐμβροντήτου Εὐὰς διὰ τῆς μεταφορικῆς χρήσεως τοῦ ρήματος «λαφιάστηκε», παρομοιάζοντος αὐτὴν πρὸς ἔντρομον ἔλαφον. Ὁρθότατα τὸ ρῆμα διατηρεῖ τὴν παθητι-

κὴν διάθεσιν, τὴν ὁποῖαν παρουσιάζει εἰς τὸ πρωτότυπον. Παλαμῆς: «Τ' ἄκουσεν ἡ Εὐα μέσ' στὸ ἀποσπερινὸ τῆς παράδεισος φῶς ν' ἀντιχτυπᾶνε». Ἡ μετοχὴ ἀποδίδεται ἱκανοποιητικῶς διὰ τῶν δύο ρημάτων. Τὴν ἰδιάζουσαν ὥραν τοῦ δειλινοῦ ὁ Παλαμῆς μεταφράζει καὶ ἐγκλείει εἰς τὸ ποιητικώτατον «ἀποσπερινὸ φῶς». Τὸ «ἀντιχτυπᾶνε» παρουσιάζει ἀκριβῶς τὸν ἀντίκτυπον, τὴν ἀντήχησιν καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς νοητικῆς συζεύξεως τῶν λέξεων «ἤχηθεῖσα» καὶ κρότον». Ὁ Πολέμης ἔχει «Τὰ πόδια, πού ὅταν ἤκουσεν τὸν κρότον τους ἡ Εὐα τὸ δειλινὸ μέσ' ἔς τὴν Ἐδὲμ» καί, ὅπως ὁ Ἀλκαῖος, διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἀναγκάζεται νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἀντικείμενον, μετὰ τὸ ὁποῖον θέτει τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας. Καὶ ἐδῶ, ὡς προηγουμένως, ἡ μετοχὴ ἀποδίδεται ὄχι παθητικῶς ἀλλ' ἐνεργητικῶς. Ὅριζι δι' ἄρθρου τὸ «δειλινὸν» διότι εἶναι παγκοίνως γνωστὴ ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Κυριαζῆν. Ἡ Σεβαστοπούλου εἰς τοὺς στίχους «Αὐτὰ ποῦ - στὸν παράδεισον ἡ Εὐα τὸ δειλινὸν κρότον ἀφεγκράστηκε» ὁμοίως πρὸς τὸν Παλαμᾶ ἀποδίδει διὰ κυρίας προτάσεως τὴν μετοχὴν. Χρησιμοποιεῖται δὲ τύπος παθητικῆς φωνῆς, ἀλλὰ ἡ διάθεσις παραμένει ἐνεργητικὴ καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ «ἀφεγκράστηκε» δὲν ἀποδίδει πλήρως τὸ «ἤχηθεῖσα». Γενικῶς ὁ στίχος χωλαίνει μετρικῶς καὶ νοηματικῶς. Ὁ Σπεράντισα ἀποδίδει «Τὰ πόδια σου, ὅταν ἡ Εὐα τᾶκουσεν ἀργὰ στὴ σιγαλιὰ ν' ἀντιχτυποῦν τοῦ Παραδείσου». Ἡ μετοχὴ μεταφράζεται διὰ χρονικῆς προτάσεως εἰς ἐνεργητικὴν πάλιν διάθεσιν. Ἐπίσης ὡς οἱ Ἀλκαῖος καὶ Πολέμης ἐπαναλαμβάνει τὸ ἀντικείμενον ἐν ἀρχῇ. Ὁμοίως ἀκολουθεῖ τὸν Παλαμᾶ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ρ. «ἀντιχτυπῶ». Τὸ «ἀργὰ» εἶναι πολὺ καλόν, εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὥρας τοῦ δειλινοῦ, πρὸς τόνωσιν τῆς ἀτμοσφαιράς, τοῦ φόβου καὶ διὰ τοῦ σκοτόους, τὸ ὁποῖον ὑπονοεῖται. Δυνατὸν ὅμως τὸ «ἀργὰ» νὰ προσάπτεται ὡς ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τρόπου εἰς τὴν κίνησιν τῶν ποδῶν τοῦ Κυρίου. Δὲν εἶναι εὐκόλος ἡ διάκρισις. Ποιητικῶς τὸ χωρίον ἀποδίδεται κατὰ τρόπον ὡραῖον ὑπὸ τοῦ Σπεράντισα.

Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι τὴν παθητικὴν σημασίαν τοῦ «ἤχηθεῖσα» μόνον ὁ Μάγνης διεισήρθη καὶ τυπικῶς, ὅσον ἠδυνήθη. Οἱ λοιποὶ ἔχοντες ἐνεργητικὴν τὴν σύνταξιν μειώνουν τὴν ἔντασιν τοῦ φόβου τῆς Εὐας. Ὅπου ἡ χρονικὴ μετοχὴ ἀποδίδεται διὰ κυρίου ρήματος ἔχομεν παράταξιν διὰ τοῦ συμπλεκτικοῦ συνδέσμου «καὶ» πρὸς τὴν ἐπομένην φράσιν. Πλὴν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Σπεράντισα ἡ μετοχὴ ἀναλύεται δι' ἀναφορικῆς προτάσεως μετὰ διαφόρων ἀποχρώσεων χρόνου.

«Τῷ φόβῳ ἐκρύβη». Τὰς τρεῖς αὐτὰς ἀπλᾶς λέξεις ἀλλὰ τόσον δηλωτικὰς τοῦ φόβου, ὁ Ἀλκαῖος ἀποδίδει «φοβισμένη ἐκρύφτηκε μακριὰ ἀπ' τὴ δίκαιη ὀργή Σου», ὅπου ἡ δοτικὴ τῆς αἰτίας «τῷ φόβῳ» γίνεται ἐπιτυχῶς αἰτιολογικὴ μετοχὴ, τῆς ὁποίας ὁ χρόνος ἀντλεῖται ἐκ τοῦ ἀορίστου χρόνου τοῦ «ἐκρύβη». Ἡ ἐπέκτασις «μακριὰ ἀπ' τὴ δίκαιη ὀργή Σου» ὡς μὴ προσθέτουσα τίποτε τὸ συμπληρωματικὸν ἢ ἐπεξηγηματικὸν θεωρεῖται περιττὴ. Κυριαζῆς: «Κι' ἀπ' τὸ φόβο πουλάκι κρύφτηκε στοὺς βάτους». Ἡ δοτικὴ τῆς αἰτίας ἀποδίδεται ὡς ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς τῆς αἰτίας. Ἡ παρομοίωσις «πουλάκι κρύφτηκε στοὺς βάτους» κρίνεται ὡς ἐπιτυχῆς, ἔκ' καὶ ἐκτὸς κειμένου. Ὁ Μάγνης περιωρίσθη εἰς τὸ ρῆμα «λαφιάστηκε», τοῦ ὁποίου τὸ νόημα καὶ ἡ θέσις του εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχου ἀποδίδουν ἐξόχως τὸν φόβον καὶ τὴν κίνησιν τῆς φυγῆς, χωρὶς ὅμως νὰ φαίνεται ἡ προσπάθεια τῆς ἀμαρτωλῆς νὰ μείνῃ ἀθέατη. Καὶ τὰς δύο αὐτὰς κινήσεις θαυμασίως ἀποδίδει ὁ Παλαμῆς, διὰ τοῦ «κι' ἀλαφιασμένη κρύφτηκε». Ἐπίσης ὀρθοτάτη εἶναι καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Πολέμη «ἐκρύφτηκε ἀπὸ φόβο». Ἀπλῆ καὶ ὡραία ἡ μετάφρασις τῆς Σεβαστο-

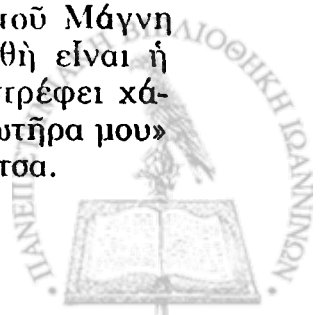
πούλου «καὶ φοβισμένη κρύφτηκε». Τέλος ὁ Σπεράντοας, ἔχων «σὺν ξαφνιασμένο ἐλάφι, κρύφτηκε γοργά», ἀποδίδει πλήρως καὶ τὸ νόημα καὶ τὴν κίνησιν μετ' ἀρκούντως λογοτεχνικοῦ τόνου.

Γενικῶς τὴν ἀπλὴ ταύτην εἰκόνα τοῦ ποιήματος καλῶς ἀποδίδουν ὅλοι οἱ ποιηταὶ διὰ τῆς προσπαθείας ὠρισμένων νὰ ἐμπλουτισθῇ διὰ παρομοιώσεως τῆς ἀμαρτωλῆς πρὸς ζῶον πλήρες φόβου, ὡς εἶναι κυρίως «τὸ ἐλάφι» καὶ τὸ «πουλάκι».

«Ἀμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων σου ἀβύσσους τὶς ἐξιχνιάσει». Ἄλκαϊος: «Πολλὰ βαρεῖα τὰ κρίματά μου!». Ὁ ποιητὴς ἐπαναλαμβάνει ἀκριβῶς ὅ,τι εἶχεν καὶ εἰς τὸ «νύξ μοι ὑπάρχει». Παρατηρεῖται ὅτι εἶναι λίαν πτωχὸν τὸ περιεχόμενον τοῦ στίχου τούτου καὶ ὅτι ὁ μεταφραστὴς εἰς τὸ τέλος τῆς ἀποδόσεως τοῦ τροπαρίου ἐξετράπη τοῦ κειμένου πρὸς δημιουργίαν ἰδικοῦ του προσωπικοῦ τέλους. Ὁ Κυριαζῆς μεταφράζει «Τὶς ἀμαρτίες μου ποῖός — τὸ πλήθος — μπορεῖ νὰ τὶς μετρήσῃ; Ποῖός θὰ ἐξιχνιάσῃ ... τὴν ἄβυσσο, δική σου κρίση;». Ἐχομεν τὴν δημιουργίαν δύο ἐρωτήσεων, τὰς ὁποίας ἐμπνέεται ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων τοῦ πρωτοτύπου καὶ αἱ ὁποῖαι ἢ δὲν ἀναμένουν ἀπάντησιν ἢ ἐὰν ὑπάρξῃ, θὰ εἶναι ὁπωσοδήποτε ἀρνητικὴ. Παρατηρεῖται δὲ εἰς αὐτὰς ἀκριβῆς ἀντιστοιχία τῶν λέξεων καὶ βεβαίως τοῦ νοήματος. Μάγνης: «Πολλὰς οἱ ἀμαρτίες μου, κὶ ἀπύθμενο τῆς κρίσεως σου τὸ βάθος». Πολὺ καλὴ ἡ μεταγλώττισις τῶν λέξεων, ἀλλὰ ἡ ἀπουσία τοῦ ρήματος, καὶ τὸ νόημα καθιστᾷ πτωχότερον καὶ — τὸ κυριώτερον — δὲν ἀποδίδει τὴν τόσον βαρύνουσαν ἐρώτησιν τοῦ κειμένου. Παλαμᾶς: «Οἱ ἀμαρτίες μου λαός· τὰ ξεδιάλυτα ποῖός θὰ ξεδιαλύσῃ ... Ἄβυσσο ἢ κρίση». Γενικῶς κρίνονται ὡς καλαὶ αἱ λέξεις τῶν στίχων, ἀκρως ποιητικὴ καὶ ἐκφραστικὴ ἡ λέξις «λαός». Τὸ ρῆμα «ξεδιαλύνει» σημαίνει τὴν ἐξονυχιστικὴν ἀνίχνευσιν ἐνὸς ἀντικειμένου ἢ μιᾶς καταστάσεως. Τὸ «ἄβυσσο ἢ κρίση» ψυχολογικῶς ἐτέθη εἰς τὸ τέλος τῆς μεταφράσεως ἐπιτυχῶς, διότι ἡ «κρίσις» αὐτὴ ἀναμένεται μετὰ τὴν ὅλην ἰκεσίαν καὶ συντριβὴν. Ἡ ρωμαλέα λέξις «ἄβυσσο» δηλοῖ τὴν μετέωρον ἀμφιβολίαν ἐὰν τελικῶς θὰ ἔλθῃ ἢ ὄχι ἡ συγχώρεσις. Πολέμης: «Ταῖς τόσαις ἀμαρτίαις μου, τὴ φοβερὴ σου κρίσις ποῖός νὰ μετρήσῃ δύναται». Πολὺ καλὴ ἡ μετάφρασις, ἀλλὰ τὸ ρῆμα «μετρῶ» εἶναι ἰσχνότατον πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ βάθους τοῦ «ἐξιχνιάζω». Ἡ Σεβαστοπούλου ἔχουσα «Πλήθος οἱ ἀμαρτίες μου. Ἀτέλειωτή σου ἢ κρίσις... ποῖός θὰ τὶς ξεδιαλίσει;». Ὁρθὴ καὶ ποιητικὴ μετάφρασις, ἀλλὰ ὡς καὶ ὁ Παλαμᾶς προλαμβάνει ἀσυνδέτως τὰ δύο ἀντικείμενα. Σπεράντοας: «Τὰ κρίματά μου εἶναι πολλὰ κὶ ἄδηλη ἢ κρίση σου, βαθιά, Τάχα ποιά νᾶναι;». Εἶναι ὠραιοτάτη μετάφρασις, ὅπου ἡ λέξις «ἄβυσσος» ἀποδίδεται διὰ τῶν δύο ἐπιθέτων «ἄδηλη» καὶ «βαθιά» καὶ τὸ ἀπλοῦν ρῆμα «νᾶναι» φαίνεται πλέον ἀνθρώπινον τοῦ «ἐξιχνιάσει».

Γενικῶς ἡ ἐρώτησις τοῦ τροπαρίου διατηρεῖται εἰς τὰς μεταφράσεις πλην τῶν ἀποδόσεων τοῦ Ἄλκαϊου καὶ τοῦ Μάγνη.

«Ψυχοσώστα Σωτήρ μου». Ἐξετάζομεν ἰδιαίτερος τὴν κλητικὴν ταύτην προσφώνησιν, διότι δι' αὐτῆς δηλοῦται ἡ εὐχὴ τῆς ἀμαρτωλῆς, ὅπως συγχωρηθῇ. Δὲν τίθεται ἀπλῶς ἡ λέξις «Σωτήρ», ἢ ὁποῖα ἔχει νόημα ἐπὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν. Ὁ Ἄλκαϊος ἔχει «Κύριε» ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ὁ Κυριαζῆς ἔχει «Κύριε... Ψυχοσώστη», εἰς δύο μέρη, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἡ ἔννοια τῆς σωτηρίας ὅσον εἰς τὸ κείμενον. Ἐπίσης καὶ τὸ «Σωτήρα μου» τοῦ Μάγνη εἶναι μερικῶς ὀρθόν, ὅπως καὶ τὸ «Ψυχοσώστ'» τοῦ Παλαμᾶ. Ὁρθὴ εἶναι ἡ διατήρησις τῆς διπλῆς ἐπικλήσεως ὑπὸ τοῦ Πολέμη, ὁ ὁποῖος ἀντιστρέφει χάριν μέτρου εἰς «Σωτήρ μου Ψυχοσώστα». Ἐμφαντικὸν τὸ «ὦ Ψυχοσωτήρα μου» τῆς Σεβαστοπούλου καὶ ἀπλῶς καλὸ τὸ «Ψυχοσώστη» τοῦ Σπεράντοα.

«Μή με τὴν σὴν δούλην παρίδης». Ὁ Ἀλκαῖος τὸ παρέλειψεν, διότι ὡς εἵπομεν ἄνωτέρω ἔχει ἀλλάξει πρὸς τὸ τέλος τὴν μορφήν τοῦ ποιήματος. Ὁ Κυριαζῆς παρέχει «ὅμως μὴ μου καταφρονέσης σκλάβα σου, Κύριε, τὴν ψυχὴ». Πλήρης ἀπόδοσις τοῦ νοήματος, ἀλλὰ τὸ «σκλάβα» θεωρεῖται πολὺ ἔντονον, τὸ δὲ «Κύριε» τοποθετηθὲν χάριν μέτρου. Μάγνης: «Μὰ μὴν περιφρονῆς τὴν δούλην σου». Εἶναι μία ὀρθὴ καὶ λιτὴ ἑρμηνεία. Ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶχε κῶρον διὰ τὴν φράσιν αὐτήν, διότι εἰς τὸ τέλος τῆς μεταφράσεώς του τὸν ἀπησχόλησαν αἱ ιδιότητες τοῦ Κυρίου, τὰς ὁποίας τονίζει ἰδιαίτερως. Πολέμης: «Μὴ μὲ θωρῆς ἀδιάφορος τὴν ταπεινὴν σου δούλην». Ποιητικὴ ἐλευθερία εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ρήματος, ἀλλὰ μεγάλη ἡ ἐπιτυχία διότι οὐδένα παραβλέπει ὁ Κύριος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ μόνη τιμωρία εἶναι ἡ ἀδιαφορία. Σεβαστοπούλου: «Τὴν δούλην σου ἐμὲ μὴν ἀμελήσεις . . . μὴ μὲ περιφρονήσεις». Καλὴ ἡ διπλῆ ρηματικὴ ἀπόδοσις πρὸς τονισμὸν τῆς μεγάλης ἐπιθυμίας τῆς ἀμαρτωλῆς διὰ τὴν ἐξιλέωσιν. Σπεράντσα: «ταπεινωμένη ὅμως στὰ δάκρυα τὰ θολὰ σῶσε με». Μεγάλῃ ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν ἑρμηνείαν τὸ δὲ ρῆμα «σῶσε με» φαίνεται ὀλίγον ἀπαιτητικόν.

Γενικῶς ἐπὶ τοῦ χωρίου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ λέξις «ὅμως» τῶν Κυριαζῆ καὶ Σπεράντσα καὶ τὸ «μὰ» τοῦ Μάγνη δεικνύουν ὀρθῶς τὴν ἀντίθεσιν τῶν λεγομένων πρὸς τὰ ἄνωτέρω. Τοῦτο δηλοῖ μίαν βαθεῖαν κατανόησιν τοῦ κειμένου ἐκ μέρους αὐτῶν τῶν ποιητῶν.

«Ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος». Ἀλκαῖος: «Μὰ εἶναι τόσο τόσο πλατεῖα ἡ δική σου καλωσύνη!». Νοηματικῶς ὁ στίχος εἶναι ἐπιτυχῆς παρὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς μετοχῆς ἐλευθέρως. Τὸ «τόσο, τόσο» ἀνάγλυφα δηλοῖ τὸ μέτρον τῆς καλωσύνης τοῦ Θεοῦ. Κυριαζῆς: «Ποῦ τᾶπειρο ἔλεός σου δὲν ἔχει τέλος μήτε ἀρχή». Ὁρθὴ ἡ μετάφρασις καὶ ἐξαίρετον τὸ νόημα ὡς δηλοῦται κατὰ τρόπον ἐπεκτεταμένον διὰ τῶν ἀπλῶν τούτων λέξεων. Ὁ Μάγνης γράφει «Ἀμέτρητο μὰ κι εἶναι τὸ ἔλεός σου». Ἡ μετοχὴ ἀποδίδεται δι' αἰτιολογικῆς προτάσεως μετ' ἀλλαγῆς τοῦ ὑποκειμένου. Παλαμᾶς: «Ἀμέτρητό σου τὸ ἔλεος ὁ Θεός!». Ἀναλύεται ἡ μετοχὴ διὰ κυρίας προτάσεως, τῆς ὁποίας, ἂν καὶ ἀπουσιάζῃ τὸ ρῆμα, ἐν τούτοις τὸ νόημα δηλοῦται. Ἐξόχως ποιητικὴ ἡ κατ' ὀνομαστικὴν κλητικὴ «ὁ Θεός». Πολὺ καλὴ εἶναι καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Πολέμη: «Σὺ, ποῦ ἔχεις σὰν Θεὸς ἀμέτρητη εὐσπλαχνία» μετὰ πιστῆς ἀποδόσεως τῆς ἐπιθετικῆς μετοχῆς. Σεβαστοπούλου: «Σὺ, ὁ ἀμέτρητα καλός». Ἱόσον ὡραία, πόσον ἀπλῆ καὶ ἐπιτυχῆς ἡ φράσις αὐτή! Σπεράντσα: «Κι ἄμετρη συμπόνια κι ἔλεος κάνε!». Ὁ τόνος καθίσταται προσωπικός, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κατακριθῇ διότι ὁμοιάζει πρὸς τέλος μιᾶς ἱκετευτικῆς προσευχῆς. Τὸ χωρίον ἀποδίδεται ἐλευθέρως.

Γενικῶς οἱ ποιηταὶ Ἀλκαῖος, Κυριαζῆς, Μάγνης, Πολέμης καὶ Σπεράντσα διετήρησαν τὸν τελευταῖον στίχον τοῦ τροπαρίου καὶ εἰς τὴν μετάφρασίν των. Ὁ Παλαμᾶς ἔρριψε τὸ βάρος εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς κρίσεως τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἡ Σεβαστοπούλου εἰς τὴν ἱκεσίαν νὰ μὴ περιφρονηθῇ.

Μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς ἀναλύσεως λεπτομερῶς τῶν ἑπτὰ ποιητικῶν μεταφράσεων, εἵμεθα εἰς θέσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παρατηρήσωμεν γενικῶς τοὺς πλατειασιμούς καὶ τὰς παραλείψεις ἐκάστου ποιητοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ νὰ χαρακτηρίσωμεν γενικώτερον ἕκαστον ποίημα. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν κατὰ σειράν τὰς μεταφράσεις:

Γ. ΑΛΚΑΙΟΣ: Εἰς τὸ ποίημα αὐτοῦ ὑπάρχει μία συγκρατημένη ποιητικότης καὶ μιὰ ἀπλῆ προσήλωσις εἰς τὸ πρωτότυπον. Πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ παράλειψις τῆς ἀποδόσεως τοῦ τέλους τοῦ ποιήματος. Ὁ μέτριος λογοτεχνικός

τόνος και ἡ μὴ ὑπαρξίς ἀνέσεως πρὸς ἀνάπτυξιν θέτουν τὸ ποίημα εἰς χαμηλὴν ἀξιολογικῶς βαθμίδα χωρὶς μεγάλας λογοτεχνικὰς ἀξιώσεις.

ΛΘ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ : Ἡ ποιητικὴ μορφή καὶ ἡ ὅλη ἐν γένει σύνθεσις φανερώνουν ἀσφαλῶς τὴν ὑπαρξιν ταλάντου εἰς τὸν μεταφραστήν. Πολὺ καλὴ εἶναι ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ κείμενον, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀντίληψις τῶν λεπτῶν συναισθηματικῶν στοιχείων. Δὲν ὑπάρχει σοβαρὸς πλατειασμός, ἐνῶ ὑπάρχει ἰκανοποιητικὴ ὁμοιοκαταληξία. Γενικῶς τὸ ποίημα χαρακτηρίζεται ὡς ἀρκούντως καλὴ ποιητικὴ μετάφρασις.

Π. ΜΑΓΝΗΣ : Ἐχει τὴν μεγαλυτέραν προσήλωσιν εἰς τὸ πρωτότυπον μετὰ συκνοῦ ἀποτελέσματος, πρὸς ἀπόδοσιν δι' ἰσαριθμῶν λέξεων, νὰ παρατηρηθῆται παράλειψις ἀλλ' ὄχι οὐσιώδης. Δὲν ὑπάρχει ἐπέκτασις εἰς λογοτεχνικὰ σχήματα οὔτε πολὺ μεγάλη καλλιλογία. Θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀπόδοσις ὅλων τῶν συναισθηματικῶν νοημάτων χωρὶς τὴν παρουσίαν οὐδενὸς πλατειασμοῦ. Τὸ ποίημα τοῦ Μάγνη ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τὴν πιστοτέραν μετάφρασιν.

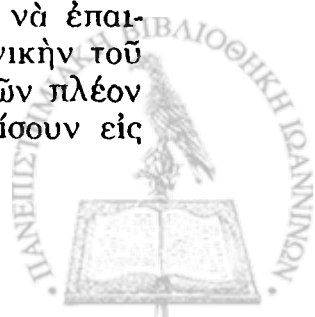
Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ : Μεγάλῃ ποιητικότης παρατηρεῖται καὶ καλὴ προσήλωσις εἰς τὸ πρωτότυπον. Ὡς σύνολον τὸ ποίημα ἐξ ἀπόψεως αἰσθητικῆς εἶναι ἄψογον. Ὁ Παλαμᾶς ἐπρόσεξεν ὅλα τὰ συναισθηματικὰ στοιχεῖα τοῦ κειμένου, τὰ ὁποῖα προσεφέροντο διὰ μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Ὁ ποιητὴς, κείμενος εἰς τὴν ἀνεσιν ποιητικῆς συνθέσεως μετὰ βίας συγκρατεῖται εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ἐρμηνείας τοῦ τροπαρίου. Εἶναι ἡ πλέον λογοτεχνικὴ ἐρμηνεία.

Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ : Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο προκαλεῖ ἡ εὐσυνειδησία ἐναντι τοῦ κειμένου καὶ ἡ εὐχέρεια πρὸς λογοτεχνικὴν ἀπόδοσιν. Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ πλατειασμοί, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ποιήματος προβάλλουν ἐν γένει ὡς ἀναγκαῖοι. Τὸ ποίημα εὐρίσκεται εἰς τὴν τομὴν τῆς μεταφράσεως καὶ τῆς λογοτεχνικῆς ἐρμηνείας.

Δ. ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ : Πολὺ σημαντικὴ, σχεδὸν ἐξ ἴσου πρὸς τὸν Μάγνη, ἡ προσήλωσις εἰς τὸ κείμενον, μικρὴ ὅμως ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῆς ἀποδόσεως. Ἄνευ οὐσιωδῶν παραλείψεων ἢ ἐπεκτάσεων ἢ μετάφρασις τοῦ τροπαρίου φαίνεται ὡς ἀπλοῦν στιχοῦργημα. Τὴν συγγραφέα ὁδηγεῖ περισσότερο τὸ ἔνστικτον τοῦ φύλου παρὰ τὸ λογοτεχνικόν της τάλαντον. Ἐχει πλήρη ἀντίληψιν τοῦ κειμένου καὶ θαυμασίαν ἀπόδοσιν ὠρισμένων λεπτῶν ψυχολογικῶν ἀποχρώσεων. Εἶναι μιὰ ἀπλὴ καὶ πιστὴ μετάφρασις.

ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ : Ὁ ποιητὴς ἔχει πολλὴν διάθεσιν ἐπεκτάσεως, ἀλλὰ περιορίζεται ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Ὁ λογοτεχνικὸς του τόνος εἶναι ἄκρως ἐπηρεασμένος ἐκ τῆς ἀποδόσεως τοῦ Παλαμᾶ μετὰ τοῦ ὁποῖου ἔχει τὰς ἐξῆς κοινὰς λέξεις: «Κύριε», «κρίματα», «ζώνει», «σέρνει», «μύρα» καὶ τὰς ἐκφράσεις: Σπ.: «ἀκολασίας μὲ δέρνει οἶστρος» — Π.: «οἶστρος μὲ σέρνει ἀκολασίας», Σπ.: «Σὺ ποῦ ἀπ' τὸ πέλασ τὰ νερά» — Π.: «ἐσὺ ποῦ ἀπ' τὰ πέλασ τὰ νερά», Σπ.: «μύρα λατρείας» — Π.: «μύρα τρίσβαθης πηγῆς τῆς λατρείας», Σπ.: «τᾶκουσεν ν' ἀντιχτυποῦν» — Π.: «τᾶκουσεν ν' ἀντιχτυπᾶνε», Σπ.: «ἔλεος κάνε» — Π.: «ἔλεος κάνε». Γενικῶς εἶναι καλὸν τὸ ποίημα μετὰ λογοτεχνικῶν ἀξιών. Ὁ Σπεράντσας δὲν ἠδυνήθη νὰ συνδυάσῃ συμφώνως πρὸς τὸ νόημα καὶ μιάν ῥωμαλέαν ἐξωτερικὴν μορφήν. Εἶναι μιὰ ἀπλὴ λογοτεχνικὴ ἐρμηνεία.

Πέραν τῶν κρίσεων καὶ τῶν ἐξεζητημένων ἀναλύσεων, πρέπει νὰ ἐπινεθῆ ἡ προσπάθεια τῶν ποιητῶν πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν τοῦ εὐρέως γνωστοῦ τροπαρίου. Ἀπὸ τῶν πλέον ἀπλῶν λέξεων μέχρι τῶν πλέον ἐκφραστικῶν πηγάζει ἡ τάσις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ὅπως προσεγγίσουν εἰς τὸ κάλλος τοῦ πρωτοτύπου.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΙΓΚΕΛ ΝΤΕ ΟΥΝΑΜΟΥΝΟ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΑΣΚΕΘ

Εισαγωγή και μετάφραση από τὰ Ἴσπανικά:

ΜΑΓΙΑΣ — ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΟΥ

Ὁ Μίγκελ ντέ Ούναμοῦνο, γνωστὸς στὴν Ἑλλάδα φιλόσοφος, δοκιμογράφος καὶ «πάνω ἀπ' ὅλα ποιητὴς» ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος τύπωσε σὲ ὠριμὴ ἡλικία τὸ πρῶτο του ποιητικὸ βιβλίο: στὰ σαράντα τρία του χρόνια, ἀφοῦ σιὰ τριάντα πέντε του πρωτόγραψε στίχους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διάσημα σονέττα του, στὴν ποίησή του ξεχωρίζει ὁ Χριστὸς τοῦ Βελάσκεθ. Ἔργο ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν Ἑσταυρωμένο τοῦ συμπατριώτη του ζωγράφου, ἀποπνέει τὴ γαλήνη τοῦ πίνακα. Εἶναι ἓνα σύνολο ποιημάτων μὲ συνολικὸ ἄθροισμα 2538 στίχων ποὺ γράφτηκε ἀνάμεσα στὸ 1913 καὶ τὸ 1920 ὅπου πρωτόειδε τὸ φῶς σὰν βιβλίο. Χωρίζεται σὲ τέσσερα μέρη. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ποὺ τὸ ὑπεραγαποῦσε τοῦτο τὸ ἔργο του γράφει σ' ἓνα γράμμα του: «Θέλω νὰ φτιάξω ἓνα ἔργο χριστιανικὸ, βιβλικὸ καί... ἰσπανικὸ. Μοῦ φαίνεται τὸ πιὸ καλὸ μου ἔργο, τὸ πιὸ γαλήνιο, καὶ γιὰ ὅσους τὸ γνωρίζουν εἶναι τὸ πιὸ «καθολικὸ» ποὺ ἔχω γράψει. Δὲν ἔχει τὴν ἀνησυχία, τὴ θύελλα τοῦ «τραγικοῦ μου αἰσθήματος» καὶ μιλά σ' αὐτὸ ὅ,τι πιὸ καλὸ ἔχει ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μου» (1913). Πραγματικὰ παρουσιάζεται ἓνας Ούναμοῦνο θρησκευτικὸς ὄχι μὲ κείνο τὸ βάθος τοῦ Μυστικοῦ ἀλλὰ, ὅπως πολὺ πιὸ ἔντονα φαίνεται στὸ θέατρό του, ἓνας παθιασμένος καὶ κάποτε κουραστικὸς καθολικὸς. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση ποὺ ἐπιτέλους δίνεται κι ἀπὸ σκοπιὰ... ὀρθόδοξη ὁ Ούναμοῦνο εἶναι ἓνας μεγάλος πνευματικὸς ἀγωνιστὴς κι ὅπως γράφει ὁ Λουῖς Φελίπε Βιβάνκο «κανεῖς ἄλλος Ἴσπανὸς ποιητὴς δὲν παρουσιάζει ἔτσι ἀχώριστες τὶς τρεῖς διαστάσεις τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης: τὴ μεταφυσικὴ, τὴ θρησκευτικὴ καὶ τὴν ποιητικὴ».

Τὸ ἔργο αὐτὸ μεταφράστηκε σ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες καὶ πρᾶγμα παράξενο: Πιότερο ἀντίκτυπο εἶχε στὸ ἑξωτερικὸ, παρὰ στὴν ἴδια του τὴ χώρα.

Μίγκελ ντέ Ούναμοῦνο

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΑΣΚΕΘ

«Ὁ καλὸς μου εἶναι λευκός...»

Ἔσσμα ἀσμάτων

Τί σκέπτεσαι Σὺ νεκρὸς Χριστέ μου;
Γιατί τοῦτο τὸ πέπλο τῆς ἀδιαπέραστης νύχτας
τῆς πλούσιας μαύρης κόμης σου
τοῦ Ναζωραίου πέφτει στὸ μέτωπό σου;
Βαθιά σου ἀτενίζεις, ὅπου ἡ βασιλεία
τοῦ Θεοῦ. Βαθιά σου ποὺ μεσουρανεῖ
ὁ ἥλιος ὁ αἰώνιος τῶν ζωντανῶν ψυχῶν.

Λευκό είναι τὸ σῶμα σου σὰν τὸν καθρέφτη
 τοῦ πατέρα τοῦ φωτός, τοῦ ζωοδότη ἡλίου
 Λευκό είναι τὸ σῶμα σου σὰν τὴ σελήνη
 πὺν νεκρὴ κυλιέται γύρω ἀπὸ τὴ μάνα της
 τὴν κουρασμένη πολυπλάνητη γῆ μας
 Λευκό είναι τὸ σῶμα σου καθὼς ἡ ὄστια
 τῶν οὐρανῶν τῆς κυρίαρχης νύχτας.
 Αὐτῶν τῶν οὐρανῶν τῶν τόσο μαύρων σὰν τὸ πέπλο
 τῆς πλούσιας μαύρης κόμης σου
 τοῦ Ναζωραίου.

(Ἐπόσπασμα ἀπ' τὴν ἀρχὴ)

Μιγuel ντε Ούναμοῦνο

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΑΣΚΕΘ

Ἄμφορέας

Ἄμφορέα λευκὴ θεϊκοῦ ποιοῦ
 Ἄπ' τοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων Πολυύμνητε
 Ὁ αἰώνιος Κεραμέας σ' ἔπλασε
 μὲ τὸ ἴδιο χέρι πὺν ἔπλασε καὶ τὸν Ἄδὰμ
 Κι ὁ τὸρνος
 ἀκόμα γυρίζει. Ἄπὸ τὸν ἴδιο πηλὸ
 λυκῆθιοι νέα ὀδύνης κι ἀγάπης
 πάνω στὴ γῆ θὲ νὰ ριχτοῦν νὰ συντριφτοῦνε.

Περιστέρι

Καθὼς τὸ περιστέρι μ' ἀσημομένα τὰ φτερά
 πὺν τρίτη φορὰ πετώντας ἀπὸ τὴν κιβωτὸ
 δὲ γύρισε μὲ τὸ κλαδὶ ἐλιάς
 ἀλλὰ χάθηκε κάτω ἀπ' τὸ οὐράνιο τόξο
 καὶ τὰ σύννεφα, σημάδι ὑπόσχεσης
 ἔτσι καὶ Σύ, τῶν οὐρανῶν λευκὸ περιστέρι
 δὲν ἔρχεσαι ν' ἀναγγείλης πὺν ὑπάρχει γῆ σταθερὴ
 ὀπου θὰ ρίξη ρίζες ἀντίπερα τὸ πνεῦμα μας
 καὶ θὰ βλασταίνει στὴν αἰωνιότητα!

Σιωπή

Λάμπει στοῦ πόνου σου τὸ μεγαλεῖο
 τὸ φῶς μιᾶς ἀνεπιφύλακτης ἐγκατάλειψης
 Ἐποταγὴ πὺν ἀπόλυτη εἶναι ἐλευθερία
 καὶ τὸ «Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου» ντύνει
 μὲ κάλυμμα λαμπρὸ τὸ μαρτύριό σου
 Σιωπὴ, γύμνια, γαλήνη καὶ νύχτα
 ντύνουν, Ἰησοῦ, σὰν ἄγγελοι
 τὸ θάνατό σου. Σωπαίνει ὁ Θεὸς γυμνὸς
 κι ἡσυχος στὸ σκοτάδι του. Ἄπ' τὸν πατέρα σου
 μὲς τὴ σιωπὴ τοῦτο μονάχα ἀκούγεται:
 Τῆς ἀγάπης σου τὸ νανούρισμα πὺν μᾶς καλεῖ

μέ ψίδυρους αὔρας στή φωλιά μας
 χτισμένης στά χέρια σου τ' άπλωμένα στά σκότη
 πού τά θρυμματίζει ό ήλιος τής ζωής!

Μ ο ν α ξ ι ά

I

'Εγκαταλειμμένος άπ' τόν Θεό σου και πατέρα
 πού μέ τά χέρια του περιμάζεψε τό πνεύμα σου
 'Ανεβαίνεις τόν ιλιγγιώδη θρόνο
 τής μοναξιᾶς, πάνω στή γυμνή καμπύλη
 τής κορφῆς τοῦ Καλβάριου, πάνω
 στό δάσος τῶν νεκρῶν ψυχῶν πού προσμέναν
 τό θάνατό σου πού εἶναι ή ζωή τους.
 Θρόνος σκληρός τής μοναξιᾶς: 'Εσύ, μόνος, ἔρημος
 άπό Θεό κι ανθρώπους κι άγγέλους
 άλυσίδα ανάμεσα σ' οὐρανό και γῆ, πεθαίνεις,
 ὦ λιοντάρι τοῦ 'Ιούδα, Βασιλιᾶ τής ἐρήμου
 και τής μοναξιᾶς. 'Η μοναξιά άσκηση τής ψυχῆς.
 Και πλάθεις άπ' τούς μοναχικούς
 ἕναν "Ανθρωπο. Σὺ μᾶς ένώνεις
 και στήν έμπνοή σου οἱ ψυχές φτερουγίζουν
 μέ τήν ἴδια τή μιᾶ φτερούγα. Πεθαίνεις λοιπόν,
 'Ιησοῦ Χριστέ για νά ένώσεις,
 τά παιδιά τοῦ Θεοῦ πού σκόρπια ὀδεύουν
 σ' ἕνα μοναδικό πιστό κοπάδι κάτω άπό ἕναν ποιμένα.

II

«Τετέλεσται» ἔκραξες μέ βόγγο
 ὅμοιο μέ χίλιους καταρράκτες, φωνή κερανοῦ
 καθῶς πολεμική κραυγή
 'Εσύ στό Θάνατο μέ τόν Θάνατο. Κι ή ἐπίκλησή σου
 τής ιδεατῆς 'Αλεξάνδρειας, τής νέας
 ἐπηρμένης 'Ιερικῶς τῶν εἰδωλολατρῶν,
 ἐκείνης μέ τις φοινικές τής ἑλληνικῆς σοφίας
 καταγκρέμισε τά τείχη και τής Ρώμης
 σοῦ άνοιξε τις πύλες. Σ' άκολούθησε μυστικόπαθη
 σιωπή δίχως σύνορα λές κι ὁ αέρας
 μαζί σου νεκρώθηκε, και μουσική καινούρια
 ανάβρουσε, δίχως ἦχο γήινο, μέσα άπό τά σπλάχνα
 τ' οὐρανοῦ κλυδωνισμένου άπό τό μεγαλεῖο
 τοῦ πάθους σου. Κι άπό τό θλιβερό δεντρί
 τοῦ Σταυροῦ Σου τήν ἄρπα, καθῶς χορδές
 μέ τένοντες και μῦς τεντωμένους
 στή θύελλα, τά μέλη σου αναδύναν
 τό χτύπο τής αγάπης — αγάπης δίχως φραγμό —
 τό θριαμβικό τής ζωής τό τραγουδι
 Τετέλεσται! 'Επιτέλους πέθανε ὁ Θάνατος
 Μόνος κάθησες μέ τόν Πατέρα σου — μόνον
 άντικρύ σου — και σμίξατε τά βλέματα

— με τ' οὐρανοῦ τὸ γαλάζιο τὰ μάτια σου —
 Κι ἐνῶ ἡ ἀπεραντοσύνη θρηνοῦσε, τὸ στήθος της
 τάραζε ἡ θάλασσα, ἡ δίχως ὄρια καὶ δίχως βυθὸ
 τοῦ πνεύματος, κι ὁ Θεὸς νιώθοντάς σε ἄνθρωπο
 ἀγάπησε τὸ θάνατο, μοναξιά θεϊκή.
 Θέλησε νὰ νιώση τί εἶναι νὰ πεθαίνεις ὁ Πατέρας σου
 καὶ πέρα ἀπὸ τὴ Δημιουργία σὲ εἶδε σὲ μιὰ στιγμή
 ὅταν ρίχνοντας τὴν κεφαλὴ παράδοσες
 στὴν πνοὴ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀνθρώπινή σου ἀνάσα
 Στὸ στερνό σου κλάμα ἀποκρίθηκε
 μονάχα στὰ μακρὴ ἢ πιστὴ θάλασσα.

Χέρια

Τὰ χέρια σου ποὺ ἀνοιξαν τῶν τυφλῶν
 τὰ μάτια, τὴν ἀκοὴ τῶν κουφῶν
 Ποὺ τὴν κόρη τοῦ Ἰακώβου ἀνασήκωσαν
 Ποὺ μ' ἄγγιγμα ἀγάπης καθὼς αὔρα
 τὰ λυτὰ τῶν παιδιῶν τὰ μαλιὰ
 χαϊδέψαν. Ποὺ μοίρασαν
 στὸ δείπνο τὸ γαμήλιό σου, ἀποχαιρετώντας,
 τὸ ψωμί, ποὺ ἦταν τὸ σῶμα σου, σήμερα εἶναι δυὸ πηγῆς
 ποὺ ἀναβρῦζουν αἷμα. Πέφτει πάνω στὰ μάτια
 αὐτῶν ποὺ βλέπουν. Πέφτει πάνω στὴν ἀκοὴ
 αὐτῶν ποὺ ἀκοῦν. Κι ἀκόμα πάνω στὰ μαλλιὰ
 τῶν παιδιῶν. Καὶ βρέχει αἷμα
 ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὰ χέρια ποὺ διαπεροῦν
 τὴ γῆ ποὺ ἦταν χέρια ἀπαιτητικά
 σὲ καιροὺς παλιούς, κι ἀκόμα ἰψώνονται
 στὸ Θεὸ ζητώντας νὰ τοὺς γυρίση τὴ ζητιὰνα ζωὴ
 Καὶ μὲ κείνες τίς παλάμες στὸ κάθε καρφί
 Ἐσὺ ὀρίζεις τὰ κουπιά τοῦ σταυροῦ σου!

Θάνατος

Ἐσὺ εἶσαι τῶν νεκρῶν ὁ πρωτότοκος
 Ἐσὺ ὁ ὄριμος καρπὸς γιὰ τὸ Θάνατο
 τοῦ δέντρου τῆς ζωῆς ποὺ δὲν ξεραίνεται
 Ποὺ πρέπει νὰ γευτοῦμε ἂν θέλουμε
 ἀπ' τὸν δεύτερο θάνατο νὰ λυτρωθοῦμε
 Λοιπὸν Ἐσὺ τὸ Θάνατο ποὺ ἦταν τὸ τέλος τὸν ἔκανες
 ἀρχὴ καὶ κοίτη ζωῆς
 Ὁ Θάνατος λευκός, τυλιγμένος σὲ μαῦρο μανδύα
 καὶ σὲ κίτρινο ἄλογο καθαλάρης.
 Ὁ Θάνατος κυρίαρχος τῆς ἱστορίας
 ποὺ θερισμένους τοὺς ἀνθρώπους μᾶς στοιβάζει
 μὲ ἀπληστία κατακτητῆ.
 Γιέ, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τοῦ Θεοῦ, κι ὁ Θεὸς τοῦ ἄνθρωπου γιός!
 Ἐσὺ Χριστέ μὲ τὸ θάνατό σου ἔδωσες
 τελείωμα ἀνθρώπινο στὸ Σύμπαν
 κι ἤσουν ὁ θάνατος τοῦ Θανάτου, ἐπιτέλους!

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΑΤΙΝΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Μετάφραση: ΒΑΣΙΛ. ΛΑΖΑΝΑ

ΑΔΕΣΠΟΤΟΝ Η ΑΝΑΣΣΑ

«Εἴτε σε κυανέσιν ἀποστίλβουσιν ἐθείραις...»

Εἴτε μὲ τὴν ὀλόμαυρη σὲ βλέπω κόμη σου, εἴτε
σὲ βλέπω, ὦ Ἴ Ανασσα, μὲ τίς ὀλόξανθες πλεξοῦδες,
ἢ χάρη λάμπει ἐπάνω σου· καὶ κάτασπρη ἐν θὰ γίνεις
θὰ βρῖσκει ἄσυλο καὶ πάλι ἐκεῖ ὁ Ἴ Ερωρς, δίχως ἄλλο!

(Παλατινὴ Ἴ Ανθολογία, V, 26)

ΡΟΥΦΙΝΟΥ Η ΡΟΔΟΠΗ

«Ἵψοῦται Ροδόπη τῷ κάλλει· κῆν ποτε «Χαῖρε»...»

Εἶναι ἡ Ροδόπη γιὰ τὰ κάλλη της περήφανη· ὅταν
τῇ χαιρετῶ, ὑπεροπτικὰ τὰ φρύδια της σηκώνει.
Στεφάνια ἀνίσωρς κάποτε στὴ θύρα της κρεμῖσω
ὀργίζεται καὶ τὰ πατεῖ μὲ τὰ σκληρὰ της πόδια!
Ρυτίδες, γέρατα ἀνελέητα, γοργὰ κοπιᾶστε·
ἴσωρς ἐσεῖς νὰ πείσετε τὴ δύστροπη Ροδόπη!

(Παλατινὴ Ἴ Ανθολογία, V, 92)

ΡΟΥΦΙΝΟΥ Η ΠΡΟΔΙΚΗ

«Εὐκαιρίας μονάσασαν ἰδὼν Προδίκην ἰκέτευσεν...»

Μονάχη τὴν Προδίκη, ὡρς σύντυχα, ὦρ, τότε, ἀρχίζω
νὰ τὴν ἐκλιπαρῶ, στὰ ἐξαίσια τὰ πόδια της πεσμένος.
«Βόηθα! σῶσε με! Λίγο καὶ χάνομαι· πεθαίνω·
ὦρ, φεύγει μου ἡ πνοή· δῶσε καὶ πάλι τὴ ζωὴ μου!»
Λυτὰ εἶπα· ἔκλαιε αὐτὴ· κατόπιν οφροῦγγισε τὰ δάκρυα
καὶ μὲ χειρονομίες ἀβρὲρς μ' ὀδήγησε στὴ θύρα!

(Παλατινὴ Ἴ Ανθολογία, V, 46)

ΑΣΚΗΠΙΑΔΟΥ ΤΟΥ ΣΑΜΙΟΥ
Ο ΜΟΣΧΟΣ

«Υετὸς ἦν καὶ νύξ καὶ τρίτον ἄλγος ἔρωτι. . .»

Βροχή καὶ νύχτα καὶ πιωμένος· ὅλα ἐνάντια, ἐνάντια,
καὶ φύσαε, κατέβαινε ὁ βοριάς· καὶ ἤμουν μονάχος!
Μὰ ὁ ὠραῖος Μόσχος ἐπάνω ἀπ' ὅλα! "Ἄμποτε, ναί, μιὰ μέρα
κι' ἐσύ, ἐδῶ κι' ἐκεῖθε, νὰ πλανιέσαι κι' οὔδε θύρα
νὰ βρίσκεις ἀνοιχτή· αὐτὰ ἔλεα, ἐνῶ βρεχόμουν.
ᾠ Δία, ὡς πότε πά! "Ἰλεως! 'Απὸ ἔρωτες δὰ ξέρεις!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, V, 167)

ΑΣΚΗΠΙΑΔΟΥ ΤΟΥ ΣΑΜΙΟΥ
ΕΡΩΤΙΚΟ

«Ἡδὺ θέρους διψῶντι χιῶν ποτόν, ἡδὺ δὲ ναύταις. . .»

Γλυκὸ τὸ χιόνι εἶναι γι' αὐτὸν ὅπου διψᾷ τὸ θέρος,
γλυκὸ στὸ ναύτη πού κακόπαθε τὸ ποθητὸ λιμάνι·
μ' ἀπ' ὅλα αὐτὸ γλυκύτερο: Ἡ χλαίνη πού σκεπάζει
δυὸ ἐρωτευμένους πού νὰ ὑμνοῦν τὸν ἔρωτα δὲν παύουν!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, V, 169)

ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ
Ἡ ΖΗΝΟΦΙΛΑ

«Ἄδὺ μέλος, ναὶ Πᾶνα τὸν Ἀρκάδα, πηκτίδι μέλπεις. . .»

Στὸν Πᾶνα τὸν Ἀρκαδῖκον, ὦ Ζηνοφίλα, μέλπεις
καί, μὰ τὸν Πᾶνα, εἶναι τερπνὸ τῆς ἄρπας σου τὸ μέλος.
Νὰ φύγω; μὰ γιὰ ποῦ; παντοῦθε οἱ Ἔρωτες μὲ ζώνουν
καὶ οἱ πανοῦργοι οὐδὲ στιγμή μ' ἀφήνουν ν' ἀνασάνω.
Μὲ φλέγει τὸ τραγοῦδι σου, τὰ κάλλη σου μὲ φλέγουν,
μὲ φλέγει ἡ χάρη σου· τί λέω! ὅλα μὲ φλέγουν! Καίνομαι ὄλος!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, V, 139)

ΛΕΩΝΙΔΑ ΤΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ
ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

«Πολλὸν ἀπ' Ἰταλῆς κείται χθονὸς ἔκ τε Τάραντος»

'Απὸ τῆς Ἰταλίας τῆ γῆ εἶμαι μακρὰ· κι' ἀκόμη
ἀπὸ τὸν Τάραντα, γλυκεῖα πατρίδα πού τὸν ἔχω!
κι' εἶναι πικρὸν αὐτό· πὸ κι' ἀπ' τὸ θάνατον ἀκόμη.
"Ὅμως ἀντάλλαγμα γι' αὐτὴ τὴν πίκρα, οἱ Μοῦστες μοῦχουν
δώσει· κι' ἔτσι τοῦ Λεωνίδα τὸ ὄνομα δὲν σβύστη!
Τὰ χαριτόβρυτα τὰ δῶρα τῶν Μουσῶν γιὰ πάντα
τῆ δόξα μου θὰ διαλαοῦν, σ' ὅλης τῆς γῆς τὰ μάκρη!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, VII, 715)

ΛΕΩΝΙΔΑ ΤΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ
Ο ΓΟΡΓΟΣ

«Ἄμπελος ὡς ἤδη κόμακι στηρίζομαι αὐτῷ...»

«Στύλος στηρίζει τὸ ἀμπελόκλημα· καὶ τὸ ραβδί μου
τὰ ἔρμα τὰ γέρα μου βαστάει κι' αὐτό. Μὲ κράζει ὁ Ἴσθμιας:
Γόργε μὴν εἶσαι ἀνόητος! Καὶ τί κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο
τρία καλοκαίρια ἢ τέσσερα κι' ἂν δεῖς ἀκόμη;».
Αὐτὰ εἶπε ὁ γέροντας. Κομπάζοντας δὲν τᾶπε. Ἄμέσως
πετάει τῆ ζωῆ καὶ πάει ἐκεῖ, οἱ περσότεροι πού μένουν.

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, VII, 731)

ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ
Η ΗΡΙΝΝΑ

«Παυροεπὴς καὶ οὐ πολὺμυθος αἰοδαίς...»

Ἦταν λιγόλογη· καὶ στὰ τραγούδια τῆς οἱ στίχοι λίγοι,
ὅμως, ἰδές, τὴν Ἥριννα τὴν βλόγησεν ἡ Μοῦσα.
Ἡ λήθη δὲν τὴν ἄγγισε· δὲν τὴν σκεπάζει τώρα
μὲ τις σκιερές, τις μελανές φτεροῦγες τῆς ἡ νύχτα.
Ὅσοσο ἐμᾶς τῆς Μούσας ἄπλερα παιδιὰ, διαβάτη,
ἡ λήθη μᾶς σαβάνωσε καὶ σβουῦμε, ὅλοι. μυριάδες.
Λοιπὸν τοῦ κύκνου κάλλιο τὸ λιγόννοο τὸ τραγούδι,
παρὰ ὁ κρωγμὸς τοῦ κόρακα, τὰ ἔαρινὰ πού σκίζει νέφη!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, VII, 713)

ΡΟΥΦΙΝΟΥ
Η ΜΕΛΙΣΣΑ

«Ποῦ σοι κείνα, Μέλισσα τὰ περίοπτα...»

Τὰ θαυμαστά σου, ὦ Μέλισσα, τὰ κάλλη ποῦ εἶναι τώρα,
πού τῶνομά σου θρυλικὸ παντοῦθε εἶχαν ἀπλώσει;
Ποῦ εἶναι ὁ λαμπρὸς λαιμὸς καὶ τὸ ὑπεροπτικὸ σου βῆμα
καὶ τῶν ποδιῶν σου τὸ ἐξαίσιον θάμβος τί ἔχει γίνει;
Ἄραιά, μὲ δίχως λάμψη, ἡ κόμη σου· χοντρές οἱ κνήμες τώρα!
Τῶν ἑταίρων ἡ ἔπαρση ἰδοὺ τί τέλος ἔχει!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, V, 27)

ΡΟΥΦΙΝΟΥ
ΜΙΚΡΗ Η ΖΩΗ

«Λουσάμενοι, Προδίκη, πυκασώμεθα, καὶ τὸν ἄκρατον...»

Στεφάνια ἄς φορέσουμε, Προδίκη, ἀφοῦ λουστοῦμε
καὶ τὸ κρασί μὲς σὲ κροντήρια ἄς πιοῦμε τρισμεγάλα.
Εἶναι ἡ ζωὴ μικρὴ· καὶ λιγοστὲς εἶναι οἱ χάρες τῆς.
Φθάνουν γοργὰ τὰ γηρατειὰ κι' ὁ θάνατος κατόπιν!

ΦΙΛΟΔΗΜΟΥ
Η ΚΥΔΙΛΛΗ

«Ὅσσάκι Κυδίλλης ὑποκόλπιος, εἶτε κατ' ἡμᾶρ. . .»

“Ὅταν — εἶτε ἀπλώνεται ἡ νυχτιὰ εἶτε κι' ἡ μέρα λάμπει —
τρέχω φαιδρὸς στὸν τρυφερὸ τὸν κόλπο τῆς Κυδίλλης,
τὸ ξέρω, ναί! κατὰ γκρεμοῦ μὲ πάει αὐτὸς ὁ δρόμος,
κι' εἶναι τὴν ἴδια μου ζῶη στοὺς κύβους σὰ νὰ παίζω.
Μὰ τί νὰ κάνω! Εἶναι θρασύτατος ὁ ἔρωρς κι' ὅταν
ἐκεῖνος ὀδηγεῖ οὐδὲ σκιὰ κἄν φόβου νιώθω.

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, V, 25)

ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
Η ΔΡΥΣ

Κλωνάρια τῆς δρυὸς ἀνάπλεχτα, σκιερὰ, ποὺ πάντα
χαρίζετε τῇ δρόσο σας, ὅταν τὸ θέρος φλέγει·
ὦ, τῶν πουλιῶν, τῶν τζιτζικιῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων στέγη,
πὸ στεγανὴ κι' ἀπ' τῶν σπιτιῶν τὰ κεραμίδια ἀκόμη,
ὡς φτάνω ἐδῶ κατάκοπος, χαρίστε καὶ σὲ μένα,
φυγάδα τοῦ ἡλίου τοῦ καυτοῦ, τῇ δροσερῇ σας σκέπη!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία IX, 71)

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΥΡΗΝΑΙΟΥ
Ο ΚΥΝΗΓΟΣ

Στὰ ὄρη ἐπάνω γιὰ λαγοὺς ὁ ἀγριμολόγος τρέχει,
ὦ Ἐπικύδη, κι' ἀκλουθεῖ τῶν ζαρκαδιῶν τὰ χνάρια.
Πάχνη καὶ χιόνι τάψηφᾶ· κι' ἂν θὰ τοῦ πεῖ κανένας:
ἐδῶ ἓνα ἀγρίμι κτυπημένο, ἰδέε! περνᾶ καὶ φεύγει.
Κι' ὁ ἔρωτάς μου, ἔτσι κι' αὐτός: Αὐτὴν ποὺ φεύγει, θέλει·
καὶ ἀδιάφορος ἀντιπερνᾶ, στὰ δίχτυα του σὰν πέσει.

(Παλατινὴ Ἀνθολογία XII, 102)

ΛΕΩΝΙΔΑ ΤΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ ἢ ΔΙΟΤΙΜΟΥ
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΟΥ

Ἄπ' τὸ βουνὸ στὸ σταῦλο τους ἐγύρισαν τὰ βώδια
μονάχα τους, τὰ δύσμοιρα, μὲς στὸ πυκνὸ τὸ χιόνι.
Κάτω ἀπ' τὴ δρυὶ ὁ Θηρίμαχος — ἄλλοί του! — κεῖται τώρα:
φωτιὰ οὐρανόσταλη ἐκεῖ τὸν κοίμισε γιὰ πάντα!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία VII, 173)

ΝΙΝΑΣ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ — ΝΑΧΜΙΑ

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ

Διήγημα

Ἦρθε μ' ἓνα πλακάκι σοκολάτα στὸ χέρι. Κύτταξε σκιαγμένα γύρω του κι' ἄφισε τὸ δῶρο πάνω στὸ τραπέζι τῆς κουζίνας. Ἐκεῖ πού συνήθως καθόταν ἐκείνη. Τῶσπρωξε μαλακὰ μὲ τὰ δάχτυλα πρὸς τὸ μέρος της καὶ ζάθησε. Κι' οἱ δυὸ ἤξεραν τὰ κατσαρολικά, τὰ μπρίκια, τὰ ράφια καὶ τὴν ποδιὰ τῆς μάνας πού κρεμόταν στὸ καρφὶ κάτω ἀπ' τὰ εἰκονίσματα. Ἡ μάνα εἶχε πεθάνει. Μετροῦσαν καὶ ξαναμετροῦσαν τὰ φλυτζάνια στὸ ἐπάνω ράφι καὶ τὰ χέρια τους σκούπιζαν μεθοδικὰ τοὺς λεκέδες ἀπ' τὸν πρωῖνὸ καφέ. Τὸν ἔχυσε ἐκείνη καθὼς ἀναγνώρισε τὰ βήματά του στὴν αὐλή. Πολλὰ κι' ἀτέλειωτα τὰ χρόνια πού πέρασαν μαζί. Ἐκείνα τὰ πρῶτα πού βοηθιόνταν στὸ περπάτημα στὴν ἴδια αὐλή δὲ λογαριάζονται, μπαίνουν αὐτόματα στὸν ἀδελφικὸ δεσμό.

«Ἐφαγεις;» τὸν ρώτησε καὶ σηκώθηκε. Ἐκεῖνος δὲν ἀπάντησε μόνο κυττοῦσε τώρα τὰ χέρια της πού κινιόνταν ἀνάμεσα νεροχύτη καὶ τραπέζι. Τὴ σοκολάτα, τὸ δῶρο του, δὲν τὸ ἄγγιζαν.

«Τέλειωσε τὸ σαραντάημερο;» ξαναρώτησε ἐκείνη προσπαθώντας ν' ἀποφύγη τὴν ἀνάσα του πού μύριζε ἀλκοόλ.

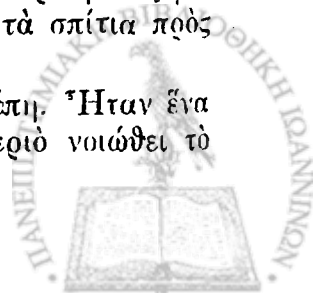
«Θ' ἀρχίσουμε ἀπὸ γάλα, ὅπως ὕστερα ἀπὸ κάθε σαραντάημερο», εἶπε ἐκείνη.

«Ἐσὺ ξέρεις;» εἶπε αὐτὸς ἀναθαρρεμένος μὲ τὴ λέξη γάλα. «Εἶναι ἡ τελευταία φορὰ, σοῦ ὑπόσχομαι», πρόσθεσε.

Χρόνια τώρα τὴν ἴδια ὑπόσχεση. Πάντα ἦταν ἡ τελευταία φορὰ καὶ πάντα τὸ πλακάκι σοκολάτα, πού τὸ ξετύλιγε ὁ ἴδιος, σχημάτιζε τὴ μεγάλη μαύρη κηλίδα στὸ ἄσπρο τραπεζομάντηλο.

Ἡ ἀρχὴ εἶχε γίνει μ' ἓνα στοίχημα. Ἐνα μπουκάλι μέντα. Εἶχε ἀκούσει ἀπ' ἓνα ναυτικὸ πὼς ἔπινε ὅση ποσότητα στοιχημάτιζε δίχως νὰ ζαλιστῆ καὶ, γιατί ἔβριχε, λέει, στὸ στομάχι του, πρῶτα ἓνα ρακοπότηρο λάδι κι' ὕστερα ὅλα τ' ἄλλα ρακοπότηρα ἐπιπλέον. Ἄκουε πράματα. Θέλησε νὰ κἀνὴ τὸν ἔξυπνο στὰ παιδιόπουλα κι' ὁ ἀδελφός. Μιὰ δυὸ φορές, πάει... Ἐγίνε. Στὴν ἀρχὴ ἔπαινε μέντα σφραγισμένη. Τότε πού μπορούσε ἀκόμα νὰ δουλέψῃ γερά. Πήγαινε στὴ βιτρίνα καὶ διάλεγε κάθε μέρα. «Αὐτό». Κι' ὕστερα δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἄνοιγε τὴ βιτρίνα καὶ ἔπαινε μόνος του ὅποιο νᾶταν. Πλήρωνε πάντα. Λάδι φυσικὰ δὲν ἔπινε πιά. Ἄστυϊο ἦταν μὲ τὸ λάδι. Μὲ τ' ἀστυϊὰ τὰ πολλὰ γίνεται ἓνα σοβαρὸ μπλέξιμο. Μποροῦσε νὰ χτίσῃ ἓνα σπίτι μὲ τὰ μπουκάλια πούχε μαζέψῃ. Μὰ τὰ σπίτια πρὸς τὸ παρὸν τὰ χτίζουν μὲ τοῦβλα κι' ὄχι μὲ μπουκάλια.

Τοῦφερε τὸ γάλα καὶ μπῆκε στὴ μέσα κάμαρη νὰ μὴν τὸν βλέπῃ. Ἦταν ἓνα πεινασμένο θεριό. Ὅχι μόνο αὐτό. Ἦταν κάτι παραπάνω. Τὸ θεριὸ νοιώθει τὸ

περιβάλλον του, γλύφει τις πληγές του, χαϊδεύει τὰ παιδιά του, χτίζει μιὰ φωλιά. Αὐτὸς μέσα στὸ σαραντῆμερο τῆς μόνωσής του δὲν ἦταν οὔτε αὐτό. Τὸ θεριὸ τραβιέται κάπου εὐγενικὰ καὶ πεθαίνει. Δὲν ἔκανε οὔτε αὐτό. Μετὰ τὴ λήξη, μετὰ τὸν κορεσμὸ σερνόταν ἐκεῖ, στὸ πατρικό, γὰ γαντζωθῆ πάνω στ' ἀδύναμα μπράτσα της, ν' ἀνοίξη τὸ ἀχόρταγο στόμα του καὶ νὰ ρουφήξει τὸ αἷμα της.

«Γί εἶναι τοῦτες οἱ γρατσουνιές;» τὸν ρώτησε καθὼς τὸν εἶχε ξαπλώσει στὰ πλακάκια καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἀλλάξει. Ἄντρας πιά μεστωμένος, ἀσήκωτος. Γέλασε κι' εἶπε γιὰ τὰ μπουκάλια. Ἀκόμα δὲν εἶχε συνέλθει ὁλότελα ἀπ' τὸ πιετό. Τούτη ἡ φορὰ ἦταν χειρότερη ἀπ' ὅλες. Τὸ πλακάκι τὴ σοκολάτα τοῦ τὴν ἔδινε ὁ περιπετρῶς δωρεάν. Μηχανικὰ ἄπλωνε τὸ χέρι του καὶ τὴν ἔπαιρνε. Ἰὰ κείνη τὸν κρατοῦσαν στὴ δουλειά, γιὰ κείνη κι' ὁ περιπετρῶς ἀκόμα. Δὲν εἶχε ἄλλη πίστωση πουθενά, δὲν ὑπῆρχε δραχμὴ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Μιὰ ἐλπίδα μόνο ὑπῆρχε στὸ ὑπόγειο τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ πού ἔμενε καὶ πού ζοῦσε μαζί μὲ τὰ μπουκάλια του τὸ σαραντῆμερο τῆς μέντας. Δὲν τὸν ἔλεοῦσε πιά κανεὶς οὔτε γιὰ σφραγισμένο μπουκάλι οὔτε καὶ γι' ἀσφράγιστο. Κυλίστηκε πάνω τους, ἐκεῖ κάτω στὸ ὑπόγειο καὶ γιὰ μιὰ στιγμή πλατάγιασε ἢ γλῶσσα του. . . δὲ μπορεῖ, τόσα πολλὰ ἀπὸ μιὰ σταγόνα τὸ καθένα θάχε κρατήσει στὸ στόμα του γιὰ τὸ δικό του στόμα. Κόλλησε τὰ χεῖλη του σ' ὅλους τοὺς λαιμοὺς διαδοχικὰ καὶ βύζαινε τὴ μυρωδιά. Πουθενὰ οὔτε δάκρυ. Τὸν ἔπιασε τὸ παράπονο. Ὁ λυγμός. Τὸ μοιρολόι. Τ' ἀγκάλιαζε καὶ τὰ παρακαλοῦσε νὰ τρέξουν, νὰ στάξουν μιὰ σταγόνα, μιὰ τόση δά σταγονίτσα. Τοὺς μιλοῦσε τρυφερά, τ' ἀπειλοῦσε, τὰ χαΐδευε. Τίποτε. Ἐκεῖνα μὲ τις ἐτικέττες τους, ὅλο περηφάνεια καὶ καταφρόνηση γλιστροῦσαν ἀπ' τὴν ἀγκαλιά του καὶ κυλιόνταν στὸ τσιμέντο τοῦ ὑπογείου. Καὶ τότε θέλησε νὰ τὰ ἐκδικηθῆ. Μὲ τὸ θολομένο μυαλό του, ὅλο μῖσος, ὅλο λύσσα, ἔπεσε ἐπάνω τους κι' ἄρχισε νὰ τὰ χτυπᾷ τῶνα μὲ τ' ἄλλο. Χτυποῦσε μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια. Πάλευε ἐκεῖ στὸ μισοσκοτάδο μὲ τὰ μπουκάλια μέχρι πού γέμισε αἷματα. Τὸ δικό του τὸ αἷμα μύριζε μέντα. Τὸ γλυφε κι' ἔφτυνε κι' ἔκλαιγε καὶ κλωτσοῦσε.

Δὲν θυμόταν πιά πόσες μέρες ἔμεινε ἐκεῖ μέσα ξύπνιος καὶ κοιμισμένος. Μὲ τ' ὄνειρο καὶ τὸν ἐφιάλτη. Ἡ ἀδελφὴ ἐκείνη ἦταν τ' ὄνειρο. Λιγερὴ καὶ ψηλόκορμη ἐρχόταν νὰ τὸν πάρη ἀπ' τὴ δουλειά, νὰ βγοῦν στὸν περίπατο, νὰ καμαρώσουν τὰ γονικά κι' οἱ γείτονες. Νὰ ποῦν τὰ μυστικά τους. Νὰ μολογήσῃ ἐκείνη πὼς ἀγάπη κάποιον κι' ἐκεῖνος νὰ ὁρμηγεῖ μὲ τὸν πόνο βαθειὰ πὼς θὰ τοῦφευγε. Ὅσοι μπῆκε ἀνάμεσά τους ἢ μέντα καὶ μετὰ ὁ τάφος τῶν γονιῶν. Τὴ μάνα πού πέθανε στερνά, δὲ μπόρεσε νὰ τὴν ἰδῆ. Ἐλείπε στὸ «σαραντῆμερο» σ' ἐκεῖνο τὸ γλέντι μὲ τὴ μέντα. Κι' ἦταν ἀμεύλιχτο στὸ ραντεβοῦ του αὐτὸ τὸ ξεφάντωμα πού ἔστειλε καὶ προπομπούς. Ἐνα ἀλαφρὸ κέφι πρῶτα, χαλαρὴ ἢ διάθεση γιὰ δουλειά καὶ τὸ ἴδιο τραγοῦδι, τὸ ἴδιο σφύριγμα. Μιὰ βόλτα μετὰ στὶς βιτρίνες, ἕνα διακριτικὸ φλέρτ μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες. Κι' ὕστερα οἱ μπουκάλια παραμάσχαλα καὶ τὸ κλείσιμο στὸ σπιτάκι μὲ τὸ μόχθο τῆς δουλειᾶς νὰ κατοικυλᾷ γουργουρίζοντας ἀπ' τὸν λαιμὸ στὸν πάτο τῆς μπουκάλιας. Βῆμα ἀνθρώπινο, βλέμμα ἀνθρώπινο, ὀρρίζοντας, θύμηση, κνπαρισιοῦ μυρωδιά, ὅλα χαμένα. Νύχτα ὀλόκληρη ἔκανε ν' ἀνέβῃ τὸ λόφο πού πίσω του ἦταν τὸ σπιτάκι. Δὲν πλήρωνε οὔτε ναῦλο στὸ λεωφορεῖο γιὰ νὰ μὴ λιγοστέψουν οἱ σταγόνες. Περιπατοῦσε μὲ σταθερὸ βῆμα στὶς ἀρχές καὶ σερνάμενος μετὰ. Πάντα του ὅμως μὲ τὴ διάθεση νὰ χτίσῃ ἕναν κόσμον καὶ ν' ἀγκάλιασῃ τις γυναῖκες σὲ σχῆμα μπουκάλιας. Νὰ φρετίψῃ μέντα στὸν κάθε δρόμο, νὰ μυρίζουν οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν, νὰ μυρίζουν οἱ κόρφοι τῶν γυναικῶν κι' ἐκεῖνος νὰ στραγγίξῃ, νὰ ζουλάῃ στὶς παλάμες του καὶ νὰ γλύφῃ, τὴ δρόσο, τὴν ἄμορφαδα, τὸ θάνατο.

Ὁ ἐφιάλτης, μέσα στὸ σκοτάδι κλειδωμένος. Ἀμπαρωμένα πόρτες καὶ παρά-

θυρα. Πεσμένος στο χορβάτι στην αρχή, κι' όσο οι μέρες προχωρούσαν να σέρνεται στο πάτωμα, μέχρι που και η τελευταία σταγόνα σταματούσε στη γλώσσα του και τέλειωνε σιγά τόν προορισμό της. Κι' ύστερα τὸ βῦθος. Ἡ μετάνοια και τὸ ἔνστικτο γιὰ τὴ ζωὴ. Τὴ ζωὴ ποῦναι γεμάτη ἀπὸ μεντολούλουδα. Ποῦναι μιὰ μόνο γυναίκα μὲ τὸνομα ἀδελφὴ κι' ἓνα πελώριο μπουκάλι γάλα νὰ τὸν στήνη ὄρθιον πάλι. Πόσες φορές; Ἀμέτρητες φορές!

«Θὰ φύγω, κι' ἐγὼ κι' ἐκεῖνος δὲ μπορούμε ἄλλο, θὰ πάω μαζί του», τοῦ εἶπε.

«Νὰ φύγεις, νὰ πᾶς στὸ καλό», ἀπάντησε κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι.

«Χρόνια μὲ περιμένει, γεράσαμε...».

Μόλις τὸν ξανάκανε ἄνθρωπο πῆγε στὴ δουλειὰ και δήλωσε:

«Θὰ πάρω ἐκεῖνα τὰ χάπια. Τούτη τὴ φορὰ θὰ σ' ἐλευθερώσω. Μόνο περιμένε λίγο νὰ ἰδῆς. Νᾶρχεσαι στὴ δουλειὰ μου νὰ μοῦ τὰ δίνεις μονάχη σου. Κι' ὕστερα νὰ παντρευτῆς...».

«Θὰ πουλήσω και τὸ σπίτι».

«Νὰ τὸ πουλήσης. Τώρα πού θὰ πάρω τὰ χάπια μὴ σκοτίζεσαι γιὰ μένα».

«Ὅση βοήθεια μπόρεσα νὰ σοῦ δώσω σοῦ τὴν ἔδωσα και μὲ τὸ παραπάνω. Κι' ἄλλη φορὰ μοῦ ὑποσχέθηκες γιὰ τὰ χάπια. Κάνε ὅ,τι θές πιά».

«Βόηθα με τώρα νὰ τὰ πάρω κι' ὕστερα ἄσε με, μόνο τούτη τὴ φορὰ...».

Ἔτσι γινόταν πάντα, τῶξερε, μὰ δὲν ἤθελε νᾶναι τόσο σίγουρη. Ἐνοιξε τὴ ντουλάπα της και μέτρησε τὰ φουστάνια πού τόσο καλά γνώριζε. Ὅταν τέλειωνε τὸ «σαραντῆμερο» τοῦ ἀδελφοῦ ἤλιπιζε γιὰ κάποιο τέλος και ἄνοιγε τὴ ντουλάπα. Μιλοῦσε μὲ τὰ φουστάνια της, τὰ χαῖδευε, τὰ ταχτοποιοῦσε. Καθένα ἀντιπροσώπευε μιὰ ἀπόφαση, ἓνα ὄνειρο, ἓνα ταξίδι, ἓνα τέλος.

«Σὲ περιμένω» τῆς ἔγραφε ὁ ἀγαπημένος. Ὁ ἀγαπημένος. Κι' ἡ λέξη τῆς ἦταν δυσκολοπρόφερτη. Εἶχε γίνει κι' ἐκεῖνος ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος πού συνήθισε τὴν ὑπαρξή του, ὅπως συνηθίζουμε τὸνομα μιᾶς πόλης. Ἐπιανε ἓνα χῶρο μέσα της σὰ μιὰ παλιὰ φωτογραφία στὸν τοῖχο, πού τὸ βλέμμα σπάνια περιπλανᾶται στὸ σχῆμα της και ἀποζητάει τὴ ζωντάνια της. Ἀπλῶς τὴν ἀγαπᾶμε γιὰτὴ ὑπάρχει. Ἀκόμα και τὸ ταξίδι πού κάθε χρόνο λογάριάζε κι' ἐτοίμαζε ἓνα καινούριο φόρεμα, ἦταν μιὰ συνήθεια. Σὰν ἓνα ψιγχοσάββατο ποῦπροπε νὰ κἀνη τὸ καθῆκον της γιὰ τὸν ἀγαπημένο νεκρό.

«Παράτα τον κι' ἔλα ἐδῶ. Ἀρκετὰ μᾶς παῖδεψαν τ' ἀδέλφια τόσα χρόνια. Ἄν ξεκινήσης ἐσὺ μπορεῖ νὰ συγκινηθῆ κι' ἡ ἀδελφὴ μου και νὰ μᾶς δώση τὴν εὐχή της νὰ παντρευτοῦμε».

Αὐτὸ ἦταν. Νὰ πείσουμε τὴν ἀδελφὴ πού κοιμόταν ἀπὸ πάνω του, ἀνίπαντρη και γερασμένη. Νὰ πείσουμε και τὴν μέντα, νὰ ξεχάσουμε και τὴν τελευταία παράκληση τῆς μᾶνας.

«Μὴν τὸν ἐγκαταλείψεις. Ἀπὸ σένα κοιμέται. Κι' ἐγὼ ἀπὸ σένα. Εἶσαι δυνατὴ, εἶναι ἀδύναμος».

Τὸ πλακάκι σοκολάτας ἔμενε ἀκόμα πάνω στὸ τραπέζι. Τὴν κῦτταζε. Ἀπὸ τὴ γειτονιὰ ἄκουγε τις φωνές τῶν ἀνθρώπων. Μέσα της και μέσα στὸ σπίτι εἶχε σταματήσει ἡ κυκλοφορία τοῦ λόγου. Τὰ ξένα βήματα ὅσο πῆγαιναν κι' ἀραιώναν στὸ πλακόστρωτο τῆς ἀλλῆς. Οἱ κοιθέντες και τὰ γέλια τῶν ἀνθρώπων ἀντανακλοῦσαν ζωὴ. Ἀκόμα και τὰ βᾶσανά τους. Τὰ δικὰ της βᾶσανα βουβὰ περνοδιάβαιναν. Οὔτε τὸ ζέσταμα ἐνὸς λυγμοῦ δὲν ἔκοβε τὴ σιωπὴ. Τῶξερε πὼς ὁ κόσμος τὴν ἔ-

λεγε «βλάκα» πούχε φορτωθῆ ἐκεῖνον τὸν ἀδελφό, πούχει ἕναν ἀγαπημένο μὲ τὰ χαιρετίσματα. Σίγουρα εἶχαν δίκιο οἱ ἄνθρωποι. Μὰ πῶς νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ, πὸν ἢ ἔκφρασή τους, γεμάτη δυσπιστία, ἔμπαινε κατακόρυφα μέσα της καὶ τὴν ἔκανε ἀλόγιστη. . . Πῶς νὰ τοὺς δώσῃ νὰ καταλάβουν πόσο ἀγαπητὸς τῆς ἦταν ἐκεῖνος ὁ σταυρὸς τῆς γέννησῃς πὸν κρεμόταν πάνω στὸ στήθος της μ' ὄλο του τὸ βίαιος! Πότε πότε τὴ συντρόφευε ὁ ἀέρας κ' ἡ βροχή, ταχτικά κάποιο βιβλίο. Μὰ οὔτε ὁ ἀέρας οὔτε ἡ βροχὴ μπορούσαν νὰ τὴν ἀνεβάσουν ἕνα σκαλοπάτι παραπάνω καὶ νὰ δεχτῆ τὴν κατάστασι ἀπὸ μιὰ ψηλότερη θέσι. Ὅσο γιὰ τὸ βιβλίο, τῆς ἐξηγοῦσε τί λογῆς εἶναι τὸ παράπονο, τί ἡ δημιουργία καὶ τί ἡ αἰσθηματικὴ κρίσι. Πῶς ὁ στοχασμὸς ἀντανακλᾶται στὸ λόγο καὶ πῶς ἡ αἰσθηματολογία καλλιερθεῖ τίς ἀδυναμίες καὶ τίς ἀναπτύσσει σὰ δυνάμεις ἐπικίνδυνες πὸν μετατρέπουν τὴ ροὴ τῆς ἀγάπης σὲ θανατερό βοῦρο. Ὁρες συλλογιόταν τὴν ἀλήθεια τοῦ λόγου, ψύχραιμα, ὅπως νόμιζε, κ' ἔκλεινε τὴ συλλογὴ μὲ τὸν ἴδιο πάντα ἐπίλογο. «Δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἀλλοιώτικα».

Ἀνέβαλε ἕνα μῆνα τὸ ταξίδι. Τοῦδωσε τὰ χάπια κ' ἔφυγε γιὰ μιὰ συνάντησι, γιὰ μιὰ ἀνανέωσι, ἴσως κ' ἐξήγησι. Τῶχε κάνει κ' ἄλλες φορές, ἔτσι στὰ πεταχτά, παρ' ὄλο πὸν ἤξερε πῶς τίποτε δὲν θὰ προόδευε, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια καὶ καθῆκον σὲ μιὰ ὠραία ἀρχή.

«Θὰ ἐκβιάσουμε τὴν κατάστασι ἂν μείνῃς γιὰ πάντα» εἶπε ἐκεῖνος.

Τῶξερε πῶς δὲ μπορούσε νὰ ἐκβιάσι τίποτε, οὔτε τὴν κατάστασι.

Ἐξω ἢ νύχτα ἦταν δική της. Εἶχε πάντα κάτι νὰ περριμένη καὶ τῶλεγε ψυθιριστά, γιὰ τὴ νύχτα ἀκούει σὰν περριεῖ σιωπηλὴ ἔξω ἀπ' τὰ παράθυρα τῶν μοναχικῶν ἀνθρώπων.

«Συνήθισα πιά, νύχτα. Τὸ πῆρα ἀπόφασι. Δὲ μπορῶ νὰ σπρώξω καμιὰ πόρτι. Συγγνώμη ἀνθρωπε πὸν ἡ ἀνημπορία μου μπορεῖ νὰ σὲ βλάψῃ, εἴτε ἀδελφὸς εἶσαι, εἴτε ἀγαπημένος. Συγγνώμη».

Εἶδε στὸ σκοτάδι τὰ πράσινα μάτια τῆς γάτας. Τὴν κυτοῦσε. Γύρω της κουβαρισμένα τὰ μικρά. Νιασοῦρισε. Πρῶτα ἦταν μιὰ μικρὴ ὄμορφη γατούλα καὶ τώρα ἕνα σκελετωμένο ζωντανὸ γεμάτο ἀναζήτησι γιὰ τὴν ἐπιβίωσι. Κεῖνη τὴ στιγμὴ ἢ γυναῖκα στὸ παράθυρο δὲν ἤξερε γιὰ ποιὸ πράγμα λυπόταν πὸν πολὺ καὶ κατέληξε πῶς λυπόταν τὴ γατομάνα πὸν τὴν κῦτταζε σὰ νὰ περιμένε τὴν ἀπόφασή της γιὰ νὰ ζήσι ἢ νὰ πεθάνῃ.

«Συγγνώμη κ' ἀπὸ σένα, γατομάνα, πὸν δὲν σοῦ πέταξα τὰ μωρά σου. Θάσουν τώρα λεύτερη, καλοθρεμένη, ἢ μικρὴ χαδιάρα πὸν μὲ συντρόφευε τοῦτες τίς ὥρες. Τώρα ἔχεις τόσα στόματα πὸν σὲ βυζαίνουν. . . . Συγγνώμη».

Κι' ἔτσι περριμένοντας ἤρθε ἡ βαρεῖα κληρονομία, τὸ καινούριο «σαυραντήμερο». Μῆτε μπρός, μῆτε πίσω. Ἐκεῖ, στὴν ἀναιωνή. Πότε θάρθη σερνάμενος, χειρότερα κ' ἀπόνα ζῶ, νὰ ξαπλωθῆ μπροστά στὸ κατῶφλι της καὶ νὰ τὴν βυζάξῃ. Κάτω, πολὺ πὸν κάτω κ' ἀπ' τὴ γατομάνα, μὲ χίλια στόματα πὸν ρουφᾶνε τὸ αἷμα της.

«Μάνα» μουρμούρισε, «μάννα». Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συχωρέσι γιὰ τούτη τὴ βαρεῖα κληρονομία πὸν μ' ἄφισες».

Τὰ χάπια δὲν ἔκαναν τίποτε.

θυρα. Πεσμένος στο χορβάτι στην αρχή, κι' όσο οι μέρες προχωρούσαν να σέρνεται στο πάτωμα, μέχρι που και η τελευταία σταγόνα σταματούσε στη γλώσσα του και τελειωνε σιγά τόν προορισμό της. Κι' ύστερα τὸ βῆθος. Ἡ μετάνοια και τὸ ἔνστικτο γιὰ τὴ ζωὴ. Τὴ ζωὴ ποῦναι γεμάτη ἀπὸ μεντολούλουδα. Ποῦναι μιὰ μόνο γυναίκα μὲ τὸνομα ἀδελφὴ κι' ἓνα πελώριο μπουκάλι γάλα νὰ τὸν στήνῃ ὄρθιον πάλι. Πόσες φορές; Ἀμέτρητες φορές!

«Θὰ φύγω, κι' ἐγὼ κι' ἐκεῖνος δὲ μπορούμε ἄλλο, θὰ πάω μαζί του», τοῦ εἶπε.

«Νὰ φύγῃς, νὰ πᾶς στὸ καλό», ἀπάντησε κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι.

«Χρόνια μὲ περιμένει, γεράσαμε...».

Μόλις τὸν ξανάκανε ἄνθρωπο πῆγε στὴ δουλειὰ και δῆλωσε:

«Θὰ πάρω ἐκεῖνα τὰ χάπια. Τούτη τὴ φορὰ θὰ σ' ἐλευθερώσω. Μόνο περιμένε λίγο νὰ ἰδῆς. Νᾶρχεσαι στὴ δουλειὰ μου νὰ μοῦ τὰ δίνεις μονάχη σου. Κι' ὕστερα νὰ παντρευτῆς...».

«Θὰ πουλήσω και τὸ σπίτι».

«Νὰ τὸ πουλήσῃς. Τώρα ποῦ θὰ πάρω τὰ χάπια μὴ σκοτίζεσαι γιὰ μένα».

«Ὅση βοήθεια μπόρεσα νὰ σοῦ δώσω σοῦ τὴν ἔδωσα και μὲ τὸ παραπάνω. Κι' ἄλλη φορὰ μοῦ ὑποσχέθηκες γιὰ τὰ χάπια. Κάνε ὅ,τι θές πιά».

«Βόηθα με τώρα νὰ τὰ πάρω κι' ὕστερα ἄσε με, μόνο τούτη τὴ φορὰ...».

Ἔτσι γινόταν πάντα, τῶξερε, μὰ δὲν ἤθελε νᾶναι τόσο σίγουρη. Ἄνοιξε τὴ ντουλάπα της και μέτρησε τὰ φουστάνια ποῦ τόσο καλὰ γνώριζε. Ὅταν τελειωνε τὸ «σαραντῆμερο» τοῦ ἀδελφοῦ ἤλπιζε γιὰ κάποιο τέλος και ἀνοίγε τὴ ντουλάπα. Μιλοῦσε μὲ τὰ φουστάνια της, τὰ χᾶιδε, τὰ ταχτοποιοῦσε. Καθένα ἀντιπροσώπευε μιὰ ἀπόφαση, ἓνα ὄνειρο, ἓνα ταξίδι, ἓνα τέλος.

«Σὲ περιμένω» τῆς ἔγραφε ὁ ἀγαπημένος. Ὁ ἀγαπημένος. Κι' ἡ λέξη τῆς ἦταν δυσκολοπόροφη. Εἶχε γίνει κι' ἐκεῖνος ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος ποῦ συνῆθισε τὴν ὑπαρξὴ του, ὅπως συνηθίζουμε τὸνομα μιᾶς πόλης. Ἐπιανε ἓνα χῶρο μέσα της σὰ μιὰ παλιὰ φωτογραφία στὸν τοίχο, ποῦ τὸ βλέμμα σπάνια περιπλανᾶται στὸ σχῆμα της και ἀποζητάει τὴ ζωντάνια της. Ἀπλῶς τὴν ἀγαπᾶμε γιὰτὶ ὑπάρχει. Ἀκόμα και τὸ ταξίδι ποῦ κάθε χρόνο λογάριζε κι' ετοίμαζε ἓνα καινούριο φῶρεμα, ἦταν μιὰ συνῆθεια. Σὰν ἓνα ψιχοσάββατο ποῦπροεπε νὰ κἀνῃ τὸ καθῆζον της γιὰ τὸν ἀγαπημένο νεκρό.

«Παράτα τον κι' ἔλα ἐδῶ. Ἀρκετὰ μᾶς παίδεψαν τ' ἀδέλφια τόσα χρόνια. Ἄν ξεκινήσῃς ἐσὺ μπορεί νὰ συγκινηθῇ κι' ἡ ἀδελφὴ μου και νὰ μᾶς δώση τὴν εὐχὴ της νὰ παντρευτοῦμε».

Αὐτὸ ἦταν. Νὰ πείσουμε τὴν ἀδελφὴ ποῦ χορεμόταν ἀπὸ πάνω του, ἀνύπαντρη και γερασμένη. Νὰ πείσουμε και τὴν μέντα, νὰ ξεχάσουμε και τὴν τελευταία παρὰ κληση τῆς μάνας.

«Μὴν τὸν ἐγκαταλείψῃς. Ἀπὸ σένα χορεμεται. Κι' ἐγὼ ἀπὸ σένα. Εἶσαι δυνατὴ, εἶναι ἀδύναμος».

Τὸ πλακάκι σοκολάτας ἔμενε ἀκόμα πάνω στὸ τραπέζι. Τὴν κῦτταζε. Ἀπὸ τὴ γειτονιὰ ἀκούγε τις φωνὲς τῶν ἀνθρώπων. Μέσα της και μέσα στὸ σπίτι εἶχε σταματήσῃ ἡ κυκλοφορία τοῦ λόγου. Τὰ ξένα βῆματα ὅσο πῆγαιναν κι' ἀραίωναν στὸ πλακόστρωτο τῆς ἀλῆς. Οἱ κουθέντες και τὰ γέλια τῶν ἀνθρώπων ἀντανακλοῦσαν ζωὴ. Ἀκόμα και τὰ βάσανά τους. Τὰ δικὰ της βάσανα βουθὰ περοδιάβαιναν. Οὔτε τὸ ζέσταμα ἐνὸς λυγμοῦ δὲν ἔκοβε τὴ σιωπὴ. Τῶξερε πὼς ὁ κόσμος τὴν ἔ-

λεγε «βλάκα» πούχε φορτωθῆ ἐκεῖνον τὸν ἀδελφό, πούχει ἕναν ἀγαπημένο μὲ τὰ χαιρετίσματα. Σίγουρα εἶχαν δίκην οἱ ἄνθρωποι. Μὰ πῶς νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ, πὺν ἢ ἔκφρασή τους, γεμάτη δυσπιστία, ἔμπαινε κατακόρυφα μέσα της καὶ τὴν ἔκανε ἀλόγιστη. . . Πῶς νὰ τοὺς δώσῃ νὰ καταλάβουν πόσο ἀγαπητὸς τῆς ἦταν ἐκεῖνος ὁ σταυρὸς τῆς γέννησης πὺν κρεμόταν πάνω στὸ στῆθος της μ' ὄλο του τὸ βάρος! Πότε πότε τὴ συντρόφευε ὁ ἀέρας κι' ἢ βροχὴ, ταχτικά κάποιο βιβλίο. Μὰ οὔτε ὁ ἀέρας οὔτε ἢ βροχὴ μπορούσαν νὰ τὴν ἀνεβάσουν ἕνα σκαλοπάτι παραπάνω καὶ νὰ δεχτῆ τὴν κατάστασῃ ἀπὸ μιὰ ψηλότερη θέσῃ. Ὅσο γιὰ τὸ βιβλίο, τῆς ἐξηγοῦσε τί λογῆς εἶναι τὸ παράπονο, τί ἢ δημιουργία καὶ τί ἢ αἰσθηματικὴ κρίση. Πῶς ὁ στοχασμὸς ἀντανεκλῆται στὸ λόγο καὶ πῶς ἢ αἰσθηματολογία καλλιερθεῖ τίς ἀδυναμίες καὶ τίς ἀναπτύσσει σὰ δυνάμεις ἐπικίνδυνες πὺν μετατρέπουν τὴ ροὴ τῆς ἀγάτης σὲ θανατερό βουρκο. Ὁρες συλλογιόταν τὴν ἀλήθεια τοῦ λόγου, ψύχραιμα, ὅπως νόμιζε, κι' ἔκλεινε τὴ συλλογὴ μὲ τὸν ἴδιο πάντα ἐπίλογο. «Δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἀλλοιώτικα».

Ἀνέβαλε ἕνα μῆνα τὸ ταξίδι. Τοῦδωσε τὰ χάπια κι' ἔφυγε γιὰ μιὰ συνάντηση, γιὰ μιὰ ἀνανέωση, ἴσως κι' ἐξήγησῃ. Τῶχε κάνει κι' ἄλλες φορές, ἔτσι στὰ πεταχτά, παρ' ὄλο πὺν ἤξερε πῶς τίποτε δὲν θὰ προόδευε, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια καὶ καθῆκον σὲ μιὰ ὠραία ἀοχή.

«Θὰ ἐκβιάσουμε τὴν κατάστασῃ ἂν μείνης γιὰ πάντα» εἶπε ἐκεῖνος.

Τῶξερε πῶς δὲ μπορούσε νὰ ἐκβιάσῃ τίποτε, οὔτε τὴν κατάστασῃ.

Ἐξω ἢ νύχτα ἦταν δικὴ της. Εἶχε πάντα κάτι νὰ περιμένη καὶ τῶλεγε ψυθιριστά, γιὰτί ἢ νύχτα ἀκούει σὰν περνάει σιωπηλὴ ἔξω ἀπ' τὰ παράθυρα τῶν μοναχικῶν ἀνθρώπων.

«Συνῆθισα πιά, νύχτα. Τὸ πῆρα ἀπόφαση. Δὲ μπορῶ νὰ σπρώξω καμιὰ πόρτα. Συγγνώμη ἀνθρώπε πὺν ἢ ἀνημπορία μου μπορεῖ νὰ σὲ βλάβῃ, εἴτε ἀδελφὸς εἶσαι, εἴτε ἀγαπημένος. Συγγνώμη».

Εἶδε στὸ σκοτάδι τὰ πράσινα μάτια τῆς γάτας. Τὴν κυτοῦσε. Γύρω της κουβαριασμένα τὰ μικρά. Νιαούρισε. Πρῶτα ἦταν μιὰ μικρὴ ὄμορφη γατούλα καὶ τώρα ἕνα σκελετωμένο ζωντανὸ γεμάτο ἀναζήτησῃ γιὰ τὴν ἐπιβίωση. Κεῖνη τὴ στιγμὴ ἢ γυναίκα στὸ παράθυρο δὲν ἤξερε γιὰ ποιὸ πρῶγμα λυπόταν πὺν πολὺ καὶ κατέληξε πῶς λυπόταν τὴ γατομάνα πὺν τὴν κῆτταζε σὰ νὰ περιμένε τὴν ἀπόφασῃ της γιὰ νὰ ζῆσῃ ἢ νὰ πεθάνῃ.

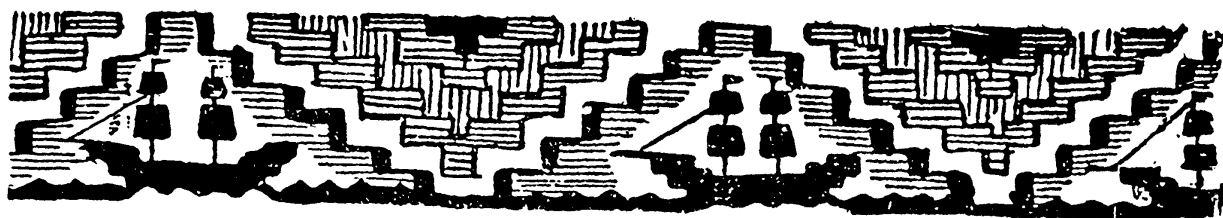
«Συγγνώμη κι' ἀπὸ σένα, γατομάνα, πὺν δὲν σοῦ πέταξα τὰ μωρά σου. Θάσουν τώρα λεύτερη, καλοθρεμένη, ἢ μικρὴ χαδιάρα πὺν μὲ συντρόφευεσ τοῦτες τίς ὄρες. Τώρα ἔχεις τόσα στόματα πὺν σὲ βυζαίνουν. . . . Συγγνώμη».

Κι' ἔτσι περιμένοντας ἤρθε ἢ βαρειά κληρονομιά, τὸ καινούριο «σαραντῆμερο». Μῆτε μπρός, μῆτε πίσω. Ἐκεῖ, στὴν ἀναιωνή. Πότε θάρθη σερνάμενος, χειρότερα κι' ἀπόνα ζῶ, νὰ ξαπλωθῆ μπροστὰ στὸ κατῶφλι της καὶ νὰ τὴν βυζάξῃ. Κάτω, πολὺ πὺν κάτω κι' ἀπ' τὴ γατομάνα, μὲ χίλια στόματα πὺν ρουφᾶνε τὸ αἷμα της.

«Μάνα» μουρμούρισε, «μᾶνα». Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συχωρέσῃ γιὰ τούτη τὴ βαρειά κληρονομιά πὺν μ' ἄφισες».

Τὰ χάπια δὲν ἔκαναν τίποτε.

ΕΝΤΓΚΑΡ ΠΟΕ

ΟΥΛΑΛΟΥΜ

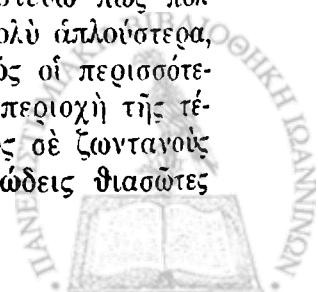
Εισαγωγή και απόδοση Ἀρσένη Γεροντικοῦ

Ἔσπερα ἀπὸ τὸ «Κοράκι» ἡ Οὐλαλούμ εἶναι τὸ πιὸ γνωστό, μὰ καὶ τὸ πιὸ σπαραχτικὸ ποίημα τοῦ Πόε. Εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ παραλλαγή ἀπὸ τὸ αἰώνιο θέμα, πὸν ἔγινε τοῦ ποιητῆ ἡ φοιχτότερη ἐμπειρία: τὸ θέμα τοῦ θανάτου. Ὅχι ὅμως τοῦ θανάτου, σὰν σιδερένιου νόμου τῆς φύσης, μὰ σὰν φυσικὴ ἀπόληξη μιᾶς ζωῆς πλασμάτων, πὸν φεύγοντας ἀπὸ τὴν σκιηὴ αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀφήνουν στίς καρδιές ἄλλων πλασμάτων ζωντανῶν πληγές πὸν εἶναι ἀδύνατο νὰ κλείσουν.

Ὁ Πόε ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὸν τὴ ζωὴ τους δὲν τὴν ἔζησαν μόνοι τους ποτέ. Αὐτὸς ὁ αὐτοτιμωρούμενος, πάντα γιὰ κάποιον ἄλλο ἀνθρώπινο ὄν ἀνάσαινε καὶ ἐνεργοῦσε μέσα στὸ σύντομο μὰ τόσο δραματικὸ πέρασμά του στὸν κόσμο. Καὶ κάθε καινούργιος χωρισμὸς ἀπὸ πλάσματα πὸν τοὺς εἶχε ὀλοκληρωτικὰ δοθῆ, ἐπρόσθετε κάτι εἰς τὰς παντοδαπὰς δυνάμεις φαρμάκων θανασίμων, πὸν τὸν ἔσφραν νέον ἀκόμα στὸν τάφο.

Τὸ ὄνομα Οὐλαλούμ, πὸν τὸ ἔπλασε ὁ ποιητῆς ἀπὸ τὸ λατινικὸ ρῆμα ululare (θρηγῶ, οὐφλιάζω) δείχνει καθαρὰ τὴν πρόθεσή του νὰ θρηγήσῃ γιὰ μιὰν ἀγάπη πὸν ἔχει ἀνεπανόρθωτα χαθῆ.

Μὲ τὴν Οὐλαλούμ ἔγινε ὅ,τι καὶ μὲ τὰ ἄλλα του ποιήματα. Ὁ Πόε ἦταν φύση ἄγνη καὶ σεμνή, πὸν τὴν συνόδευε ὅμως πάντα μιὰ δόση παιδικῆς ἔπαρσης, πὸν ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τοῦ φυσιολογικοῦ. Γι' αὐτὸ φαίνεται πὸς ὁ λόγος του κινεῖται πάντα στὸ μεταίχμιον πνευματικῆς ἰσορροπίας καὶ παραλογισμοῦ. Τὸ γνήσιο ὅμως πάθος του ἐλέγχεται πάντα τελικὰ ἀπὸ μιὰν ἀλώβητη συνείδηση, πὸν πάντα ἐποπτεύει καὶ ἐπικρατεῖ. Πολλοὶ ἄνθρωποι γνώρισαν αὐτὸν τὸν δραματικὸν ἀγῶνα μὲ τὸν δαίμονα μὲ διαφορετικὴ πάντα ἔνταση, καὶ εἴτε τὸν παραμέρισαν μὲ μιὰ θαρραλέα ἀντιμετώπισή του, εἴτε τὸν ἔκρηψαν κάτω ἀπὸ κάποια κρούστα φαρισαϊσμοῦ. Αὐτὸς ὅμως ὁ ἀγῶνας ὁ δραματικὸς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία σὲ μιὰ μᾶζα ἀνθρώπων, πὸν ἔργο τους εἶναι νὰ ἐξερευνοῦν ψυχές καλλιτεχνῶν γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὸ ἔργο τους — καὶ σ' αὐτοὺς ἀνήκουν οἱ κρηγοὶ τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν, οἱ ψυχαναλυτὲς καὶ πολλοὶ κριτικὸι τέχνης, παλαιότερα ἀκόμη καὶ οἱ ἀστρολόγοι — νὰ ἀνακαλύψουν σ' αὐτὸ ἔμμορες ἰδέες καὶ κάποια δόση πνευματικῆς νοσηρότητας, a distempered brain, καθὼς λένε οἱ Ἄγγλοι. Καὶ νὰ ἐξηγήσουν ὅλα αὐτὰ μὲ ἱπενικὰ τρίγωνα, οἰδιπόδεια συμπλέγματα ἀκόμη καὶ μὲ ἐπιδράσεις πλανητῶν. Αὐτὸ ἔγινε καὶ μὲ τὸν Πόε, γιατί πολλές ἰδιορρηθμίες του στάθηκαν πέτρα σκανδάλου ἢ θαυμαῖσιος βαθύρας γιὰ πηδῆματα πρὸς μεταφυσικὰ ἀναλύσεις. Πιστεύω πὸς πολλές ἰδιομορφίες τοῦ Πόε θὰ μπορούσαν νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ μέσα πολὺ ἀπλούστερα, ἰδιαιτέρως μὲ τὸν πόθο του νὰ καταπλήξῃ τὸν ἀναγνώστη. Δυστυχῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ κείνους πὸν ἀσχολοῦνται μὲ ψυχολογικὰ καταδύσεις στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης δὲν εἶναι εἰδικευμένοι ἐπιστήμονες, πὸν ἀσκοῦν τὴν τέχνη τους σὲ ζωντανούς οργανισμούς, μὰ ἀνειδίκευτοι ἐρασιτέχνες, ἐμπειρικοὶ καὶ ἐνθουσιῶδεις θιασῶτες

τῆς ψυχολογικῆς ἔρευνας, πού, — καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερο —, ἀντιζέμενο τῶν ἐρευνῶν τους δὲν εἶναι οἱ ψυχῆς ζωντανῶν ἀνθρώπων μὰ τὸ ἔργο ἀνθρώπων τώρα νεκρῶν. Καὶ ὅποιος γράφει ξέρει τὸ χάος πὸ χωρίζει τὴν ἀληθινή του προσωπικότητα ἀπὸ τὸ προσωπεῖο πὸν παρουσιάζεται στὸ ἔργο. Σ' αὐτὸ ὁ συγγραφέας δείχνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μόνον ὅτι θέλει νὰ δείξη ἢ ὅτι τοῦ ἐπιτρέπεται, χωρὶς ἐπιπτώσεις δυσάρεστες, νὰ δείξη. Πιστεύω λοιπὸν ὅτι οἱ συχνῆς ἐπαναλήψεις λέξεων ἢ καὶ ὀλοκλήρων στίχων, πὸν στάθηκαν ἢ ἀφετηρία τόσο ψυχαναλυτικῶν ζήλων, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ συνειδητὴ χρησιμοποίησις ἐνὸς πρόσφορου μέσου γιὰ τὴν δημιουργία τοῦ κλίματος κατάθλιψης, τοῦ τόσο ἀγαπητοῦ στὸν Πόε. Αὐτὴ του ἡ πρόθεσις νὰ προκαλέσῃ στὸν ἀναγνώστη ἐκεῖνο πὸν μπορούμε νὰ ὀνομάσωμε εὐφορία τοῦ πόνου, φαίνεται καθαρὰ στὸ Κοράκι, τὴν Ἄνναμπελ Ἀῆ, τὴν Λενώρα καὶ τὴν Οὐλάλομι. Γιὰ τὸ Κοράκι, τὸ παραδέχτηκα καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητής. Ἔτσι φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἦταν ἀπλῆ συζήτηση περὶ ἀνεμωλίων καὶ καπνοῦ σιζῆς ὅλη αὐτὴ ἡ φιλολογία πὸν ξεσήκωσαν, καλοπροαίρετοι βέβαια, ἐμπειρικοὶ πάντως ψυχαναλυτῆς γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πόε, ἰδιαίτερα τὸν περασμένο αἰῶνα.

Μάταιος ἐπίσης μοῦ φαίνεται πὸς στάθηκε ὁ ἀγῶνας γιὰ νὰ ἐντοπισθῇ ἡ Ψυχή, ὅπως παρουσιάζεται στὸ Οὐλαλούμι, σὰν ὑπαρκτὸ πρόσωπο, μέσα στὸν κύκλο τῶν γυναικῶν πὸν ἐστάθηκαν ἡ ἐρωτικὴ ἐμπειρία τοῦ ποιητῆ. Τὸ ποίημα εἶναι ἀλήθεια ἓνας δραματικὸς διάλογος, μὲ ἓνα ὅμως μονάχα πρόσωπο, πὸν παρουσιάζεται σὰν μιὰ σκόπιμα διχασμένη προσωπικότητα, διχασμένη σὲ παρὸν καὶ τραγικὸ παρελθόν. Τὸ ὅτι ἡ Ψυχή τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι μιὰ καινούργια ἀγάπη τοῦ ποιητῆ, δὲν εἶναι ὑπαρκτὸ πρόσωπο πὸν τὸν συνοδεύει στὸν τόπο ὅπου οἱ σπαραχτικῆς ἀναμνήσεις τὸν περιμένουν, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸν στίχο 80 τῆς 3ης στροφῆς

Though once we had journeyed down here.

Εἶναι λοιπὸν τέλεια ἀνεδαφιστὴ ἡ σχετικὴ ἀπεραντολογία παλαιῶν καὶ νεώτερων κριτικῶν καὶ θυμίζει πού καὶ πού τις ὑψηλότετες πανουργίες τοῦ Μπερτόλδου.

A. Γ.

1

Ἦταν οἱ οὐρανοὶ τεφροὶ καὶ βλοσυροὶ
ρικνὰ καὶ σὰν τὴν ὄχρα κίτρινα τὰ φύλλα·
Ξερὰ καὶ μαραμμένα ἦταν τὰ φύλλα.

Ἦταν μιὰ νύχτα τοῦ ἔρημου Ὀχτώβρη
τοῦ πιδ ἀμνημόνευτου γιὰ μένα χρόνου.

Ἦταν κοντὰ στὴ ζοφερὴ λίμνη τοῦ Ὠμπερ,
μέσ' στὴν καρδιά τῆς καταχνιάς τοῦ τόπου Γουέϊρ,
ἦταν ἐκεῖ, πλάι στοὺς πηχτοὺς βάλτους τοῦ Ὠμπερ,
στοῦ τόπου Γουέϊρ τὰ στοιχειωμένα δασοτόπια.

2

Κάποια φορὰ γύριζα ἐκεῖ μὲ τὴν Ψυχή μου
σὲ μιὰν ἀλλέα ἀπὸ τιτάνια κυπαρίσσια,
μὲ τὴν ψυχή μου, στὴν ἀλλέα ἀπὸ κυπαρίσσια.
Σὰν ἠφαίστειο ἔβραζε αὐτὲς τις μέρες ἡ καρδιά μου,
σὰν ποταμὸς πυρῆς σκουριάς ὅπου κυλάει,
σὰν λάβα πὸν ἀκατάπαυτα κυλάει

τὸ κορεσμένο θειάφι ρέμμα της γύρω στὸ Γιαανέκ,
μέσα στὰ πέριονα τὰ ἀπόμακρα τοῦ πόλου·
ποὺ βογγῶντας κυλάει στὰ ριζὰ τοῦ ὄρους Γιαανέκ,
στῆς βόρειας περιοχῆς τ' ἀπόμακρα βασίλεια.

3

Ἦταν τὰ λόγια μας λιτὰ καὶ σοβαρά·
μὰ ἔμοιαζε ἡ ναρκωμένη σκέψη μας νεκρή·
καὶ ἦταν οἱ μνήμες μας δισταχτικὲς καὶ σκυθρωπές.
Ξεχάσαμε ὅτι αὐτὸς ὁ μήνας ἦταν Ὁκτώβρης,
καὶ ποιά τοῦ χρόνου νύχτα ἦταν τούτη ἡ νύχτα.
Ἄχ! νύχτα, μόνη νύχτα μέσ' στὸν χρόνο!
δὲν εἶδαμε τὸν σκοτεινὸ λιμιῶνα τοῦ Ὁμπερ
(ἂν καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ εἶχαμε ἐδῶ ξανάρθει·)
τὰ πηχτὰ λησμονήσαμε βαλτονέρια τοῦ Ὁμπερ
καὶ τὸ ρουμάνι, στοιχειοσύχναστο τοῦ Γουέιρ.

4

Καὶ τώρα ποὺ ἄγγιζε τὸ τέλος της ἡ νύχτα,
καὶ ἀνάγγελνε τῶν ἄστρων ὁ ὠροδείχτης τὴν αὐγή,
κι' ἔδειχνε πιά ὁ ἀστροδείχτης τὴν αὐγή,
στοῦ δρόμου μας γεννήθηκε τὴν ἄκρη
μιὰ λάμψη ὑγρὴ ἀπὸ καταχνιὰ περιχυμένη,
ἀπὸ ὅπου πρόβαλε μιὰ μὴνη ὄλη μυστήριο.
Ἐπρόβαλε ἔτσι μὲ τὶς δίδυμες αἰχμές της
ἡ διαμαντένια μὴνη τῆς Ἀστάρτης
καθαρή, καθαρὴ μὲ τὸ διπλό της κέρας.

5

Κι' ἐγὼ εἶπα: Ἄπ' τὴν Ἀρτέμιδα εἶναι πὸ θερμὴ·
κυλάει μέσα σ' ἕνα αἰθέρα στεναγμῶν·
εὐφραίνεται σ' ἕναν αἰθέρα στεναγμῶν,
γιατὶ εἶδε πὼς τὰ δάκρυα δὲν ἔχουν στεγνώσει
σ' αὐτὰ τὰ μάγουλα, ὅπου πάντα βόσκει τὸ σκουλήκι·
καὶ τὴν συνάθροιση τῶν ἄστρων τοῦ Λέοντα προσπερνῶντας,
ἦλθε γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τοῦρανοῦ τὸν δρόμο,
τὸν δρόμο πρὸς τὴν λήθια εἰρήνη τοῦρανοῦ.
Καὶ ὑψώθηκε στοῦ Λέοντα τὸ πείσμα,
γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ φῶς ἀπ' τὰ λαμπρά της μάτια.
Μέσα ἀπ' τοῦ Λέοντα ἀνασηκώθη τὸ ἄντρο,
μὲ τὴν ἀγάπη μέσ' στὰ φωτεινά της μάτια.

6

Τότε ὑψωσε ἡ Ψυχὴ τὸ δάχτυλο καὶ μοῦπε:
αὐτὸ τὸ ἀστέρι μὲ γιομίζει ὑποψία καὶ θλίψη·
παράξενα ἡ ἀχνάδα του μὲ θλίβει.

Γρήγορα ἄς φύγουμε· ἄς βιαστοῦμε· πρέπει.
 Ἄς μὴν ἀργοῦμε· αὐτὸ γιὰ μᾶς εἶναι ἓνα χρέος.
 Μιλοῦσε μὲ λαχτᾶρα καὶ ἄφηνε τὰ φτερά της
 νὰ κρέμονται, νὰ σέρνονται στὴ σκόνη·
 κι' ἦταν ὅλο ἀγωνία τὸ ἀναφυλητό της,
 καθὼς σερνόνταν οἱ φτεροῦγες της στὸ χῶμα,
 καθὼς σερνόνταν θλιβερά στὸ χῶμα.

7

Κι' εἶπα: ὅλα αὐτὰ εἶναι πλάσματα τοῦ ὄνείρου.
 Ἄς προχωρήσουμε πρὸς τὴν ἀχνότερη αὐτὴ λάμψη.
 Στὴν κρυστάλλινη αὐτὴ ἄς λουστοῦμε λάμψη.
 Τὸ φῶς της τὸ σιβυλλικὸ ἀναδίνει
 τὴ νύχτα τούτη ὁμορφιά καὶ ἐλπίδα.
 Δές! μέσ' στὴ νύχτα, στὸν οὐράνιο θόλο ταξιδεύει·
 ἄφοβα στὴν ὥχρῃ αὐτὴ λάμψη ἄς μπιστευτοῦμε.
 Ἄφοῦ ἔτσι σταθερὰ μέσ' στὴ νυχτιὰ ἀρμενίζει,
 ποῦ ἄλλοῦ παρὰ στὸν οὐρανὸ μᾶς ὀδηγᾷ;

8

Ἦούχασα ἔτσι τὴν Ψυχὴ καὶ τὴν ἀγκάλιασα
 καὶ ἀπὸ ἀγωνία τὴν ξαλάφρωσα καὶ θλίψη·
 ὑπόταξα τοὺς δισταγμοὺς της καὶ τὴν θλίψη.
 Κι' ἔτσι ἐβαδίσσαμε ὡς τῆς ἀλλέας τὴν ἄκρη·
 μὰ ἐκεῖ ἐνδὸς τάφου ἢ θύρα μᾶς ἔκοψε τὸν δρόμο,
 ἢ θύρα ἐνδὸς πανωγραμμένου τάφου.
 Καὶ εἶπα: γλυκεῖα ἀδελφή, τί τάχα εἶναι γραμμένο
 στὴ θύρα αὐτοῦ τοῦ ἱστορημένου τάφου;
 Καὶ ἐκείνη μοῦ ἀποκρίθη: Οὐλαλούμ, Οὐλαλούμ.
 Εἶναι ὁ τάφος τῆς δικιάς σου Οὐλαλούμ ποῦ ἐχάθη.

9

Στάχτιασε ἀμέσως ἡ καρδιά μου καὶ μαράθηκε,
 σὰν τὰ ξερά, τὰ μαραμμένα φύλλα,
 σὰν τὰ ρικνὰ, τὰ κίτρινα σὰν ὥχρα φύλλα.
 Καὶ φώναξα: ἦταν βέβαια τὸν Ὀχτώβρη,
 τὴν ἴδια νύχτα αὐτὴ τοῦ περασμένου χρόνου
 ποῦ ἔφτασα ἐδῶ, ποῦ στάθηκα ἐδῶ πέρα,
 κρατῶντας ἓνα ἀβάσταχτο γιὰ μὲ φορτίο.
 Ἄχ! μέσ' στὶς νύχτες, μόνη νύχτα, ἐσὺ τοῦ χρόνου,
 ποιὸς τάχα δαίμονας νὰ μ' ἔσυρε ἐδωπέρα;
 Ἄχ! σὲ γνωρίζω, σκοτεινὴ λιμῶνα τοῦ Ὁμπερ,
 καὶ σέ, καρδιά τῆς καταχνιάς τοῦ τόπου Γουέϊρ.
 Ἄχ! σὲ γνωρίζω βαλτοτόπι ἐσὺ πηχτὸ τοῦ Ὁμπερ,
 καὶ σὰς ρουμάνια στριγγλοσύχναστα τοῦ Γουέϊρ.

(Ἀπόδοση Ἀρσένη Γεροντικοῦ)

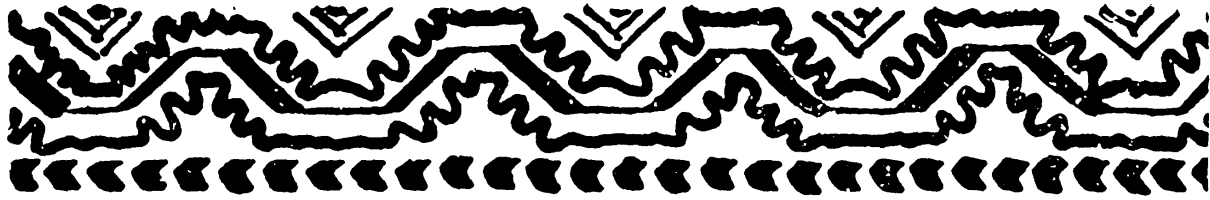
ΑΠΛΟ ΓΡΑΜΜΑ

Ἄγαπητέ μου φίλε,
 τὸ φθινόπωρο στὴν πατρίδα
 οἱ λεῦκες μοιάζουν κίτρινα σύγνεφα
 πὸ ταξιδεύουν πάνω ἀπ' τοὺς δρόμους
 μὲ τὰ τηλεγραφοῦλα καὶ τὴ θλίψη
 οἱ κερασιές ἔχουν κόκκινα καὶ μαβιά φύλλα
 τὰ πλατάνια εἶναι σταχτοκίτρινα
 μ' ἓναν γαλάζιο καὶ γκρι οὐρανὸ πίσω τους
 κι' οἱ ἀγραπιδιές στέκουν σιωπηλές νύφες
 νὰ καρτεροῦν τὴν ἐρημιὰ στὸν κάμπο
 ντυμένες πράσινα καὶ μενεξιλιά χρώματα.
 Εἶναι καὶ τ' ἀποδημητικά πὸ πετοῦν
 κουρασμένα φέροντας τὸ δειλινὸ
 καὶ τοὺς ἴσκιους στὰ χωράφια
 τὰ κλήματα πὸ δὲν ἔχουν καρπὸ
 καὶ περιμένουν τὸ βοριά καὶ τὴν πάχνη
 γιὰ νὰ κουβεντιάσουν μὲ τὴ γῆ.
 Μονάχα νὰ μὴ ρωτήσεις γιὰ τοὺς ξωμάχους
 καὶ γιὰ τοὺς νέους πὸ ἤξερες
 ἀπ' τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς.
 Αὐτοὶ πῆραν τὸ ἀχνὸ ἡλιοβασίλεμα
 καὶ τὴν ζεστὴν ἀνάσα ἀπὸ δῶ
 κι' ἔγιναν ποιητὲς μ' ἓναν κόμπο ἀπὸ δάκρυ
 λίγες ἐλιές κι' ἓνα κυδῶνι στυφὸ
 γιὰ νὰ θυμοῦνται τὴν φτωχὴ τους μάνα
 μπροστὰ στὶς βιτρίνες τῆς πολιτείας.
 Δὲν σοῦ γράφω γιὰ τὶς ἐκκλησιές, γιὰ τὰ σχολεῖα
 καὶ γιὰ τὴν ἀρμυρὴ θάλασσα
 μὲ τὶς εὐκαλύπτους καὶ τὶς τριανταφυλλιές.

Ἄγαπητέ μου φίλε,
 θὰ περιμένω κοιτάζοντας
 νὸ χαράξει ὁ Θεὸς τὰ σύνορα
 στὶς κορφές μὲ τὰ βράχια καὶ τὸ σούρουπο
 ὅταν θάρθει ὡς ἰριδισμὸς ἐπὶ τῶν ἀνθέων
 γιὰ νὰ μοιράσουμε τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασί
 στοὺς πεινασμένους ἀδερφοὺς
 πὸ δὲν ἔπαψαν νὰ περιμένουν
 αὐτὴν τὴν ὥρα τῆς ἐπιστροφῆς.
 Τώρα, σοῦ γράφω νὰ ξέρεις, μονάχα γιὰ τὸν τόπο
 μὲ τὶς φορτωμένες ροϊδιές καὶ τὸ τριφύλλι
 καὶ γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τῶν φτωχῶν
 πὸν πάσχουν νὰ κρατήσουν μὲ τὰ χέρια τους
 τὸ ραγισμένο μπαλκόνι μὲ τὰ βασιλικά...
 Καὶ γιὰ τὸ φθινόπωρο στὴν πατρίδα.
 Ἐρρωσο, λοιπόν, ἀγαπητέ φίλε
 (αὐτὴν τὴ λέξη τὴν ξεσήκωσα
 ἀπ' τὸ μηναιὸ μιᾶς παλιᾶς μονῆς,
 κι' εἶναι δική μας, νὰ τὸ ξέρεις).

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΑΣ. ΜΑΡΓΑΡΗ

ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ

(Δοκίμιο)

Τί είναι αυτό, πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐλκύεται ἀπὸ τὸ "Ἄγνωστο; Ποιά δύναμη κατακωνιασμένη στὰ τρομερὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς μας, πάντοτε ἐν ἐγρηγόρσει καὶ καιροφυλακτοῦσα, μᾶς ὠθεῖ πρὸς ἓνα ἀστασιόμητο κυνηγητό, πρὸς μία ἀνιλεῖ ἑξαφάνιση τοῦ σκοταδιοῦ; Τὸ σκοτάδι ὅμως εἶναι στὴ μοῖρα τῶν βροτῶν. Κι' ἂν πιστεύουμε πὼς τὸ παραμερίζουμε, δὲν κάνουμε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ τὸ μεταθέτουμε. Τὸ "Ἄγνωστο ἀπὸ κεῖ ψηλὰ μᾶς γνέφει, μᾶς γελᾷ, παίζει μαζί μας, κάποτε μᾶς ἀφίνει λίγη θέα, μιὰ χαραμάδα φωτός, καὶ σὰ στοργικὸς πατέρας, ἐπιβραβεύει τὴν ἔσχατη στιγμή, τότε πού ὁ κίνδυνος εἶναι κοντά, τεῖχος προστατευτικὸ ὀρθώνεται μπροστά μας καί... δὲν βλέπουμε, δὲν πιάνουμε τὴ μεγάλη φλόγα. "Ἄς εἶναι εὐλογημένο τὸ σκοτάδι. "Ἄς εἶναι εὐλογημένη ἡ γοητευτικὴ καὶ ἐξαισία κατάσταση τῆς ἀναμονῆς. Τῶν γλυκῶν ἐρωτημάτων, τῶν γρίφων καὶ τῶν κρυφῶν πραγμάτων, πού ἡ ὑπαρξὴ τους διαγράφεται πίσω ἀπὸ τὴν καλύπτουσα λεπτὴ κρούστα τῆς ἐπιφανείας. "Ὀλῶν αὐτῶν, πού ξέρουμε τὴν ὑπαρξὴ τους ἀλλὰ δὲν τὰ γνωρίζουμε, πού τὰ νοιώθουμε χωρὶς νὰ τὰ καταλαβαίνουμε, καθὼς μᾶς ἐρεθίζουν καὶ μᾶς προκαλοῦν, κινούμενα πίσω ἀπὸ τὸ θολὸ προπέτασμα τῆς ἀμφιβολίας. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ "Ἄγνωστο αὐτὸ πού μᾶς τραβᾷ καὶ μᾶς σπρώχνει νὰ τὸ ἐξερευνήσουμε, ἀλλὰ ἓνα ἐνδιάμεσο, κάτι μεταξὺ γνωστοῦ καὶ ἀπολύτως ἀγνώστου, μιὰ κατάσταση ἀβεβαιότητος, ἓνα νέφος σκοτεινὸ μᾶς κρύβει τὴν ὀλοκληρωτικὴν θέα καὶ μᾶς ἐμπνέει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀποκαλύψεως.

Δίχως αὐτὴ τὴ θολὴ ἐπισημάνση τῆς πραγματικότητος, ἐκεῖ πού ὅλα εἶναι ὡς νὰ μὴν ὑπάρχουν, βυθισμένα σ' ἓνα ἀπόλυτο μηδέν, ἔξω ἀπ' αὐτὴ τὴ μακρυνὴ ὑποψία τῶν γεγονότων, σὲ ἀτμόσφαιρα, ὅπου ἡ δυνατότης ὀράσεώς του εἶναι ἀνύπαρκτη, ὁ ἄνθρωπος πορεύεται μακάριος καὶ ἐνδεής, καὶ σὰ σὲ καθαρὸς καὶ καταγάλανος οὐρανός, δὲν ἔχει τίποτε πού νὰ τὸν βασανίζει, καμμιά στόχασση πρὸς μακρυνούς καὶ ὀμιχλώδεις ὀρίζοντες, πίσω ἀπὸ τοὺς ὁποίους κρύβεται κάποια σαλεύουσα καὶ ἀνεξερεύνητη πραγματικότης. Μόνο ἡ κατάσταση τῆς καλυπτομένης γνώσης, ὁ αἰώνιος δρόμος τῆς ἀμφιβολίας, ἡ ἀβεβαία ἐντύπωση τοῦ ὑπάρχειν, μᾶς τραβοῦν καὶ μᾶς ἔλκουν, καθὼς ὁ μαγνίτης τὰ συγγενῆ ἀντικείμενα, μὲ μιὰ ἀκατανίκητη δύναμη, συνεχῶς ἀνανεούμενη, ἀφοῦ δὲ φτάνεται ποτὲ ἡ ἔσχατη καὶ ἀγία στιγμή τῆς πλήρους ἀληθείας, τοῦ μεγάλου καὶ τελειωτικοῦ ξεσκεπάσματος τῶν πραγμάτων. Κι' αὐτοῦ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ ἐξαισία γοητείας τοῦ Ἄγνώστου: σὲ εὐχάριστο συναίσθημα καὶ τὴν ωραία ἐντύπωση, πού μας δίνει ἡ ἀστασιόμητη παρέλαση τῶν συνεχῶς ἀποκαλυπτόμενων φυσικῶν ἀπορρήτων, τῶν χιλιάδων μυστικῶν τοῦ σύμπαντος μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου, πού, καθὼς προβάλλονται γυμνὰ κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς γνώσεως, ἀφίνουν καὶ διαφαίνονται πίσω τους θολὰ ἀλλὰ σίγουρα τὰ ἴχνη καινούργιων ἐρωτημάτων, πού περιμένουν κι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους τὴ δική τους ἀπάντηση. Ἀπάντηση, πού ὡστόσο, θὰ κρύβει μέ-

σα της τὸν πυρῆνα ἐνὸς καινούργιου ἐρωτήματος, καὶ θὰ κυφορεῖ ἀκόμα, πέρα ἀπ' αὐτό, στὰ ἔγκατά της τῆ μεγάλης κι' αἰώνια στρατεία τῶν ἀτελεύτητων ἀποριῶν, πὸ ὀρθώνονται καὶ μᾶς περιβάλλουν. Ὁ ἀδιάκοπος τοκετὸς αὐτῆς τῆς «ἐς αἰεὶ» κυφορίας τοῦ Ἄγνωστου, εἶναι ἡ Θεία μοῖρα καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀναπόφευκτος δρόμος του, τὰ λύτρα τέλος, τῆς πλήξης καὶ τῆς ἀγωνίας του.

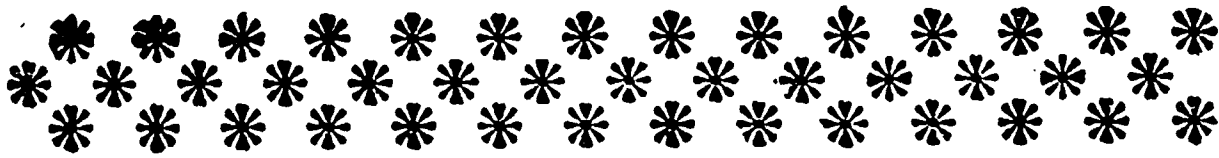
Βυζαντινὴ

ΔΕΗΣΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΛΟΜΕΝΩΝ

Σύ, πὸ ἐπὶ ὕδατων τὴν γῆν ἤπλωσας,
τὰ καράβια μας πρόφθασε, Κύριε!
Τὰ πλέοντα ἔς τοὺς μακρινοὺς ὠκεανοὺς
ξύλινα τεῖχη μας στερέωσον, Ἄγιε!
Καὶ δὸς αὐτοῖς καιρὸν εἰρηνικόν,
ἀπροσκόπτους πλοῦς, ἀβλαβεῖς ἐλλιμενισμοὺς!
Τοὺς ἀρμούς αὐτῶν σύνδεσον, τὰ ὕφαλα κράτυνον,
τὰ καταστρώματα ὕψωσον, τὰς ἀγκύρας συγκράτησον!
Ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανῶν, Ἀγαθέ,
καὶ ἐπὶ τῶν κυμάτων τῶν ἀσυρμάτων δὸς ἀκοήν!
Πρόσδεξε τὰς δεήσεις τῶν ναυτικῶν, πολυεύσπλαχνε,
καὶ σῶσον αὐτοὺς ἐκ πάσης σκοτεινῆς περιπετείας!
Ἵνα τῶν Σῶν ἐντολῶν εὐλαβεῖς τηρηταὶ γενόμενοι,
ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα ἀναχωροῦντες καὶ ἀφικόμενοι,
τὴν γῆν πᾶσαν περιπλεύσωσι καὶ σῶσι ἐπανέλθωσιν!
Πρὸς δόξαν τοῦ Σοῦ Κράτους καὶ τῆς Σῆς Μεγαλωσύνης
καὶ εὐημερίαν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος,
ἦν πάντες ἀπὸ καρδίας εὐχόμεθα. Ἀμήν!

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΛΩΛΗΣ

ΣΕΒΑΣΜΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΟΥ ΜΟΡΦΕΣ

Σεβιάσμιες τοῦ τόπου μας παλαιϊκὲς μορφές
παποῖδες, προσπαποῦδες μου
μανάδες μας σκυφτὲς στὰ κόκκινα τὰ χώματα
τοῦ κάμπου μας ἀδέρφια σινομήλικα
π' ἀνάψατε φωτιὲς τὰ ὄνειρα, λαμπάδιασαν ψηλὰ στὶς ράχες μας
καὶ τᾶφαγεν ἡ μαύρη γῆς ἐσκούριασαν στὶς ἔρημες τὶς στράτες
ὁ στίχος μας ὀλάκερης ζωῆς ἐστοίχειωσε γιὰ σᾶς
ἐγένηκεν ἡ μοῖρα μας ὅσο κρατᾶει ὁ λύχνος τῆς ζωῆς
καθὼς οἱ πέτρες ποὺ στοιχειώσανε ἀπόμερα τῶν χωραφιῶν
μακραίνοντας τοὺς ἴσκιους τὰ νυσταγμένα δειλινὰ
δέντρα ποὺ τᾶφαι ὁ καιρὸς, χαλάσματα σπιτιῶν
σταυροὶ ποὺ σημαδεύουνε κονίσματα στοὺς δρόμους
τοῦ στίχου μας ν' ἀφήσουμε μιὰν ἄκρη
ὅσο χωράει γιὰ νὰ σταθῆ μαζί σας συντροφιά
ὁ γύφτος μας ὁ Παντελῆς μὲ τὸ κλαρίνο του σκυφτὸς
ποὺ γλένταε τὰ χωριὰ στοὺς γάμους μας στὰ πανηγύρια
τάμα βαρὺ γιὰ τὴν ψυχὴ μου ἔρχεται στὴ σκέψη μου τὶς νύχτες
σκιά θολὴ π' ἀναζητᾶει νὰ βγῆ στὸ φῶς
ἕνα σκαμνὶ νὰ στρώσουμε στοῦ γάμου τὸ τραπέζι
γιὰ ν' ἀκουμπῆσει τὸ κορμὶ νὰ τραγουδάει
τοῦ πάνω κόσμου τὶς χαρὲς μαζί σας συντροφιά.

Δὲν ἔχουμε στολίδια νὰ τοῦ βάλουμε μὴδ' ἄρματα στὴ ζώση του
γιὰ νᾶρχεται καλπάζοντας σὲ κόκκινη φοράδα
ἀστόλιστος κι ἀχτένιστος μ' ἕνα μακρὸ πρασινοκίτρινο παλτὸ
βουλιάζοντας τὰ πόδια του στὰ χοντροπάπουτσα
ἐγλένταγε τὶς νιὲς τὰ παλληκάρια μας
μὲ τὸ κλαρίνο του ὀρθὸς τριγύρω στὸ χορὸ
ποὺ κόλλαγαν στὸ μέτωπο φλουριά, χιλιάρικα στὰ πόδια του
καὶ τᾶρριχνε στὴ τσέπη του μὲ ἀπληστη ποὺ ξύπναγε χαρά.
Κι ὡς δίπλωνεν ἡ νύχτα τ' ἀπέραντα φτερὰ
βαθειὰ τὰ ξημερώματα ποὺ παίζανε στὶς ἄκρες τῶν βουνῶν
οἱ ὄρες τῆς αὐγῆς
καὶ λάρωναν κατάχαμα τ' ἀράθνημα παιδιὰ
ἐσφάλιζε τὰ μάτια τους ὁ ὕπνος ὁ βαρὺς ἀπ' τὸ χορὸ καὶ τὸ πιοτὸ
ἐγέλαγεν ἡ μοῖρα τους λουλούδιαζαν τὰ ὄνειρα
στ' ἀχτένιστα μαλλιά καὶ στὰ δασειά τους στήθεια
ἀνάσαινε βαριά ὁ γύφτος μας ὁ Παντελῆς
κι ἐγύρναγε μιὰ πλόσκα γιομάτη ἀπὸ κρασί
ἐρούφαγε, πλατάγιζαν τὰ χεῖλια του
καὶ χύνονταν στὰ γένηια του στὸ πρόσωπο
καὶ δεύτερη καὶ τρίτη ἐρούφαγε φορὰ
κι' ὕστερα, ἀμίλητος σκυφτὸς

ἐγυάλιζαν τὰ μάτια του δυὸ κάρβουνα φωτιῆς
 τριγύρω του μαζεύονταν οἱ γέροντες
 ποῦχαν καιημοὺς νὰ ξαλαφρώσουνε καὶ βάραιναν πολὺ
 (Τί κουβαλάει μιὰ ψυχὴ πού γέρασε δουλεύοντας στὰ χώματα
 καὶ στέρεση καὶ παιδεμὸς τοῦ κόσμου ἢ καταφρόνια
 ἢ ξενητεία καὶ τὸ ψωμί
 κι' ὁ πόλεμος νὰ βγαίνει μοιραστὴς στὸ μέτρο τῶν παιδιῶν
 ἕνας Θεὸς τὸ ξαίρει ἀπὸ ψηλὰ
 πὼς μεγαλώνουν τὰ παιδιὰ μέσ' στῶν φτωχῶν τὰ σπίτια
 ν' ἀσπρίζονε τὰ κόκκαλα στὶς ἔρημες χαράδρες)
 ἐσταύρωναν τὰ γόνατα οἱ γέροντες κι ἀκούμπαγαν τὰ χέρια τους
 σὰν ἔπιανε μὲ πάθος τὸ κλαρίνο του
 τὸ κοίταζε, τ' ἀγκάλιαζε στὰ στήθια του
 κι ἀργά, ἐρωτικά, ἐπέριναγε τὰ δάχτυλα χαϊδευτικά
 τῶνα μὲ τᾶλλο στὴ σειρὰ
 σὰ νᾶτανε τοῦ ἔρωτα κορμί
 κι ἀρχίναε τὰ μοιρολόγια του πού τᾶφτιαχνε μονάχος
 κι ἦταν πού χώραε στὴν τάβλα τοῦ σπιτιοῦ,
 ὀλάκερος ὁ τόπος μας ἀκέρια του ἢ ψυχὴ
 οἱ μάνες μας πού θέριζαν σκυφτές,
 γονιοὶ μας ν' ἀνυλάκωνε τὰ σβολερὰ τὰ χώματα
 τ' ἀντρειωμένα μας παιδιὰ καλπάζοντας στὶς στρατές
 τὰ δέντρα του κι οἱ πέτρες του, σταυροὶ τῆς ἐκκλησιᾶς
 χαρὲς καὶ πίκρες τῆς ζωῆς
 κι οἱ γέροντες τριγύρω του ἐκράταγαν τὸν ἦχο του,
 ἀργά, ἐπίσημα, σὰ νᾶτανε θαυροεῖς στὴν ἐκκλησιά.

Μούσκεμα ὁ ἰδρωτας στὸ μέτωπο, στὰ μάγουλα τοῦ γύφτου μας
 καὶ τὸ κορμί κυμάταε σὰ θάλασσα τοῦ σιταριοῦ
 σκυμμένος στὸ κλαρίνο του ἀκούμπαε τὸ πηγούνι του λοξὰ
 κι ἀνάτρεμε σὰ φτέρουγα πουλιοῦ πού λάβωσεν ὁ κυνηγὸς
 κι ἀναδρομάει γιὰ νὰ σωθῆ
 ἔλύγαε τὸ κορμί δεξιά, ζερθὰ στοὺς γέροντες
 σὰ φίδι π' ἀναδίπλωνε στὸν ἥλιο τὸ κορμί,
 τοὺς κοίταζε στὰ μάτια τους μὲ τ' ἄσπρα τους τὰ γένηια
 κι ὁ ἦχος του ἀπόσβυνε, ἀγκάλιαζε πονετικά
 τ' ἄσπρα τους κεφάλια τὰ ρουφηγμένα μάγουλα
 τ' ἀνυλάκωμένα πρόσωπα βαθειὰ
 καὶ πάλι ἀνήλωνε τὸν ἦχο
 ἀνάστρεφε τὸ σῶμα του κι ἀντιάζονταν σὰν τ' ἄλογο
 στὸ ξέφωτο τοῦ δάσους στυλώνοντας τὰ πόδια του στὴ γῆς
 πολέμαγε τὴ μοῖρα τῆς ζωῆς, φωτιά τὰ μάτια του λαμπάδιαζαν
 καὶ τὸ κλαρίνο του ἐφάνταζε ξεθήκαρο σπαθὶ
 ἐχούγλαζαν τὰ στήθια του κι ὁ ἦχος του ἐγίνονταν κραυγὲς
 πού χτύπαγαν τοὺς τοίχους τὰ παρᾶθυρα, τὰ κοιμισμένα πρόσωπα
 κι ἀνάγευρε σιγά, ἀπόσταινε καὶ γίνονταν λυγμὸς
 ἐκλαιγεν ὁ γῦφτος μας καὶ κύλαγαν τὰ δάκρυα
 χοντροῦς σταλαματιές.

Καλόγνωμες τοῦ τόπου μας σκιές
 νὰ δέσουμε στὸ λόγο μας τὴ μνήμη του καθὼς μᾶς τὴν ἀφήσατε
 καὶ μεῖς νὰ παραδώσουμε γιὰ τῶν παιδιῶν μας τὰ παιδιά
 νὰ φθάσουμε στὸ τέλος του ἀνήμερα τὴν Πασκαλιά
 στὰ σπίτια ἐψένανε τ' ἀρνιά, τσουγκρίζανε στὰ χέρια τους
 τὰ κόκκινα τ' αὐγά
 συντάζονταν οἱ νιές τὰ παλληκάρια νὰ βγοῦνε στὸ χορὸ
 κι ὁ Πέτροβας μὲ τὴν καλή του φορεσιά τὴν ἄσπρη του φλοκάτη
 τὰ μαῦρα του ποδήματα
 ἐτράβηξε στὰ γύφτικα στὸν πέρα μαχαλὰ
 στοῦ κλαριντζῆ τοῦ Παντελῆ ἐχτύπησε τὴν πόρτα
 ἐπέταξε στὰ πόδια του σακκούλα μὲ φλουριά
 καὶ πήγανε στὸ σπίτι του στὸν ἴσκιο τῆς μουριάς
 ἐστρώσανε τὴν τάβλα μὲ τὰ φαγιὰ καὶ τὰ πιοτὰ
 κι ἀρχίνησεν ὁ Παντελῆς τὰ μοιρολόγια του ἀργά, θρηνητικά.
 Ἐκλαιγεν ὁ Πέτροβας καὶ χτύπαγε τὰ στήθια του
 ἐχόρευε, ντουφέκαγε καὶ πάλι ξαναχόρευε
 πὸν θιάμαζεν ὁ κόσμος π' ἀράδιαζε στοὺς δρόμους
 νὰ πᾶν στὴν ἐκκλησιά.
 Σαράντα μέρες ποῦθαψε τὸ πρῶτο του παιδί
 δὲ χρόνισε καὶ τ' ἄλλο στὸν πόλεμο τοῦ Ἑσκι - Σεχιῶ
 τοῦ στείλανε ἐπίσημο χαρτί.
 Κι ὡς ἦταν τὸ κρασί ἀπὸν κι ὁ ἀχὸς τοῦ τραγουδιοῦ
 λυπητερός πὸν ξέσκιζε τὰ στήθια
 δὲ βάσταξεν ὁ γέροντας, ξελόγιασεν ὁ νοῦς
 καὶ τράβηξε μαχαίρι μαυρομάνικο, τὸ σήκωσε ψηλὰ
 θαρροῦντας πὸς ἐχτύπαγε τὸ Χάροντα, ἐχτύπαγε τὸ γύφτο μας
 καὶ πάλι ξαναχτύπαγε μὲ μιὰ κραυγὴ σπαραχτικὴ
 π' ἀλλάλαζε, χορταίνοντας τοῦ αἵματος τὸ δίκιο.

Μαζεύτηκαν γιὰ τὴν ταφή τοῦ κάμπου οἱ λαλητάδες μας
 τριγύρω ἀπ' τὰ χωριά
 νὰ κλάψουνε τὸν ἄρχοντα τοῦ τραγουδιοῦ, τὸν πρῶτο λαλητὴ μας
 κι ὡς πήγαιναν στὴν ἐκκλησιά διαβάζοντας τὰ γράμματα
 ὁ παππᾶς μπροστά, ὁ ψάλτης, τὰ παιδιά
 τραγούδια του ἐπαίζανε οἱ γύφτοι, τὰ γυφτόπουλα
 πὸν τᾶπαιρνε ὁ πρῶτος, ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος
 μὲ τὰ βιολιά καὶ τὰ κλαρίνα τους, λαβοῦτα καὶ τὰ ντέφια
 κι ἦτανε θαυματικὸ πὸν γίνηκε πρώτη φορὰ
 ἔλεγαν οἱ γερόντοι μας
 νὰ τραγουδᾶνε τὸ νεκρὸ, ὡς τὴ στερνὴ τὴν ὥρα
 πὸν πῆρε ἡ γῆς καὶ σκέπασε τὸ γύφτο μας τὸν Παντελῆ
 μαζὺ μὲ τὸ κλαρίνο του πὸν ἔσφιγγε στὰ χέρια του
 τ' ἀγκάλιαζε σφιχτά.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΑ 20ΑΧΡΟΝΑ ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ"

Ἡ εἰδικὴ γιορτὴ, ποὺ ὀργανώθηκε, στὶς 5 Μαΐου, στὸν «Παρνασσό», γιὰ νὰ τιμηθεῖ ἡ προσφορὰ τῶν 20 χρόνων τοῦ περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας, ἀπετέλεσε μοναδικὸ γεγονός μετὰ πανελληνίαν ἀπήχηση καὶ χαρακτηρίσθηκε γενικῶς, τόσο στὴν πρωτεύουσα, ὅσο καὶ στὶς ἐπαρχίες ποὺ ἔχουν μιὰ σημαντικὴ πνευματικὴ κίνηση, ὡς ἡ μεγαλύτερη τιμητικὴ στέψη, ποὺ ἔγινε ποτὲ γιὰ μιὰ τέτοια περίπτωσι.

Στὴν μεγάλη αἴθουσα τοῦ «Παρνασσού», καθὼς καὶ στὰ ὑπερῶα της, συγκεντρώθηκαν οἱ κορυφαῖοι καὶ οἱ γνωστοὶ πνευματικοὶ παράγοντες, ἀκαδημαϊκοί, καθηγηταὶ πανεπιστημίων, στρατηγοί, καλλιτέχναι, συγγραφεῖς καὶ τὸ σύνολον τῶν λογίων Ἡπειρωτῶν, ὁ ἐπίσκοπος Δανουσίας κ. Γρηγόριος, ὁ ὑφυπουργὸς καὶ Καθηγητὴς κ. Δημ. Τσάκωνας καὶ πλήθος ἀπὸ φιλόμους καὶ σοβαροὺς παράγοντες τῆς πολιτιστικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς χώρας μας. Ἔτσι, ἡ σύνθεσις τοῦ ἀκροατηρίου, ποὺ ἐντυπωσίασε ὅλους γιὰ τὴν πυκνότητα καὶ γιὰ τὴν ὑψηλὴν τῆς στάθμη, ἔδωσε μιὰ μοναδική, γιὰ πνευματικὰ χρονικά, ἐπιφάνεια καὶ ἐδικαίωσε, κατὰ τὸν πανηγυρικώτερον δυνατὸ τρόπο, τὴν πνευματικὴν παρουσίαν τῆς Ἡπείρου καί, εἰδικώτερα τῶν Ἰωαννίνων. Ἀκόμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσις συμμετοχῆς στὸν ἑορτασμὸ μεγάλων πνευματικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων (Οἴκουμ. Πατριαρχεῖον, Ἑταιρ. Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Στέγη Γραμμάτων Θεσσαλίας, ΕΜΟΤ Τρικάλων, Στέγη Γραμμάτων Ἐάνθης, «ΟΡΦΕΥΣ» Λευκάδος, Ἡπειρ. Σύνδεσμος Πατρῶν, Ἡπειρ. Ἑστία Θεσσαλονίκης, Πανηπειρ. Συνομοσπονδία, «Σκουφᾶς» Ἄρτης, Πρακτορ. Πνευμ. Συν-

εργασίας, «Κρητικὴ Ἑστία», Ριζάρειος Σχολή, «Νιοχώρι» Αἰτωλοακαρνανίας), καθὼς καὶ μεμονωμένων περιπτώσεων κορυφαίων λογίων καὶ ἐπιστημόνων, ἔλαβαν μέρος καὶ μίλησαν ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ «Παρνασσού» καὶ ἐκπρόσωποι τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἀπὸ ὅλοκληρη τὴν Ἑλλάδα (ὁ κ. Στ. Ἰωαννίδης ὡς ἐπαρχία καὶ τοῦ Δημάρχου Ἐάνθης, ὁ κ. Γ. Ἀναλογίδης, Πρόεδρος τοῦ «Σκουφᾶ», ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ κ. Ε. Παπαγρηγοράκης, ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ, ὁ κ. Δημ. Δαβαλάς, ἀντιπρόεδρος τῆς Πανηπειρωτικῆς Συνομοσπονδίας, ὁ κ. Ζούρας, Διευτὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ὁ κ. Γ. Βαβαρέτος ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Δημάρχου Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας). Τὴν παρουσίαν καὶ τὴν εἰσήγησι ἀπὸ μέρους τοῦ «Παρνασσού», ἔκαμε ὁ καθηγητὴς κ. Ζώρας καὶ ὁ κ. Χρ. Σολομωνίδης, ὡς κύριος ὁμιλητὴς, ἀξιολόγησε καὶ ἐτοποθέτησε τὸ ἔργο, τὴν συμβολὴ καὶ τὴν μοναδικότητα, γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ποὺ ἔχει ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» στὸν μεταπολεμικὸ μας πνευματικὸ χῶρον, καθὼς καὶ τὴν ἀκτινοβολία, συνεπιεία αὐτοῦ, ποὺ ἔχουν τὰ Γιάννινα, στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ τοὺς μορφωμένους ἀνθρώπους καὶ τὰ πνευματικὰ ἰδρύματα. Ἐπίσης, ἀπὸ τὸ ἴδιο βῆμα, μίλησαν, ἀπὸ μέρους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ὁ κ. Δημ. Σιωμόπουλος, γιὰ τὸ ἱστορικὸ, τὶς θέσεις καὶ τὴν πορεία τοῦ περιοδικοῦ, ὁ κ. Μιχ. Μάνος, ἐκ τῶν ἰδρυτῶν καὶ συνεκδότης τῆς «Ἡ. Ε.», ποὺ ἦρθε εἰδικὰ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ν. Ὑόρκη, καὶ ὁ κ. Δημ. Κόκκινος.

Τὸ γεγονός αὐτὸ, ποὺ ἔφεραν ἀκόμα στὴν Ἀθήνα καὶ πάρα πολλοὺς ἀπὸ τοὺς

Ἡπειρώτες καὶ συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ (ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ κ. Κ. Φωτόπουλος, ὁ κ. Κ. Λαζαρίδης, ὁ κ. Α. Γεροντικός, ὁ κ. Δ. Σιωμόπουλος, ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὁ κ. Γ. Ἀναλογίδης καὶ ὁ κ. Εὐστ. Τατσιόπουλος, ἀπὸ τὸ Ἀλιβέρι ὁ κ. Νικ. Τσιάκας καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχές), στάθηκε πράγματι ἓνα ὄροσημο γιὰ τὴν σύγχρονη πνευματική μας ζωὴ, ποὺ δίνει στὴν ἐπαρχία τὸ προβάδισμα καὶ στὸν τόπο μας ἰδιαίτερη τιμὴ. Γι' αὐτό, ἐκτιμήθηκε ξεχωριστά, μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ δίκτυο τηλεοράσεως καὶ

καταχωρήθηκε, ὡς δικαίωση πνευματικῶν μόχθων καὶ ὡς ὑπόσχεση τῶν δυνατοτήτων, ποὺ τιμᾶει τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ ἰδιαίτερα τοὺς συνεργάτες καὶ τὸν πνευματικὸ κύκλο τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπόμενα τεύχη της, ἢ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», θὰ καταχωρίσει τὴν ἐκδήλωση τούτη μαζί με τὰ κείμενα τῶν ὁμιλητῶν, γιὰ νὰ μείνουν, ὡς μαρτυρία καὶ ὡς ὕλη, στὴν γραμματεία καὶ στὴν ἱστορία τῶν χρόνων μας.

«Η. Ε.»

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Ἀπὸ τὶς στήλες τῆς ἀγαπητῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ τεύχος αὐτὸ νὰ παρουσιάζουμε τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση τῆς γειτονικῆς μας χώρας, τῆς Ἰταλίας, ὅπως θὰ τὴ βλέπουμε, σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐκλεκτὰ Ἰταλικά περιοδικὰ ποὺ ὅλως τιμητικὰ καὶ με μεγάλη προθυμία στέλνονται στὸ περιοδικό μας.

Στὴ σημερινὴ πρώτη μας συνεργασία, θὰ παρουσιάσουμε στοὺς ἀναγνώστες μας, με λίγα λόγια, καὶ κατὰ τρόπο γενικό, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ περιοδικὰ, τὸ εἶδος τους, τὶς κατευθύνσεις καὶ τοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκουν. Στὴ συνέχεια ἔπειτα τῶν συνειργασιῶν μας, θὰ δίνουμε κάθε φορά, ἐπιλέγοντας ἀπὸ τὶς στήλες τῶν περιοδικῶν, ὅ,τι εἰδικώτερα ἐνδιαφέρει τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστη, εἴτε ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἰταλικὴ πνευματικὴ ζωὴ, εἴτε ἀπὸ τὴ δική μας, ὅπως κρίνεται καὶ σχολιάζεται στὸν ἰταλικὸ περιοδικὸ τύπο. Τὰ ἰταλικά περιοδικὰ ποὺ ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας, εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) *La Carovana*. Τριμηνιαία Ἐπιθεώρηση Κουλτούρας ποὺ ἐκδίδεται στὴ Ρώμη ἀπὸ τὸν κ. Ρενάτο Φουρόνι. Τὸ περιοδικὸ ὑπὸ ἀσχολεῖται με τὴν ποίηση, ἰταλικὴ καὶ ξένη, τὸ δοκίμιο καὶ τὸν κριτικὸ σχολασμὸ ἱστορικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ λογοτεχνικῶν θεμάτων. Στὸ τελευταῖο τεύχος ὡς βλέπουμε μιὰ σειρὰ ὠρσίων ποιημάτων ὑπὸ κ. Μαρίνο Πιαζόλλα, ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κόσμο.

2) *Lusopia*. Διμηνιαία ἐπιθεώρηση γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Ἐκδίδεται στὴ Σιένη

τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὸν κ. Λουίτζι Φιορεντίνο. Περιέχει ἐκλεκτὲς συνεργασίες με φιλολογικὰ θέματα, ποίηση ἰταλικὴ καὶ ξένη καὶ ἀρκετὲς σελίδες με εἰδήσεις λογοτεχνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς, καθὼς καὶ κριτικὴ τοῦ ἰταλικοῦ βιβλίου.

3) *La Cultura Nel Mondo*. Διμηνιαία ἐπιθεώρηση ποὺ ἐκδίδεται στὴ Ρώμη ἀπὸ τὸν κ. Λέο Μανίνο. Ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ ἀξιόλογου αὐτοῦ ἰταλικοῦ περιοδικοῦ, σχολιάζεται ἡ διεθνὴς πνευματικὴ ἐπικαιρότης καὶ γενικώτερα ἡ ἀνακίνηση τῶν ἰδεῶν στὸν σημερινὸ κόσμο. Δὲν παραλείπονται καὶ οἱ λογοτεχνικῆς σελίδες καὶ ἰδιαίτερα ἡ ποίηση, ὅπου συναντοῦμε τὸν ἐξάριτο φίλο τοῦ περιοδικοῦ μας, διακεκριμένο Ἰταλὸ λόγιο καὶ φίλο τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων κ. Κριστίνο Σαντζίλιο, νὰ παρουσιάσῃ μεταφρασμένα ποιήματα Ἑλλήνων ποιητῶν.

4) *Citta di Vita*. Διμηνιαία ἐπιθεώρηση θρησκείας, τέχνης καὶ ἐπιστήμης. Ἐκδίδεται στὴ Ρώμη. Ἐπιστημονικὸ βῆμα τῆς καθολικῆς θεολογικῆς σκέψης, με συνεργασίες ἐπὶ θεμάτων τοῦ συγχρόνου ἰδεολογικοῦ προβληματισμοῦ. Ἀναλύονται οἱ ἰδέες, οἱ θέσεις καὶ οἱ ἀπόψεις στὸν σύγχρονο κόσμο καὶ κρίνονται ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς θεολογικῆς Καθολικῆς Ἐπιστήμης.

Ἄρκετὲς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ ἀφιερώνονται στὴ λογοτεχνία καὶ στὴν κριτικὴ παρουσίαση τοῦ ἰταλικοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ βιβλίου.

Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἄρχεϊα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας (Μιά χρησιμώτατη ἔκδοσις)

Δὲν μπορούμε παρὰ νὰ ἐξάρουμε τὴν λαμπρὴ πρωτοβουλία τοῦ κ. Κραψίτη τὴν σχετικὴν μὲ τὸν ἀρχεϊακὸ πλοῦτο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Θὰ δημοσιευθοῦν ὑπὸ τὸν τίτλο: Ἄ ρ χ ε ῖ α τ ῆ ς Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς Π α λ ι γ γ ε ν ε σ ί α ς, Πρακτικὰ καὶ Ψηφίσματα τῶν Ἐθνοσυνελεύσεων, Πράξεις τοῦ Βουλευτικοῦ, Ἀλληλογραφία σχετικὴ μὲ νευραλγικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου ἀγῶνα καί, γενικά, ὅ,τι ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τῶν ἐγγράφων ποὺ διατηροῦνται στὴν Βιβλιοθήκη θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀποσαφήνισις ἐκδηλώσεων μαζικῶν ἢ ἀτομικῶν τῆς παλαιᾶς καὶ ἔνδοξης ὥρας τῆς Ἐθνεγεσίας καὶ θὰ συντελέσῃ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ εἰς τὸ νὰ συντεθῇ ἐπὶ τέλους ἐπάνω σὲ βάρη στερεά, ἔντιμα καὶ δίκαια ἡ ἱστορία τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἀνεξαρτησία.

Τὴν ἀνάγκη τῆς συγκέντρωσις καὶ δημοσίευσις τοῦ ἀρχεϊακοῦ πλοῦτου τῆς Βουλῆς, τὴν εἶχε συνειδητοποιήσει — καὶ αὐτὸ εἶναι πράγματι συγκινητικὸ — καθὼς φαίνεται ἀπὸ ἀπόσπασμα τῶν Πρακτικῶν τῆς, καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων τὸ 1855. «Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, πολύτιμα κειμήλια τῆς ἱστορίας τῆς ἐνδόξου παλιγγενεσίας μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθῶσι ἀπὸ πᾶν τυχαῖον περιστατικόν. . .». Καὶ παρὰ τὸ ὅτι ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν ἰσχνῶν ἀγελάδων «ἡ Βουλὴ ἐρωτηθεῖσα παρεδέχθη δι' ἀνατάσεως, τὴν εἰς 6.000 δραχμῶν αὔξησιν τῆς αἰτουμένης δαπάνης. . .».

Ἔτσι, ἐγκρίσει καὶ δαπάνη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τυπώθηκε στὸ Τυπογραφεῖο Μαυρομμάτη τὸ 1857 ὁ πρῶτος Τόμος τῶν Ἀρχεϊῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας. Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὄθωνα, καὶ ἡ ταραγμένη ἐποχὴ ποὺ τὴν ἀκολούθησε, ἐσταμάτησε τὴν ἔκδοσις τῶν Ἀρχεϊῶν. Τώρα — κάλλιο ἀργὰ παρὰ ποτὲ — βλέπουμε τὴν νεκρανάστασις τῆς ὠραίας ιδέας τῶν παλαιῶν ἐκείνων πατέρων τοῦ Ἔθνους, ποῦ, παρ' ὄλο τὸν ρωμαντισμὸ τῆς ἐποχῆς τους, εἶχαν τὴν ἰκανότητα νὰ ζυγίσουν τὴν σημασίαν τῶν ἐν ποσί.

Γιατί ἡ ἀδέκαστη καὶ χρήσιμη ἱστορία ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ θετικὰ βάρη γιὰ νὰ στηθῇ. Οἱ νοσηροὶ τοπικισμοί, ἡ φιλοπρωτία, τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα, οἱ οἰκογενειακὲς φιλοδοξίες, ἄνθη ποὺ καλλιεργοῦνται μὲ ἐπιμονὴ σὲ ἄλλης λογιῆς ἱστορικὰ ντοκουμέντα καὶ ἰδιαίτερα στὰ Ἀπομνημονεύματα, εἶναι πολλὰς φορὲς σὲ παλαιῶν ἐποχῶν ἀνθρώπους καὶ οἰκογένειες, τόσο χρήσιμο ὅσο εἶναι τὸ μελάνι στὴ σουπιᾶ. Νοθεύεται ὅμως κάποτε μὲ τέτοιες προσφορὲς ἡ ἱστορία ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ἀκέραιη καὶ ἀδέκαστη καὶ μία, ἄ ν θ έ λ ο υ μ ε ν ἄ ε ἰ ν α ἰ χ ρ ῆ σ ἰ μ ῆ. Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα ποὺ ἐμφανίζουν τὴν συλλογικὴ δράσις ὑπὸ ἔλεγχον μιᾶς κοινωνίας, τὰ ἐπίσημα δηλαδὴ ἔγγραφα, βοηθοῦν ὅλους τοὺς λαοὺς νὰ ἰδοῦν μὲ συνέπεια καὶ παιδευτικὸ βάρη τὸ παρελθόν τους, ἂν φυσικὰ δὲν νομίζουν ὅτι ἱ σ τ ο ρ ῖ α ε ἰ ν α ἰ ἡ τ έ χ ν η ν ἄ γ ρ ἄ φ η κ α ν ε ἰ ς μ υ θ ἰ σ τ ο ρ ῆ μ α τ α.

Ἐνα πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμο βιβλίον: «Ζαχαρ. Παπαντωνίου»

Ὁ Ἀντώνης Μπενέκας στὸ βιβλίον του: Ζαχαρίας Παπαντωνίου — ἓνας σταθμὸς στὰ ἑλληνικὰ γράμματα — παρουσιάζει μιὰ μορφή σημαντικὴ τῆς λογοτεχνίας μας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Παπαντωνίου, ἄνθρωπος ἀγνὸς καὶ προικισμένος, συγχρόνως ὅμως καὶ φύσις δυναμικὴ, διαποτισμένη ἀπὸ τὸ πάθος γιὰ τὸν λαόν, εἶχε τάξει τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ γλώσσα στὴν πρωτοπορία τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν πρόοδο, — καὶ αὐτὸ πολὺ σωστὰ, ἀφοῦ ὅσο ὁ καιρὸς περνάει, τόσο τὸ μάτι γυρίζοντας πρὸς τὰ πίσω βλέπει τί ἔργο ἀσκήκωτο ἄφησε μέσα

στην Ιστορική πορεία του Έθνους και τί πρόσκομμα στάθηκε στην προκοπή του αυτός ο άφύσικος, ο μάταιος, ο άνεδαφικός γλωσσικός πόλεμος, — ο Μπενέκος επιμένει περισσότερο στην συμμετοχή του στον γλωσσικόν άγώνα και στην βασικώτατη προσφορά του ανθρώπου αυτού στην προσπάθεια να δικαιωθή ο άγώνας αυτός.

Το έγχείρημα δέν ήταν εύκολο, γιατί χρειάζονται κεφάλαια πολύ σημαντικά και πνευματικά και ήθικά, για να άναπτυχθή, άφου πρώτα συλληφθή σε όλες του τις φάσεις, ένα πρόβλημα καίριο για το έθνος και να έκτεθούν με δίκαιη μα όργιλη συμμετοχή οι άγώνες που καταβλήθηκαν για να λυθή. Ο Μπενέκος δέν είχε μόνον έπιτυχία στην έκλογή του φορέα αυτού του άγώνα — γιατί ο Παπαντωνίου όλη του τη ζωή στον άγώνα αυτόν την άφιέρωσε με όλο το πάθος μιās τίμιας και άγανακτισμένης καρδιάς, — μα έρριξε στη μάχη και το δικό του πάθος και την δική του ικανότητα να αναλύη και να έκφράζεται όρθά. Συχνά ο λόγος του είναι γεμάτος όρμη ποιητική. Ποτέ όμως δέν του λείπει ή σαφήνεια, ή ικανότητα για άνάλυση και, το σπουδαιότερο, ή πίστη: Η πίστη ότι άγωνίζεται ένα τίμιον άγώνα.

Το βιβλίο του έτσι άποκτά δυο όψεις και τις δυο ένδιαφέρουσες. Φέρνει ξανά στο προσκήνιο το γλωσσικό μας πρόβλημα, που ειδικά έδώ στον τόπο μας φαίνεται πως έχει προικιστή με μιá πολύ όχληρή για την πρόοδό μας άθανασία. Και ύστερα μάς κάνει να γνωρίσουμε ένα νέον άνθρωπο πολύ ένδιαφέροντα, γιατί το είδος του είναι σπάνιο, άφου συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τα έξής σπάνια προσόντα: Γράφει καλά, σκέφτεται όρθά και μιλάει με άκρίβεια, έντιμότητα και θάρρος για την άδικημένη λαϊκή γλώσσα, γι' αυτήν που, αν δέν δικαιωθή, λανθασμένη θα είναι πάντα ή γραμμή πλεύσεως του πολιτισμού μας. Γιατί πρέπει να μάς γίνη συνείδηση ότι, όταν άλλοι λαοί έχουν βάλει για λόγους έννοήτους τελεία και παύλα σε κάθε άνεδαφική ή άνοικτή διαμάχη, δέν θα ίδούν ποτέ Θεού πρόσωπο οι λαοί που άρνούνται να βάλουν αυτή την τελεία.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Κυριακού Σιμοπούλου: «ΞΕΝΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» (333 μ.Χ. — 1700), Άθήνα 1972, σελ. 768

Ο τουρισμός, σαν λέξις, γραμματική και έννοιολογική πραγματικότης, δέν ύπήρχε στα παλιότερα χρόνια, είναι άπόκτημα των νεωτέρων χρόνων. Τα ταξίδια είναι παλιά, όσο και ο άνθρωπος, με διαφορά στις σκοπεύσεις και την όργάνωσι κατά καιρούς. Στις ήμέρες μας ο τουρισμός είναι βιομηχανία. Η πατρίδα μας διαθέτει μοναδικές προϋποθέσεις για ουσιαστική περιήγησι.

Ο Κυριάκος Σιμόπουλος στο υπεύθυνο βιβλίο του «ΞΕΝΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» (333 μ.Χ. — 700), έκδοσι Β', Άθήνα 1972, σελ. 768, μάς προσφέρει τεκμηριωμένα τον δημόσιο και ιδιωτικό βίο, τον λαϊκό πολιτισμό, την εκκλησία και την οικονομική ζωή, γενικά τον τότε πολιτισμό του τόπου μας, άπό τα στοιχεία των ξένων περιηγητών, που γνώρισαν στην πάροδο των αίωνων και έγραψαν για την πατρίδα.

Οι ξένοι ταξιδιώτες παρέχουν τις πληροφορίες τους για τους πρωτοβυζαντινούς, ως Βυζαντινούς χρόνους και την Τουρκοκρατία με ένάργεια, φυσικότητα, άφέλειες, αυθρητισμόν, ειλικρίνεια, εύστοχίαν και άστοχίαν και ποικιλίαν ύποκειμενισμού.

Τί άνθρωποι είναι; «Είναι προσκυνητές των Άγίων Τόπων, κυνηγοί άγίων λειψάνων και θρησκευτικών κειμηλίων, έμποροι που ταξιδεύουν στην Άνατολή, σταυροφόροι, πλωματικοί εκπρόσωποι των εύρωπαϊκών Δυνάμεων στην Πόλη, έκτακτοι άπεσταλμένοι εμόνων, κατάσκοποι, τυχοδιώκτες, άρχαιολόγοι και άρχαιοκάπηλοι, έπιστήμονες (γεω-

γράφοι, γιατροί, βοτανολόγοι κ.ά.), καλλιτέχνες, ιεραπόστολοι, καρaboκύρηδες, θησαυροθήρες, κουρσάροι, γλεντοκόποι και περιεργοί τής εποχής, έξοριστοι ή φυγάδες, άπογοητευμένοι τής καρδιάς και τής πολιτικής, βασιλιάδες, κοντοτιέροι, μεγιστάνες, έπισκοποί, καλόγεροι και ταπεινοί λαϊκοί άνθρωποι, νέοι και πρεσβύτες, άντρες και γυναίκες», ώς αναφέρει ό συγγραφέυς στόν πάντοτε χρήσιμο πρόλογό του.

Δεκατέσσερες αιώνες τής Έλληνικής Ίστορίας καλύπτουν τὰ χρήσιμα κείμενα του άνωτέρου όγκώδους πρώτου τόμου. Η έργασία θά συμπληρωθή με δύο ακόμη τόμους, που θά έκδοθούν μελλοντικώς. Όντως έργώδης έργασία, πολυς μόχθος, έφερε σε φώς τήν άνωτέρω προσφορά, που παρουσιάζεται σε δύο βασικές ένότητες. Η πρώτη πραγματώνει μίαν αναλυτική παρουσίασι τής περιηγητικής φιλολογίας από τόν Δ΄ μ.Χ. ώς τόν ΙΗ΄ αιώνα και μιὰ σύνθεσι πληροφοριών επάνω σε είδικά θέματα του Βυζαντινού και μετέπειτα Έλληνισμού. Η δεύτερη περιλαμβάνει διαλεγμένα άποσπάσματα ταξιδιωτικών κειμένων χρονολογικά, με εισαγωγές και σχόλια χωρισμένα σε περιόδους - κεφάλαια: Ταξίδια των προσκυνητών ως τόν ΙΑ΄ αιώνα. Χρονικά μετά τις Σταυροφορίες. Περιηγήσεις κατά τόν ΙΕ΄, ΙΣΤ΄ και ΙΖ΄ αιώνα.

Η σοβαρή έργασία του κ. Σιμπούλου δέν αξιολογείται με μιὰ παρουσίασι, που άπλώς έπισημαίνει μιὰ έπιτυχία ένθικης άξίας.

Πνευματικόν ήθος, «τò δένδρον εκ του καρπού γινώσκεται», έπιστημονική γνώσις, γόνιμος στοχασμός, κριτικό δαιμόνιο, δεινότης λόγου, λαχτάρα ψυχής, μόχθος και πόνος, έδωσαν τὰ χέρια άδελφικά και παρουσίασαν έναν άθλο των Γραμμάτων μας. Για τὰ άνωτέρω ξεχωρίζομε τήν προσφορά του άόκνου και δοκίμου συγγραφέως.

Γι ώ ρ γ ο υ Δ έ λ ι ο υ: «Ο ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΣ. ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ» (Δοκίμια), έκδόσεις «Νέας Πορείας», Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 88

Ό κάθε πνευματικός άνθρωπος μπορεί να γράφη και να δημοσιεύη και δοκίμια με ποικίλα θέματα, που νομίζει, ότι έχει να πη κάτι σοβαρό και γόνιμο για τήν πνευματική μας ζωή. Ό δημιουργός λογοτέχνης κατέχει δικαιωματικά τò προνόμιο να άσχοληθή με τò δοκίμιο, που έχει σαν θέμα του τήν λογοτεχνία, γιατί είναι ή προβληματισμένη και υπεύθινη δύναμις, που μοχθεί να παρουσιάση στόν άναγνώστη τήν ούσία τής άλήθειας για τόν άνθρωπο και τήν ζωή. Μιλάμε για τούς λογοτέχνες, που άσχολούνται σοβαρά και υπεύθινα με τόν έντεχνο λόγο.

Μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος, δοκιμιογράφος, ιδιαίτερα γνωστός λογοτέχνης των Γραμμάτων μας ό Γ. Δέλιος, εκυκλοφόρησε τελευταία σε έπιμελημένη έκδοσι τήν έργασία του: «Ό Μυθιστοριογράφος και ό αισθητικός του κόσμος. Τò διήγημα» δύο δοκίμια. Έκδόσεις «ΝΕΑΣ ΠΟΡΕΙΑΣ», Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 88.

Ό Δέλιος με τò πρώτο του δοκίμιο αναφέρεται στόν Μυθιστοριογράφο και τόν αισθητικό του κόσμο. Ό λογοτέχνης του μυθιστορήματος έχει σκόπευσί του τόν άνθρωπο, τόν αγωνιζόμενο στην ζωή άνθρωπο. Ό συγγραφέυς στο δοκίμιό του κάνει ουσιαστική αναφορά στις πηγές, στα στοιχεία και στην ανέλιξι του μυθιστορήματος, που περιβάλλει ολοκληρη τήν ζωή και μοίρα του είναι να καταλήγη άνυλοκλήρωτο και άσυμπλήρωτο πάντοτε. Στη συνέχεια ό Δέλιος άσχολείται με τὰ προβλήματα τής επικοινωνίας μεταξύ συγγραφέως και άναγνώστη, τήν φυσιολογία των ανθρώπινων χαρακτήρων στο μυθιστόρημα, τούς προσανατολισμούς και τις μορφές του μυθιστορήματος και καταλήγει: «Τò μυθιστόρημα έχει τούς έντελώς δικούς του νόμους που τò συνθέτουν και τò στηρίζουν σαν έργο τέχνης... Έκείνο που θά τò ξεχωρίσει μέσα από τò πλήθος των έκδόσεων, δέ θά είναι ή

μιά ή η άλλη του μορφή, μήτε και τὰ αισθητικά μέτρα τῆς ἐποχῆς ποὺ θὰ θεμελιώσουν τὴν ἐπιδίωσή του. Κυρίως καὶ πρὸ πάντων θὰ εἶναι ἡ Ἑθνικὴ αὐτογνωσία καὶ ἡ ποίησή του. Ὁ ὑπογραμμισμὸς εἶναι τοῦ γράφοντος καὶ μαρτυρεῖ τὴν συμφωνία μας μὲ τὴν ἄποψι τοῦ συγγραφέως.

Τὸ δεύτερο δοκίμιό του ἔχει θέμα του τὸ διήγημα. Ἀναπτύσσεται μὲ ὀκτῶ περίπου σελίδες καὶ ἀναφέρεται σὲ ἐπίμαχες πλευρὲς τοῦ λογοτεχνικοῦ αὐτοῦ εἴδους, στὶς ὁποῖες λαμβάνει προσωπικὲς στέρεες θέσεις.

Στὶς σκοπεύσεις τῶν δοκιμίων του ἐπιτυγχάνει ὁ σεμνὸς λογοτέχνης μας Δέλιος. Μὲ γοητευτικὸ λαγαρὸ καὶ στοχαστικὸ λόγῳ, ποὺ ξεχωρίζει ἡ κριτικὴ διάθεσι. μᾶς εἰσάγει στὸ λαβύρινθο, ποὺ λέγεται μυθιστόρημα καὶ μᾶς φωτίζει γνωστὲς καὶ ἄγνωστες πλευρὲς του. Μᾶς κερδίζει ὁ προσωπικὸς τόνος, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ἄσκησι στὰ λογοτεχνικὰ αὐτὰ εἶδη τοῦ λόγου. Τὸν ἀμύητο καὶ τὸν μυημένο ἀναγνώστη τὸν συναρπάζει ὁ διαρθρωμένος ἀναλυτικὸς προβληματισμὸς. Εἶναι βιβλίον οὐσιαστικῆς προσφορᾶς.

Πέτρον Χάρη: «ΓΑΛΑΖΙΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ» (διηγήματα καὶ παραμύθια), «ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ» (δραματάκια, κωμωδίες, μονόλογοι), Ἀθήναι 1971, «Ἐκδόσεις τῶν Ἑπτὰ»

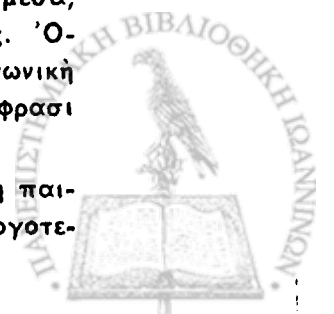
Ἡ παιδικὴ λογοτεχνία, ἡ καλὴ παιδικὴ λογοτεχνία, εἶναι δύσκολον εἶδος, διότι ἀπαιτεῖ λογοτεχνικὲς καὶ παιδαγωγικὲς προϋποθέσεις. δυσχερὲς συνταίριασμα. Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι ἀπλοποίησι τῆς ψυχολογίας τοῦ ὀρίμου, ἀλλὰ μιὰ ψυχολογία μὲ ἰδιαιτερότητα, γιὰ τὴν ὁποία οἱ ἡμιμαθεῖς ἔχουν ἀπελπιστικὴν σύγχυσι. Ἡ παιδαγωγικὴ, ἡ ὑπεύθυνη ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ, πολλὰ φορὲς παρουσιάζει καταστρεπτικὸς αὐτοσχεδιασμούς, ἐρήμην τοῦ παράγοντος «παιδί», καὶ γίνεται φτηνὲς παιδαγωγικοκουβέντες. Τὸ παιδί μετὰ ἀπ' αὐτὰ γίνεται ὁ μέγας ἄγνωστος καὶ ἀσχολούμενος μαζί του τραγικὲς ὑπάρξεις.

Αὐτὰ σκέφθηκα μετὰ ἀπ' τὸ διάβασμα τῶν δύο παιδικῶν βιβλίων, ποὺ κυκλοφόρησε τελευταῖα ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Πέτρος Χάρης, ποὺ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Γαλάζιοι Ἄγγελοι» (διηγήματα καὶ παραμύθια) σελ. 60, Ἀθήναι 1971 καὶ «Παιδικὸι διάλογοι» (δραματάκια, κωμωδίες, μονόλογοι) σελ. 100, Ἀθήναι 1971 «Ἐκδόσεις τῶν Ἑπτὰ».

Τὰ θέματά του ὁ συγγραφέας τὰ παίρνει ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴ καὶ δράσι καὶ τὰ ἐναπτύσσει μὲ τὸ γνωστὸ λογοτεχνικὸ του τάλαντο σ' ἓνα κλίμα λιτότητος, ἀπλότητος καὶ φυσικότητος μὲ νοηματικὴ βαρύτητα. Τὰ γεγονότα ζωῆς, ποὺ ζωντανεύει διδάσκουν μμεσα τὸ παιδί μὲ τὴν ἐμπειρία στὶς συνήθειες ἀπλὲς μορφὲς ζωῆς, τὰ αἰώνια ἰδανικὰ οὐ ἀνθρώπου, ποὺ τὸν διαμορφώνουν σὲ «ὄντως» ἄνθρωπο, δημιουργικὴ ἀξιοπρεπὴ μοῦδα τῆς κοινωνίας. Ἐτσι προσφέρει ὁ συγγραφέας στὰ παιδιὰ πρότυπα ἀπ' τὸν κόσμον, τὸν ἀγνὸ καὶ μέγαλο παιδικὸν κόσμον.

Οἱ μικροὶ Ἕλληνες ἥρωες τῶν βιβλίων τοῦ κ. Πέτρον Χάρη δίνουν στὰ Ἕλληνόπουλα εὐγενικὰ συναισθήματα, ὑγιεῖς εἰκόνες ζωῆς καὶ ἠθικὲς πράξεις μὲ ἔντονη τὴν σθησι τοῦ ὀραίου. Γενικῶς καλλιεργοῦν τὴν ἀνθρωπιὰ τοῦ παιδιοῦ μὲ Ἕλληνικὰ μέσα, Ἕλληνικὸ περιβάλλον, Ἕλληνας ἀνθρώπους, Ἕλληνικὲς ἐπιδράσεις καὶ ἀντιδράσεις. Ὁματα, σκέψεις, νοοτροπία, ὄνειρα, σχέδια, παιγνίδια, οἰκογενειακὴ σύνθεσι, κοινωνικὴ παρουσία, ὅπου κινοῦνται καὶ δροῦν οἱ «Γαλάζιοι Ἄγγελοι», κατὰ τὴν προσφιλεῖ ἔκφρασι τοῦ συγγραφέα, ὅλα γνήσια Ἕλληνικά.

Τὰ ἀνωτέρω δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ξαφνιαζοῦν, κι' ὅμως ἐντυπωσιάζουν, διότι ἡ παιδικὴ μας λογοτεχνία, ἐκτὸς ἀπὸ ἱκανὲς λαμπρὲς παρουσίες Ἑλλήνων δοκιμῶν λογοτε-

χνών και παιδαγωγών έχει κατακλυσθή από ξένες έγχρωμες φανταχτερές εκδόσεις, μεταφράσματα ξένων λογοτεχνιών, που έχουν εύεργετικά αποτελέσματα, όταν τηρούνται ώρισμένες προϋποθέσεις, αλλά και συχνά έπιζημία.

Οί «Γαλάζιοι Άγγελοι» και «οί Παιδικοί διάλογοι» του Άκαδημαϊκού κ. Πέτρου Χάρη είναι μιá σημαντική προσφορά στá Γράμματά μας, προσφορά στους γονείς και εκπαιδευτικούς για τήν διδασχά των παιδιών μας με διαλεκτή παιδική λογοτεχνία άξιώσεων. Κοντά σ' αυτά και οί ώριμοι μαθητεύουμε και γευόμαστε τήν αίσθησι τής άγνότητος και τής όμορφιάς, όπως όταν αντίκρύζουμε κατάματα τá πελώρια γαλάζια μάτια των παιδιών μας.

Τá βιβλία εικονογράφησε θαυμάσια ό καλλιτέχνης Π. Ζαμπέλης με λαϊκά μοτίβα στην έμπνευσί του. Έτσι μιλούν και οί εικαστικές τέχνες, με τήν γλώσσα τους, στο παιδί και του λένε πολλά.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

William Plommer: «THE DIAMOND OF JANNINA (ALI PASHA, 1741—1822)»

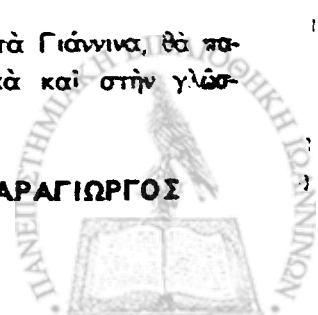
Άλλο ένα βιβλίο που άφορά τήν ιστορία του τόπου μας, γραμμένο από ξένον. Πρόκειται για μιá μυθιστορηματική βιογραφία του Άλη Πασά που είχε γραφή από τον Άγγλο Ούίλλιαμ Πλόμμερ και είχε έκδοθη τó 1936 με τίτλο «Άλης, ό λέοντας» και τώρα επανεκδίδεται με νέο τίτλο και νέα στοιχεία με τον τίτλο «Τó διαμάντι των Ίωαννίνων». Τó βιβλίο είναι βασισμένο πάνω σε πηγές ξένων περιηγητών που γνώρισαν προσωπικά τον τύρανο τής Ήπειρου, όπως ήταν ό Χιού, ό Ίμπραήμ Μανσούρ Έφέντη, ό Χόλλαντ, ό Λήκ, ό Χόμπλαουζ, ό Κόκερελ και, άσφαλώς, ό Πουκεβίλ και ό λόρδος Μπάϋρον. Έπίσης ό Άγγλος μελετητής τής ζωής του Άλη, δόκιμος συγγραφέας που έχει στο ένεργητικό του έξι τόμους μυθιστορημάτων, πέντε τόμους διηγημάτων, έννια τόμους ποιημάτων και έχει άναπτύξει μεγάλη έκδοτική δραστηριότητα, χρησιμοποιεί πηγές από έργα Έλλήνων συγγραφέων, όπως είναι ή «Ίστορία του Άλη Πασά του Τεπελενλή» (1895) του Σπ. Άραβαντινού και ή «Ίστορία Σουλίου και Πάργας» (1857) του Χρ. Περραιβού.

Τó βιβλίο του κ. Πλόμμερ άπλώνεται μέσα σε 280 σελίδες και διακοσμείται με ζωγραφίες παρμένες από τó βιβλίο του Louis Durgé «Ταξίδι στην Άθήνα», που έκδόθηκε στο Παρίσι τó 1825.

Νά πώς χαρακτηρίζει ό Άγγλος συγγραφέας τον Άλη: «Ό Άλη Πασάς των Ίωαννίνων, ψεύτης, κλέφτης, άπαγωγέας, θορυβοποιός, σαδιστής, φιλήδονος, τρομοκράτης, βασανιστής όμάδων, δολοφόνος μαζών και έκατομμυριούχος, είναι σήμερα μιá περίεργη μορφή. Ό Άλης που όνομάστηκε «ό Μωαμεθανός Βοναπάστης» και «τó πιο ρωμαντικό κτήνος τής ιστορίας» ήταν μιá άπ' τις λιγώτερο γνωστές, αλλά άπ' τις πιο έντυπωσιακές μορφές τής ρωμαντικής περιόδου. Άνθρωπος με προσωπική γοητεία, σαφδονικό χιούμορ και ήρωικό θάρρος, άνακηρύχτηκε δικτάτορας τής πλέον Εύρωπαϊκής Τουρκίας και έζησε σε μιá άτμόσφαιρα έγκλήματος, δολοπλοκιών και βαρβαρικής αίγλης με ένα χαρέμι από έξακόσιες γυναίκες. Φιλοξένησε τον Μπάϋρον και θαυμάζονταν από τους γίγαντες τής έποχής, όπως ήταν ό Ναπολέων, ό Νέλσον, ό Βικτώρ Ούγκώ και ό Δουμάς».

Τó βιβλίο, έκτός από τó τοπικό ένδιαφέρον που παρουσιάζει για τá Γιάννινα, θα παρουσιάζε και εύρύτερο ένδιαφέρον αν μεταφράζονταν άπ' τά Άγγλικά και στην γλώσσα μας.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΟΣ

Σωκράτη Καραντινοῦ: «ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΘΕΑΤΡΟ», Ἀθήνα, 1971

Ἡ προσφορὰ τοῦ Σωκράτη Καραντινοῦ στὴν σύσταση τοῦ νεώτερου ἑλληνικοῦ θεάτρου καὶ ἡ γενικὴ διάστρωση τῆς πνευματικῆς του θεμελίωσης εἶναι ἀναντίρρητα ἡ μεγαλύτερη ὑπηρεσία, ποὺ μπόρεσεν, ἕνας ἄνθρωπος μονάχα, νὰ δώσει στὴ χώρα μας, μέσα στὰ περιώρια μισοῦ περίπου αἰώνα. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἱστορία καὶ γιὰ μιὰ ὀλόκληρη παράδοση, ποὺ δὲν συγκεντρώνεται, φυσικά, στὶς πρόχειρες σημειώσεις ἐνὸς ἄρθρου ἢ μιᾶς κριτικῆς παρουσίας. Γι' αὐτό, εὖ ζητήσουμε μιὰ πίστωση χρόνου, γιὰ νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν, κάποτε, οἱ περιστάσεις καὶ ἡ διάσπαση τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀπασχόλησης, νὰ ἐξοφλήσουμε (ἐμεῖς οἱ διανοούμενοι τῆς ἐπαρχίας), τὸ χρέος μας πρὸς τὸν ἀσκητὴ καὶ τὸν διάκονο, τὸν μεγάλο δάσκαλο τῆς νεοελληνικῆς σκηνῆς. Ἔτσι, ἐδῶ δὲν θὰ ἐπιχειρήσουμε οὔτε τὸν πανηγυρικόν, οὔτε τὴν στέψη, ποὺ τοῦ ἀξίζει. Καλύπτουμε μονάχα τὴν ὑπόμνηση, ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἐπικαιρότητα ἀπ' τὴν μνημειακὴ ἔκδοση ἐνὸς μοναδικοῦ τόμου, ποὺ μᾶς πρόσφερε ὁ Σ. Καραντινός, γιὰ τὴν ἀποθησαύριση, τῆς γέννησης, τῆς δράσης καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου Βορείου Ἑλλάδος. Καί, μαζί μὲ αὐτά, ἀξιολογοῦνται, ὡς παρεπόμενο, ἡ ὄντοτητα, ἡ ἀκτινοβολία καὶ τὸ πάθος τοῦ ἴδιου. Γιατί, ὅλα εἶναι φτιαγμένα μὲ τὴν δική του σοφία, μὲ τὸ δικό του ὄνειρο καί, πρὸ παντός, μὲ τὸ αἷμα τῆς ζεστῆς του καρδιάς.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ τόσο προικισμένος ἀπ' τὸν Θεό, ἀποτελεῖ ἕνα κεφάλαιο ἀνεκτίμητης ἀξίας, στὴν θεατρικὴ μας ζωὴ γενικώτερα, ποὺ, ἐπειδὴ συνυφάνθηκε μὲ τὰ μεγαλύτερα ξεκινήματα, τὰ λαμπρότερα ὀνόματα, τὸν ἀθεράπευτο πυρετὸ γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, ὤφειλε νὰ κάμει αὐτὴν τὴν ἀποθησαύριση, γιὰ νὰ ὑπάρχει μιὰ ὑπεύθυνη μαρτυρία, μιὰ ἱστορία χωρὶς τὶς οὐδέτερες ἀποστάσεις, γύρω ἀπ' αὐτὴν τὴν ὡραία πρᾶγματι μορφή, στὴν σύγχρονη ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Συνεπῶς, εἶναι εὐτύχημα ποὺ ὁ Σωκράτης Καραντινός, κοντὰ στ' ἄλλα βιβλία του (καὶ αὐτὰ εἶναι πολλὰ καὶ μοναδικά, ὄχι μόνο στὴν ἑλληνικὴ, ἀλλὰ καὶ στὴν εὐρωπαϊκὴ σοβαρὴ θεατρικὴ βιβλιογραφία), παράλληλα μὲ τὴν δραστηριότητά του, τὴν ὀλόψυχη ἀφοσίωσή του στὸ θέατρο, ἀνάλαβε καὶ τὸ μεγάλο βᾶρος νὰ συγγράψει, σὲ τρεῖς μεγάλους τόμους, ὅσα ἔζησε, ὅσα ἔμαθε, ὅσα ἔφτιαξε καὶ ὅσα ἔδωσε, κατὰ τὸν χρόνο τῆς θητείας του, ὡς δημιουργὸς καὶ ὡς λειτουργὸς στὸ θέατρο τῆς χώρας μας.

Τὸ παραπάνω βιβλίον, ποὺ εἶναι, κατ' ἀντίθετη ἀρίθμηση πρὸς τὴν προτεραιότητα ἔκδοσης, (δηλ. ξεκινᾷ ἀπ' τὸν τρίτον τόμον, γιὰ νὰ φτάσει, πιὸ κατανοητὸς καὶ πιὸ οἰκείος πλέον, στὸν πρῶτον, σὰν ἕνας ὁδοιπόρος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μεγάλο ταξίδι), ὁ τελευταῖος ἀπ' τοὺς τρεῖς τόμους, ἀλλὰ, ὅμως, πρῶτος στὴν σειρά, εἶναι αὐτὸ ποὺ παρουσιάζουμε ἐδῶ. Πρόκειται γιὰ ἕνα περπάτημα, μὲ τὸν ἡμέρο λόγο, μὲ τὴν σοφὴ χειραγώγηση καὶ μὲ τὴν ποίηση τῆς ὥριμης συγκίνησης, ἀνάμεσα ἀπὸ πρόσωπα, ἀπὸ εἰκόνες, ἀπὸ ἤρωες, ἀπὸ σκηνογραφίες, ποὺ συνθέτουν μιὰν ἀληθινὴ ὁδύσσεια στὸν θεατρικὸν μας χώρο. Πάνω ἀπὸ διακόσιες πενήντα εἰκόνες, δέκα πολυχρωμίες, πίνακες, χρονικὰ καὶ ἐργασίες σκηνοθετῶν, συγγραφέων, ἠθοποιῶν, ζωγράφων, ὀνόματα ἀπ' τὸ πάνθεον τῆς οἰκουμένης ἀνθρώπινης πνευματικῆς πορείας, περιλαμβάνονται μονάχα μέσα σ' αὐτὸν πρῶτον τόμον, διαταγμένα ὅλα μὲ τὴν εὐαισθησία τοῦ ποιητῆ καὶ μὲ τὴν σοφία τοῦ ἐπιστήμονα.

Τί νὰ ποῦμε, τί ἀπομένει σὲ μᾶς νὰ γράψουμε γιὰ μιὰ τέτοια προσφορὰ, ἐκτὸς ἀπ' τὴν χάραξη τῆς συνείδησης ἐνὸς χρέους πρὸς τὸν ἄνθρωπον αὐτόν; Ἴδιαίτερα, σὰν ἐπαρχία, ποὺ ὁ Σωκράτης Καραντινός τὴν ἀγάπησε ὅσο καὶ αὐτὴ τὸν ἔχει ἀγαπήσει.

Κ ο ύ λ η Ἀ λ έ π η: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (1931—1968), Ἀθήνα, 1968

Τάχα, εἶναι τόσο ὠραῖο τὸ κυπαρίσι,
 πὸς ἡ δύση ἔχει ροδίσει ἀντικρονά;
 οἱ λεῦκες πὸς ἀλαφρὰ στ' ἀγέρι σειοῦνται,
 τὸ σιωπηλὸ ἀκρογιάλι, τὰ βουνά;

Ἔνα χρέος ἀπέναντι στὴν ποίηση τοῦ Κούλη Ἀλέπη, πὸς συνυφάνθηκε μὲ τὸ ὑπό-
 στρωμα τῆς νεώτερης καὶ σύγχρονης ποίησής μας πάνω ἀπὸ σαράντα χρόνια — μιὰ πο-
 λύχρονη προσφορά καὶ μιὰ ζωὴ ὁλόκληρη πὸς συνδέθηκε μὲ τὰ πιὸ συνταρακτικὰ χρόνια,
 μὲ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῶν γραμμάτων μας καὶ μὲ τὰ γεγονότα τῆς πνευματικῆς μας
 ζωῆς — δὲν ἐξοφλεῖται μ' ἓνα πενιχρὸ κριτικὸ σημείωμα. Χρειάζεται, γι' αὐτὲς τὶς περι-
 πτώσεις, εἰδικὴ μελέτη, ἓνα ἐκτεταμένο δοκίμιο πὸς νὰ καλύπτει καὶ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν
 ἀξιολόγηση μὲ λογοτεχνικὰ κριτήρια. Κι' εἶναι, ἀναντίρρητα, ὑποχρέωση τοῦτο, περισσό-
 τερο γιὰ τὴν σύνταξη καὶ τὴν ἀξιοποίηση αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ σώματος τῆς νεοελληνικῆς
 λογοτεχνίας μας, γιὰτὶ μιὰ προσφορά σὰν αὐτὴ τῆς ποίησης τοῦ Κούλη Ἀλέπη, ἀποτελεῖ,
 πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἓνα πολὺ μεγάλο κεφάλαιο στὰ σύγχρονα γράμματα τῆς χώρας μας. Δὲν
 εἶναι μονάχα ἡ εὐγενικὴ καὶ νοτισμένη μὲ ἀγνή συγκίνηση αἴσθηση, πὸς γεννιέται ἀπ' τὸ
 ἄγγιγμα τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι ἡ ἐπάρκεια τῆς χωνεμένης ἐμπειρίας ἀπὸ μιὰ μακριὰ ὁδοιπο-
 ρία καί, ἀκόμα, δὲν εἶναι ἡ ποιότητα ἐνὸς λόγου ψυχικῆς εὐφορίας πὸς ἔφερε καὶ κατέ-
 θεσε στὴ γραμματολογία μας ὁ κ. Ἀλέπης. Εἶναι καὶ τὸ εὖρος ἐνὸς ὀργανωμένου στοχα-
 σμοῦ πάνω στὴν ὑπαρξη καὶ στὶς διαστάσεις τῆς ἀποτίμησής της, πὸς ὁλοκληρώνει τὴν
 ἔννοια τοῦ ποιητῆ καὶ πὸς δίνει ἓνα ἰδιαίτερο βάρος. Ὑστερα, μέσα στοὺς στίχους τοῦ
 ὑπάρχει ἡ διακύμανση τῆς ποίησής μας, ἀπ' τὸ 1925 μέχρι σήμερα, μὲ ὅλες τὶς συναντή-
 σεις, τὶς στάσεις καὶ τὶς ἐξάρσεις, μὲ τὶς ἀναφορὲς καὶ μὲ τὴν ρέμβη τῶν χρόνων, πὸς
 ἔχουν διαρρέυσει μέσα στὶς καταβολὲς τῆς λογοτεχνικῆς μας ἔκφρασης. Ὅλ' αὐτά, λοι-
 πόν, δὲν μποροῦν νὰ ἀναπτυχθοῦν σὲ μιὰ παρουσίαση καθὼς εἶπαμε. Ἔτσι, θὰ περιορι-
 στοῦμε — τοῦλάχιστον ἐδῶ — νὰ σημειώσουμε μόνο, πῶς, μὲ τὴν παραπάνω ἐπιτομὴ τῶν
 ποιημάτων τοῦ (μᾶλλον αὐτὸ εἶναι τὸ βιβλίο τοῦτο), ὁ λυρικὸς ὁδοιπόρος, πὸς πέρασε τὶς
 συμπληγάδες τοῦ χρόνου ζῶν καὶ θάλλων, ὁ ποιητὴς Κούλης Ἀλέπης μᾶς βάζει, μὲ τὴν
 ἔκδοση τούτη, μπροστὰ σ' ἓνα χρέος: νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν προσφορά του καὶ νὰ ἀξιο-
 λογήσουμε, πιὸ πλατιά καὶ πιὸ ὑπεύθυνα, τὴν συμβολὴ του στὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς μας.

Ἀ λ κ η Μ υ ρ σ ί ν η — Μ ά ν θ ο υ: «ΚΟΡΦΟΛΟΓΗΜΑ» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1971

Ἐκεῖνο τὸ πνευματικὸ ἄρωμα, τὴν λεπταίσθητη γύρη τῶν συγκινήσεων, πὸς κρυ-
 σταλλώνεται στὶς λέξεις καὶ γίνεται ἀντανάκλαση ἀπὸνα φῶς ἀκαθόριστο, ἔχουν τὰ ποι-
 ῆματα τοῦ Ἀλκη Μυρσίνη, δεμένα μ' ἓναν ὄριμο λυρικὸ λόγο καὶ μὲ μιὰ σιωπηλὴ ρέμβη.
 Στὴν ἐποχὴ τούτη τῶν ἐκπληκτικῶν χρόνων, ὅπου ἀπομυθοποιεῖται ἡ ζωὴ καὶ ντύνεται
 τὴν σκληρὴ ἐπιφάνεια πὸς δὲν ἔχει ὄνειρα, αὐτὴ ἡ ποίηση, μὲ τὴν ἀπαλότητα τῶν αἰσθη-
 μάτων καὶ μὲ τὴν μουσικὴ ἐλαφρότητα τῶν εἰκόνων της, εἶναι μιὰ δροσερὴ ἀνάσα μέσα
 στὴν αἰχμηρότητα τῆς σύγχρονης αἴσθησης. Γι' αὐτό, οἱ στίχοι ἀπ' τὰ «Κορφολογή-
 ματα», ἐκτὸς ἀπ' τὴν καλλιτεχνικὴ τους δομὴ (σονέττα), πὸς τοὺς δίνει μιὰν ἀπόσταση
 εὐγένειας καὶ ἀριστοκρατικῆς περιωπῆς, κρατοῦν ἓνα βάρος χνωτισμένο ἀπὸ κάποιαν ὀρ-
 θρινὴ γεύση, πὸς διαστρώνεται μὲ τὴν πνευματικὴν ὀριμότητα σ' ἓναν ἄνθρωπο διήθησης τοῦ
 πάθους. Πρόκειται γιὰ ποιήματα πὸς φέρνουν τὴν ἀνθρώπινη ἀσκητικὴ, τὴν ψυχικὴ δό-
 νηση πὸς ἄγγιξε τὸν ἄνθρωπο στὶς ὥρες τῆς ἐξομολόγησης, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ πορεία ὀ-
 λόκληρης ζωῆς. Μιὰ τέτοια παρουσία, στὰ σύγχρονα γράμματα μὲ τὴν εὐρύτερη κοινό-
 τητα καὶ τὴν ἀφευκτὴ ἀποστέωση, γεννάει ἀναντίρρητα ἓνα ρίγος πὸς τὸ ἔχουμε ἀνάγκη

για ν' αναπνεύσουμε, πέρ' απ' τούς προβληματισμούς τῶν μεγαλόφρωνων ὀνομάτων. Καί τὰ ποιήματα τούτα, πού ξεκινοῦν ἀπ' τὴν χόβολη πού ζεσταίνει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ, πού εἶναι ἀποκεκαθαρμένα βιώματα ἀπ' τὴν ἐμπειρία τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς του, παίρνουν τὴν ἔκταση καὶ τὸ βάθος ἀπὸ μιὰν ὑπαρξιακὴ — περίπου — ἀναγκαιότητα. Ἔτσι, μπορούμε νὰ πούμε, πὼς ὁ Ἄλκης Μυρσίνης, πού ἔχει μιὰ μακρότατη θητεία στὰ γράμματα καὶ στὴν δημοσιογραφία, δίνοντας ἐδῶ ἐκεῖνο τὸ πνευματικὸ ἄρωμα, πού ξεχώρισε τοὺς πνευματικοὺς εὐπατρίδες στὸν τόπο μας, μὲ τὴν παραπάνω συλλογὴ, καθὼς εἶναι φτιαγμένη μὲ ἀψογὴ ἐκφραστικὴ ἐπεξεργασία καὶ μ' ἓνα ἦθος ἀνωτερότητας κι' εὐθύνης, παίρνει μιὰ ξεχωριστὴ θέση καὶ προσφέρει, πράγματι, μιὰ χειραψία πνευματικῆς εὐφορίας. Πιστεύω πὼς, πρὸ παντὸς σήμερα, εἴμαστε σὲ θέση νὰ ἀξιολογήσουμε τὴν ποίηση αὐτῆς τῆς μορφῆς, περισσότερο γιατί εἶναι καμωμένη μὲ τὴν εὐαισθησία καὶ τὸν ἰδεαλισμὸ μπρὸς στὸν ἀνθρώπινο πόνο, στὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, πάνω σ' ἓνα στέρεο ἔδαφος, πού ἔστω καὶ χωρὶς τίς ἀναζητήσεις τῆς ἀμφίβολης ἀνησυχίας τῶν χρόνων μας, δὲν χάνει τὸ βάρος τῆς καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ὄρασης. Εἰδικώτερα, μάλιστα, στὴν περίπτωση τοῦ Ἄλκη Μυρσίνη, πού ξεκινάει καὶ πού στέκεται πάντα μέσα στὸν ἄνθρωπο.

Τῶν παιδικῶν καὶ ἡμῶν μου πολιτεία...
 ἔλα, ψυχὴ μου, μίλησε
 ἀπόψε εἴμαστε μόνοι...
 Χρόνια καὶ χρόνια οἱ σοφοί, σὰν ἄλλοι τιμωροὶ
 ἀναζητοῦν στὰ ἰσχύφωτα τοῦ κόσμου τὴν Ἀρχή...

Γιῶργου Δωρικόυ: «ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΤΙΠΟΤΑ» (δοκίμιο καὶ ποίηση),
 Ἄθῆνα, 1970

Θὰ σταθοῦμε πιὸ πολὺ στὸ δοκίμιο. Γιατί, πράγματι, εἶναι μιὰ εὐρύτερη θεώρηση τῆς κουλτούρας γενικὰ καὶ εἰδικὰ τῆς τέχνης, πού γίνεται σὲ διαστάσεις οἰκουμενικῆς ὄρασης καὶ πού ὀργανώνεται, μ' ἓναν ἀρρενωπὸ καὶ θαρραλέο λόγο, ἢ αἴσθηση τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτητας σ' ἓναν ὑπερυψωμένο χῶρο ποιητῆ μαζὶ καὶ στοχαστῆ. Ἀκόμα, γιατί ὁ Γ. Δωρικός, ἐκτὸς ἀπ' τὴν πνευματικὴ πληρότητα, διαθέτει καὶ φραστικὸ ὄπλισμὸ ἀνεπιτήδευτης εἰλικρίνειας, πού κάνει, κοντὰ στ' ἄλλα, τὸ κείμενο — ἓνα δοκίμιο εἶναι καὶ ποίηση κι' ἐπιστήμη — καὶ μιὰ περιωπὴ ποιητικῆς ἀκτινοβολίας. Ἔτσι, ὁ συγγραφέας ἀπευθύνει τὸν διάλογο στὸν ἀναγνώστη μὲ ζεστὴ καρδιά καὶ καθαρὸτητα σκέψης, γιὰ νὰ ψαύσει στὸ σῶμα τῆς σύγχρονης πραγματικότητος, χωρὶς φόβο γιὰ τὴν ἀπεριόριστη χάραξη θεματογραφίας (ἀναφέρεται στὴν τέχνη, στὶς κοινωνικὲς ἐκφάνσεις, στὴν ὑπέρβαση τῆς σχηματοποίησης καί, γενικὰ, στὴν ὀρατὴ καὶ στὴν σκιερὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀνθρώπινου κοινωνικοῦ βίου). Κρίμα πού, ἢ διάσπαση κι' ἢ ἀνάλυση τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐνασχόλησης, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συζητήσουμε πιὸ συγκεκριμένα, πιὸ ἀναλυτικὰ καὶ πρὸ παντός, πιὸ ἀνεπτυχθέντα τὸ δοκίμιο τοῦτο. Γιατί πρόκειται γιὰ ἓνα ἔργο πού περνάει πάνω στὴ ζωντανὴ περιουσιᾶ τῶν ἐνδιαφερόντων τῆς σύγχρονης πραγματικότητος καὶ πού, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, δὲν εἶναι μονάχα γιὰ τοὺς λίγους.

Ἐπὴς Παπαζήση: «ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ» (ποιήματα), Ἄθῆνα, 1972

Μιὰ πρωτότυπη καὶ μοντέρνα ποιητικὴ συλλογὴ, καμωμένη μ' ἓναν ἀπλὸ καὶ ὑπαικτικὸ λόγο, ἀπαλλαγμένον ἀπ' τὸ βάρος τοῦ στόμφου, πού δίνει μιὰ καθαρὴ γεύση ἀπ' τὴν ὄραση σύγχρονων νέων ἀνθρώπων, εἶναι τὰ πρῶτα ποιήματα τῆς Ἐπὴς Ἀπ. Παπαζήση. Γι' αὐτὸ, πρὸ παντός, ἀξίζουν νὰ προσεχθοῦν ἰδιαίτερα καὶ νὰ ἀξιολογηθοῦν. Πάνω

σὲ κλίμακα μιᾶς εὐρύτερης προοπτικῆς, γιὰ νὰ πάρουν τὴν θέση ποὺ δικαιούνται, ὡς πνευματικὴ παρουσία καὶ ὡς ὑποσχετικὴ ἀφητηρία, ἀνάμεσα στὰ ποιητικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς μας. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν εὐαισθησία καὶ τὴν ἐκλεκτικότητα ποὺ ἐξασφαλίζουν μιὰν ἀπόσταση κι' ἕνα κατακόρυφο φῶς χωρὶς διαθλάσεις, ἡ ποιήτρια πετυχαίνει ν' ἀγγίξει τὰ αἰσθήματα καὶ τὸν προβληματισμὸ τῶν διανοουμένων νέων. Κι' αὐτό, στὴν ἐποχὴ τούτη μὲ τὴν σύγχυση τῆς πληθώρας καὶ τῆς ἀποδέσμευσης, εἶναι μιὰ καινούργια φωνὴ κι' ἕνας νέος, ἀπροσχημάτιστος λόγος, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸν ἄνθρωπο τοῦτον μὲ τὶς μεταλλικὲς κατασκευὲς καὶ τὴν ἀμβλυμένη ἀφή. "Ὑστερα, ἡ ἀσκητικὴ λιτότητα τῶν λέξεων, ποὺ κυριαρχεῖ στὶς σχηματοποιήσεις τῶν αἰσθημάτων, δίνουν στὴν κατασκευὴ τῶν στίχων μιὰ καλοζυγισμένη αἴσθηση ἐσωτερικῆς οἰκονομίας τῶν εἰκόνων καὶ κρατοῦν τὴν δύναμη ἀπὸ μιὰ ποιητικὴ εὐφορία, δίχως τὴν ἀπατηλὴ ἐπιφάνεια. Πράγματι, ἡ "Ἐπη Παπαζήση, ἔχει κατορθώσει νὰ δίνει μιὰ γεύση καθαρῆ, ἀπαλλαγμένη ἀπ' τὸ περιττὸ βᾶρος, πρᾶγμα ποὺ, κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιο τῶν πολυκατοικιῶν καὶ τὸν θόρυβο τῆς ἀσφάλτου, γιομίζει τὸ κενὸ ποὺ ἄνοιξε στὴ ζωὴ ἢ ἀπομυθοποίηση κι' ἡ τυποποίηση τῶν ἡμερῶν μας. Εἶναι τὸ κέρδος ποὺ μένει ἀπ' τὴν μετάβαση, διαποτισμένο μὲ μιὰ ἰδιότυπη πικρὴ αἰσιοδοξία, ποὺ σημαδεύει τὴν εὐαισθησία, τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἀναζήτηση ὀρίζοντος πορείας. Τὰ προσόντα τούτα, ποὺ δείχνουν, ὄχι μονάχα τὴν ἐπίμονη καλλιέργεια τῶν ἀναγκαίων ἐκφραστικῶν μέσων, ἀλλὰ καὶ μιὰν ἀποκαθαρμένη ἀναγωγή τῆς ἐμπειρίας σ' ἕναν χῶρο ἀμεσότητας, ἀφήνουν τὴν καλύτερὴ ὑπόσχεση γιὰ τὴν θητεία τῆς στὴν διακονία τῆς ποίησης. Καί, στὴν ποίηση τῆς Ε. Παπαζήση, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ πλησμονή, ἀλλὰ ἡ ἀμεσότητα, ἔρχεται ὁ στίχος μὲ νεῦρο, ξεκαθαρισμένος ἀπ' τὴν ἀχλὺ τῶν θολῶν ἐντυπώσεων καὶ γίνεται μιὰ γραμμικὴ ὠραία σύνθεση.

Δὲν θὰ τρέχω πιὰ

.. .. .

γιὰ νὰ κινηθῶ

γαλάζιες καὶ κίτρινες πεταλοῦδες

ὁ καιρὸς πέρασε...

.. .. .

Μὴ πάρεις μαζί σου

ροῦχα βαριά...

μόνο ἐκεῖνα τὰ ὄνειρα

ποὺ διαβάζαμε στὴ στάση.

Ἡ λ ί α Σ ι μ ό π ο υ λ ο υ: «ΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΤΗΣ ΓΗΣ» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1971

Ἡ θητεία τοῦ Ἡλ. Σιμόπουλου στὴν ἑλληνικὴ ποίηση εἶναι μακρὰ, σημαντικὴ καὶ δικαιωμένη. Γι' αὐτό, τὸ «Τετράδιο τῆς γῆς» ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ὄγδοη ποιητικὴ συλλογὴ, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ξεχωριστεῖ ἀπ' τὴν κριτικὴ, ὄχι μονάχα σὰν μιὰ ὄριμη καὶ καθαρὴ λυρική παρουσία, ἀλλὰ καὶ σὰν ἕνας ὀριακὸς σταθμὸς γιὰ τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ. Ἔτσι, μὲ κάποια καθυστέρηση, ποὺ τὴν κάνει ἀνέφικτη — δυστυχῶς — ἡ ἐπαγγελματικὴ μας ἀπασχόληση, ἐπιχειροῦμε τώρα μιὰ σύντομη κριτικὴ παρουσιάσῃ τῆς.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σταθούμε στὴν καθαρότητα τῶν εἰκόνων, στὴν συγκροτημένη σύνθεση τοῦ λόγου, στὴν γνησιότητα τῶν ἀντικατοπτρισμῶν ἀπ' τὴν βιωμένη ἐμπειρία, ποὺ εἶναι τόσο γνωστὰ προσόντα στὴν ποίηση τοῦ Ἡλ. Σιμόπουλου. Μονάχα, θὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν ὠριμότητα καὶ τὴν ἀναγωγή τῆς συγκίνησης, ποὺ διατρέχει τοὺς στίχους του, σ' ἕνα ἐπίπεδο εὐρύτερης θεώρησης τῆς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας, ποὺ διακατέχει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο. Αὐτὸ τὸ μορφολογημένο οὐσιαστικὸ βᾶρος εἶναι ποὺ δίνει, παραπάνω ἀπ' τὰ προηγούμενα, ἡ συλλογὴ τούτη. Καί, ἀκόμα, μιὰ ἐσωτερικὴ τοπογραφία, ποὺ δένει τὴν

άνθρωπινη μοίρα με τη ζωή. Πράγματι, ο ποιητής είναι μιὰ οίκουμενική φωνή, που άγγίζει την ψυχή και την συνείδηση με λέξεις φορτωμένες άπόνα ρευστό κρύσταλλο:

‘Η Τροία φορτωμένη δόξες
 άναπαύεται
 άνάμεσα σ’ άγάλματα θεών
 στis σκοτεινές προθήκες τών μουσειών
 Δέν έπιτρέπει
 νά σκουριάσουν τά σπαθιά.

 Σκοτώνονται τά παλικάρια
 οί γυναίκες κλαίν, οί ποιητές
 γράφουν τούς στίχους τους
 οί νέοι έρωτεύονται
 τά παιδιά σχύθουν στα βιβλία.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Θανάση Κωσταβάρα: «ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ»

Ένα έξαιρετικό πνεύμα, ένας ποιητής ύπεροχής, ή ένα μεγάλο έργο λογοτεχνίας, περιέχει μέσα του, φωνές διαμαρτυρίας για τ’ άδικα καθέκαστα μιās κοινωνίας, γιατί, ή τέχνη, δέν είναι, παρά, ή κυρία μορφική της άπεικόνιση, άνάμεσα στα λογής προαιώνια δεσμά του άνθρώπου.

«‘Η λογοτεχνία είναι: ή έκφραση μιās κοινωνίας», είπαν οί Γάλλοι κριτικοί ντε - Μπονάλ, ντε - Στάλ και Βιλεμαίν. Και ο Θανάσης Κωσταβάρας, σαν ένας ρεαλιστής ποιητής και σαν διαμαρτυρόμενο πνεύμα, σαν έκφραστική διάθεση, άποψη και θέση ένός κόσμου τής έποχής μας, ταυτίζει τó γράψιμό του, με την ύπαρξιακή άγωνία. Λυπάται άλλά και σαρκάζει τόν παράλογο κόσμο. Πολλά ποιήματά του έχουν ένα ειδικό δραματικό βάρος. Είναι βγαλμένα άπό τή νεώτερη πραγματικότητα του άποπροσανατολισμού, τής άμφιβολίας ή τής άπιστίας του χώρου τών προδομένων ιδανικών. Στο μεγαλύτερο μέρος της, ή ποίηση του Θ.Κ. σταλάζει τήν πίκρα τής ήθικής ήττας του σύγχρονου άνθρώπου. Δείχνει άνατομική ίκανότητα συντριμμένων ψυχών. Το έργο του παρουσιάζει μιάν έτερόκλητη εύαισθησία κι άνθρωπιά, σε άντίθεση με τή σταθερή και νηφάλια πορεία άλλων άξιόλογων δραματικών και λυρικών ποιητών τής γενιάς του όπως είναι: ο Δημοσθένης Κόκκινος, ο Κώστας Νικολαΐδης, ο Στέφανος Τηλικίδης, ο Κ. Παπακόγκος κ.ά. ‘Ο Κωσταβάρας θολώνει όργισμένα κάθε άδικο κι’ άφύσικο τέλμα. Τή φωνή του τή διακρίνει μιὰ ειλικρίνεια. Δέν περιμένει τιμή άπό τούς άλλους. Στη συλλογή του «Συμπληρώματα» γίνεται αύθόρμητος κι’ άγγίζει κάποια όρια τραγικού. Αναφέρεται σε τραγωδικά γεγονότα και πάθη. Έλεύθεροι οί στίχοι του μοιρολογούν μιὰ χαμένη ζωή, ένα όνειρεμένο παράδεισο που χάθηκε πριν διαμορφωθεί, άπό τόν κυκεώνα τής αύθαιρεσίας, τής έπιβολής τών λογής συμβατισμών. Δίνεται σαν ένας μάρτυρας με άπογοήτευση, όργη και μετριοφροσύνη, μιὰ διέξοδο:

«Δέν άξιώθηκα έναν όμορφο θάνατο.
 Έκει πάνω στο Πήλιο τότε
 που δεκάξι χρονώ παλληκάρια
 ζωσμένους τά φινσεκλίκια χτυπούσα και μάτωνα».

Κι’ άλλου ύποδηλώνει τήν πικρή σιωπή του:

«Δέ μιλάω.
 ‘Ανυπεράσπιστος δίνομαι στο άγριο σπάραγμα».

«...Κι ἄς εἶναι τὰ πιὸ ὠραῖα σου λόγια
τὰ πιὸ βαθιά σου χαμόγελα
γραμμένα στὰ μάτια μου».

Τραγουδᾷ ἔλεγειακὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο του τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνικανοποίητου μέρους
τῆς ζωῆς, τὴν κενότητα, καὶ τὸν ἄπραχτο ἀπωλεσμένο χρόνο.

«Τί γρήγορα λοιπὸν ποὺ παλιώνουν ὄλα.
Οἱ φωτογραφίες τὰ αἰσθήματα οἱ ἄνθρωποι
μὰ προπαντὸς τὰ ποιήματα».

Ὁ Κ. κονταροχτυπιέται μὲ τὴν ἴδια τὴ ματαιότητα.

«Γιατί, τί περιμένω ἐγὼ σκέφτομαι
ὅταν τόσοι καὶ τόσοι ἔχουν βουλιάξει,
ἐγὼ ποὺ τίποτα δὲν ἔχω κάνει ὄς τώρα...».

Παντοῦ βλέπει τὴν ἐρημιά, τὴν ἀπαισιοδοξία.

«...Ὅταν ἀδειάζουν οἱ ἄνθρωποι
ὅταν μοιάζουν μὲ ρημαγμένα σπῆτια
γεμάτα κούφια μάτια καὶ βήματα...
Ἡ ἀγάπη ποὺ ἐρήμαξε τ' ἀπροσπέλαστα βράδια
δὲν εἶναι ἡ ἐρημιά...»
«Τὰ τραγούδια μου δὲν εἶναι τραγούδια.
Ἄνοιχτὰ τραύματα».

Ἔτσι φτάνει ὡς τὴν ἀπαισιοδοξία πολλὰς φορές στάση τοῦ νικημένου· χωρὶς δικαιολογία σὲ παθητικὴ θέση ἀδράνειας ποὺ ὑποβάλλει τὴν ἄρνηση. Ἀνατέμνει γιὰ πολλοὺς, οὐσιαστικὰ ἀνεπίδεκτες καταστάσεις. Πολλὰς φωνές του, εἶναι ὀλοφυρμένες, σὰν παραλλαγὲς Ναζιαντζινοῦ κ' Ἱερεμίας. Ψαλμοὶ καὶ παρεκβάσεις ἀπὸ εὐθεία συντεταγμένη ποὺ εἶχαν χαράξει οἱ λαοὶ γιὰ τὸ μεταπολεμικὸ τους βίον, καθὼς ταλαντεύει τὸν ποιητὴ, ἡ ἀντίθεση τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς ὀργισμένης καὶ φρονηματικῆς ὁμολογίας:

«Ἄς μιλήσουν ἄλλοι μετὰ ἀπὸ μένα.
Ἄς βυθίσουν τὸ νυστέρι βαθύτερα.
Ἐγὼ δὲν ἔχω ἄλλο κουράγιο.
Λυπᾶμαι γιὰ ὄλα.
Γιατί δὲ βρῆκα ἄλλο τρόπο νὰ ζήσει κανένας
ἔξω ἀπ' τὸ νὰ πεθάνει γιὰ κάτι».
«Πῶς ἄντεξα.
Αὐτὰ τὰ γρανάζια ποὺ μοῦ μασοῦσαν τὰ μάτια.
Αὐτὲς τίς μυλόπετρες ποὺ μὲ ἄλεθαν
δίχως νὰ βγάξω μιλιὰ».
«Τρικιμίζει τὸ αἷμα μου κ' ἡ καρδιά μου
ζώνεται ἀπὸ φλόγες.
«Σὲ τί φταίξαμε τελοσπάντων
ἔτσι ποὺ νὰ φέρνοῦμε μέσα μας αὐτὴ τὴν κατάρα».

Ἕνας πόνος βαθύς, πηγάζει ἀπὸ τὴν ὀργή του. Τὰ συναισθηματικὰ του κίνητρα, ἔχουν ἐξομολογητικὸ χαρακτήρα. Ποιήματα, ἀποστάγματα καταθλιπτικοῦ κ' εἰλικρινοῦς ψυχισμοῦ, ποὺ συνυφαίνει τὴν ἀμφιβολία μὲ τὴν κραυγὴ τοῦ φόβου, τῆς ματαιότητος. Ἡ σκοπιὰ καὶ τὸ πρίσμα τοῦ Κωσταδάρα εἶναι ἀπὸ κείνα, ποὺ τὰ βλέπουν ὄλα ἀπελπισμένα καὶ μηδαμινὰ· γι' αὐτὸ καὶ τὸ δραματικὸ του ἔνστιχτο μᾶς δίνει συνταραχτικὲς ἐκκλήσεις.

«...» Ἄς μοῦ δοθεῖ τουλάχιστο νὰ κερδίσω καιρό.
 Νὰ μιλήσω μ' ἕναν τρόπο ἀλλιότιχο.
 Σὰν ἕνας ἐτοιμοθάνατος πού δὲν τοῦ μένει πιά τίποτ' ἄλλο
 παρὰ ν' ἀπλώσει τὸ τελευταῖο του βλέμμα πάνω στοὺς ἄλλους.
 Ὅχι συγχωρώντας αὐτοὺς πού τὸν πίκραναν.
 Ζητώντας συγχώρεση μόνο.
 Γιατί ἡ ζωὴ του κύλησε σπαταλήθηκε
 ρήμαξε μέσα σὲ τόσες ἀνάξιες πράξεις,
 σὲ σχέδια ἐφήμερα καὶ πρόχειρα λόγια».

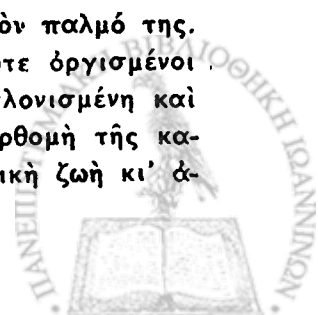
Ὁ Θ.Κ. σὰν ἐπαμφοτερίζουσα ταλεντεμένη καὶ πεσσιμιστικὴ ψυχοσύνθεση μεταμορφώνει τὴ βιωμένη δυσαρέσκεια. Προσπαθεῖ νὰ ὑπερκεράσει τὰ παθήματα νὰ βρεῖ μιὰ ἀναγκαία κάθαρση:

«...Κι' ἔρχεται ὥρα πού σπάζεις πού δὲν ἀντέχεις ἄλλο τοὺς ἴσκιους
 τὰ παράφορα λόγια τὰ ἐφιαλτικὰ μάτια τὸ μάτωμα
 κι' ἀποφασίζεις νὰ δώσεις ἕνα τέλος στοῦ μαρτύριου πιά».
 «...Μὰ ἂν τυχὸν καὶ γυρίσεις τί θὰ γίνουν οἱ στίχοι
 πού σὰν ἀπίθανα ἄνθη τρέφονται μόνο ἀπ' αὐτὴ τὴν πληγὴ
 ..Γιατί περισσότερο ἀκόμα κι' ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη
 τρομάζω τὴ σιωπὴ».

Ὁ Κ. πέρασε ἀπὸ πολλὰς ποιητικὲς θέσεις καὶ διακυμάνσεις. Μὰ στὸ «Γυρισμό» του καὶ στὴν «Κατάθεση» παράξενοι προβληματισμοί, τὸν κάνουν νὰ καταθέτει τὰ πρῶτα τιμημένα του «ὄπλα». Πάντως πέρα ἀπὸ νεώτερες πορείες καὶ θέσεις, ἴσως φτάσει σὲ μιὰ κάποια ἀφαίρεση, σὲ μιὰν αἴσθηση ἄριστου μέτρου. Ἡ ὡς τώρα ποίησή του, ἀντανακλᾷ μιὰν ἄδικη μοίρα, τὴ μοίρα τῶν ἀσυμβίβαστων μὲ τὸ ψέμμα προμάχων μιᾶς ἀτομικῆς στροφῆς κι' ἀλήθειας. Ἄλλοι ψυχικὰ πληγωμένοι μὰ αἰσιόδοξοι σὰν εἰ ἀναφερόμενοι παραπάνω ποιητές, ἀντλοῦνε πίστη καὶ σταθερὴ συνείδηση ἀπὸ τὰ γκρεμισμένα παλάτια, τὰ ξεφτισμένα ὄνειρα, τὴν ἀδικαίωτη ἠθικὴ ὑπόσταση τοῦ κόσμου, πού θέλησαν νὰ χτίσουν καὶ νὰ στεριώσουν σὲ νιάτα κι' ἄγῶνες. Ὁ Κωσταβάρας, ἔχει ἐπίγνωση καὶ ἔγνια τοῦ καλοῦ. Δὲν ἔχει ὅμως πίστη σὲ μιὰ τέχνη, πού ζητάει νὰ γίνῃ τροφὸς στὴν παιδαγωγία τ' ἀνθρώπου, ὅπως τὴν ὀρίζει κ' ἡ ἀριστοτέλεια δεοντολογία. Γι' αὐτό, κ' εἶναι εὐλόγο τὸ παράπονό του ἀπέναντι στὸ στεῖρο ἀτομικισμὸ καὶ τὴ μόνωση. Πολλὰς ἐνοράσεις του, συλαβαίνουν ἢ σταχυολογοῦν ἐν' ἀτομικὸ ἢ καθολικὸ ἠθικὸ πρόβλημα, ἐπισημαίνουν μιὰ εὐδύνη γιὰ τὸν ἀπλὸ καὶ τὸν ἰθύνοντα, μὲ μιὰν ἐντατικὴ καὶ φλογισμένη φωνή:

«...Περνάμε τίς μέρες μας ζητώντας σὲ φτηνὰ παιγνίδια διέξοδο
 ἱστορώντας ταξίδια πού ποτὲ δὲν τολμήσαμε
 ἀναθεωρώντας ἰδανικὰ πού ὑποτίθεται μᾶς βασάνισαν κάποτε
 πλαγιάζοντας μὲ γυναῖκες ξένες ξεθιασμένες
 πάντα στὰ σκοτεινὰ
 ...Ἀκούοντας σὲ σκονισμένα γραμμόφωνα τὸν ἴδιο δίσκο πάντα».
 «...Νὰ βλέπω τὴ φωνή μου νὰ χάνεται νὰ γίνετ' ἕνα φύλλο ξερό
 ἕνα κομάτι ξύλο πού ἐπιπλέει μετὰ τὸ ναυάγιο...».

Ἡ καρδιὰ τοῦ ποιητῆ σπαράζει, κ' οἱ ἄλλες καρδιὲς δονοῦνται ἀπὸ τὸν παλμό της. Οἱ στίχοι του συμπνετικὲς μαρτυρίες ἀνθρώπινου πόνου, ἀναπηδοῦνε πότε ὀργισμένοι κι' ἄλλοτ' ἔλεγειακοὶ ἀπὸ λιμῶνες βασάνων, γυρεύοντας λύτρωση. Ψυχὴ κλονισμένη καὶ κλυδωνιζόμενη ἀπὸ κακοὺς ἀνέμους τῶν καιρῶν, γυρεύει στὸ βάθος τὴν ὀρθομὴ τῆς καταρακωμένης λογικῆς, ἔξω ἀπὸ βλαβερὰς μεταβάσεις· καὶ μιὰν ἀθῶα ἀτομικὴ ζωὴ κι' ἀθανασία, γιατί, καθὼς ὑπογραμμίζει σ' ἕνα δίστιχο:

«...» Ἄν δὲν ἀξίζει γιὰ νὰ ζεῖ ακνεῖς,
δὲν ἀξίζει μήτε καὶ γιὰ νὰ πεθαίνει».

ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΑΛΑΜΑΣ

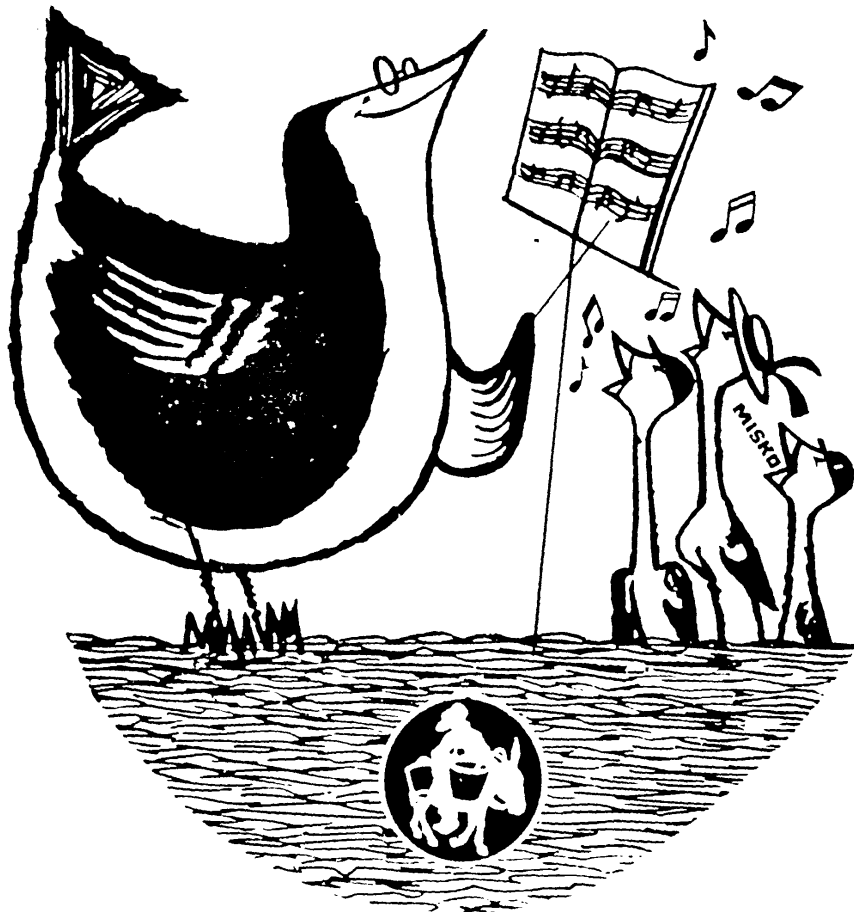
Κώστα Ι. Βαρζώκα: «ΑΛΕΞΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ» (ὁ μεγάλος Ἡπειρώτης), Γιάν-
νινα 1971.

Πλουσιώτατο σὲ ἱστορικὸ περιεχόμενο καὶ καλλιτεχνικώτατο σὲ ἐκτύπωση καὶ ἐμφάνιση τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κώστα Βαρζώκα μὲ τὸν παραπάνω τίτλο. Γιὰ τὸν Ἀλέξη Νούτσο ἀπὸ τὸ Καπέσοβο τοῦ Ζαγοριοῦ πραγματεύεται αὐτὸ τὸ βιβλίο μέσα στὶς 224 σελίδες του. Ὁ Ἀλέξης Νούτσος ἀποτελεῖ μιὰ ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία μὲ πλουσιώτατη ἐθνικὴ δράση. Γιὰ κακὴ τύχη, ἡ ἱστορία μας ἀδίκησε ὡς τώρα τὸν πατριώτη αὐτόν. Δὲν παρουσίασε τὸ ὄνομά του, καθὼς ἔπρεπε. Τὸν ἀδικημένο λοιπὸν αὐτὸν ἀγωνιστὴ, ἐμφανίζει στὸ σύγγραμά του ὁ κ. Βαρζώκας. Παρουσιάζει τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐθνικὴ δραστηριότητα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἡπειρώτη, ποὺ ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ὠφέλησε τὴν πατρίδα: σὰν προεστώτας τοῦ Ζαγοριοῦ, σὰν σύμβουλος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, σὰν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ σὰν ἐθνικὸς ἀγωνιστὴς στὰ πεδία τῶν μαχῶν κατὰ τὴ μεγάλη ἐθνικὴ ὑπόθεση τοῦ 1821. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πολὺ μεγάλη, ἐξαιρετικὴ σημασία πᾶνω στὸ θέμα αὐτό, εἶναι πῶς ὁ συγγραφέας στὸ βιβλίο του μᾶς παρουσιάζει ἀρκετὰ νέα ἱστορικὰ στοιχεῖα, ὡς τώρα ἄγνωστα. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ διαφωτίζουν καὶ διαλευκαίνουν πλῆθὸν σκοτεινὰ σημεῖα, ποὺ καθὼς ξέρουμε, ὑπάρχουν τόσο στὴν ἠπειρωτικὴ μας ἱστορία, ὅσο καὶ γενικώτερα στὴ μεγάλη μας ἐθνικὴ ἱστορία. Τὸ βιβλίο εἶναι τεκμηριωμένο μὲ ἄφθονα στοιχεῖα ἀπὸ ποικίλες πηγές ποὺ μὲ ζήλο τᾶχει μαζέψει ὁ συγγραφέας καὶ κατὰ συνέπεια ἀποτελεῖ σημαντικὸ ἱστορικὸ ἀνάγνωσμα, πολὺ ἐνημερωτικὸ, καθοδηγητικὸ, διαφωτιστικὸ γιὰ κάθε Ζαγορίσιο καὶ Ἡπειρώτη, μὰ ἀκόμα καὶ γιὰ κάθε φιλόστορα ἢ καὶ ἐρευνητὴ τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τῆς πατρίδας μας.

Ἡ πλουσιώτατη ὕλη του ἀρτιώτατα διαρθρωμένη καὶ καλογραμμὴν σὲ ὠραία, δροσάτη καὶ γλαφυρὰ δημοτικὴ γλῶσσα καθιστοῦν τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐλκυστικὸ ἀνάγνωσμα καὶ πολὺ διδακτικὸ. Ὁ Ἀλέξης Νούτσος τοῦ κ. Βαρζώκα ἀνήκει στὴν ὁμάδα τῶν ἐκλεκτῶν ἐκείνων βιβλίων ποὺ πρέπει νὰ διαβάζονται ὅσο τὸ δυνατό ἀπὸ πρὸς πολὺν κόσμον καὶ νὰ στολίζουν ὅσο τὸ δυνατό πρὸς πολλὰς βιβλιοθήκες, εἴτε ἀτομικὲς, εἴτε σχολικὲς, εἴτε κοινοτικὲς κ.λ.π. Ἀποτελεῖ σημαντικὸ ἀπόκτημα μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἱστορικῆς Ἡπειρωτικῆς βιβλιογραφίας. Στὸν λόγιον συμπατριώτη συγγραφέα καὶ ἐκλεκτὸ συνάδελφο κ. Κώστα Βαρζώκα, ἀξίζουν θερμότερα συγχαρητήρια.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

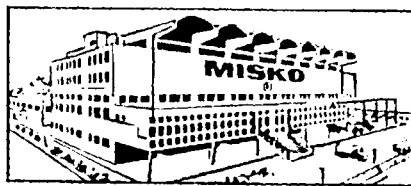

καλό πιάσχα

χαρούμενο και εύτυχισμένο

MISKO

Η ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΥΜΑΡΙΚΩΝ

ΔΡΑΦΟΝΙΔΕ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΜΜΕΝΤΑΛ

ΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΟΓΡΑΒΙΕΓΡΑ

ΦΕΤΑ

ΦΟΝΤΙΝΑ

ΝΟΠΟΙ ΤΥΡΟΙ

